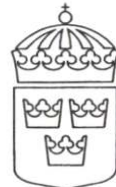

Riksdagens protokoll

1992/93:123

Måndagen den 7 juni

Kl. 9.00–17.54
19.00–22.35

Protokoll
1992/93:123

1 § Svar på interpellation 1992/93:178 om utnämningsspolitiken

*Svar på
interpellationer*

Anf. 1 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Harriet Colliander har frågat mig vilka kriterier som utgör grund för tillsättningen av generaldirektörer, höga statliga befattningshavare samt statliga bolagschefer. Hon vill också veta i vilken utsträckning utomstående konsulter används vid rekryteringen. Slutligen frågar hon om utnämningar av VD och vice VD sker på samma sätt som utnämningar av höga ämbetsmän i statens tjänst.

Detta är en debatt jag välkomnar. En av riksdagens viktigaste funktioner är att övervaka, granska och ifrågasätta hur den offentliga makten används. I innehavet av den offentliga makten ligger ett ansvar för att denna utnyttjas oväldigt.

Enligt 11 kap. 9 § regeringsformen (RF) tillsätts tjänster vid förvaltningsmyndigheter som lyder under regeringen av regeringen eller av den myndighet som regeringen bestämmer. Vid tillsättning av statlig tjänst skall avseende fästas endast vid sakliga grunder, såsom förtjänst och skicklighet. Av dessa grunder skall, enligt 4 kap. 3 § lagen om offentlig anställning, skickligheten sättas främst, om det inte finns särskilda skäl för något annat.

I propositionen om ledningen av den statliga förvaltningen (1986/87:99) understryks att verksamheter skall sökas ur en bredare rekryteringsbas än tidigare. Särskilt har understrukits att verksamheter utanför statsförvaltningen bör kunna fungera som rekryteringsbas. Detta är en inställning som regeringen till fullo delar.

Rekryteringen sker i dag genom att det berörda departementet utarbetar en kravbeskrivning inför en vakans. Kravbeskrivningen översänds sedan tillsammans med en kandidatförteckning till Statsrådsberedningen och Finansdepartementet. I Statsrådsberedningen sker därefter en gemensam beredning med fackdepartementen och Finansdepartementet. Detta är självfallet, i god svensk anda, en mycket grundlig process med ett brett sökförfarande och grundlig referenstagning.

I grundligheten i denna process ligger också svaret på Harriet Collianders andra fråga. Behovet av att utnyttja externa konsulter har inte varit påtagligt. Dock sker detta ibland för att komplettera och fördjupa kravbeskrivningen. Det är möjligt att ett ökat utnyttjande av konsulter kommer att ske. Det bör dock avgöras utifrån behov i de enskilda fallen.

Vad gäller interpellantens tredje fråga, om tillsättning av VD resp. vice VD, sker den i enlighet med bestämmelserna i aktiebolagslagen, dvs. att det är styrelsen som tillsätter dessa poster.

I sin fråga markerar Harriet Colliander att den offentliga sektorn står inför en mycket omfattande förändringsprocess som ställer höga krav på kunskande och ledarskap. Utnämningar skall baseras enbart på kompetens. Därför, menar hon, måste det bli slut på politiska utnämningar.

I resonemangets ligger emellertid ett viktigt felslut. Interpellantens tes förutsätter att personer med en politisk förankring utnämns trots att de saknar kompetens. I frågan saknas en distinktion mellan att utnämna kompetenta f.d. politiker och att tillsätta personer enbart därför att de delar den sittande regeringens värderingar.

Låt mig understryka att politik för mig är något ansvarsfullt och viktigt. Vår demokrati bygger på att medborgare är beredda att ställa sig i allmänhetens tjänst genom att åta sig politiska uppdrag. En lång och förtjänstfull politisk karriär innebär att man skaffar sig erfarenheter och kunskaper som självfallet kan vägas in när det gäller tjänstetillsättning.

Att leda större myndigheter förutsätter en rad kvaliteter. Vederbörande måste ha kunskap om det sakområde som det gäller. Han måste också ha kompetens att leda och fördela arbetet inom en stor organisation. Det krävs också en betydande förmåga att kommunicera med allmänheten och massmedia. Till det kommer att en verkschef måste ha god förmåga att samarbeta med berörda departement. Det är också en fördel om verkschefen har erfarenhet från svenskt utredningsväsende.

Lägger man samman dessa egenskaper framträder en kompetensprofil som gör att det måste betraktas som en merit om personen i fråga har deltagit i samhällsdebatten och haft ett engagemang i politiska frågor. Detta behöver självfallet inte innebära att vederbörande måste ha varit aktiv i ett politiskt parti. Det kan lika gärna gälla en organisationsföreträdare, en samhällsdebattör eller en näringslivsföreträdare.

Sedan denna regering tillträdde 1991 har sammanlagt 32 generaldirektörer tillsatts. Av dessa har drygt hälften, 15 stycken, en politisk bakgrund. De övriga kommer antingen från näringslivet eller har sin bakgrund i högre förvaltning. Det bör då framhållas att regeringen är bunden av överenskommelser att placera den förutvarande regeringens statssekreterare efter kompetens och erfarenhet.

Anf. 2 HARRIET COLLIANDER (nyd):

Fru talman! Jag vill först tacka statsministern för svaret på min interpellation om utnämningsspolitiken.

Som statsministern vet medverkade Ny demokrati till att regeringen bildades. Ny demokrati har också stött regeringen. Ett av skälen var att regeringsföreträdare gav löften om att det skulle bli ändringar, och en av dessa ändringar var utnämningsspolitiken. Jag är nyfiken på denna ändring, bl.a. mot bakgrund av vad personer som i dag sitter i regeringen tidigare har sagt.

Birgit Friggebo, vår nuvarande kulturminister, sade t.ex. i granskningsdebatten 1991: Självfallet kommer det för en eventuell borgerlig regering i höst att vara viktigt att se till att man har skickliga verkschefer. Det skall genom-

föras ett omfattande förnyelsearbete, och då måste det finnas duktiga verkschefer.

Mycket riktigt – statsministern och regeringen har satt i gång en förnyelse. Det pågår nu en bolagisering av de statliga företagen, i många fall som ett steg mot en privatisering, och det är bra.

När det gäller chefsutnämningar föreskriver regeringsformen att regeringen har skyldighet att iaktta saklighet och opartiskhet samt beakta allas likhet inför lagen. Anders Björck har vidare, som medlem av konstitutionsutskottet, påpekat att den tidigare regeringen tagit grundlagens stadganden om skicklighet och förtjänst med en klackspark.

Från regeringens och skattebetalarnas synpunkt får det inte vara någon skillnad på urvalskriterier om det gäller en generaldirektör eller en VD för ett statligt bolag. Möjligen kan man säga att det är ett oeftergivligt krav att en bolagsdirektör skall vara bra på affärsverksamhet.

Jag vill betona att det är av största vikt att statens utnämningar görs efter skicklighet och förtjänst, eller kalla det för professionalism och kompetens. Det handlar ju ytterst om statens pengar. Staten får inte se på sina verk och bolag som skyddade verkstäder eller avstjälningsplatser för inkompetenta eller besvärliga politiker. Det är ett speciellt ofog att därvid som orsak åberopa särskilda skäl. Det handlar alltså om att få fram den allra bästa till varje tjänst.

Konkurrens inom alla sektorer – det är grundbulten i Ny demokratis politik. Samhällen och företag går framåt därför att individer tänker, nyskapar och konkurrerar. Detta måste också gälla den statliga verksamheten. Vi anser att konkurrens är nödvändig vid varje tillsättning av varje generaldirektör och VD för statliga bolag.

Jag skulle därför gärna vilja fråga statsministern om statsministern ser någon skillnad i utnämningsspolitiken mellan den nuvarande och den förra regeringen. Jag kan nämligen inte själv se någon skillnad, och det är djupt beklagligt.

Jag skall nu ta upp tre punkter i statsministerns svar: Det är särskilda skäl i lagen om offentlig anställning, verksförordningens betoning av en bredare rekryteringsbas samt rekrytering med kravsbeskrivning.

Kan det finnas skäl för särskilda skäl i utnämningsärenden? Kan det t.ex. vara någon man vill bli av med? Så får det inte vara, och det ansåg inte heller nuvarande kulturministern i KU-granskningen 1991, då hon kritiserade den dåvarande regeringen för att ha utsett en socialdemokratisk politruk till en chefsbefattning för att på det sättet lösa ett långvarigt problem i Bostadsdepartementet.

Min fråga är: Har den nuvarande regeringen löst några samarbetsproblem genom chefsutnämning? Jag hoppas att svaret blir ett entydigt nej, och jag har redan i min interpellation sagt att det måste bli slut på politiska utnämningar. Statsministern å sin sida säger i sitt interpellationssvar att jag gör ett felslut i det att jag förutsätter att personer med politisk förankring utnämns trots att de saknar kompetens.

Här har statsministern missuppfattat saken. Jag ifrågasätter om regeringen alltid utser de bästa personerna, om regeringen försöker leta reda på de bästa personerna eller om man i stället nöjer sig med en mindre kvalifice-

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Svar på
interpellationer*

rad kraft. Det kan t.ex. vara en obekväm politiker. Jag menar att det är lika illa att utse någon som inte är duglig som att utse någon som inte är helt duglig – om det finns dugligare krafter. Särskilda skäl får inte användas på det sättet.

Vi är alla ense om att rekryteringsbasen för statliga chefer behöver breddas. I verksförordningen understryks att rekryteringen bör ske utanför statsförvaltningen. Min fråga blir följaktligen: På vilket sätt har regeringen breddat basen? Kan statsministern ge exempel på det? Jag hoppas att statsministern skall kunna visa mig vari ändringen består.

Statsministern säger att behovet att utnyttja externa konsulter inte har varit påtagligt. Jag förstår av statsministerns interpellationssvar att statsministern vitsordar att det finns problem. Jag kommer att fortsätta fråga statsministern om detta, därför att en extern medverkan ökar inslaget av saklighet och opartiskhet i urval och utnämningsbeslut. Men konsultmedverkan eller inte – det viktiga är att man ökar medvetenheten om utnämningsspolitiken.

Avslutningsvis vill jag, för att göra det lättare för statsministern att svara på mina frågor, repetera dem. De lyder så här:

Ser statsministern någon skillnad i utnämningsspolitiken mellan den nuvarande och den förra regeringen? Det är den stora viktiga frågan.

Har regeringen löst några samarbetsproblem genom chefsutnämning?

Har regeringen vid någon utnämning tillämpat särskilda skäl som orsak för att gå ifrån kravet på skicklighet och förtjänst? Om så är fallet – på vilka grunder? På vilket sätt har regeringen breddat rekryteringsbasen för statliga chefer? Vari består ändringen? Kan statsministern ge exempel på det?

Statsministern kan ju ta mina frågor här, så blir det litet lättare att svara.

Anf. 3 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Fru talman! Detta är en mycket viktig fråga. Det är därför Ny demokrati dominerar såväl plenisalen som läktaren i dag. I övrigt är det litet öde här.

Harriet Colliander klarar givetvis det här mycket bra själv, men jag vill gärna spetsa till frågorna ytterligare, om detta är möjligt.

Statsministern säger att detta är en debatt som han välkomnar. Det gläder mig mycket. Just detta att övervaka, granska och ifrågasätta den offentliga makten som han nämner, är sådant som vi sysslar med. Jag tolkar detta som en senkommen välkomsthälsning till Ny demokrati till kammaren.

Man skall fästa avseende vid sakliga grunder och allt detta vackra när man tillsätter tjänster. Problemet är att man inte gör det i praktiken. Det är detta vi vill komma fram till – vad det är som egentligen styr den här verksamheten. Statsministern gör jämförelser med tidigare och säger att man har en bredare rekryteringsbas. Det må vara hänt, det beror ju på hur smal den var förut.

Harriet Colliander har nämnt detta med att använda konsulter och vill ha ett svar på det. Det viktiga är att i den mån man använder sig av konsulter i den politiska sektorn, skall man använda dem för själva urvalet. Det är inte för att göra en kravbeskrivning, utan för att få in folk som är vana att välja ut chefer osv. Politiker väljer nog ganska gärna politiker och utgår från de rent politiska meriterna. Jag tror inte att Harriet Colliander står för felslutet, som det talas om här.

Jag förstår delvis statsministerns situation. Det är därför den här frågan är besvärlig. Utnämningsspolitiken blir ett instrument att lösa helt andra problem. Regeringen har löften och åtaganden att placera en serie socialdemokratiska hövdingar. Sedan skall de göra detsamma för er. Problemet kommer då tillbaks hela tiden. Är det så det skall gå till? Är det placering av statssekreterare och andra som det handlar om? Då kommer vi till slut att få fel folk på fel plats rakt igenom. Det kommer alltid att finnas en serie statssekreterare osv.

Jag tror att detta är en fråga som direkt har att göra med politikernas anseende. Ibland brukar vi kalla det för det politiska träsket. Då blir folk upprörda. Vi menar att det är ett träsk, eftersom det är svårt att ta sig ur det på något sätt. Det är litet hemmagjort. Det behöver inte vara så här. Jag tror att man bara behöver tänka på en enda sak, nämligen att det är skattebetalarnas pengar man använder. Man gör detta på uppdrag av andra. Man gör det faktiskt inte för politiker eller mellan politiker.

Min slutsats, efter att ha studerat statsministerns svar, är att även om det i botten finns någon sorts allmän inställning att detta borde kunna göras bättre, sitter ni likafullt fast i det gamla. Vi kommer att få se politiska utnämningar i fortsättningen också. Om vi kombinerar detta med dubbla politiska pensioner och allt annat har vi den svenska politikens kris. Det är en jättefråga som vi envist kommer att återkomma till.

Anf. 4 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Jag tackar både interpellanten och frågeställaren. Ian Wachtmeister ställde en fråga till mig i detta ämne. Vi kom överens om att hantera den inom ramen för detta interpellationssvar.

Låt mig börja med historieberedningen i Harriet Collianders inlägg. Hon sade att Ny demokrati medverkade till att denna regering bildades. Det var väl inte riktigt med sanningen överensstämmande. Om jag inte missminner mig avstod Ny demokrati från att delta i statsministeromröstningen. Om Harriet Collianders kommentar på denna punkt innebär en revision av detta avstående, kan jag bara notera det. Historieberedningen är inte riktigt sann i den delen, men det har inte med den här saken att göra.

Jag skulle vilja svara på de frågor som Harriet Colliander ställde. Utgångspunkten är alltid att få fram de allra bästa personerna. Det är inte alltid alldeles lätt. Det innebär inte alltid att alla personer har samma uppfattning om vilken person som är den bästa. Därför har chefsutvecklingen inom den statliga förvaltningen under de senare åren tilldragit sig ökat intresse. Det har funnits en klar strävan att bredda rekryteringen, se till att man får in fler namn i sökprocessen och göra klart att det är den mest kompetente som skall få tjänsten.

Vad är det då för skillnad som har inträffat? Till att börja med är det faktiskt så att vi inte längre har den typ av politiska utnämningar som vi hade förut. Jag skall inte exemplifiera detta, eftersom jag då går in för mycket på detaljer. Vad som inträffade förr är väl bekant. Harriet Colliander kan det väl från sina studier av konstitutionsutskottets betänkanden.

Om jag tittar på den lista som jag har framför mig av de 32, vad jag förstår, senaste myndighetschefsutnämningarna, kan jag konstatera att det är en

lista på personer som samtliga utmärks av en betydande kompetens att sköta de olika områden som de är satta att förvalta. Ian Wachtmeister antydde att det finns ett behov av att placera en förfärlig mängd gamla socialdemokratiska statssekreterare. Jag refererade själv till den skyldighet vi har i det händelseendet. Men även där tar vi hänsyn till kompetens och skicklighet.

När Sten Heckscher utsågs till generaldirektör för Patent- och registreringsverket utsågs han därför att jag är alldeles övertygad om att han hade utsetts även om han inte hade varit statssekreterare i det socialdemokratiska Justitiedepartementet. Han är en kompetent person för det jobbet.

När Ingemar Skogö blev generaldirektör för Luftfartsverket skedde det också mot bakgrund av en mycket betydande kompetens. När Anitra Steen blev generaldirektör för Verket för högskoleservice skedde det mot bakgrund av en lång karriär inom den offentliga sektorn, inte minst när det gäller ledningsfrågor och chefsfrågor inom den offentliga sektorn. Detta är personer om vilka man kan säga att de har blivit generaldirektörer inte på grund av att de varit socialdemokratiska statssekreterare utan, om jag skall hårdra det, snarare trots detta. De har en egen kompetens. Där finns den stora skillnaden.

Sedan frågar Harriet Colliander mig om vi har löst samarbetsproblem genom chefsutnämningar. Det enkla svaret på den frågan är nej.

Den tredje frågan från Harriet Colliander var om regeringen vid någon utnämning har tillämpat särskilda skäl. Jag är inte medveten om att så skulle ha skett. Även svaret på den frågan kan bli nej.

Låt mig sedan säga att jag är glad om jag har missuppfattat Harriet Colliander när det gäller hennes inställning till att utnämna personer med politisk bakgrund till chefsbefattningar. Om vi fullt ut skulle tillämpa tesen att varje politiker som får en chefspost är en politisk utnämning, skulle detta innebära att vi automatiskt diskvalificerar varje person som t.ex. har varit i närheten av Sveriges riksdag från ett kvalificerat jobb på chefsnivå inom den offentliga sektorn.

Det skulle t.ex. få sådana halsbrytande konsekvenser som att en person som Ian Wachtmeister efter det att han lämnat riksdagen, skulle anses oduglig för varje form av chefsbefattning i svenskt samhällsliv. Även om jag inte skall föra detta resonemang för långt här, vill jag säga att det vore en fullständigt orimlig slutsats.

Anf. 5 HARRIET COLLIANDER (nyd):

Fru talman! Statsministern har gett svar på mina frågor, men jag känner mig inte riktigt övertygad om att ändringen av den nuvarande regeringens utnämningsspolitik har gått helt i positiv riktning.

Statsministern säger att politiska utnämningar inte sker längre. Jag tittade på en lista från 1986 som Anders Björck har upprättat. Då kunde jag konstatera att det fanns tre personer på den listan som regeringen har gett nya chefsbefattningar. Det gäller två chefsbefattningar och ett förnyat förordnande.

Jag hävdar att regeringen vid vissa utnämningar har anpassat verkligheten till kandidaten i stället för att skaffa en kandidat som passar den aktuella verkligheten. Jag skall ge statsministern ett exempel på vad jag menar. Ett

sådant exempel är när regeringen för att freda sig mot kritiken för chefsutnämningen i AMU, lät skriva en kravspecifikation för tjänsten långt efter det att det var bestämt vem som skulle utnämnas.

Nu säger statsministern i sitt interpellationssvar att enligt aktiebolagslagen är det styrelsen som utser VD.

Jag förstår inte att regeringen med gott samvete så helt kan ta sin hand från de statliga aktiebolagen. Är det verkligen med sanningen överensstämmande? Har inte regeringen någon representant i de företag som regeringen äger? Menar statsministern att regeringen över huvud taget inte har något inflytande i sitt eget företag?

Jag menar att det statliga ägarinflytandet skall vara enligt rättsordningens grunder, dvs. enligt regeringsformen. Det är ägaren som skall styra, och i det här fallet är det regeringen som styr. Men det handlar inte om att styra, synonymt med att lägga sig i företagets och verkens verksamhet. Nej, det handlar om att skapa de allra bästa förutsättningarna för företagen. Det innebär bl.a. att se till att det blir den bästa kompetensen i ledningen. Detta är i aktiebolagslagens mening och anda.

I praktiken är det ju regeringen som har utsett bolagscheferna. Valet till AMU var klart långt innan bolaget var bildat. Samma förhållande gällde chefstillsättningen i Utbildningsfastigheter AB.

Jag vill bara nämna Anders Björcks uppfattning i dylika utnämningar. Den framgår av granskningsdebatten 1991 när KU granskade den dåvarande regeringens beslut att utse Kjell-Olof Feldt till styrelseordförande i Vin- & Spritcentralen. Han sade att regeringen företräder samtliga aktier i bolaget och att det är regeringen som beslutat i utnämningsfrågan. Detta är ett synonymt fall till utnämningarna i AMU och Utbildningsfastigheter AB.

Det är dags för regeringen att sluta gömma sig bakom aktiebolagslagen. Det är ju befängat att låtsas att inte ha med sina företag att göra när det är dags att utse chef. I alla andra frågor kommer säkerligen AMU, som är ett politiskt känsligt verk, att följa regeringens politik. Det kan knappast vara mot regeringsformen att regeringen skapar goda förutsättningar för sitt och skattebetalarnas företag genom att medverka till att det blir en bra chef.

Låt mig ställa en sista fråga: Har Birgit Friggebo och Anders Björck, med sitt tidigare stora engagemang i utnämningsfrågor, anmält någon avvikande mening i något av regeringens utnämningsbeslut?

Anf. 6 IAN WACHTMEISTER (nyd):

Fru talman! Jag hoppas att statsministern hänger med i alla frågor han får här.

Först vill jag göra klart att jag, med tanke på mitt uppträdande här, inte har för avsikt att söka tjänst som generaldirektör, landshövding, ambassadör eller något annat när man äntligen lyckas få mig ut ur riksdagen.

Vi talar nu om en del förfärande exempel på utnämningar. Jag vill inte gå in på personer. Jag vill mer titta på de tjänster den här frågan gäller. Vi kan titta på sådana fantastiska miljardkoncerner som AMS, Invandrarverket, SIDA, osv. Detta vore i civila sammanhang – ute i verkligheten – jättejobb som kräver en enorm kompetens. Jag tror inte att man genom att vara stats-

sekreterare, riksdagsledamot eller rörelseorienterad ombudsman eller något annat skaffar sig den kompetensen – som måste vara fantastiskt avancerad.

Jag tror att det här föreligger en viss begreppsförvirring. Man plockar säkert ut folk efter bästa förmåga. Det är inte heller något fel på de människor som utnämns. Men tyvärr är det så att när det gäller de befattningar där skattebetalarnas miljardbelopp skall handhas, måste det vara fråga om de bästa personerna. Problemet är varifrån man får de bästa. Jag tror att detta problem kommer att kvarstå så länge politiken betraktas som ett yrke. Det är vanligt i denna sal, och i andra liknande salar, att politiken ses som ett yrke som innehålls från vaggan till graven.

Om politiken vore en demokratisk värnplikt, där alla människor i samhället inriktar sig på att äntligen få komma in i riksdagen i fyra eller max åtta år, om det blir fyraåriga mandatperioder, skulle det bli fråga om något som går tur och retur. Verkligheten, in i politiken, tillbaks till verkligheten. Jag tror också att problemen med utnämningarna skulle försvinna. Då skulle också kritiken mot politikerna brytas.

Att vara politiker borde egentligen vara ett hedervärt yrke, och det är många hedervärda personer som gör sitt absolut bästa här. Men utnämningsspolitiken förblir en vagel i ögat på dem som vill försvara det system som finns i dag.

Anf. 7 JOHN BOUVIN (nyd):

Fru talman! Herr statsminister! Jag var på mitt rum när jag hörde att denna debatt pågick. Jag måste därför få ställa följande fråga.

Statsministern sade att vi i Ny demokrati inte hade något att göra med att herr statsministern blev statsminister. Hur kan detta vara? Systemet är ju så att när vi i Ny demokrati avstår från att rösta, stöttar vi regeringen. Eller hur?

Jag vill ställa en annan fråga i samma veva. Kan det politiska träsket bero på att Sverige befinner sig i ett ekonomiskt kaos, med ett budgetunderskott på minst 250 miljarder kronor och en statsskuld på 1 000 miljarder kronor? Kan det bero på ett politiskt system som gör att man så att säga snurrar runt? Duger man inte på den posten, kanske man duger på den andra, osv.

Anf. 8 TALMANNEN:

Carl Bildt deltar i den debatt som gäller utnämningsspolitiken.

Anf. 9 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Jag tycker icke desto mindre att det är fascinerande att få ta del av hela bredden inom Ny demokrati, på allt från klädsel till argumentationsart.

Men låt mig efter denna halvironiska kommentar svara på de frågor som har ställts här.

Harriet Colliander hade ett exempel som jag vill gärna ta upp. Det gällde de anmärkningar som Anders Björck hade riktat mot utnämningen av Kjell-Olof Feldt till styrelseordförande i Vin & Sprit AB. Harriet Colliander undrade om man måste ta ansvar i regeringsställning. Ja, det måste man. Men det är en väldig skillnad när det gäller styrelseordföranden. Där råder det

inget tvivel om att ägaren har ansvar för att utse styrelse och se till att den är någorlunda kompetent. Posten som styrelseordförande är förmodligen viktigast. Men när detta är gjort är det styrelsen som har ansvaret för att tillsätta den verkställande direktören. Det skall i normalfallet icke regeringen lägga sig i. Det gör i normalfallet icke heller regeringen. Det här innebär att regeringen tillsätter styrelseordföranden i Vin & Sprit AB men tar icke ansvaret för utnämningen av verkställande direktör. Så var det under den tidigare regeringen. Man kan kritisera de val som gjordes då. Så är det under den nuvarande regeringen. Man kan kritisera de val vi gör i fråga som styrelseordförande. Men där har regeringen ansvaret.

I övrigt är det regeringens ständiga strävan att hitta den bästa personen. Men jag upprepar att det ibland inte är alldeles lätt att hitta vederbörande. Jag delar er uppfattning om att det är nödvändigt att sträva efter att bredda rekryteringsunderlaget till dessa tjänster. Jag har själv talat om att det vore av stort värde att få ett ökat inslag av personer med bakgrund i näringslivet som vill åta sig chefspositioner inom den offentliga sektorn. Jag har i några sammanhang försökt få personer med gedigen erfarenhet och stor kompetens från det privata näringslivet att åta sig chefspositioner inom den offentliga sektorn. Men jag har så gott som genomgående fått nej till svar. Det här har berott på att de har sett den offentliga sektorn som en verksamhet där det krävs speciella talanger när det gäller att hantera massmedier och den politiska debatten. De har inte heller ansett att löneutvecklingen inom den offentliga sektorn eller pensionsavtalen är konkurrenskraftiga med dem som bjuds inom näringslivet.

Det här kan måhända tjäna som en kommentar till John Bouvins påstående om det s.k. träsket. I det s.k. träsket är det hårdare regler än vad som gäller i övriga samhället. Jag vill gärna säga detta med en viss skärpa. Sluta tala om träsk! Det drabbar ytterst er själva.

I denna riksdag sitter hedervärda personer som bärs upp av samhällsengagemang. De avstår ofta från en civil karriär för att kämpa för idéer som de tror på. De sitter inte här för att få pension eller lön. Jag kommer att reagera med samma skärpa varje gång jag hör John Bouvin eller någon annan bedriva denna billiga populistiska retorik om träsk. Det är en träskargumentation som inte har med denna fråga att göra.

Åter till Ian Wachtmeister, slipsfalangen inom partiet.

Det gäller frågan om politiken och politiska meriter. Jag tror att det är viktigt att ha klart för sig att politik är ett engagemang. Personer skall kunna gå in i ett politiskt engagemang i kommunfullmäktige, landsting och riksdag. Men de skall inte sitta där för evigt, utan kunna gå tillbaka till en civil karriär. Men förutsättningen för att detta över huvud taget skall vara möjligt är att de inte förses med en peststämpel. Bara för att en person har suttit på ett politiskt uppdrag, t.ex. i riksdagen, skall vederbörande inte förföljas när denna får ett arbete t.ex. inom den offentliga sektorn. Vi skall inte bortse från att en mycket stor del av den totala svenska ekonomin är den offentliga sektorn.

Jag tror att Ian Wachtmeister riskerar att åstadkomma – om han släpper John Bouvin lös alltför mycket med denna typ av argumentation – en situation där människor från näringslivet eller någon annanstans säger, att de ald-

rig kommer att våga ge sig in i politiken. Så fort de därefter vill ha ett jobb, kommer agitatorer att förfölja dem och säga att de inte har fått jobbet tack vare sin kompetens utan bara därför att de med sitt samhällsengagemang har ägnat sig åt politisk verksamhet under en, två eller tre mandatperioder.

Förse aldrig politiken med en pestflagga! Se politiken som ett uttryck för engagemang. Det är därför ni sitter i Sveriges riksdag. De är faktiskt därför andra sitter i Sveriges riksdag.

Anf. 10 HARRIET COLLIANDER (nyd):

Fru talman! Statsministern sade att ansvaret för chefsutnämningar i bolag i normalfallet åvilar styrelsen. Jag förstår av detta att det inte har varit normalfall. Jag är av den uppfattningen att regeringen skall verka för att det finns goda förutsättningar i företag att rekrytera bra chefer. Jag fick inte svar på om Anders Björck och Birgit Friggebo haft några avvikande meningar i fråga om tillsättningar.

Statsministern säger i sitt interpellationssvar att förmågan att leda större myndigheter förutsätter en rad kvaliteter.

I statsministerns svar avspeglas regeringens företagskultur. Statsministern och regeringen har ett snävt perspektiv – det är ett politikerperspektiv. Statsministern säger bl.a. att verkschefer skall kunna samarbeta med regeringen och att det är en fördel att ha erfarenhet från svenskt utredningsväsende. Regeringen skall alltså utse personer som gör, direkt eller indirekt, som regeringen säger. Krav på att utnämnda chefer skall ta ett ekonomisk ansvar och leda företag på affärsmässiga grunder lyser med sin frånvaro.

Statsministern säger avslutningsvis i sitt interpellationssvar att regeringen är bunden av överenskommelser att placera den förutvarande regeringens statssekreterare efter kompetens och erfarenhet. Om det skulle bli regeringsskifte efter nästa val, hur många statssekreterare är det då som fyrtipartiregeringen lämnar efter sig och som skall placeras? En statssekreterare kan knappast befordras under generaldirektörsnivå. Hur många chefstjänster i verk, bolag och myndigheter kommer det då att handla om? Det är ju detta utbud på politiker som gör det så svårt att rationalisera bort statliga inrättningar – regeringen måste ju placera chefer.

Detta är vad Sverige har gemensamt med Sovjetnomenklaturans privilegiesamhälle. Varför är det bara den arbetslösa sjuksköterskan eller industriarbetaren som får gå till arbetsförmedlingen? Varför skall arbetslösa politiker slippa detta? Jo, därför att den grundsyn som regeringen och många politiker har är, att en politiker som nått en viss nivå är värd mer än andra trots att grundlagen talar om allas lika värde och att alla skall behandlas lika. Då säger naturligtvis statsministern att LAS inte gäller för dessa. Nej, säger jag. LAS behöver inte gälla för dem som är stora och starka. Det är något sjukt i vårt samhälle när de maktavande har behov av att skydda de starkare.

Jag påstår att det helt enkelt är så att politiker inte vill ut och konkurrera. Många politiker började sin bana som yrkespolitiker i tonåren och har aldrig konkurrerat på den öppna marknaden och vet egentligen inte vad de duger till utanför politiken.

Fru talman! Det som jag har sagt föranleder ytterligare en fråga. Avser

statsministern att riva upp bestämmelsen om skyldigheten att förse den som en gång blivit statssekreterare med fallskärm i form av garanterat värlönat arbete fram till pensioneringen? Om inte, skulle jag vilja att statsministern utvecklade skälen till sitt ställningstagande.

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Svar på
interpellationer*

Anf. 11 JOHN BOUVIN (nyd):

Fru talman! Herr statsminister! Vi i Ny demokrati kom direkt från verkligheten. Vi hade ingen politisk bakgrund. Men på grund av – jag tar mig friheten att använda vilka uttryck som helst – det politiska trasket har vi hoppat in i detta spel. Vi menar att det nu får vara nog.

Mina kamrater i stålverket säger likadant. Jag har svårt att förklara för dem hur kommunalråd och riksdagsledamöter, som sitter här på s.k. förtroendeuppdrag, när de får gå av en eller annan anledning, kan få full pension. Skattebetalarna har betalat dessa politiker. Men stålverksarbetarna som har arbetat 20 år i stålverket, de får som tack sex månaders avgångsvederlag. Sedan får de gå. Men politikern, som har slösat bort pengar – vi har ju 1 000 miljarder kronor i statsskuld – han sitter kvar och får pension.

Kan statsministern förklara för hela svenska folket var rättvisan finns i detta? Inte nog med det, nu ser vi...

Anf. 12 TALMANNEN:

Interpellationsdebatten gäller utnämningsspolitiken. Jag vore tacksam om John Bouvin försökte hålla sig till ämnet.

Anf. 13 JOHN BOUVIN (nyd):

Fru talman! Ja, det skall jag nog göra. Men, fru talman, så fort den andra parten glider över på ett annat område, blir det inte någon tillsägelse. Men när vi försöker svara, blir det en tillsägelse. Men det är väl så att man inte vill ha någon friare debatt. Det är därför denna knasiga ordning med dessa regler för interpellationsdebatter finns. Man eliminerar den fria...

Anf. 14 Statsminister CARL BILDT (m):

Fru talman! Låt mig svara på en gång när det gäller fria debattregler. Jag ber om ursäkt, fru talman! Det som John Bouvin säger är i grunden felaktigt. Varje politiker har inte något fallskärmsavtal, och det finns inte någon evig anställningsgaranti. Jag kan nog förklara detta för svenska folket. Om jag lyckas förklara det för John Bouvin är väl mera tveksamt.

Det går att ta del av de regler som gäller. Skulle jag i morgon dag fällas av Ny demokrati eller någon annan i denna kammare, har jag ingen annan anställningstrygghet än om Moderata samlingspartiet vill ha kvar mig som partiordförande.

Jag har inga pensionsavtal. Jag har inga fallskärmsavtal. Det är möjligt att jag är alldeles värdelös på arbetsmarknaden. Men jag avser att försöka.

Att bedriva denna propaganda, som går ut på att jag och andra skulle ha jättelika fallskärmsavtal, sitta med pensioner, bedriva denna verksamhet bara för att tjäna pengar – det upprör mig djupt i själen. Jag tycker att John Bouvin skall sluta med detta. Det är under värdigheten, också för det parti han företräder.

Anf. 15 TALMANNEN:

Överläggningen är härmed avslutad. John Bouvin är varmt välkommen att komma med frågor och interpellationer i ämnen som han önskar få behandlade här i kammaren.

Anf. 16 Statsminister CARL BILDT (m) inpass:

Fru talman! Jag ber om ursäkt för att John Bouvins inlägg förhindrade mig att svara på de av Harriet Collianders frågor som jag avsåg att besvara.

2 § Svar på interpellation 1992/93:158 om konkurrensbegränsning av viss import

Anf. 17 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Per Stenmarck har frågat mig vad jag avser att vidta för åtgärder för att statliga verk, med utgångspunkt från sitt allmänna tyckande, inte skall kunna hindra en fri och sund konkurrens till konsumenternas bästa.

Bakgrunden till frågan är att Statens livsmedelsverk den 3 mars 1992 avslagit en ansökan från en svensk importör om tillstånd att importera och sälja vitaminberikat chokladpulver. Jag är, som Per Stenmarck säkert väl känner till, förhindrad att här i kammaren diskutera ett sådant enskilt fall, men jag kan lämna generella synpunkter på reglernas utformning.

Enligt 2 § Livsmedelsverkets kungörelse (SLV FS 1983:2) med föreskrifter om berikningsmedel i livsmedel fordras tillstånd för att berika livsmedel eller importera berikat livsmedel. En förutsättning för att berikning skall beviljas är att produkten redan utan berikning kan anses vara värdefull från närings-synpunkt samt att produkten är en naturlig bärare av vitaminerna i fråga. Berikning får inte ske för att enbart bli ett försäljningsargument utan bör tillgripas endast om en naturlig halt av näringsämnen gått förlorad under tillverkningen eller om andra starka skäl från näringssynpunkt talar för en berikning.

Reglerna om berikning av livsmedel har alltså kommit till för att förhindra att produkter som i sig själva inte är näringsriktiga genom berikning uppfattas som nyttiga.

Regleringarna inom livsmedelsproduktionen kan innebära att konkurrensen begränsas, vilket bl.a. medför en press uppåt på priserna och en negativ inverkan på effektiviteten på marknaden. Givetvis skall vi inte ha regler som i onödan hämmar konkurrensen. Vi måste därför noga pröva varje regel som kan få sådana effekter mot bakgrund av de intressen som regeln tillkommit för att skydda.

Förekomsten av vitaminberikade livsmedel varierar i de europeiska länderna. Det finns för närvarande inom EG inga harmoniserade regler angående berikning. En omständighet som måste vägas in är att Sverige inom ramen för ett EES-avtal kan komma att anklagas för att sätta upp tekniska handelshinder på ett icke harmoniserat område.

Inom regeringskansliet pågår ett arbete med att se över regler av olika slag för att se om de är nödvändiga. Detta avregleringsarbete bedriver regeringen med hög prioritet.

Anf. 18 PER STENMARCK (m):

Fru talman! Jag ber att få tacka näringsministern för svaret på min interpellation.

I svensk lagstiftning finns det regleringar som kanske hade ett välmenande syfte när de tillkom, men som av allmänheten – den allmänhet som de kom till för att hjälpa eller skydda – inte bara upplevs som onödigt detaljreglering utan t.o.m. som motverkande dess intressen. Ett exempel på detta är den regel som jag har tagit upp i min interpellation, med föreskrifter om berikningsmedel i livsmedel, som bl.a. hindrar import av vitaminberikat chokladpulver.

Eftersom näringsministern är förhindrad att i kammaren diskutera enskilda fall, tänker jag inte ge mig in på det konkreta fallet som uppmärksammade mig på detta förhållande. Men jag kan inte låta bli att göra principiella reflexioner kring just detta förbud och vilka konsekvenser det får, med utgångspunkt i detta exempel.

Jag kan i och för sig förstå det rimliga i att man förbjuder livsmedelstillsatser som kan vara skadliga för konsumenten. Men när man förbjuder tillsatser som inte är skadliga bara för att man inte tycker att de borde finnas, drar man ett löjets skimmer över den statliga myndighetsutövningen.

Om jag har förstått reglerna rätt, förbjuder de vitamintillsatt i en vara om den inte är naturlig bärare av vitaminer, men tillåter varan annars, förutsatt att Livsmedelsverket tycker att varan är värdefull från näringssynpunkt.

Det jag har anfört är ett exempel på hur fullkomligt absurt en regel kan slå. Självfallet ställer jag mig frågan om det finns andra exempel på att denna regel eller andra regler har slagit på ett lika vansinnigt sätt utan att det har framgått i debatten. Ännu värre är att denna regel och Livsmedelsverkets agerande har fått en direkt konkurrenshämmande verkan. Jag menar att detta rimmar illa, både med den nya konkurrenslag vi har fått och med de regler som gäller inom detta område vid ett svenskt EG-inträde.

Vi har i Sverige en ledande produkt på detta område som jag har tagit upp i min interpellation. Den har ca 70 % av marknaden och är förmodligen avsevärt dyrare än den importerade. Det visar att konkurrens behövs på området.

En annan fråga som jag naturligtvis ställer mig är om det finns andra regler som är lika omotiverade och får lika skadliga följder. Sannolikt finns det många fler exempel på onödiga och skadliga detaljregleringar, där bestämmelserna mer är till för sin egen skull än för att fylla en vettig uppgift.

Fru talman! Jag är nöjd med näringsministerns uttalande att vi inte skall ha regler som i onödan hämmar konkurrensen. Det instämmer jag i. Däremot förstår jag inte vad näringsministern sade sedan, att varje regel som får sådana effekter skall prövas mot bakgrund av de intressen som den tillkommit för att skydda. Vad betyder det? Kan vi inte enas om att onödiga regler som hämmar konkurrensen skall avskaffas utan några intresseprövningar?

Det är mycket tillfredsställande att det inom regeringskansliet pågår ett avregleringsarbete som bedrivs med hög prioritet. Jag hoppas att det skall leda fram till att man avskaffar det importhinder som min interpellation handlar om.

Prot. 1992/93:123

7 juni 1993

*Svar på
interpellationer*

Anf. 19 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Onödiga regler är vi alltid emot. Mitt svar betyder att vi in-
ternt i departementet har inlett ett arbete för att se vad som kan göras på det
aktuella området. Jag delar Per Stenmarcks uppfattning att den konkurrens
som kommer till stånd genom import av chokladpulver högst påtagligt har
pressat prisnivån på den aktuella varugruppen. Jag är själv, tillsammans med
mina barn, en stor konsument. Jag har också svårt att förstå en del av de
regler som finns på området. Det finns därför anledning att se över och pröva
relevansen av dessa.

Vi har alltså inlett ett arbete. Vi kommer att ta upp diskussioner inom re-
geringskanslierna för att undersöka vilka grunder som finns för reglering-
arna och för att se vad som kan göras för att förenkla dessa.

Anf. 20 PER STENMARCK (m):

Fru talman! Jag uppskattade speciellt näringsministerns kompletterande
anmärkning att man alltid är emot onödiga regler, och jag tackar för den.

Det allvarliga i detta sammanhang är den offentliga maktens godtycke.
Det finns inte någonstans någon motivering till att Livsmedelsverket har be-
slutat som det har gjort. Beslutet har tillkommit därför att den importerade
produkt som det gäller, såsom man uttrycker det, enligt Livsmedelsverkets
åsikt inte är motiverad. Beslut fattade enbart på grund av åsikt, utan stöd i
lagen, är allvarliga.

På detta område likaväl som på andra områden behöver vi konkurrens. Vi
har därför inrättat Konkurrensverket, som har uppmanat Livsmedelsverket
att ompröva sitt beslut, men den uppmaningen har avvisats av Livsmedels-
verket.

Jag är tacksam för att regeringen bedriver ett omfattande avregleringsar-
bete på många olika områden och för att även detta område finns med i det
arbetet. Det är nödvändigt inte minst, som näringsministern tog upp i sitt
inledande anförande, mot bakgrund av ett kommande EG-medlemskap, in-
för vilket vi redan har skaffat oss en ny konkurrenslag.

Låt mig allra sist få ställa ytterligare en kompletterande fråga: När bedö-
mer näringsministern att det avregleringsarbete som regeringen bedriver
kan leda fram till de nödvändiga förändringarna?

Anf. 21 Näringsminister PER WESTERBERG (m):

Fru talman! Vi utför ett omfattande avregleringsarbete och har tagit in in-
formation från samtliga näringsorganisationer, från sidoorganisationer, från
företag m.fl. intressenter. Vi har för närvarande fattat beslut om eller har un-
der beredning 45 % av de förslag som därvid framkommit. Vi räknar med
att hinna med ytterligare 45 % till nästkommande sommar. Därmed skulle
90 % av de förslag som har framkommit vara behandlade.

Den aktuella frågan om vitaminisering av chokladpulver har nyligen ak-
tualiserats och sätts naturligtvis upp på listan över vad vi ytterligare har an-
ledning att pröva för att göra framsteg på det här området. Det gäller i syn-
nerhet med tanke på att det i marknadsföringslagen föreskrivs att man inte
skall utnyttja otillbörliga argument vid marknadsföring av en produkt.

Fru talman! Jag har under morgonen även försökt utreda hur det förhåller

sig med citron som naturlig bärare av C-vitamin i vodka, men jag har förstått att citronarom inte kan sägas innehålla C-vitamin. Därmed är väl den frågan fortfarande i sak obesvarad, men den visar kanske på en del av de problem som finns. Vi har anledning att undersöka vad som kan göras för att upprätthålla en god och väl fungerande konkurrens.

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Svar på
interpellationer*

Överläggningen var härmed avslutad.

3 § Svar på interpellation 1992/93:113 om en ny utbildning för företagare m.fl. som är verksamma inom skogsbruket

Anf. 22 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Fru talman! Bo Arvidson har frågat mig vilka initiativ jag har tagit eller ämnar ta för att en ettårig naturbruksteknikerutbildning kommer till stånd.

Eftersom frågan i väsentliga delar avser en form av utbildning som ligger inom skolministerns ansvarsområde har jag samrått med henne när det gäller svarets utformning.

Våren 1991 lämnade dåvarande regering riksdagen ett förslag till reformering av gymnasieskolan genom propositionen 1990/91:85 Växa med kunskap – om gymnasieskolan och vuxenutbildningen. Reformen som därvid beslutades innebär att samtliga gymnasieprogram blir treåriga och att läroplanen förändras så att utbildningarna ger s.k. allmän behörighet för inträde till universitet och högskola. De tvååriga utbildningarna inom jordbruks-, trädgårds- och skogsbruksområdena omformades i enlighet med reformen till naturbrukslinjen och sedermera naturbruksprogrammet. I samband med dessa förändringar avskaffades också det fjärde året vid den tekniska gymnasieutbildningen, och en tvåårig högskoleingenjörsutbildning infördes. De nya programmen påbörjades under hösten 1992. Reformen kommer att vara helt genomförd hösten 1995.

Organisatoriskt hör påbyggnadsutbildningar hemma inom kommunal vuxenutbildning. Kommunerna skall erbjuda gymnasial vuxenutbildning, och enligt skollagen skall de erbjuda utbildning som svarar mot efterfrågan och behov. Landstingen får anordna gymnasial utbildning endast inom områdena naturbruk och omvårdnad.

I det planerade kursutbudet för höstterminen 1993 finns det också ett rikligt utbud av påbyggnadsutbildningar inom naturbruksområdet. För läsåret 1993/94 planeras närmare 40 kurser för ca 2 000 deltagare. De olika kurserna är förlagda till drygt 40 platser över hela landet.

Till följd av förändringen inom gymnasieskolan och för att få samma struktur på påbyggnadsutbildningarna inom de areella näringarna som inom de tekniska områdena beslutade Sveriges lantbruksuniversitet våren 1992 att förlänga utbildningarna för lantmästare och trädgårdstekniker med ett år så att utbildningarna blir tvååriga. Trädgårdsteknikerutbildningen bytte i detta sammanhang namn till trädgårdsingenjörsutbildning. Utbildningarna till lantmästare och trädgårdsingenjörer utgör en god grund för såväl eget företagande som andra arbetsledande funktioner och arbetsuppgifter.

Vad gäller utbildningarna inom skogsområdet är förhållandena något an-

norlunda. Sveriges lantbruksuniversitet beslutade i maj i år att bibehålla såväl den tvååriga skogsteknikerutbildningen som den ettåriga påbyggnadsutbildningen till skogsmästare. Behovet av såväl skogsarbetare som högreutbildade har till följd av den strukturrationalisering som pågått under många år inom skogsbruket förändrats radikalt. Skogsarbetare har i dag ett ansvar för skogsskötsel och skogsavverkning som vida överstiger det som den grundläggande utbildningen inom naturbruksprogrammet ger kompetens för. Det finns alltså ett behov av en utbildning för specialiserade skogsarbetare. Vi har inom Jordbruksdepartementet och Utbildningsdepartementet utsett en arbetsgrupp för att undersöka förutsättningarna för en sådan utbildning. Avsikten med denna utbildning är emellertid inte att ge den allmänna företagsfördjupning inom de areella näringarna som Bo Arvidson avser.

Jag ifrågasätter inte att det kan finnas ett behov av den utbildning för egna företagare som Bo Arvidson redovisar i sin interpellation. Det är min övertygelse att ifall dessa utbildningar efterfrågas, kommer kommunerna i samarbete med landstingskommunerna att identifiera och tillgodose detta behov utan att regeringen behöver ingripa.

Anf. 23 BO ARVIDSON (m):

Fru talman! Jag ber att få tacka jordbruksministern för svaret på min interpellation, även om det gått en tid sedan den framställdes. Anledningen till interpellationen är vad som anfördes om utbildningsfrågor i skogsbruket i proposition 1992/93:226 En ny skolpolitik liksom vad som anfördes i samma fråga av Skogspolitiska kommittén i betänkandet SOU 1992:76.

I propositionens kap. 6 framhålls de ökade krav som den nya skogspolitiken ställer på skogsägare och anställda i skogsbruket. Där berörs det översynsarbete som pågår beträffande de skogliga utbildningarna inom SLU liksom problemen med kvaliteten och omfattningen av skogsarbetarutbildningen.

Jag tror att jordbruksministern och jag är överens om behovet av en bättre utbildning för såväl skogsägare som olika grupper av anställda i skogsbruket. När det gäller den utbildning som SLU svarar för i form av nuvarande skogstekniker- och skogsmästarutbildning kan jag inte underlåta att upprepa vad utbildningsutskottet anförde i det betänkande som behandlades i denna kammare i förra veckan. Utskottet ansåg det beklagligt att utbildningarna kommer att bedrivas oförändrade under ytterligare två år enligt SLU:s styrelsebeslut för kort tid sedan.

I min interpellation pekar jag på behovet av en bra företagareutbildning för företagare såväl inom skogsbruket som inom jordbruket. Jag tror att det kan finnas vissa möjligheter att på några platser i landet samordna dessa utbildningar i form av en påbyggnadsutbildning. Denna bör äga rum flera år efter det att den studerande lämnat gymnasieskolan. Det är nödvändigt för att den studerande skall få möjlighet att skaffa praktik i yrket men också för att denne skall uppnå en större mognad än vad man vanligtvis har under gymnasieåren.

I svaret hänvisas till riksdagens beslut år 1991 om gymnasieskolan och vuxenutbildningen. Vidare hänvisas till de påbyggnadsutbildningar som pla-

neras för läsåret 1993/94. Tyvärr är situationen inte så ljus och positiv som svaret antyder. Många kommuner vägrar att betala interkommunal ersättning för elever som vill genomgå en påbyggnadsutbildning. Man hänvisar till att eleven genomgått gymnasium och att man inte är skyldig att betala någon ytterligare utbildning. Kommunerna hanterar dessutom dessa frågor väldigt olika, varför systemet blir orättvist för elever från olika kommuner. Hur ser jordbruksministern på förhållandet med olika behandling av elever från olika kommuner?

Enda alternativet på jordbrukssidan blir då att välja den nya tvååriga lantmästarutbildningen. Men alla vill inte satsa två år och är kanske inte heller intresserade av högskoleutbildning. Riksdagen har för en tid sedan beslutat om kommunernas ansvar för kostnaderna när det gäller teknikerutbildningen samt gett regeringen bemyndigande att om så är nödvändigt besluta om ytterligare påbyggnadsutbildningar som kommunerna skall vara skyldiga att betala.

När det gäller utbildning för specialiserade skogsarbetare framgår inte klart vem som skall vara huvudman för denna utbildning. Det framskymtar i jordbruksministerns svar till Karin Falkmer och Jan-Olof Franzén vid en tidigare frågedebatt att SLU skulle kunna bli huvudman för denna utbildning. Jag har dock svårt att se att denna mer praktiska utbildning skulle passa in i ett universitets utbildningsutbud. Tidigare lämnade SLU ifrån sig påbyggnadsutbildningar på trädgårdsområdet till landstingens gymnasieskolor, eftersom dessa utbildningar inte passade in i SLU:s utbildningsutbud. Hur ser jordbruksministern på huvudmannaskapsfrågan?

Som nämns i propositionen sker en stor förändring inom skogsbruket när det gäller kraven på yrkeskunskaper. För min del tror jag att alltmer arbete kommer att utföras av entreprenörer i stället för av anställda skogsarbetare. Dessa behöver då också en mer företagsinriktad utbildning.

I slutet av svaret säger jordbruksministern att han inte ifrågasätter att det kan finnas behov av den utbildning för egna företagare som jag redovisat. Jag är dock inte så optimistisk som jordbruksministern när det gäller kommuners och landstings tillgodoseende av detta behov, av den enkla anledningen att de inte är skyldiga att betala för en sådan utbildning, och då blir det inte någon sådan i dagens pressade ekonomiska situation. De studerande får inte heller genomgå utbildningen, även om de själva skulle vilja, även om de skulle kunna betala för den.

Enligt min bestämda uppfattning missgynnas de som behöver och önskar en kortare påbyggnadsutbildning, jämfört med dem som får en längre högskoleutbildning. Jag önskar att jordbruksministern ger sin syn på behovet av påbyggnadsutbildningarna inom jordbruk och skogsbruk.

Det förslag om en ettårig "naturbruksteknikerutbildning" som framförs i interpellationen är ett försök att hitta en lösning som skulle kunna vara till gagn för blivande företagare och anställda inom såväl skogsbruket som jordbruket och trädgårdsnäringen. Frågan har nyligen aktualiserats i en skrivelse till Jordbruksdepartementet, liksom tidigare till Utbildningsdepartementet och Skolverket, från Lantbrukets yrkesnämnd och Trädgårdsnäringens yrkesnämnd.

Jag ser det som mycket angeläget att frågan om påbyggnadsutbildningar

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Svar på
interpellationer*

inom jordbruk, trädgård och skogsbruk får en snabb lösning. Vid utgången av läsåret 1994/95 upphör dessa utbildningar enligt riksdagsbeslutet våren 1991, om inga åtgärder vidtas.

I svaret nämns den arbetsgrupp som tillsatts av Jordbruksdepartementet och Utbildningsdepartementet. Min avslutande fråga till jordbruksministern blir därför: Kommer jordbruksministern att medverka till att den nämnda arbetsgruppen också får undersöka möjliga samverkansformer för påbyggnadsutbildningarna inom skogsbruk, jordbruk och trädgård?

Anf. 24 NILS NORDH (s):

Fru talman! Jag tänker inskränka mig till ett enda stycke och konstaterar att jordbruksministern ser det som nödvändigt med en fortsatt utbildning på det här området.

SLU har tidigare behandlat förslag om utbildningar på två orter i landet. Det skulle innebära att Skogsinstitutet i Värnamo skulle läggas ned. I tidigare interpellationer och motioner har vi påtalat nödvändigheten av en utbildning också inom lantskogen, som företrädesvis finns i södra Sverige.

Kommer den arbetsgrupp som är tillsatt att närmare undersöka just den fråga som rör lantskogen?

Anf. 25 ULF MELIN (m):

Fru talman! Jag vill liksom föregående talare tacka jordbruksministern för svaret på den interpellation som Bo Arvidson ställt. Jag har själv haft ett antal debatter med jordbruksministern om den högre skogliga utbildningen och forskningen i södra Sverige.

Det finns väl inget område inom utbildningssektorn där resurserna är så snedfördelade som när det gäller ett så pass brett område som den högre utbildningen och forskningen på det skogliga området.

Endast 10 % av den forskningen satsas i Götaland. De övriga satsade resurserna finns i Svealand och Norrland. Den forskningspolitiska proposition som vi nyligen har fattat beslut om ändrar inte detta förhållande, men jag hoppas att vi långsiktigt skall kunna göra det.

Att det handlar om snedfördelning framgår av att andelen skog i Götaland är 20 %, tillväxten är 30 %, arbetskraften är 35 % och skogsbruksvärdet är 40 %.

Under de debatter som jag har varit med om tillsammans med jordbruksministern har jag uppfattat att hans engagemang i den här frågan är starkt. Jordbruksministern besitter också stor kunskap, och svaren som vi fått har varit bra, även om svaret i dag är något tunnare.

Jag tänker inte närmare gå in på SLU:s nedläggning av skogsteknikerutbildningen i Värnamo. Jag tänker inte heller gå in på den beslutsvånda som verkar finnas när det gäller den högre utbildningen, eftersom det redan antagligen är för sent.

Jag tänker däremot gå in på det svar som lämnades på interpellationen. Vi har nu en ny gymnasieskola med ett naturbygdsprogram med ett antal grendelningar, något som även diskuterats i andra sammanhang. Därtill kommer en högre skoglig utbildning, vilken vi hoppas kommer att bli en tre-årig skogsmästarutbildning.

Men så kommer vi till det här mellantinget mellan gymnasieskolan och den högre utbildningen. I tidigare debatter har jordbruksministern tagit upp att kraven kommer att bli helt annorlunda. Det sägs att man kommer att fungera som något slags entreprenör, som både skall kunna avverka och klara av hela den övriga processen, och att det skulle behövas någon form av utbildning för det.

Jordbruksministern hänvisar också till att en arbetsgrupp är tillsatt. Med anledning därav skulle jag vilja fråga jordbruksministern: Är arbetsgruppen tillsatt? Har den börjat arbeta?

I det svar som jordbruksministern gav vid diskussioner med Karin Falkmer och Jan-Olof Franzén vill jag minnas att jordbruksministern nämnde att tidsplanen skulle vara klar i oktober månad. Jag undrar om tidsplanen håller? Jag tror nämligen att man skall smida medan järnet är varmt.

Precis som Nils Nordh inledningsvis nämnde finns den här kompetensen i Värnamo. Kanske skulle man i Värnamo kunna ha en riksrekryterande utbildning, så att man något satsar på utbildningssidan i södra Sverige. Jag tror också att den här typen av utbildning kommer att behövas även i norra Sverige. Det vore bra om vi kunde få svar på dessa frågor.

Anf. 26 KARIN FALKMER (m):

Fru talman! Det var inte så länge sedan som vi hade en frågedebatt om den skogliga utbildningen. Trots det känner jag mig föranledd att delta i dagens debatt.

Det är otvivelaktigt så, att det kommer att ställas krav på ökad kompetens inom den skogliga arbetsmarknaden. Den högre skogliga utbildningen måste vara landsomfattande.

Svensk högre skogsutbildning kommer inte att ha den dimensioneringen att den kan splittras på för många orter. Krav måste framför allt ställas på att den framtida utbildningen kan tillämpas över hela landet, med internationell användning. En mycket stor del av utbildningen är oberoende av dess lokalisering, men vinner självfallet med ökad variation i biologiska och ekologiska förutsättningar, ägarförhållanden, struktur, m.m.

Bergslagen måste i det hänseendet betraktas som en lämplig lokalisering för en generell högre skoglig utbildning. På den kan sedan vissa påbyggnadslinjer och påbyggnadsbitar erbjudas vid andra lokaliseringsplatser eller institutioner. Av såväl pedagogiska som ekonomiska skäl är det utomordentligt angeläget att utnyttja redan existerande strukturer inom det här området.

En mycket viktig förutsättning för undervisningens genomförande är nära tillgång till skog, mark, övningsobjekt osv. Av betydelse är naturligtvis också att det inom korta avstånd från utbildningsorten finns en stor variation beträffande skogstyper, ekologi, skogsbrukssätt, träslag, ägostruktur, företagsformer m.m. Bergslagen, med sin närhet till Mälardalen och den naturgeografiska Norrlandsgränsen, har förutsättningar som är tillämpbara för stora delar av landet.

Med detta, herr jordbruksminister, vill jag poängtera skillnaden mellan en högre skoglig utbildning, dess planering och dess lokalisering, och den utbildning som aktualiserades i Bo Arvidsons interpellation. Jag tror också att en sådan utbildning behövs. Jag ställer inte detta i tvivelsmål, men jag

undrar om jordbruksministern delar min syn på att en högre skoglig utbildning bör vara generell och skall kunna tillämpas i hela landet och även internationellt.

Anf. 27 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Fru talman! Jag delar de synpunkter som har framförts från många håll här, bl.a. att dagens ekonomiska situation och den nya lagstiftningen på t.ex. skogsbruksområdet kommer att innebära ökade krav på kompetens. Jag tror samtidigt att naturbrukslinjerna, med de variationer som finns, är en god grund för denna kompetens, även om jag också delar uppfattningen att kompetensen i många sammanhang behöver byggas på.

Det är säkert också svårt för dem som utbildas att under gymnasietiden vara säkra på vilken typ av arbete de kommer att ha några år senare, och det gör behovet av påbyggnadsutbildning angeläget.

Bo Arvidson kommenterade den situationen att Lantbruksuniversitetet nu fortsätter med skogsmästar- och skogsteknikerutbildningarna ytterligare en tid. Jag hoppas att detta inte skall leda till några problem. Jag har personligen sett fram mot en nyordning, och jag hoppas att den skall komma till stånd relativt snabbt.

Sedan är det ett problem på kostnadssidan för kommunerna, där man måste ta ett helhetsgrepp och inte alltid bara se till att man har vissa utbildningar inom kommunen, utan också måste betala en del utbildningar som finns på annat håll. Det är emellertid en fråga som är svår att hantera från regeringshåll och riksdagshåll, utan det bör vara en sak som kommunerna kan hantera.

Bo Arvidson tog också upp frågan om huvudmannaskap. Det är naturligen så att en gymnasial påbyggnadsutbildning bör vara gymnasial, med de huvudmän som finns för gymnasieskolan. När vi tillsatte arbetsgruppen, som skall försöka lösa problemen, visste vi att det i dag finns en del kompetens som har legat och ligger under Lantbruksuniversitetet och som bör kunna utnyttjas i det fortsatta arbetet. Det är viktigt att vi skapar en helhet av utbildningarna på gymnasienivå och på högskolenivå.

När det gäller påbyggnadsutbildningar av olika slag inom såväl jordbruk som skogsbruk, nämnde jag ett drygt fyrtiotal kurser. Jag har här en lista som är förvånansvärt lång – innan jag själv läste den hade jag ingen aning om att så mycket planeras. Det finns bl.a. påbyggnadsutbildning för skogsbruket, från Kalix i norr till Osby i söder. Det är kurser på ett par veckor upp till årslånga kurser. När det gäller jordbruket, med dess olika delar, är det ännu mer variation. Det finns utbildning i driftledning, vanligt jordbruk och lantbruksekonomi, och hästutbildning finns med i ett stort antal fall.

Nils Nordh ställde en fråga om Värnamo och den sydsvenska skogsutbildningen, och även Ulf Melin tog upp den. Utvecklingen inom Lantbruksuniversitetet innebär att man inte kan fortsätta med utbildningen i Värnamo, men samtidigt står det klart att det finns behov av en sydsvensk skogsutbildning.

Ulf Melin talade om att det är en snedfördelning, att så mycket av utbildningen finns i norr medan en stor del av produktionen finns i söder – inte för mycket, då vi skall ta vara på all produktion som finns.

Samtidigt kan konstateras att det finns andra problem i det svenska samhället, nämligen att det är för få aktiviteter norröver medan aktiviteter tenderar att dra sig söderöver, mot sydost/sydväst eller i olika riktningar till kusttrakter i södra Sverige. Det finns alltså en ambition från statsmakterna att ha tillräckligt många aktiviteter norrut. Detta får dock inte dölja det rent kunskapsmässiga behovet av en utbildning i södra Sverige också, som jag hoppas skall kunna integreras i den högre utbildningen. Även om jag inte vågar ställa mig bakom allt som Karin Falkmer säger, delar jag i princip uppfattningen att den högre utbildningen måste vara sammanhållen, men att i den också måste finnas en kompetens för skogsbruket i södra Sverige.

Anf. 28 BO ARVIDSON (m):

Fru talman! Jag tackar för de kompletteringar av svaret som jag fick från jordbruksministern. Jag konstaterar att vi är överens om behovet av påbyggnadsutbildningar inom skogsbruket och jordbruket. Men det är också viktigt att vi verkligen ser till att de kommer till stånd. Den oro som jag har är att de kommer att försvinna när 1991 års beslut får fullt genomslag år 1995. Jag har tidigare diskuterat detta med skolministern, men eftersom just skogsutbildningsfrågan behandlades i den skogspolitiska propositionen ville jag ta upp den också med jordbruksministern.

Jag hoppas att vi tillsammans skall kunna driva de här frågorna, så att de näringar som jordbruksministern har ansvar för också kan få dessa påbyggnadsutbildningar. Det kompletterande svar som jag här fick var ändå positivt.

När det gäller huvudmannaskapet noterade jag att jordbruksministern sade att ett gymnasialt huvudmannaskap var naturligt. Jag delar helt den uppfattningen. Men jag kan också förstå jordbruksministerns tanke att man skall utnyttja kompetensen. De som sitter här bredvid tog upp utbildningen i Värnamo. Det finns alltså i Värnamo en kompetens, som SLU hittills har disponerat, som man kan ta till vara. Det har jag självfallet ingenting emot, men jag tror inte att SLU skall vara huvudman. Man skall ta till vara den fysiska kompetensen och kanske även den personella kompetens som finns där.

Jag skulle vilja knyta an till detta hur man kan gå vidare på detta område. Kan jordbruksministern något mer utveckla hur snabbt arbetsgruppen kan komma fram till ett beslut i den här frågan och hur Jordbruksdepartementet kan bidra till att dessa frågor får sin lösning?

Anf. 29 ULF MELIN (m):

Fru talman! Jag vill först och främst uttrycka min tacksamhet. Det var bra att jordbruksministern markerade att man inom den högre utbildningen skall förändra skogsteknikerutbildningen och påbyggnadsutbildningen till skogsmästare till en treårig utbildning. Det är bra om det sker så fort som möjligt. Jag tror att man i båda näringarna är överens om att det är oerhört viktigt.

Jag vill ställa mina frågor en gång till, även om jag förstår att jordbruksministern, under den begränsade tid som han har till sitt förfogande, inte hinner svara på alla våra frågor. Det gäller just tidsplanen för arbetsgruppen under

Jordbruksdepartementet och Utbildningsdepartementet. Kan vi få reda på när den skall vara klar med sitt arbete? Jag tror att det är viktigt att man tar till vara den kompetens som finns. Det är nödvändigt att man, framför allt inom skogsbruket, får till stånd en utbildning som ligger mellan gymnasieskola och högre utbildning, som speglar den nya roll som det framtida skogsarbetet kommer att spela. Jag tror att det måste finnas ett nationellt intresse av att den utbildningen finns.

Jag delar uppfattningen att de flesta gymnasieutbildningar och de flesta påbyggnadsutbildningar naturligtvis skall ligga på den kommunala nivån, där efterfrågan på dem finns. Det är självklart. Men man måste kanske ändå se till att de utbildningar som är litet smala finns på ett par platser runt om i landet. Då skall man, menar jag, utnyttja den kompetens som finns i Värnamo, som i det fallet kan vara ett bra alternativ. Jag tror att man här behöver ha en riksrekryterande utbildning. Då löser man också en hel del ekonomiska problem.

Jag tror att det är viktigt att vi satsar på de här utbildningarna. Skogen är trots allt en av grundbultarna i den svenska ekonomin.

Anf. 30 NILS NORDH (s):

Fru talman! Jag tackar jordbruksministern för det han nyss sade.

Jag hyser fortfarande förhoppningen att det skall kunna fortgå en utbildning i Värnamo. Jordbruksministern sade i sitt svar att skogsarbetare i dag har ansvar för skogsskötsel och skogsavverkning. Därmed finns det ett behov av utbildning. Jag tänker naturligtvis främst på blandskogen. Om vi flyttar utbildningen till norra Sverige eller till Mellansverige försvinner ju närheten till den blandskog som Karl Erik Olsson kanske känner bättre än någon annan, medan den finns om vi behåller utbildningen i Värnamo.

Anf. 31 KARIN FALKMER (m):

Fru talman! Jag tackar jordbruksministern för svaret på min fråga. Det gläder mig att vi delar uppfattningen att den högre skogliga utbildningen bör vara generell för hela landet. Jag delar också jordbruksministerns uppfattning att vissa delar av denna utbildning, som behövs i andra delar av landet, bör förläggas dit i kortare kurser.

När det gäller förslaget att slå samman skogsteknikerutbildningen med skogsmästarutbildningen till ett treårigt skogsmästarprogram är det bara att konstatera att det var tråkigt att Lantbruksuniversitetets styrelse inte hade kraften att fatta beslut om detta den 11 maj. Det är olyckligt att elever som söker till skogsteknikerutbildning i dag vet att det egentligen inte är den utbildningen som är den mest efterfrågade på den skogliga arbetsmarknaden och den som på sikt kommer att bli en realitet. Jag hoppas att jordbruksministern försöker att med kraft verka för att skogsmästarprogrammet genomförs så tidigt som möjligt.

Jag tackar än en gång jordbruksministern för svaret.

Anf. 32 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Fru talman! Jag tror att frågan om huvudmannaskapet i huvudsak är utredd. Det här handlar om en utbildning som är en gymnasial påbyggnadsut-

bildning. Jag noterade att Ulf Melin sade att det finns behov av en utbildning mellan den gymnasiala nivån och högskolenivån. Personligen är jag inte riktigt säker på att man skall definiera det så. Det vi här talar om – en utbildning på skogssidan för högt kvalificerade skogsarbetare – är till sin karaktär egentligen inte en högskoleutbildning, utan det är en mycket hög yrkesutbildning, och den bör alltså inte läggas upp på högskolenivå.

För praktikerna, som vi här talar om, är det viktigt med en utbildning där de lär känna det område där de kommer att vara verksamma. Det är jag fullt medveten om. Mycket av det som de sysslar med är naturligtvis teknik, men om man går tillbaka i tiden och ser hur skogsarbetare tidigare fungerade finner man att det bara var fråga om att såga och hugga med handverktyg. Man fattade egentligen inga beslut – det var specialutbildad personal som stämplade, apterade och utförde alla avancerade moment. Så är det inte i dag, utan man måste kunna detta. Därtill kommer hänsynen till naturvärden, som är viktig.

Jag tror att den här typen av utbildning måste kunna finnas på ett par platser i landet, som ligger väl till – inte så många; det handlar inte om något stort antal.

I frågorna här har också tidsperspektivet för den arbetsgrupp som finns tagits upp. Jag ser det personligen på det sättet att det är angeläget att vi kommer till skott och att arbetsgruppen arbetar med sikte på att vi skall kunna göra någonting till nästa år. Nu närmar vi oss budgetåret 1993/94, och sedan går det fort till 1994/95. Jag har strävat efter att få fram ett resultat från arbetsgruppen så att vi vet någonting i höst, så att man kan vidta åtgärder inför ett kommande läsår.

Anf. 33 BO ARVIDSON (m):

Fru talman! Det är ett par saker som har klarats ut i den här diskussionen. Det är bl.a. frågan om huvudmannaskapet. Jag har fått helt klart för mig att jordbruksministern anser att det inte skall vara en högskoleutbildning utan en påbyggnadsutbildning inom gymnasieskolan.

Jag tycker också att det är bra att det här anvisas att den skall anordnas på ett par platser i landet. Det tror jag är en helt rimlig bedömning.

Det som jordbruksministern i slutet av sitt senaste anförande sade om tidsperspektivet är också angeläget. Jag hoppas att den tidsplanen verkligen kan hållas och att vi får fram ett beslut, så att skolorna vet vad som skall gälla för det kommande läsåret och i tid kan förbereda sig för detta. Det är också angeläget att de studerande får kunskap om vilka utbildningar som kommer att finnas framöver, när beslutet från 1991 får fullt genomslag 1995.

Det som återstår att klara ut är egentligen hur den här utbildningen skall finansieras. Eftersom det gäller skolsidan ligger det väl inte direkt på jordbruksministerens ansvarsområde, men jag tror ändå att det är viktigt att man också från Jordbruksdepartementet försöker medverka till att den frågan får sin lösning, att påbyggnadsutbildningarnas ställning klaras ut och att det blir klart om kommunerna skall svara för dem eller om man kan hitta någon annan lösning. Jag har förhoppningen att den här debatten skall ha bidragit till att vi får till stånd en lösning av detta. Tack, herr jordbruksminister, för svaret!

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Svar på
interpellationer*

Anf. 34 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Fru talman! Jag tror att vi som har debatterat det här i dag i huvudsak är överens – låt vara att det finns en del regionala intressen som inte alla kan tillgodoses. En utbildning som påbyggnad till den gymnasieutbildning som vi nu har är angelägen. Det är också viktigt att se till att det så att säga finns ett system, från naturbrukslinjen in i den högre utbildningen. De som inte avser att gå vidare till den skall kunna få den kortare påbyggnad som vi har diskuterat.

Jag har högt ställda ambitioner när det gäller att få fram en lösning. Naturligtvis måste detta ske i samarbete med Utbildningsdepartementet. När det gäller finansieringen har jag egentligen inga nya idéer. Bo Arvidson nämnde en strävan att hitta någon ny lösning. En sak vet jag: Några nya pengar finns inte, utan vi måste försöka hantera saken på ett sätt som rimmar med det system som vi i dag tillämpar.

Det som ligger närmast till hands är naturligtvis att kommunerna har huvudansvaret för den här typen av utbildning, även om vi måste inse att den inte går att ordna i alla kommuner – snarare är det bara några stycken som kan klara det. Man måste i kommunerna försöka att vara så framsynt att man är beredd att ta ställning för att betala den här utbildningen, även om den råkar bli ganska dyr; det blir den sannolikt. Jag tror att det är allas vår uppgift att försöka medverka till att debatten förs på ett sådant sätt att man skapar förståelse för denna typ av finansiering.

Jag hoppas alltså att vi kan lösa de här problemen och att vi så småningom får till stånd en komplett utbildning där alla bitar passar ihop i ett framtida skogsbruk och ett framtida jordbruk och naturbruk.

Överläggningen var härmed avslutad.

4 § Svar på interpellationerna 1992/93:114 och 116 om villkoren för s.k. omställningsstöd

Anf. 35 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Fru talman! Ingvar Eriksson har frågat mig vilka åtgärder jag avser att vidta för att intentionerna i 1990 års livsmedelspolitiska beslut till fullo följs vad gäller användning av omställd åkermark, och Sven-Olof Petersson har frågat mig på vilket sätt jag avser att agera så att intentionerna i det jordbrukspolitiska beslutet om produktion på omställd åkermark blir de avsedda. Jag besvarar interpellationerna i ett sammanhang.

Frågorna ställs mot bakgrund av att det inte är tillåtet att odla fabrikspotatis på omställd mark och samtidigt erhålla rabatt för stärkelse för teknisk användning. Jag vill dock klargöra att principerna för stöd vid produktion av stärkelse för tekniskt bruk är desamma oavsett om stödet avser potatis- eller vetestärkelse. Det förekommer, efter förhandsbesked från länsstyrelserna, odling av både potatis och vete på omställd mark för framställning av stärkelse för tekniskt bruk.

Syftet med det omställningsprogram som utformades inom ramen för 1990 års livsmedelspolitiska beslut var tämligen entydigt på vissa punkter. Om-

ställningsstöd skulle endast lämnas för åkermark som genom särskilda åtgärder under omställningsperioden överförs till annan användning än livsmedelsproduktion eller till odling av livsmedelsgrödor som inte konkurrerar med befintlig produktion.

I riksdagens beslut med anledning av 1993 års budgetproposition anfördes krav om en snabbare anpassning av omställningsprogrammet till EG:s trädeskrav. En sådan förändring skulle emellertid inte innebära att det skulle bli tillåtet att producera livsmedel såsom vete för framställning av stärkelse på omställd åkermark. Det grundläggande för den svenska omställningen och EG:s trädesprogram är att det inte sker en livsmedelsproduktion på dessa arealer.

Vid införandet av omställningsprogrammet var det svårt att förutse allt som skulle kunna vara tänkbart att odla på de omställda arealerna. Jordbruksutskottet ansåg i betänkandet (1989/90:JoU25) om livsmedelspolitiken att det var viktigt att enskilda brukares kunskaper, idéer och initiativ beträffande markanvändning kunde stimuleras och utnyttjas i omställningsarbetet.

Länsstyrelserna får lämna skriftligt förhandsbesked i fråga om odling på omställd mark. Ett skriftligt förhandsbesked som anger att en omställningsåtgärd kan godtas är bindande för Jordbruksverket. Det ankommer således på den länsstyrelse som lämnar ett förhandsbesked att kontrollera att omställningen sker i enlighet med vad som anges i förhandsbeskedet.

Riksdagen påpekade vid fastställandet av 1990 års livsmedelspolitiska beslut betydelsen av att skapa en varaktig marknad för produkter odlade på omställd åkermark för att omställningsarbetet skulle bli framgångsrikt. I försök att finna en användning för den omställda åkermarken har jordbrukarnas uppfinningsrikedom varit stor, men de lösningar som är lönsamma och samtidigt ligger inom ramen för omställningsprogrammet har dess värre inte räckt till för den omfattning som omställningen haft. Under perioden sedan omställningsprogrammet infördes har inte marknaden för produkter som biobränslen eller andra icke livsmedelsprodukter odlade på omställd mark hunnit byggas ut i den takt som hade varit önskvärt, och det har därför uppstått problem med gränsdragningar.

Anf. 36 SVEN-OLOF PETERSSON (c):

Fru talman! Låt mig börja med att tacka jordbruksministern för svaret på den interpellation som jag har framställt i denna fråga.

Odlingen av potatis för stärkelseproduktion är av tradition och biologiska betingelser starkt knuten till sydöstra Sverige, och det är där vi har de fyra kvarvarande fabrikena för tillverkning av potatisstärkelse i landet. Odlingen, som omfattar ca 9 000 hektar åkermark, är av stor betydelse för det svenska jordbruket och i synnerhet för jordbruksföretagen i det här distriktet, vilket kan sägas omfatta delar av Blekinge län, Kristianstad län och Malmöhus län samt delar av södra Kalmar län inkl. Öland.

Jordmånen – den lättare sandjorden – är lämplig för den här odlingen och gör att den gröda som odlas är bra och att den efter de förutsättningar som finns också kan ge en hygglig avkastning.

Det är därför litet märkligt att vetestärkelse på omställd areal börjar konkurrera med denna svenskodlade potatisstärkelse. Problemet kan sägas vara

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Svar på
interpellationer*

att produktion av vetestärkelse på omställd mark får stöd, samtidigt som den ersätter stärkelse från potatis som odlas på ej omställd mark. Potatisstärkelsen, som odlas på den traditionella, icke omställda marken, får inte heller användas som underlag för rabatter av potatisstärkelse till derivat- och pappersindustrierna.

Jag kan notera att jordbruksministern i svaret säger att länsstyrelsernas förhandsbesked är bindande för Jordbruksverket. Det innebär att man skall se över verksamheten och kontrollera om den ligger i linje med beslut som fattats här i riksdagen. Jag kan tyvärr konstatera att eventuella felaktiga tolkningar lokalt på länsstyrelserna kan bli bindande för verket centralt, vilket i sin tur kan drabba hela näringen. Kan detta vara acceptabelt?

Självfallet kan det, som jordbruksministern också säger, i vissa fall vara problem med gränsdragningar av olika slag. Jag efterlyser en strategi eller en handlingslinje för att komma till rätta med dessa problem. Finns det någon sådan strategi för att försöka komma till rätta med de felaktigheter eller problem som finns i gränsdragningssammanhang?

Det framgår vidare av svaret att det skulle odlas potatis på s.k. omställd areal. Min fråga gäller självfallet vilken areal som avses. Efter kontakter med ansvariga handläggare på länsstyrelserna i de berörda odlingslänen – Kalmar, Blekinge, Kristianstad och Malmöhus – kan jag säga att det inte torde finnas någon sådan areal, om man inte avser en enstaka liten areal på ungefär 100 hektar på Öland som kom till efter nedläggningen av Mörbylånga sockerbruk. Den arealen tillkom efter en överenskommelse mellan Jordbruksverket, länsstyrelsen och Stärkelsen. Odlingen skulle ske under åren 1992–1994. Avräkningen till odlarna skulle baseras på ett pris som skulle ligga på världsmarknadsnivå.

Det odlade skulle endast användas till tekniskt bruk, och kan således inte sägas konkurrera med den traditionella odlingen av fabrikspotatis för stärkelseändamål, vilket vetestärkelsen gör.

Jag kan konstatera att den volym stärkelse som produceras i vetestärkelsefabrikerna ersätter användningen av 8 000–10 000 ton potatisstärkelse. Det är, om jag läser tabellerna rätt, 20–25 % av den samlade svenska produktionen av potatisstärkelse.

Vetestärkelsen har inte ersatt importerad stärkelse utan i stället svenskproducerad potatisstärkelse. Min uppfattning är att detta måste stå i strid med intentionerna i 1990 års jordbrukspolitiska beslut. Det noterades där att den produktion som skulle komma att ske på den omställda arealen inte skulle konkurrera med befintlig produktion och befintliga grödor.

Jag tycker att det är viktigt att man försöker ha en strikt och neutral konkurrens i sammanghanget, och att alla arbetar utifrån samma villkor. Jag vill därför gärna veta vilka åtgärder som jordbruksministern kan tänka sig vidta eller ämnar vidta så att den svenska potatisodlingen för stärkelse kan kvarleva också i framtiden och utvecklas, och att den får rättvisa konkurrensvillkor jämfört med den produktion av vetestärkelse som i dag sker.

Frågan är också vad som kan hända i ett eventuellt EG-perspektiv. Såvitt jag förstår står svensk potatisodling och svensk stärkelseproduktion väl beredda och är kapabla att konkurrera med produktion av stärkelse i andra europeiska länder. Men det gäller ju för producenterna att klara sig fram till

det tillfälle då de skall konkurrera med producenter i Europa. Det är därför viktigt att vi i Sverige har likvärdiga villkor under tiden. Jag tror att det finns goda skäl att anta att svensk produktion av potatisstärkelse mycket väl kan konkurrera, om vi kommer dit.

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Svar på
interpellationer*

Anf. 37 INGVAR ERIKSSON (m):

Fru talman! Jag vill tacka jordbruksministern för svaret på min interpellation angående användningen av omställd åkermark.

Tyvärr kan jag inte vara nöjd med svaret. Det ges inget besked om vilka åtgärder som statsrådet är beredd att vidta i syfte att till fullo följa intentionerna i det livsmedelspolitiska beslutet från 1990 vad gäller användningen av omställd åkermark. Svaret kan endast uppfattas som en redovisning av redan kända fakta och som en förklaring till att vissa saker har inträffat, som inte borde ha fått ske.

Vidare framstår berörda myndigheters agerande i sammanhanget som klart bristfälligt. Intentionerna i 1990 års omställningsbeslut har inte fullföljts.

Fru talman! Då riksdagen i juni 1990 fattade beslutet om en ny jordbruks- och livsmedelspolitik ingick omställning av åkermark till annan produktion än livsmedelsproduktion som en mycket viktig del. Syftet var att en snabb och varaktig omställning skulle stimuleras. Omställningsstödet utgick i form av villkorslån, med vissa bestämda krav. Omställningsmarken fick inte användas för livsmedelsproduktion som konkurrerar med befintlig produktion.

Tyvärr kan jag konstatera att detta trots allt har skett under 1992 och att det också sker under 1993. En stärkelsefabrik startade förra året i Södermanlands län, med vete som råvara. Andra fabriker har enligt vissa uppgifter planerats i andra län. Vetet har kommit från omställd åkermark, och kontrakt mellan odlare och fabrik lär tecknas på samma sätt som inom den traditionella produktionen av potatisstärkelse.

Det allvarliga och helt oacceptabla är att den därvid producerade vetestärkelsen, odlad på omställd åkermark, levereras vidare till annan svensk industri för tillverkning av glukos, som är ett gränsskyddat livsmedel. Uppenbart står detta i klar strid med det livsmedelspolitiska beslutet från 1990. Lika uppenbart är att de av Statens jordbruksverk utgivna föreskrifterna inte har följts.

Det inträffade är allvarligt då följden blir att produktion av potatisstärkelse på icke omställd mark slås ut. Att statliga medel som avsetts för att ta bort överproduktionen av spannmål på detta sätt i stället medverkar till att slå ut icke omställd åkerproduktion är direkt stötande. Jag ser det som allvarligt om statsrådet inte är beredd att vidta åtgärder för att rätta till felaktigheterna, då det i svaret klart anges att omställningsstöd endast skulle lämnas för åkermark som genom särskilda åtgärder under omställningsperioden överförs till annan användning än livsmedelsproduktion eller till odling av livsmedelsgrödor som inte konkurrerar med befintlig produktion.

Det framgår också i svaret att avsikten inte är att det under omställningsperioden skall få produceras livsmedel på omställda åkerarealer, även om den aviserade snabba anpassningen av omställningsprogrammet till EG:s trädesskrav sker. Av svaret framgår också att skriftliga förhandsbesked som

länsstyrelserna har lämnat vad gäller odling av omställd mark är bindande för Jordbruksverket.

Den myndighet som har till uppgift att utfärda bestämmelser baserade på riksdagens beslut har alltså inte befogenheter att ingripa om länsstyrelserna gör missar när det gäller beslut och kontroll av att reglerna följs. Anser statsrådet att detta är rimligt och försvarbart?

I svaret framhålls det också att det efter det att förhandsbesked har lämnats från länsstyrelserna förekommer odlingar av både potatis och vete på omställd mark för framställning av stärkelse för tekniskt bruk. Som Petersson nyss framhöll har kontakter tagits med dem som handlägger frågorna i länsstyrelserna i de sydliga länen. Därvid har det framkommit att det endast är i Kalmar län som man genom specialavtal har fått göra detta. Det rör sig om ca 100 hektar. Det gäller då mark som tidigare har använts för sockerbetsproduktion. Detta specialavtal kom till i och med att sockerbruket i Mörbylånga lades ned, och det utgår inga rabattmedel för den produktionen.

Fru talman! Jag finner att det som nu har skett och sker vad gäller förädlingen av vetestärkelse, från omställd åker, till livsmedlet glukos strider mot riksdagens beslut från 1990. Vad händer, jordbruksministern, med felaktigt utbetalda omställningsstöd? Anser statsrådet att det som har skett är rimligt och försvarbart?

Anf. 38 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Fru talman! Låt mig först säga att när det gäller potatisodling är den areal som finns i Kalmar också den enda som jag känner till. Till sin karaktär är den naturligtvis något annorlunda. Men för den här odlingen gäller regeln att det inte samtidigt kan utgå både stärkelsenabattering och omställningsstöd.

Frågan om förhandsbesked är inte alldeles enkel. Ingvar Eriksson förstår säkert den enskilde jordbrukarens situation ganska väl. Jag tror därför att han har lätt att förstå att det ur rättssäkerhetssynpunkt inte är rimligt att man något år senare förändrar bedömningen, om den enskilde jordbrukaren före en omställning har fått ett besked av en statlig myndighet, i det här fallet länsstyrelsen. Den här typen av besked bör i princip vara bindande.

Hur den uppkomna situationen skall hanteras kan vi diskutera ganska länge. När det gäller den stärkelseproduktion som förekommer i Sörmland, som är baserad på vete, har jag noterat att länsstyrelsen i sina motiveringar har sagt att den inte konkurrerar med den befintliga produktionen. Man anser att den endast konkurrerar med importerad stärkelse från vete och majs. Den uppfattningen hävdar länsstyrelsen fortfarande. Detta kan man naturligtvis ha olika synpunkter på. Det är säkert i sak riktigt att det är med denna stärkelse som man konkurrerar, men samtidigt vet vi att det finns en utbytbarhet mellan olika stärkelseslag, vilket gör att den totala mängden stärkelse blir ungefär densamma.

Jordbruksverket har också redovisat sina synpunkter. Man anser inte att länsstyrelsen i det här fallet har gjort rätt, men det går inte att ändra på bedömningen. I det här sammanhanget delar jag naturligtvis Jordbruksverkets synpunkter. Enligt mitt förmenande har detta inte hanterats i överensstäm-

melse med intentionerna. Såvitt jag känner till har det inte heller lämnats och kommer inte att lämnas några nya förhandsbesked av den här arten.

Sven-Olof Petersson och Ingvar Eriksson frågar vilken strategi som vi har tänkt att arbeta efter. Ja, den övergripande strategin har jag redan nämnt i svaret. Vi skall försöka anpassa vårt omställningsbeslut så att det går att hantera inför ett EG-inträde. Det arbetet är vi mitt uppe i. Det kommer förslag undan för undan. En del har redan behandlats av riksdagen i anslutning till budgetpropositionen. Då uttalade också riksdagen att vi borde snabba på med det här arbetet. Den rekommendationen försöker vi i regeringen att rätta oss efter. Vi avser att återkomma med ytterligare sådana här förändringar.

Detta är egentligen det som jag har att svara på den konkreta frågan. I dagsläget tror jag att det viktiga är att se efter om det finns någon möjlighet att så att säga undanröja de problem som eventuellt uppkommer och att se till att det inte uppkommer fler problem framöver.

Anf. 39 SVEN-OLOF PETERSSON (c):

Fru talman! Jag noterar att jordbruksministern konstaterar att Jordbruksverket har meddelat att man anser att Länsstyrelsen i Södermanlands län har gjort en felaktig bedömning när den har gett det förhandsbesked som här är aktuellt. Jag tycker att det är bra att jordbruksministern delar Jordbruksverkets uppfattning. Det torde vara fråga om en felaktig tolkning, men huruvida den är medveten eller omedveten låter jag vara osagt. Det kan dock inte vara rimligt att sådana tolkningar skall ha kraft att vara bindande centralt. Det skulle i förlängningen innebära, oaktat respekten för rättssäkerheten för dem som får förhandsbeskedet, att vi skulle kunna förvänta oss olika besked från olika länsstyrelser och att förutsättningarna skulle kunna vara olika beroende på i vilket län man bor eller vilken länsstyrelse man frågar. Förutsättningarna i omställningsprogrammet borde ju vara likadana oavsett om man verkar i Blekinge, Kalmar eller Södermanlands län.

Anpassningarna inför EG är i och för sig utomordentligt viktiga. Jag tror att stärkelseproduktionen har kraften att kunna vara konkurrenskraftig i ett EG-perspektiv. Det finns här en betydande kompetens och ett betydande kunnande. Framför allt tycker jag att man bör harangera svensk potatisstärkelseindustri för att den satsar så otroligt mycket på forskning och utveckling. Jag tycker att den är ledande när det gäller företag som har att hantera och förädla jordbruksprodukter. Skulle vi ha en sådan teknisk utveckling och ett sådant forskningsprogram inom all svensk industri som man har inom stärkelseindustrin tror jag att vi skulle vara mycket väl rustade i ett interationellt perspektiv. Många av de nya produkter där svensk potatisstärkelse är basen är intressanta, inte minst ur miljösynpunkt. Jag tänker på olika typer av förpackningar.

Stärkelseproduktionen är mycket betydelsefull i sandjordsområdena i sydöstra Sverige. Stärkelseproduktionen är där ofta kombinerad med djurhållning, och det finns mycket djurtäta områden. Potatisen, med sin långa växtsäsong och med sin stora förmåga att ta upp växtnäring, är en utmärkt gröda för att man skall kunna bibehålla produktion av animalier i dessa områden. De här båda produktionsgrenarna går hand i hand. Inte minst med detta som

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Svar på
interpellationer*

bakgrund är det också beklagligt och synnerligen anmärkningsvärt om vete-
stärkelseodling i Mellansverige skall få slå ut grunden och förutsättningarna
för ett biologiskt väl avvägt jordbruksföretag i sydöstra Sverige. Jag hoppas
att jordbruksministern också kommer att se till att vi mycket snart skall
komma till rätta med problemen med gränsdragningarna. Situationen är nu
inte acceptabel för de här jordbruksföretagen.

Anf. 40 INGVAR ERIKSSON (m):

Fru talman! Vi är tydligen överens om att fel har begåtts, och det är gott
och väl. Men det är tydligen mycket svårt att göra något åt det. Jordbruksmi-
nistern säger i allmänna ordalag att det nu gäller att se till att man följer upp
det här så att inga nya olyckor inträffar. Jag förstår att detta är besvärligt för
jordbruksministern. Jag tycker att det i sammanhanget är anmärkningsvärt
att Statens jordbruksverk är medvetet om att fel har begåtts. Jordbruksver-
ket är den övergripande myndigheten. Ändock tar förhandsbeskeden från
länsstyrelserna över. Detta är mycket anmärkningsvärt.

Jag har viss förståelse för att enskilda jordbrukare som har fått sådana här
förhandsbesked skall respekteras och kunna känna trygghet. Förfaringssät-
tet är dock orimligt. Någoting måste göras för att komma till rätta med pro-
blemet. Jag tycker att det verkar orimligt att länsstyrelserna i de här sam-
manhangen har ett övergripande ansvar. Man har ändock anledning att
kunna utgå ifrån att beslut som fattas i riksdagen också skall kunna fullföljas
ute på fältet.

Stärkelsproduktion med potatis i de vanliga etablerade områdena försö-
ker vi i alla sammanhang att gemensamt slå vakt om. Grödan är bra för om-
rådet, och det är en i EG-sammanhang konkurrenskraftig produktion. Man
har gjort ansträngningar för att klara detta fram till EG-inträdet. Nu tvär
man på Jordbruksverket sina händer. I besked som jag vill minnas har skick-
ats till odlare har man angett att omställningsstöd inte får lämnas när det
gäller åkermark som används för produktion av livsmedel. Det är detta som
i allra högsta grad har skett. Man har ju slagit ut uppemot 10 000 ton potatiss-
tärkelse som har odlats på ett riktigt – man skulle t.o.m. kunna säga – legalt
sätt.

Det är fullständigt i strid med intentionerna. Jag tycker inte att jag riktigt
har fått svar på vad jordbruksministern tänker göra åt det här mer än att följa
upp läget. Skall vi behöva sätta in riksdagsrevisorerna för att följa upp det
här? Det kan vara den vägen vi får ta. Jag drar mig inte för att göra det,
jordbruksministern, om det skulle behövas.

Anf. 41 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Fru talman! Punkten om förhandsbesked är naturligtvis den centrala i den
här debatten. Ingvar Eriksson påstår här att fel har begåtts. Möjligen är det
en fråga om hur man tolkar olika ord. Min bedömning är att när vi fattade
beslut om det stora livsmedelpolitiska beslutet 1990 var det mycket viktigt
att vara så öppen som möjligt och att försöka stimulera enskilda initiativ och
idéer för att gå vidare från den mycket stelbenta jordbrukspolitik som vi
hade haft i vårt land under mycket lång tid.

I det sammanhanget var det också viktigt att man ute på länsstyrelserna

kunde ge svar på frågan om vissa saker går eller inte går. Om man skulle genomföra en omställning hängde ofta på om man kunde få en signal från myndigheten om att den åtgärd som man som jordbrukare hade tänkt sig också kunde genomföras. Att i det sammanhanget sätta alldeles för hårda restriktioner på lantbruksenheterna skulle ha varit fel.

På några ställen gjordes en tolkning som skiljde sig från vad som var avsett i riksdagsbeslutet. Denna annorlunda tolkning kan egentligen inte bara betraktas som ett fel utan delvis som en produkt av den situation som vi befann oss i vid just det tillfället.

Det är viktigt att studera situationen och att se vilken skada i sak som dessa tolkningar har lett till. Det har blivit en produktion av spannmålsstärkelse. Här har det nämnts en del siffror. Hur stor mängd av denna stärkelse som har slagit ut stärkelse från potatis är kanske i dagsläget inte helt klart. Jag är för min del beredd att titta mera noga på det här och se om det kan behövas ytterligare åtgärder för att rätta till skadorna.

I det sammanhanget är det viktigt att understryka det Sven-Olof Petersson säger, nämligen att den svenska stärkelseproduktionen, i huvudsak baserad på potatis från sydöstra Sverige, är internationellt konkurrenskraftig i ett längre perspektiv – i konkurrens med den produktion som finns i EG-länder. Jag ser mycket positivt på Stärkelsens ambitioner härvidlag. Det är glädjande att notera att man där har kunnat göra bl.a. det som vi var intresserade av i det livsmedelspolitiska beslutet, nämligen att ta vara på råvaror från lantbruket för att producera andra saker än livsmedel. Stärkelse har under lång tid använts inom papperstillverkningen.

Nu är man också inne på möjligheten att producera förpackningsmaterial. Så sent som i helgen såg jag en artikel i någon tidning där man illustrerade att man kunde äta upp tallriken efter det att man hade ätit upp maten. Det var fråga om en engångstallrik gjord av stärkelse. Jag tror att vi här har möjligheter framöver. Vi måste se till att dessa möjligheter inte påverkas negativt av det som har skett. Jag tror att det skall vara möjligt att hantera frågorna på det här sättet.

Jag vill inte göra detta till en fråga om konkurrens mellan den ena eller den andra landsändan. Jag noterade att Sven-Olof Petersson sade att vete från Mellansverige slår ut jordbruk i sydost. Under senare tid har just de spannmålsproducerande områdena ansett sig väldigt missgynnade, därför att de inte har haft samma möjlighet att producera på samma sätt som man kanske har gjort i de södra delarna av landet. Jag tror att vi skall ta vara på möjligheterna att producera både i sydöstra Sverige och i Mellansverige, men vi skall göra det med hänsyn tagen till de regler som finns.

Anf. 42 SVEN-OLOF PETERSSON (c):

Herr talman! Jag tycker att det är positivt att jordbruksministern säger att han är beredd att se över om något ytterligare behöver göras och att han, om så är fallet, är beredd att vidta åtgärder för att komma till rätta med de problem som här har beskrivits. I det sammanhanget är det bara att uppmana jordbruksministern att vidta åtgärder så snabbt som möjligt så att berörda odlare, företag och de människor som är berörda av detta så snabbt som

möjligt får besked både om vad som skall göras och i vilken omfattning det kommer att ske.

Låt mig också som en kommentar till det sista jordbruksministern sade få säga: Jo, visst är det väl vetet som konkurrerar med potatisen, och det är olika landsdelar som här konkurrerar med varandra. Men i sak håller jag med jordbruksministern om att vi skall ta till vara de möjligheter som svenskt jordbruk ger, oavsett var i landet jordbruket bedrivs.

Det beslut som nu ligger till grund för de problem som vi nu har, har medfört att det de facto har varit en överskottsproduktion av spannmål som nu konkurrerar med odling av potatis, som egentligen inte är någon överskottsodling utan en traditionell odling av potatis inom en kontrakterad volym och en kontrakterad bas. Där har man egentligen gjort allt från odlarnas sida för att upprätthålla en balans på marknaden för att undvika överproduktion. Dessa kontrakt har från början varit naturliga ända sedan stärkelseproduktionen infördes i industriell skala, dvs. när bröderna Jönsson i Gåragöl på 1800-talet startade produktionen i det här landet efter förebild av de pommerska sandjordsområdena.

Låt mig också bara notera att det är viktigt att vi i alla händelser får en konkurrensneutralitet, så att produktionen av potatisstärkelse kan bli konkurrenskraftig även mot vete och vetestärkelse som odlas på omställd areal. Det är viktigt att få till stånd någon form av översyn, som jag tidigare sade, eller någon form av direkt riktat stöd som i så fall kanske kunde innebära att man också kunde odla rikspotatis på omställd areal på motsvarande villkor som här har beskrivits vad gäller de tekniska rabatteringarna och liknande.

Låt mig också slutligen få säga, herr talman, att det är positivt och riktigt att jordbruksministern är beredd att ta itu med de här frågorna och att jag också hoppas att vi snabbt kan förvänta oss svar på frågorna om vad det är för ytterligare åtgärder som jordbruksministern ämnar vidta och hur snabbt det kan ske. Jag tror att det hastar, därför att svensk stärkelseindustri behövs också i framtiden. Det är viktigt att den kan överleva, inte minst med tanke på den stora internationella konkurrensen så att man står väl rustad och är kapabel att möta den konkurrens som finns hos motsvarande företag i Europa.

Anf. 43 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! Jordbruksministern talar här om att de fel som har begåtts har berott på tolkningsproblem som man har haft. Jag kan ha förståelse för detta, men det jag inte har förståelse för är att man inte har lyckats att göra någonting under hela det år som har gått sedan beslutet fattades, och att man fortfarande 1993 fortsätter med denna odling. Nu aviserar jordbruksministern att han skall göra vad han kan för att undersöka om mer kan göras för att rätta till det hela. Det är jag givetvis tacksam för.

Stärkelseproducenterna satsar hårt på utveckling av nya produkter, sade jordbruksministern, vilket är riktigt. Man satsar också på en överlevnad i det framtida EG-perspektivet. Såvitt jag förstår har man goda möjligheter att klara detta. Men då krävs det också att dessa satsningar inte undermineras genom att man i andra sammanhang, på andra håll, använder statliga medel på ett oriktigt sätt för att konkurrera ut – eller i alla fall konkurrera med –

den etablerade livsmedelsproduktionen som skall ske på icke omställd åkermark. Det skulle vara väldigt allvarligt.

Jordbruksministern sade att det här också är fråga om att inte skapa motsättningar mellan bönder och företag i olika delar av landet. Jag håller helt med om detta. Men om ingenting görs, herr jordbruksminister, kommer dessa motsättningar att skapas, och jag känner en stor oro över detta. Nu har jordbruksministern visserligen sagt att Jordbruksverket har aviserat att några sådana möjligheter inte längre finns. Men jag känner mig inte trygg med det beskedet, därför att Jordbruksverket har ju tvätt sina händer genom att de förhandsbesked som har givits av viss länsstyrelse har tagit över Jordbruksverkets intentioner och även riksdagens intentioner. Det allvarligaste, herr jordbruksminister, är att de intentioner som fanns i riksdagsbeslutet inte har kunnat fullföljas, utan det har – kan jag nästan säga – funnits möjligheter att missbruka detta. Detta beror på – inget ont skall falla över den bonde som har gjort det – att de statliga myndigheterna i sammanhanget inte har fått riktigt klara direktiv om vem som bestämmer vad. Detta tycker jag är allvarligt, och med det är jag beredd att gå vidare för att undersöka, därför att så kan vi inte ha det. Jag hoppas verkligen att jordbruksministern delar min uppfattning i det sammanhanget och också på det området försöker att göra något så att inte något sådant kommer att återupprepas framöver.

Anf. 44 Jordbruksminister KARL ERIK OLSSON (c):

Herr talman! Jag tror att det är viktigt, som har sagts här, att vi så långt möjligt skapar en konkurrensneutralitet mellan olika typer av produktion. Självfallet skall det inte vara möjligt att utnyttja statliga medel för att en viss produktion någonstans skall slå ut motsvarande produktion någon annanstans.

Syftet med omställningsbeslutet 1990 var i stället att man skulle finna nya produktionsmöjligheter som skulle ge en möjlighet att använda den svenska åkerjorden och att bevara det svenska odlingslandskapet när produktionen på livsmedelsområdet var fylld, dvs. när den var tillräcklig och det också fanns ett överskott.

Jag tror att det som har inträffat på området vad gäller stärkelsen är ett bekymmer, men ändå ett mindre bekymmer som är mer hanterligt.

Jag vill inte hålla med Ingvar Eriksson om att intentionerna i riksdagsbeslutet inte har uppfyllts. I all huvudsak har säkert den tankeverksamhet som vi försökte att få i gång också kommit i gång. Detta återspeglas inte minst när vi i dag för förhandlingar och resonemang med EG om vad man kan producera utöver livsmedel. Vid dessa kontakter får vi ofta kommentaren att vi har hunnit ganska långt. Vi har alltså stimulerat en tankeverksamhet och den har i de flesta fall gett ett bra resultat. I något fall har den här typen av manöver inträffat, men kanske behövdes den friheten just vid det tillfället. Jag hoppas och tror att Ingvar Eriksson skall kunna känna sig ganska trygg härvidlag. Motsvarande händelser kommer inte att upprepas. Min ambition är att ingen produktion av det här skälet skall slås ut, utan att vi som EG-medlemmar om några år skall ha möjlighet att utnyttja vår fulla kapacitet på dessa områden.

Överläggningen var härmed avslutad.

3 Riksdagens protokoll 1992/93. Nr 123

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

Svar på
interpellationer

5 § Svar på interpellation 1992/93:149 om subventionerad arbetskraft

Anf. 45 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Birgitta Wistrand har ställt två frågor till mig med anledning av arbetslösheten i Stockholm.

Hon vill för det första veta om det är rätt att staten subventionerar arbetsplatser i Arvika även om det leder till arbetslöshet i Stockholm.

För det andra vill hon veta vilka åtgärder jag är beredd att vidta för att hindra att arbetsmarknadsinsatserna inte tvingar ut stockholmarna i arbetslöshet.

Bakgrunden till frågorna är enligt Birgitta Wistrand att det nu pågår en utflyttning av industriföretag från Stockholm och att det finns olika skäl till att man vill flytta. Ett skäl är att många lockas att omlokalisera sin verksamhet beroende på de bidrag som staten erbjuder. Ett av exemplen är Termofrost AB i Kista som skall flytta till Arvika.

Inledningsvis vill jag framhålla vikten av att alla regioner i vårt land har ett välutvecklat näringsliv för att Sverige som helhet skall utvecklas positivt. I en skärpt internationell konkurrens är det viktigt att vi tar fasta på gemensamma svenska intressen och inte spelar ut olika delar av landet mot varandra.

Regeringens arbete inriktas på att återvinna utvecklings- och tillväxtkraften i svensk ekonomi. I det ligger bl.a. att skapa gynnsamma förutsättningar för att starta och driva företag i alla delar av landet.

Regeringen har därför vidtagit en rad åtgärder, t.ex. sänkt företagsbeskattning och sänkt arbetsgivaravgift. Vidare har regeringen vidtagit åtgärder för att stärka riskkapitalförsörjningen till företag genom att inrätta riskkapitalbolag och nyföretagarlån. Alla dessa generella åtgärder syftar till att stärka existerande företag och nyföretagare, så att de expanderar och ger arbetstillfällen.

För att motverka den höga arbetslöshet som vi upplever i dag har regeringen vidtagit omfattande åtgärder på det arbetsmarknadspolitiska området. På regeringens uppdrag fördelar Arbetsmarknadsstyrelsen medel till länsarbetsnämnderna efter de arbetsmarknadspolitiska problemens svårighetsgrad. Fördelningen av medel för arbetsmarknadspolitiska åtgärder innebär att länsarbetsnämnden i Stockholm erhållit över 3 miljarder kronor under innevarande budgetår. Det innebär att Stockholms län erhållit mest i hela landet. Dessa siffror visar att de arbetsmarknadsproblem Stockholm har också återspeglas i de stora insatser som görs inom arbetsmarknadspolitiken.

De arbetsmarknadspolitiska åtgärder som nu vidtas, inte minst i form av bl.a. utbildningsinsatser över hela landet, kommer att stärka företagens konkurrenskraft när konjunkturen vänder. Åtgärderna är generella till sin karaktär och gäller för hela landet.

På grund av att förutsättningarna att driva företag skiljer sig åt i olika delar av landet har dock regeringen och riksdagen sedan lång tid tillbaka beslutat att bl.a. förbättra möjligheterna för företagens verksamhet i vissa regioner.

Det regionalpolitiska företagsstödet syftar till att stärka näringslivet i om-

råden som har konkurrensnackdelar i form av t.ex. långa avstånd till marknaderna, sämre utbyggd infrastruktur och ensidig näringslivsstruktur. Dessa områden har ofta hög arbetslöshet, även i bättre konjunkturer. De strukturförändringar som normalt sker påverkar också förutsättningarna för både företag och människor. Ett exempel under senare tid på detta är nedläggningen av stålverket i Degerfors. I de samhällen där det dominerande företaget lägger ner sin verksamhet drabbas människorna mycket hårt.

När det sedan gäller Termofrost AB har företaget tillverkning på tre orter, Arvika, Halmstad och Kista. Företaget har på eget initiativ kontaktat Länsstyrelsen i Värmland för att informera sig om gällande regler för regionalpolitiskt stöd. Orsaken till kontakten är enligt uppgift att företaget avser att rationalisera sin verksamhet genom att förlägga den till en plats. Någon formell ansökan har inte lämnats in till länsstyrelsen. Eftersom det gäller en flyttning över länsgräns skall en sådan ansökan överlämnas till Närings- och teknikutvecklingsverket som beslutar i ärendet.

Arvika ligger i stödområde 2, vilket innebär att företag som ansöker om stöd efter sedvanlig prövning skulle kunna få bidrag med högst 20 % av investeringar i byggnader och maskiner. Något stöd till flyttning av industriföretag förekommer inte.

Jag vill i detta sammanhang nämna att det inom ramen för det s.k. Regnbågsprojektet bedrivs ett positivt samarbete mellan Stockholms kommun via dess mark- och lokaliseringsbolag samt Bergslagen och Norrland. Projektet går ut på att stärka företagen i de olika regionerna genom samarbete och att placera produktidéer i bästa möjliga företagsmiljö. Projektet har hittills resulterat i närmare 500 nya arbetstillfällen.

Den nedgång i arbetstillfällen som skett är inte unik för Stockholm. Lågkonjunkturen drabbar alla delar av landet, inte minst de regionalpolitiska områdena. I dessa områden ligger arbetslösheten än högre. Trots att Stockholm i dag upplever en förhållandevis hög arbetslöshet har regionen stora förutsättningar att efter en konjunkturuppgång åter stå stark. Jag vill t.ex. peka på områdets differentierade näringslivsstruktur med bl.a. ett stort inslag av forskning och utveckling.

Anf. 46 BIRGITTA WISTRAND (m):

Herr talman! Först vill jag tacka arbetsmarknadsministern för svaret. Det finns många intressanta punkter i det som jag vill ta upp.

Slutet av svaret gör mig däremot ganska bekymrad. Ministern säger mer i förbifarten att regionen i framtiden, efter en konjunkturuppgång, har goda förutsättningar att stå stark. Han nämner bl.a. områdets differentierade näringslivsstruktur och det stora inslaget av forskning och utveckling.

Jag menar emellertid att det är viktigt för hela Sverige att Stockholm och våra andra storstadsregioner lever. Utan dem kan landet faktiskt inte överleva. Därför är det särskilt oroande att arbetslösheten i Stockholm ökar och att den nu faktiskt är större än i hela Norrland. Under de två senaste åren har Stockholm förlorat 70 000 arbetstillfällen, varav ungefär 17 000 industriarbeten. I dag ligger arbetslösheten här i Stockholm på riksgenomsnittet. Det tycker jag är mycket dramatiska uppgifter som kanske borde få även arbetsmarknadsministern oroad.

Självfallet tycker jag att de insatser i form av sänkt arbetsgivaravgift, sänkt företagsbeskattning och riskkapitalförsörjning som regeringen har genomfört när det gäller att öka intresset och möjligheterna för svenskar att driva företag i Sverige och naturligtvis även för utlänningar att driva företag i Sverige är mycket betydelsefulla. Men ministern säger att Stockholm har erhållit mest stöd i landet. Är det något fel? Skulle Stockholm ha fått mindre pengar? I dag står Stockholm faktiskt för 30 % av skatteintäkterna, 25 % av BNP och har 19 % av landets befolkning. Därför tycker jag att det känns oroande att ministern har uppfattningen att det kanske redan är för mycket.

Min första fråga till arbetsmarknadsministern är därför: Har regeringen, liksom många forskare, uppfattningen att regionerna har särskilda uppgifter i en framtida utveckling, inte minst när det gäller att lyfta andra delar av landet? I svaret nämns t.ex. Regnbågsprojektet. Hur skall ett sådant projekt fungera om det inte finns någon kärnverksamhet i Stockholm? Då kan man inte bygga ut någon samverkan t.ex. med Bergslagen.

Beträffande mitt konkreta fall med Termofrost, vill jag naturligtvis inte kalla det som ges till företaget för ett flyttningsbidrag. Men Termofrost får faktiskt 20 % till maskiner och andra investeringar. Vad jag bekymrar mig mest över är inte de materiella investeringarna utan de immateriella investeringarna som handlar om utbildning och som ges till i första hand tjänsteföretag, som är både lätttröliga och lägesoberoende. Många tjänsteföretag, som kanske är etablerade i Stockholm, kan nu bli utsatta för marknadsstörningar därför att det satsas på nya företag i andra delar av landet som då får stora möjligheter till andra typer av stöd, t.ex. utvecklingsbidrag och utbildning av olika slag. På det sättet kan dessa företag konkurrera ut företag som redan finns i Stockholm och som kanske måste flytta ut ur Stockholm för att få en lika bra konkurrenssituation.

Därför skulle jag vilja ställa följande fråga till arbetsmarknadsministern: Hur är det egentligen med dessa statliga bidrag? Tar man hänsyn till alla bidrag som ges från de olika myndigheterna när man ger denna typ av bidrag?

Anf. 47 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Det svar som jag har gett är regeringens uppfattning och svar och inte enbart arbetsmarknadsministrarnas.

Det förs en ständigt återkommande diskussion om vilka regioner som är närande och vilka som är tärande. Jag tror för min del att alla regioner med rätt inriktad politik blir närande. Om vi åter skall få en fullgod tillväxt, vilket är alldeles nödvändigt, då räcker det inte att en eller två regioner utvecklas väl. Om resten av regionerna går bakåt, summerar detta rike fortsättningsvis en låg tillväxt. Därför är min målsättning beträffande regionalpolitiken att det skall vara tillväxt i samtliga regioner.

Det här kan naturligtvis diskuteras på många sätt. Men när man redogör för arbetslöshetstal tycker jag att man skall se på procenttalen i resp. region. Man skall också se till sysselsättningsgraden. Hög arbetslöshet plus mycket låga sysselsättningsstal är ett bevis på att en regions resurser inte tas till vara på rätt sätt.

En gång i tiden arbetade både jag och Birgitta Wistrand med hälso- och

sjukvård. Således vet vi att om fel diagnos ställs, kan också behandlingen bli alldeles felaktig. Därför ägnar jag litet tid åt ett exempel.

Åsele kommun har under de senaste 30 åren, och litet drygt det, förlorat 45 % av sin befolkning. I riket i övrigt har befolkningen under samma tid ökat med 16 %. Sammantaget och kontra en normalkommun har Åsele kommun, liksom många andra kommuner i motsvarande läge, haft en minst sagt besvärande utveckling.

Till detta hör att det är unga människor som har fått flytta. Nu är det alltså gott om pensionärer. Eftersom livet inte är evigt blir det här litet allvarligt på sikt.

Jag kan hamna i det läget att ett kvalificerat tjänsteföretag vill ha 20 anställda på en ort. Det kan i sin tur innebära viss konkurrens någonstans. Men min och regeringens uppfattning är att en sådan här lokalisering – i detta fall alltså till Åsele – är utomordentligt viktig för den lokala arbetsmarknadens utveckling. Avstånden är ju sådana att man icke kan pendla till arbetet. Därför står regeringen enigt kvar bakom uppfattningen att det är positivt att tjänsteföretag lokaliserar sin verksamhet till de mindre arbetsmarknaderna.

Det har skett vissa utvärderingar – Birgitta Wistrand snuddade vid detta – när det gäller produktiviteten. Många av tjänsteföretagen har mycket stora ägare bakom sig. Världens största transportföretag – t.ex. DHL i Ljusdal – pekar på produktivitetsförbättringar om i storleksordningen 30–40 %. Det är klart att det påverkar konkurrenskraften gentemot andra.

Långsiktigt och sett från rikets synpunkt sker det faktiskt en väldigt fin tillväxt, produktivitetsförbättring, som vi måste jobba med för att framöver hänga med internationellt. Det är alltså positivt sett till hela landet att det går att bredda mindre arbetsmarknader på det här sättet.

Personligen är jag helt övertygad om att det, nu när kostnadsläget är återställt och när lågkonjunkturen är över, kommer positiva signaler. Det sker först i våra stora regioner. Jag har träffat landshövdingen i Stockholm, och han sade att det nu börjar komma ett antal positiva signaler också här.

Men det som nu händer är att tjänsteöverbyggnaden så att säga pressas ihop. Jag tror att det på fackspråk heter att man plattar organisationen. Detta drabbar de stora tjänstemannaområdena litet grand.

Anf. 48 BIRGITTA WISTRAND (m):

Herr talman! Självfallet tycker jag, arbetsmarknadsministern, att det är bra att produktiviteten i företag i Sverige blir större även om företagen inte är svenska. Det är enbart glädjande att DHL har framgång och att det finns fler företag av det slaget.

Jag har absolut inget emot att hela Sverige skall leva, tvärtom! Eftersom jag har jobbat många år med högskolan i Luleå är det en glädje för mig att se att den skolan nu utnyttjas fullt ut. Det finns gott om civilingenjörer även i Norrbotten. På det sättet får vi ju en bra utveckling i olika delar av landet. Självfallet är det att beklaga att det är som det är i Åsele kommun. Det är en situation som också jag verkligen eftersträvar att undvika.

Men vad jag vill komma åt är faktiskt något helt annat. Vi har ju under lång tid – skickligt eller oskickligt – arbetat med frågor som rör glesbygden och svårigheterna för kommuner ute i landet när det gäller sysselsättningen.

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Svar på
interpellationer*

Nu vill jag säga att storstadsregionerna har hamnat i samma situation. Också andra städer ute i världen har råkat i den här situationen.

Jag tror att det behövs andra insatser, en annan kreativitet från regeringens sida, när det gäller att finna vägar för att få fart på en storstadsregion. Det finns ju vissa fördelar i Stockholm, Göteborg och Malmö när det gäller utbildning och FoU, det har vi ju tidigare hört här, men också när det gäller själva näringslivsstrukturen. Men hur skall man ta vara på fördelarna när de här städerna byggs upp?

NUTEK har en stilig broschyr, av vilken framgår att nästan hela Sverige är ett stödområde. Kanske skulle det gå att göra en lika begåvad skrift om hur de stora städerna i Sverige kan bli betydelsefulla för sig själva och för resten av landet.

Finns det alltså, arbetsmarknadsministern, några möjligheter att titta på stora städers möjligheter på samma sätt som ni nu har lagt ner ganska mycket tid och pengar på glesbygden för att på det viset åstadkomma en kombination och en förändring för hela landet?

Anf. 49 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Jag tittar på samtliga förslag till riksdagen. Ser man t.ex. till trafiksätsningarna – bl.a. de stora trafiklederna – finner man att det i väldigt stor utsträckning är storstäderna och förbindelserna mellan dessa som erhåller de stora pengarna.

Jag har också tittat på detta med utbildning och forskning, som är ett mycket väsentligt område. Det råder inget tvivel om att de verkligt stora insatserna gäller den här regionen och de regioner som storleksmässigt kommer efter denna.

Om man, som ERU gör, analyserar den regionalpolitiska forskningen och ser till hur statens budget fördelas, finner man tyvärr att det som gör att de glesare regionerna kommer upp i relativt höga tal framför allt är arbetslöshetsersättningar o.d. Den typen av ersättningar leder inte till någon utveckling alls. Kraftiga infrastruktursatsningar och kvalificerade forsknings- och utbildningssatsningar är däremot utvecklande.

En anledning till att Stockholmsregionen den här gången upplever något av en baksmälla, förra lågkonjunkturen märktes ju nästan inte i den här regionen, är det omfattande byggandet 1989, 1990 och 1991 som nu pressar ekonomin med tomma kontor, tomma hotell osv. – en förödande historia som det tar sin tid att hämta sig från. Dessutom ledde överhettningen i den här regionen till att landets ekonomi i sin helhet kom fel. De misstagen hoppas jag att vi aldrig mer gör. Det kostar vårt land som helhet oerhörda summor. Därför vill jag se att alla regioner utvecklas positivt.

Den regionalpolitiska grupp som jag nu har kallat till mig, med storföretagsledare, landshövdingar från hela landet, regionalpolitiska forskare och generaldirektörerna på området, har just som målsättning att arbeta fram tillväxt i alla regioner. Det arbetet pågår fram till någon gång i februari.

Anf. 50 BIRGITTA WISTRAND (m):

Herr talman! Det tycker jag låter mycket bra. Jag hoppas att de kommer att lägga fram det dubbla program som jag vill se.

Jag ställde en fråga till arbetsmarknadsministern i mitt förra inlägg som gällde hur ministern ser på hur de statliga bidragen är samordnade. När man ger bidrag på ett sätt, tar man då hänsyn till att man inte kan ge bidrag på ett annat sätt? Fungerar detta bra nu? Ibland får man synpunkter på att det inte fungerar helt enligt handboken. Jag skulle bara vilja ha svar på dessa frågor också.

Anf. 51 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Detta är i mycket hög utsträckning delegerat till lokala beslut. AMS delegerar alla sina stora pengar till länsarbetsnämnderna, de i sin tur till arbetsförmedlingarna. De regionalpolitiska besluten fattas också i mycket hög utsträckning på länsplanet. Ibland är flera myndigheter inkopplade samtidigt.

Priset för en långtgående decentralisering kan någon gång vara att ett beslut kan diskuteras. Men min uppfattning är ändå den, att skulle vi fatta alla de här besluten centralt, där man inte har lokalkännedomen, skulle vi göra långt fler misstag. Man kan få ta ett och annat i decentraliseringens tecken. Det är ändå så mycket bättre än helt centraliserade beslut.

Överläggningen var härmed avslutad.

6 § Svar på interpellation 1992/93:166 om regionalpolitiken

Anf. 52 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Per Stenmarck har i en interpellation frågat om regeringen är beredd att föreslå att de statliga investeringarna i större utsträckning går till södra Sverige samt vilka initiativ regeringen är beredd att ta för att det i Skåne skall kunna bildas ett gemensamt regionalt organ.

Per Stenmarck befarar ett regionalpolitiskt nollsummespel, där medel urskiljningslöst går från söder till norr.

Per Stenmarck tar upp Gunnar Wetterbergs artikel i Dagens Nyheter den 28 april, där denne framhåller vikten av att Sverige för sin ekonomiska tillväxt lockar till sig europeiska investeringar framför allt i Sydsverige.

Jag anser att det är viktigt att skapa förutsättningar för tillväxt. Regeringen har givit mig i uppdrag att göra en översyn av regionalpolitikens inriktning utifrån Sverige som en tillväxt- och företagarnation. Arbetet med denna översyn pågår för närvarande.

Översynen syftar till att regionalpolitiken på ett än bättre sätt än hittills skall stimulera tillväxt. En hög nationell tillväxt förutsätter att alla regioner i landet bidrar till den. I arbetet att upprätta Sverige som en tillväxtnation krävs att fler regioner än Skåne bidrar. Det är regeringens uttalade mål att alla regioner skall bidra till detta.

I fråga om behovet att anpassa regionalpolitiken till en situation där tillväxten inte tas för given delar jag således Per Stenmarcks uppfattning.

Däremot går det inte att koncentrera insatser till de områden som har kortaste avståndet till kontinenten.

Frågan om regeringen är beredd att låta de statliga investeringarna i ökad utsträckning gå till södra Sverige överraskar mig.

Under det gångna året har riksdagen mottagit flera propositioner med förslag till stora investeringar i södra Sverige. I den nyligen framlagda infrastrukturpropositionen har med olika hänsyn, bl.a. tillväxt, för en tioårsperiod fördelats 88 miljarder kronor på olika investeringsprogram. Fördelningen av medel till stora objekt faller i stor utsträckning på södra Sverige. Jag kan som exempel nämna att för E4 genom Skåne uppgår kostnaden till ca 5 miljarder kronor och för Väst kustbanan genom Skåne till 2,2 miljarder kronor.

Ett syfte med framtida statliga investeringar måste vara att de skall leda till god tillväxt i hela landet.

Det regeringen sysslar minst med i regionalpolitiken är att fördela investeringsstöd. Hela det regionalpolitiska anslaget uppgår till 2,5 miljarder kronor. Sett i relation till hela statsbudgeten är investeringsstödet mindre än 0,5 %.

Av dessa 2,5 miljarder faller inte hela beloppet på norra Sverige. Det s.k. länsanslaget, dvs. anslaget för regionala utvecklingsinsatser, på ca 1 miljard fördelas till samtliga län efter graden av regionalpolitiska problem.

Dock har det regionalpolitiska stödet i det enskilda fallet stor betydelse. Det kan bidra till att en bygd kan överleva med vad det innebär av fortsatt bruk av investerad infrastruktur, personliga nätverk osv.

Per Stenmarcks andra fråga om vilka initiativ regeringen är beredd att vidta för att möjliggöra att det i Skåne bildas ett gemensamt regionalt organ är det egentligen civilministern som skall besvara. Efter samråd med henne har jag inhämtat följande.

I en skrivelse till Civildepartementet har Kristianstads och Malmöhus läns landsting, Malmö kommun samt kommunförbunden i Kristianstads och Malmöhus län begärt att få bedriva försöksverksamhet med förändrad regional uppgiftshantering inom ett område som omfattar landskapet Skåne.

Regeringen har överlämnat denna begäran till den parlamentariska regionberedningen. Om beredningen kommer fram till att det finns förutsättningar för en försöksverksamhet, skall ett förslag till uppläggning och geografisk avgränsning läggas fram. Ett eventuellt förslag skall redovisas senast den 1 oktober 1993.

Anf. 53 PER STENMARCK (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka arbetsmarknadsministern för svaren på de frågor som jag har ställt i min interpellation.

I går firade vi Sveriges nationaldag runt om i vårt land. Det kan synas motsägelsefullt att mot bakgrund av hela Sveriges bästa diskutera utvecklingen i olika regioner av vårt land. Det blir så lätt att var och en skall ta till sig av en krympande kaka. Själv tror jag att det gäller att dra nytta av och utveckla de fördelar som finns inom varje region. Först då kan vi utveckla det som är det gemensamma bästa.

Jag inser att jag vänder upp och ned på den traditionella bilden av regionalpolitiken i den interpellation som jag har väckt. Men jag anser att detta är nödvändigt. Inte minst ändrade statsbidragsbestämmelser till kommu-

nera har under senare år kostat kommuner i södra Sverige mycket pengar. Ändå måste det förmodligen i stor utsträckning vara på det viset. Stora delar av Norrland utgör Europas mest utpräglade glesbygdsområde. Så kommer det att vara även i fortsättningen. För de människor som bor och verkar där är det nödvändigt med en fortsättning av de satsningar som har gjorts. Det är också ett av skälen till att detta är en av de mest prioriterade frågorna i de pågående EG-förhandlingarna.

Min poäng är att det gäller att skapa förutsättningar för de delar av vårt land som har goda tillväxtmöjligheter, så att de får en rimlig chans att utvecklas. Det blir förmodligen i längden den enda möjligheten om vi vill att den kaka som vi skall fördela inte skall krympa, utan i stället växa.

En fördel som Skåne och ingen annan region i vårt land har är närheten till kontinenten. Det borde vi utnyttja. Det gör vi dåligt i dag. Det är ett problem inte enbart för Skåne utan för hela vårt land.

Efter den artikel som departementsrådet Gunnar Wetterberg skrev för en dryg månad sedan sade många att Skåne och för den delen även Göteborgs-regionen är starka nog att klara sig själva. Så är det säkert. Men det förutsätter ett antal saker.

Den nuvarande regeringen har en historisk chans, men det gäller att ta den chansen och att göra det nu. Arbetsmarknadsministern hänvisar i sitt svar till infrastrukturpropositionen och till de satsningar som kommer att göras även i Skåne under de närmaste tio åren. Detta är positivt.

Det vittnar om ett betydligt större intresse från den nuvarande regeringen än från den tidigare regeringen för att göra den typen av satsningar. Men om vi vill att Skåne-regionen skall klara sig själv – om man nu vill uttrycka det så – krävs det ytterligare åtgärder. Det kräver att Malmö–Lund får en möjlighet att integreras med Storköpenhamn. Då kan vi gemensamt utveckla en av de starkaste regionerna i Europa kommunikationsmässigt, ekonomiskt, högteknologiskt, kulturellt och på annat sätt.

Det förutsätter i sin tur en bro mellan Malmö och Köpenhamn. Om bron skall börja byggas i år enligt planerna, förutsätter det att regeringen driver denna fråga. Jag vill understryka att detta är en satsning som kan ske utan att satsningar i andra delar av landet påverkas.

Då kan vi bygga ihop ett område med universitetsstäderna Lund, Malmö, Köpenhamn och Roskilde, fyra stora sjukhus med avancerad medicinsk forskning och två moderna flygplatser som kan utgöra varandras komplement. Just denna närhet och detta samarbete kan vi tillsammans få glädje av. Då krävs det mindre av arbetsmarknadspolitiska åtgärder i södra Sverige. Pengar till arbetsmarknadspolitiska åtgärder, om det skulle behövas sådana, kan gå någon annanstans.

Detta förutsätter att vi får en möjlighet att se Skåne som *en* region och ha ett gemensamt regionalt organ. Här hoppas jag att den regionberedning som arbetsmarknadsministern hänvisade till skall leda fram till ett snabbt resultat och att vi snarast skall få möjlighet till den försöksverksamhet som arbetsmarknadsministern talar om i sitt svar.

Anf. 54 MARIANNE ANDERSSON (c):

Herr talman! Eftersom jag kommer från Västsverige och rimligen bör vara tilltalad av Gunnar Wetterbergs idéer om att satsa på Skåne och Västsverige,

vill jag gärna delta i debatten. Jag uppfattar Gunnar Wetterbergs artikel som ett provocativt debattinlägg. Som sådant har det blivit en succé – reaktionerna har varit många.

Det råder samstämmighet om att regionalpolitiken bör inriktas på tillväxt. Jag delar också den uppfattningen. Det gäller att ta vara på varje regions möjligheter och tillväxtpotential. Däremot delar jag inte alls den uppfattningen att regionalpolitiken hittills inneburit en fördelning av ett givet välstånd, vilket Per Stenmarck påstår i sin interpellation. Det vittnar om okunighet om hur regionalpolitiken fungerar. Eftersom vi under de senaste åren inte haft någon tillväxt i Sverige, är det svårt att hänvisa till just den, men jag kan säga som så att tillbakagången utan regionalpolitik med all säkerhet hade varit mycket starkare.

Jag kan ge några exempel. Länsanslagen kan, rätt utnyttjade, användas som en typ av smörjmedel i näringspolitiken inom ett område. Med små insatser kan näringslivet stödjas och nya företag starta.

Arbetsmarknadsutskottet besökte nyligen Kristianstads län. Vi fick veta att detta fungerade bra där. Med små medel åstadkommer man oerhört mycket. Andra kan med säkerhet också lära sig mycket av det som sker där. Sådana medel finns ju i hela landet. Jag tycker att det är oerhört angelägna regionalpolitiska medel.

När man funderar i dessa banor om tillväxt infinner sig frågan: Vad är det som kommer att skapa tillväxt i framtiden? Vet vi egentligen det? Är det industrisatsningar i södra Sverige, eller är det att satsa på västra Sverige? Jag tror naturligtvis att detta är en del, men jag tror inte att det bara är det. Det är förmodligen inte så att Per Stenmarck är ute efter något Skånepaket, det förstod jag. Ett Skånepaket skulle inte heller vara direkt moderat politik.

Jag är alldeles övertygad om att det är människornas kreativitet och kunskaper i kombination med de resurser och möjligheter som finns i varje region – det må vara i Skåne, i Västsverige, i Norrland eller någon annanstans – som kommer att skapa tillväxt i framtiden. Vi vet inte i dag vilka företag som kommer att lyckas och var de ligger.

Därför tycker jag att det är oerhört viktigt att regionalpolitiken och politiken i stort inriktas på att se till att skapa dessa förutsättningar i hela landet för att vi skall kunna klara oss bra i framtiden. Det viktigaste är naturligtvis tillgång till goda kommunikationer och utbildning. Dessutom måste regionala hänsyn tas inom alla politikområden.

Jag hoppas verkligen att den här debatten inte skapar en nord-syd-konflikt i Sverige. Det vore synnerligen olyckligt och skulle inte hjälpa Sverige något, inte någon del av Sverige. Det vore förödande. Med tanke på arbetsmarknadsministrarnas svar och det som vi vet av det regionalpolitiska rådets uppgifter har vi goda förhoppningar om att detta också är regeringens uppfattning. Jag har egentligen inte någon fråga till arbetsmarknadsministern, utan jag ville gärna göra detta inlägg för att påpeka att det är viktigt att hela Sverige kan leva.

Anf. 55 OLLE SCHMIDT (fp):

Herr talman! Den här interpellationsdebatten har initierats genom en debattartikel av departementsrådet Gunnar Wetterberg i Dagens Nyheter i slu-

tet av april, som talarna redan varit inne på. Gunnar Wetterberg är en modig man och vågade ifrågasätta gamla sanningar om regionalpolitiken. Han fick självfallet löpa gatlopp i medierna – ingen hade väl förväntat sig något annat.

I den regionalpolitiska debatten här i riksdagen den 5 maj dristade jag mig att säga att jag välkomnade Gunnar Wetterbergs inlägg. Det gjorde jag efter en lång dags debatt, där många talare fördömde Gunnar Wetterbergs synpunkter. Mitt inlägg, förstår jag, skulle jag nog ha behållit för mig själv, för jag blev vederbörligen utskäld av tre socialdemokratiska debattörer, stammande norr om Stockholm. Deras utbrott följdes häromdagen av ett liknande utbrott av en räkka s-politiker från landsorten mot Ingela Thalén och Anita Johansson, båda socialdemokrater. De båda s-politikerna från Stockholm vågade, precis som Gunnar Wetterberg, hävda huvudstadens intressen i Dagens Nyheter "DN Debatt", där för övrigt, herr talman, det mesta av debatten i Sverige i dag tycks förekomma.

Herr talman! Det är med andra ord ett eldfängt område som Per Stenmarck har tagit upp. Arbetsmarknadsministern har sedan flera år en markerad Norrlandsprofil själv. Låt mig kommentera svaret genom att ge några skånska siffror.

För mig är regionalpolitik mer än det rena regionalpolitiska stöd som vi ger här i riksdagen, de 2,5 miljarder som Börje Hörnlund talar om. Det handlar om den allmänna synen på decentraliserat beslutsfattande, arbetsmarknadsinsatser, satsning på utbildning och forskning, kultur, infrastruktur så som vägar och järnvägar.

De siffror som jag via riksdagens utredningstjänst fått fram visar att Skåne inom viktiga områden ekonomiskt missgynnas. Vi har fått mindre medel än vad som är proportionellt rimligt till väganslag när det gäller både driftkostnaderna och de kommande investeringsplanerna. På järnvägssidan är det något bättre. Dock skall sägas att de siffror som arbetsmarknadsministern nämner gäller tio år och dessutom är fortsatt osäkra. Det handlar om planeringsramar.

Vad gäller stödet till högre utbildning och forskning har Lunds universitet, Nordens största universitet, också haft problem med att hävda sin ställning i första hand gentemot Stockholm och Uppsala. På kulturområdet är det en liknande tendens. En mycket stor del av det statliga kulturella anslaget går till nationella institutioner i Stockholm. Vi har därför från Folkpartiets sida i flera år föreslagit att nationalscener faktiskt också skall kunna ligga utanför Stockholm, t.ex. i Malmö. Operan och Dramaten får ett proportionellt mycket större anslag till sina insatser än vad man får till regionala kulturella institutioner. Per Stenmarck var inne på att statsbidraget till kommunerna också är en faktor som missgynnat södra Sverige.

Herr talman! Jag vill inte med dessa siffror gnälla – jag förstår att det kan uppfattas så. Jag försöker bara ge en någorlunda mer rättvisande bild än vad som ibland framställs. Det är inte heller så att arbetslösheten slår hårdare i norra Sverige. I Helsingborg och Malmö är procentandelen arbetslösa faktiskt högre än i flera av de s.k. skogslänen. Att antalet arbetslösa numerärt dessutom är högre gör enligt min mening problemen ännu svårare och skulle möjligen göra att vi borde ge mer extra arbetsmarknadsmedel till storstäderna.

Om jag har förstått siffrorna rätt har endast Norrbotten högre arbetslöshet än Malmö för närvarande. 9,8 % är den i Malmö. Närmare 11 000 personer är öppet arbetslösa. Hela 30 000 personer är öppet arbetslösa i Malmöhus län.

I en omdiskuterad rapport i anslutning till Produktivitetsdelegationen framgår att satsningar på infrastrukturen inte ger lika mycket i produktivitetssökningar, var helst man satsar medlen. Det är en ganska självklar slutsats, tycker jag.

Rapporten kan bäst sammanfattas genom: Bygg där det lönar sig bäst. Initialt ger varje satsad krona mer i utdelning, om pengarna satsas där människor bor samt där företag och utbildningstillfällen finns.

Herr talman! Jag vet att detta är en känslig fråga. Även om man nu kritiserar dessa slutsatser, behöver man väl inte hamna på den motsatta linjen som innebär mindre medel till de tätbefolkade regionerna, t.ex till Skåne.

I Skåne behövs satsningar på infrastrukturen. Det är bra för Skåne och det är bra för Sverige, vilket ju också Gunnar Wetterberg var inne på. Vi kan ändå inte komma ifrån att Skåne tveklöst ligger där det ligger, dvs. närmast Europa.

Vi vill dock inte gynnas framför andra, arbetsmarknadsministern, men vi vill inte heller missgynnas. Och vi vill också i högre grad än i dag själva få bestämma hur pengarna används i vår egen region, vilket bl.a. betyder att Öresundsbron inte får fördröjas på grund av oenighet inom regeringen.

Jag rekommenderar arbetsmarknadsministern, och kanske också Marianne Andersson, att läsa Christian Wichmann Matthiessens och Åke E Anderssons bok om Öresundsregionen, som visar vilken tillväxtkraft som finns i en sammanhållen region, Skåne och Själland. Här finns kunskap, kommunikation, kultur och kreativitet. De båda professorerna bedömer att bara integrationen av Själlands och Skånes marknad för produktionsservice och sjukvård ger en beräknad integrationsvinst om 65 miljarder kronor i 1990 års penningvärde. Och då är Öresundsbron en förutsättning, arbetsmarknadsministern.

Avslutningsvis vill jag fråga arbetsmarknadsministern om han delar synsättet att en ökad integration mellan Skåne och Själland är positivt för tillväxten, inte bara för Skåne utan också för övriga Sverige. Jag vill också fråga om arbetsmarknadsministern är beredd att i regeringen stödja den skånska framställan om att Skåne skall få bli ett frilandskap med ökande regionalt självstyre samlat i ett gemensamt organ för hela Skåne – jag vill kalla det för ett Skåneparlament. Börje Hörnlund är ju själv en gammal regional- och landstingspolitiker. Han behöver väl inte i alla sammanhang hänvisa till civilministern, utan han kan kanske uttrycka en egen uppfattning här i kammaren.

Anf. 56 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! När båset är tomt, bits hästarna. Eller: När regeringen kör landet i botten, ställs regioner mot varandra.

Det finns anledning att ställa de grundläggande frågorna om varför vi har en regionalpolitik i Sverige. Vad var det som hände under 60-talet, då den moderna regionalpolitiken föddes? Industrins uppgång medförde då en

strukturomvandling från jord- och skogsbruk till industri, från lands- och glesbygder till tätorter, större städer, och till Syd- och Mellansverige. Vi socialdemokrater ställde oss frågan: Ville vi ha den här utvecklingen med alltmer av koncentration? Svaret blev nej. Vad kunde vi göra åt saken? Svaret blev att vi genom en regionalpolitik kunde försöka att göra någonting åt det hela.

Regionalpolitiken skall ge människor en chans att arbeta och bo i hela landet. Då måste man kompensera för de nackdelar som marknadsekonomi medför, dvs. regionalpolitiken skall korrigera marknadskrafterna vilkas drivkraft är vinst. Därför lokaliserar sig företag och annat där vinsten blir störst. Vilka är då nackdelarna? Vad är det som gör att förutsättningarna för att arbeta och bo inte är desamma i Stockholm som i t.ex. Åsen? Jo, det är bl.a. avstånd, gles befolkning och klimat. Det är faktorer som gör att det blir dyrare att erbjuda service och att det blir mindre lönsamt att investera och producera. Regionalpolitiken skall alltså motverka dessa faktorer, dvs. den skall motverka långsiktiga nackdelar, inte tillfälliga om än besvärliga konjunktursvängningar.

I dag håller bålet på att bli tomt. Det är helt uppenbart, när man lyssnar till den här debatten och också till den debatt som förs i media. Arbetslösheten är hög i Stockholm och i södra Sverige, men inte på grund av långsiktiga konkurrensnackdelar, utan på grund av att det förs en felaktig ekonomisk politik. Därför vill jag uppmana dem från den borgerliga sidan som har framställt interpellationer i den här frågan och också deltar i debatten att de skall angripa grundorsaken, nämligen den borgerliga regeringen och dess felaktiga ekonomiska politik, inte regionalpolitiken.

Av ministrarnas svar och av det som mina meddebattörer sade blev jag litet orolig. Det står i svaret på s. 1 fjärde stycket: "Regeringen har givit mig i uppdrag att göra en översyn av regionalpolitikens inriktning utifrån Sverige som en tillväxt- och företagarnation." Vidare sade arbetsmarknadsministern att hela Sverige skall bidra till tillväxten. Men när jag hörde de båda föregående talarna, stämmer inte detta riktigt. Båda två har den uppfattningen att det bara är vissa regioner som kan skapa tillväxt.

Per Stenmarck sade t.ex. att man måste ge södra Sverige en rimlig chans om inte hela kakan skall krympa. Det tycker jag är en ganska klar signal om att han och – som jag antar – andra företrädare för Moderata samlingspartiet inte anser att hela Sverige kan hjälpa till med tillväxten. Det betyder att det blir tillväxt där det finns möjligheter – dvs. i södra Sverige.

Olle Schmidt sade: Bygg där det lönar sig. Då blir jag litet orolig, speciellt med tanke på sammansättningen av det regionalpolitiska rådet, som arbetsmarknadsministern nu diskuterar med.

Regionalpolitiska rådet består inte av några politiker utan – som arbetsmarknadsministern sade – av generaldirektörer, landshövdingar och industriledare. Jag blir orolig, därför att jag har suttit i en statlig styrelse tillsammans med sådana här herrar. I denna styrelse var det uppenbart att synsättet var detsamma: Ge norrlänningarna några hundra tusen så att de kan flytta ned till södra Sverige. Då blir det tillväxt.

Jag undrar om arbetsmarknadsministern vill utveckla detta ytterligare. Jag vill också ha svar på frågan om huruvida hela regeringen står bakom syn-

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Svar på
interpellationer*

sättet att hela Sverige skall bidra till tillväxten. Av företrädarna från Skåne kan man kanske äntligen få svar på frågan: Blir det någon bro? Kan ni ena er kring ett beslut i regeringen?

Anf. 57 TREDJE VICE TALMANNEN:

Innan jag överlämnar ordet till arbetsmarknadsministern, vill jag för undvikande av missförstånd meddela att denna interpellationsdebatt självfallet fullföljs. Vi avslutar alltså interpellationsdebatten innan vi går in på debatten om utbildningsutskottets betänkande.

Anf. 58 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Det regionalpolitiska forskningsorganet gjorde 1985 en analys över hur statsbudgetens totala medel fördelades inom olika områden. Man summerade också hur mycket som gick till varje region.

När det gäller Malmöhus län gick det mycket pengar till kvalificerad utbildning och forskning. Ändå var regionen sammantaget budgetmässigt en gynnad region. Det här var 1985, men det som en gång har anslagits brukar inte försvinna, även om det brukar gå litet fram och tillbaka med anslagen. I mitt förra interpellationssvar nämnde jag att den främsta orsaken till att Västernorrlands län låg ett par tusenlappar över var att det gick mycket stora pengar till arbetslöshet. Samtliga debattörer är nog eniga om att man vill gärna slippa den typen av inkomst, när det gäller både länet och vi som betalar ut den.

Regionalpolitik har i denna debatt utvidgats till att bli mycket mer än regionalpolitik. Rent anslagsmässigt rör det sig om 0,5 % av statsbudgeten. Men det är riktigt att också resten av statsbudgeten har stor regionalpolitisk betydelse. Jag ser gärna att man har ett totalperspektiv i dessa sammanhang. Inte minst vägar, bra och snabba järnvägar, perfekta moderna teleförbindelser tillsammans med forskning och utbildning betyder väldigt mycket för all utveckling.

Där har man de verkligt tunga bitarna, tillsammans med det enskilda initiativet, när det gäller utveckling.

Margareta Winberg använde ett allmänt politiskt språkbruk. Hon talade om vem som kör landet i botten och vem som inte gör det. Denna regering råår inte för den internationella lågkonjunkturen. Alla ekonomer är eniga om den våldsamma spekulation och den kapitalförstöring som skedde i slutet av 80-talet, när vi dessutom priskav oss till världsmarknaden. Jag vill inte säga att det var den regering som då regerade som rådde för detta, men det var i varje fall inte den nuvarande regeringen som regerade och som helt och hållet råår för detta.

Gunnar Wetterberg kom med en andra artikel, Olle Schmidt. Den var väsentligt mjukare. Han var där i princip inne på att alla regioner behöver utvecklas positivt. Det är jag för min del helt och hållet övertygad om. Jag går faktiskt ett steg längre. Jag tror att det är viktigt att också komplettera de mindre, lokala arbetsmarknaderna, som inte kan lösa sina problem genom pendling, så att de blir robustare och bättre. Det ger tillväxt.

Det sades att jag skulle vara en Norrlandsprofil. Jag påstår med bestämdhet att jag agerar för hela riket. Jag har i denna riksdag i femton år represen-

terat mitt hemlän Västerbotten. Det går lika bra i regeringen, men då representerar jag alla länen.

Åke Anderssons plan nämndes här. Jag vill inte tala så mycket om den. Han tillhörde det regionplanegång i Stockholm som såg en sådan tillväxt att Sverige kom upp i 30 miljoner invånare. Allt är inte riktigt i all planering, utan totalen måste summeras någon gång. Jag har tittat i boken, och det finns mycket att ta till sig även där.

Det har bildats ett antal tjänsteföretag. Jag vill avslutningsvis nämna detta. Det talar för hela-landettänkandet. De har bildats i Blekinge, Jämtland, Dalsland och litet här och där, och ibland i mycket små orter. Det som märks när dessa nu summerar sin verksamhet efter 1–4 år, de har inte hållit längre tid, är att produktiviteten har förbättrats markant. Man nämner ofta siffror på 30–40 %.

Det är den nya teknikens förtjänst att det går att arbeta på detta sätt. Det är ett stort gemensamt intresse. Jag vill avslutningsvis säga att vi har allt att vinna på att alla regioner utvecklas.

Anf. 59 PER STENMARCK (m):

Herr talman! Jag vill först göra ett par kommentarer till det Marianne Andersson sade. Nej, jag tror inte att enbart satsningar i Skåne är det enda som hjälper. Jag vill inte att det skall framgå av denna debatt. Men jag tror att satsningar där är nödvändiga om vi skall få en positiv utveckling för hela Sverige.

Margareta Winberg säger att företagen lokaliseras där vinsten bli störst. Jag tror att det var ungefär så hon uttryckte det. Problemet är att lokaliseringen därmed normalt sett inte har skett i Sverige under en lång följd av år. Så har det varit i decennier. Det är egentligen inte något som man över huvud taget kan skylla den nuvarande regeringen. Det beror till allra största delen på decennier av misskötsel av svensk ekonomi. Detta måste den tidigare regeringen bära det huvudsakliga ansvaret för. Det finns tendenser till att utvecklingen nu börjar att svänga så smått.

Skåne kommer – för att nu återgå till den ursprungliga debatten – att få ett strategiskt läge i en framtida storregion, där även Köpenhamn, Storsjäl-landsområdet, Mecklenburg-Vorpommern samt Schleswig-Holstein i Tyskland och kanske några områden till ingår. Men då måste vi precis som de andra göra de nödvändiga satsningarna. Annars riskerar vi att hamna utanför. De hamnar inte utanför, men vi riskerar att göra det.

Det behövs en politisk vilja för att kunna förverkliga detta. Den viljan behövs nu om Sverige skall kunna försvara sin plats som ledande industrination i norra Europa. Hela Sverige skulle tjäna på att Skåne fick en viktig roll i den framtida storregionen runt södra Östersjön.

Man inbillar sig fortfarande i den politiska debatten att Skåne är någon sorts överhettat område. Så är det inte. I dag är arbetslösheten hög i Malmö. Medelinkomsten är liksom utbildningsnivån låg. Den offentliga sektorn dominerar sysselsättningen. De traditionella industrierna är borta. Olle Schmidt belyste detta tidigare på ett utmärkt sätt.

Allt detta vet givetvis arbetsmarknadsministern. Men det kommer ofta bort i den allmänna debatten. Det finns en framtid i ett radikalt utnyttjande

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Svar på
interpellationer*

av det geografiska läget och en möjlighet att i ett gemensamt regionalt organ få se hela Skåne som en helhet. Förståelsen för det sista ser jag som det bestående positiva i arbetsmarknadsministrarnas svar.

Anf. 60 OLLE SCHMIDT (fp):

Herr talman! Jag anser att arbetsmarknadsministern har gjort ett bra arbete, och det vill jag gärna säga till arbetsmarknadsministern. Jag var kanske litet oroad inledningsvis, men jag anser att arbetsmarknadsministern företräder hela Sverige.

Däremot är jag understundom litet oroad över att arbetsmarknadsministern med sin skicklighet att argumentera lyckas övertyga regeringen att en större del av de satsningar som rimligen skall spridas rättvist över landet går till Norrland. Den debatten får vi i så fall ta här, och den kan möjligen också föras med de övriga regeringspartierna.

Om man skall få ut mesta möjliga av pengarna på snabbaste möjliga tid är det av vikt att man satsar dem strategiskt. Det har funnits en tendens till att man har spritt ut pengarna utan att ha haft den strategiska överblicken. Nu har man i ökande grad en sådan, och det tycker jag är bra.

Jag vill för att några missförstånd inte skall råda säga att jag själv är uppfödd i glesbygd. Jag talar inte målet, så skåning jag är. Jag har full förståelse för att hela Sverige skall leva, och jag stödjer också den delen i regeringsförklaringen. Men problemen i storstadsområdena – och det vet arbetsmarknadsministern – blir väldigt mycket större när arbetslösheten blir så hög som den är i exempelvis min hemstad Malmö.

Jag har själv suttit i socialnämnden i Malmö under flera år. De sociala problemen blir mycket tunga att klara av. Därför delar jag den uppfattning som länsarbetsdirektören i Malmö har. Vi kanske behöver ytterligare insatser för att klara problemen. Vi blir oroade när man från Stockholms horisont och från regeringen tövar med så strategiskt viktiga frågor som just frågan om Öresundsbron är.

Jag vill till Margareta Winberg säga, att man inte skall ropa alltför högt om vem som bär ansvaret för hur läget ser ut i Skåne, i Malmöhus län och i min hemstad Malmö. Socialdemokraterna bär ett oerhört stort ansvar för detta, och det tror jag att Margareta Winberg vet. Under fem år sedan 1921 har staden styrts av andra än socialdemokrater.

När det gäller frågan om telekommunikationer och annat kan göras en jämförelse. I ett samlat Skåne-Sjælland tas 16 kontakter per telefon, till största delen med Stockholm. Av dessa 16 tas 1 kontakt över Öresund. Det gör att vi måste förbättra kontakterna. Man löser inte problemet med kontakterna enbart genom att tala i telefon eller att skicka telefax. Det gäller också att mötas människor emellan. Även i detta sammanhang är bron väsentlig.

Jag hoppas att arbetsmarknadsministern kommer att stödja oss och civilministern i de propåer som nu kommer, så att vi får ett gemensamt organ i Skåne.

Anf. 61 MARGARETA WINBERG (s):

Herr talman! Det är viktigt att skilja på två saker i debatten för att man inte skall få denna motsättning mellan norr och söder samt mellan storstad

och landsbygd. Man måste inse att det finns långsiktiga problem som beror på faktorer vilka inte naturligen går att ändra på. Jag inledde med att säga att det handlar om gles befolkning, kallt klimat och långa avstånd.

Den andra delen är kortsiktiga konjunkturberoende nedgångar. Det är vad ni enligt min mening nu talar om när det gäller Malmö, och vi har tidigare hört detta när det gäller Stockholm. Jag är övertygad om att det också skulle kunna gälla för Göteborg.

Det betyder inte att vi som bor på annat håll i landet är emot att dessa tre större städer skall utvecklas. Självfallet behöver Sverige både stora städer och landsbygd eller glesbygd. Men när man börjar blanda in regionalpolitiken när det gäller storstäderna börjar jag som landsbygdsbo och glesbygdsbo att reagera. Då kommer man ifrån den tanke som fanns från början om vad vi skulle ha regionalpolitiken till. Dessa städer får stöttas på något annat vis.

I flera inlägg, och inte minst i arbetsmarknadsministerns eget inlägg, skriver man sig fri från ansvar för utvecklingen. Jag hävdar bestämt att den nedgång som vi nu kan se i storstäderna och i landet i övrigt hänger ihop med en felaktig ekonomisk politik. Jag vill för den delen inte förneka att det också är fråga om en internationell konjunkturedgång. Men regeringen kan inte friskriva sig från att vi i dag har en arbetslöshet på 7,7 % och att 320 000 jobb har försvunnit sedan den nuvarande regeringen tillträdde och att det för tredje året i rad saknas tillväxt. Det beror inte enbart på faktorer utom nationen. Regeringen får nog ta på sig en del av den skulden.

Jag tycker inte att jag fick svar på mina båda frågor. De inlägg som båda mina meddebattörer nyss gjorde visar att jag måste upprepa frågorna. Finns det någon skillnad i synsätt när det gäller tillväxten? Den frågan återkommer ständigt. Jag är inte någon motståndare till att vi skall ha tillväxt. Visst skall vi ha det. Men finns det hos regeringspartierna en skillnad i synen på hur tillväxten uppstår och var den uppstår?

Olle Schmidt sade här att han ansåg att man hade spritt ut pengarna och inte varit särskilt strategisk, men att det nu börjar ordna till sig, dvs. att det är bra när man nu får väldigt mycket pengar till järnvägar och vägar i södra Sverige. Är det där tillväxten kommer att finnas, eller är det i hela landet?

Slutligen anser jag att det är mycket oroande att denna debatt försiggår nu, med tanke på de EG-förhandlingar som just skall inledas om regionalpolitiken. Vi har allt behov av enhet om vi vill uppnå ett acceptabelt förhandlingsresultat.

Anf. 62 Arbetsmarknadsminister BÖRJE HÖRNLUND (c):

Herr talman! Jag skall vara mycket försiktig i detta inlägg. Vi får se om det ger utbildningspolitikerna en möjlighet att starta sin debatt.

Jag börjar bakifrån. Jag har i dag sänt för översättning det dokument om regionalpolitik som Ulf Dinkelspiel skall ha med sig till EG. Det har varit föremål för ett omfattande samråd. Det är inte för mycket sagt att vi menar att vi skall kunna bedriva egen regionalpolitik av minst samma omfattning som i dag. Självfallet ställer vi höga krav också beträffande EG:s strukturfonder. Detta blir inom kort offentligt.

Jag vill besvara Margareta Winbergs fråga med att säga att de båda regeringförklaringar som är upplästa för riksdagen innehåller långtgående för-

muleringar om att hela landet skall växa och utvecklas. Det arbetar hela regeringen med. I ett och annat interpellationssvar kan kanske någon gång slinka igenom något parti som ger ett annat intryck, men det gäller inte regeringsförklaringen.

Sedan ställde också Margareta Winberg en fråga om regionalpolitiken. Marianne Stålberg lämnade i och för sig riksdagen och sitt representationskap för Jämtland för något år sedan. Men jag är rätt övertygad om att hon har kvar sina grundläggande åsikter om regional utveckling. Där sitter också Lars Eric Ericsson, numera landshövding i Gävleborg.

Till Olle Schmidt och Per Stenmarck vill jag säga att dagens debatt egentligen understryker vikten av att den ekonomiska politiken fullföljs på ett sådant sätt att marschen till en fullgod ordinarie arbetsmarknad går så fort som möjligt. Det är ingen lätt uppgift. Det är många som skall in på arbetsmarknaden. Men det är en övergripande politisk uppgift att så sker.

Jag är mycket medveten om att Malmöregionen och Skåne i stort inte är ett överhettat område i dag, det är inget område. Men jag är lika övertygad om att närheten till EG och närheten till väldigt mycket folk i denna region gör att det finns andra regioner i Sverige som på sikt har skäl att vara något mer oroliga än Malmöregionen. I det korta perspektivet är det bekymmersamt just på grund av att vi har en arbetsmarknad som inte är som den skall vara av flera orsaker.

Vi har att tillsammans arbeta för att det blir en tillväxt i alla regioner. Därmed får Sverige en god tillväxt och en bättre arbetsmarknad för alla.

Överläggningen var härmed avslutad.

7 § Justering av protokoll

Justerades protokollet för den 1 juni.

8 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades
Motionerna
1992/93:Jo110–Jo112 till jordbruksutskottet

9 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Konstitutionsutskottets betänkanden 1992/93:KU31, KU35 och KU37
Finansutskottets betänkande 1992/93:FiU29
Justitieutskottets betänkanden 1992/93:JuU31 och JuU38
Utrikesutskottets betänkande 1992/93:UU35
Trafikutskottets betänkanden 1992/93:TU30, TU32, TU35, TU39 och TU40
Jordbruksutskottets betänkande 1992/93:JoU28

Meddelande om samlad votering

Tredje vice talmannen meddelade att utbildningsutskottets betänkanden UbU18 och UbU17 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

10 § Högskolor i stiftelseform

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande
1992/93:UbU18 Högskolor i stiftelseform (prop. 1992/93:231).

Anf. 63 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Låt mig inledningsvis konstatera att regeringspartierna i den här principiellt mycket viktiga debatten företräds av tre moderater och två nydemokrater. Centern, Folkpartiet och kds lyser av någon anledning med sin frånvaro.

I sin nya bok *The Post-Capitalist Society* skriver Peter Drucker att kunskap blivit den centrala nyckelkällan som inte känner några gränser. Nya nätverk av kunskap återskapar betydelsen och källorna för välfärd och maktens realiteter. Om kunskap tillämpas på redan existerande processer, tjänster och produkter handlar det om produktivitet. Den kan i och för sig förbättras. Om kunskap däremot tillämpas på det nya är det frågan om innovation.

Det finns anledning att erinra om att Sverige i ett internationellt perspektiv genom åren satsat stora resurser på forskning och utveckling. Från mitten av 80-talet sjönk emellertid det svenska näringslivets forskningsinsatser. Trots att de statliga insatserna ökade under samma period sjönk den samlade forskningsandelen av BNP från ca 3 % till 2,7 %.

Vårt land har haft sin styrka i grundforskning, men inte satsat tillräckligt med resurser på forskning och utveckling som leder till industriell tillämpning. Vi har inte lyckats åstadkomma den produktförnyelse som är en förutsättning för en positiv ekonomisk utveckling. För att kunna genomföra en sådan förnyelse krävs en förstärkning av insatserna för forskning och teknikutveckling med ökad inriktning på just industriell tillämpning. Samverkan mellan forskarsamhället och företagen måste utvecklas.

Mot den bakgrunden kan vi dela mycket av den kunskapssyn som även präglar den senaste forskningspolitiska propositionen. Stora delar av den reformstrategi som den borgerliga regeringen nu gärna vill göra till sin, bygger i allt väsentligt på fundament som byggts upp av den tidigare socialdemokratiska regeringen, bl.a. vad gäller treåriga forskningsprogram och samverkansformer som bl.a. kan symboliseras av Forskningsberedningens arbete.

Det bör också understrykas att Socialdemokraternas budgetalternativ in-

nehåller en betydligt större satsning på forskning och utveckling än vad den borgerliga regeringen förmått åstadkomma.

Vi har anledning att reagera mot de ideologiska övertoner som numera präglar borgerlig utbildnings- och forskningspolitik. Det hittills allvarligaste uttrycket för denna politik är att regeringen valt att ta pensionsmedel i anspråk för att finansiera forskningen. Slakten av de s.k. löntagarfonderna, dvs. i realiteten fem pensionsfonder, har blivit överordnad forskningen. Den relevanta fråga man då måste ställa sig är hur det skulle ha gått med viktiga framtidssatsningar på forskning och utveckling om inte dessa pensionsfonder funnits att tillgå.

Vår grundläggande syn är att forskning och utveckling är en angelägenhet för hela samhället. Den är så viktig att budgetmedel bör tas i anspråk för att utveckla detta område. Vi anser också att det är angeläget att bygga vidare på den framgångsrika demokratiska struktur som grundlagts för svensk forskning. Vår uppfattning är väl förankrad i det svenska forskarsamhället. Rektorn vid Linköpings universitet, Sven Erlander, uttryckte saken klart och koncist vid den hearing om s.k. stiftelsehögskolor som utbildningsutskottet anordnade den 13 maj. Han sade: "Högre utbildning och forskning är ett ansvar för regering och riksdag."

Bakgrunden till dagens beslut är att landets 34 högskolor erbjöds att bli privatiserade i stiftelseform med allmänna pensionsmedel. Bara tre ville, och endast två får bli det. Detta kallar utbildningsministern för en tredjedel – det står faktiskt så i protokollet från nämnda hearing – av en reformstrategi för fria universitet och högskolor. Han beklagar samtidigt om någon tredjedel skulle försvinna. "Då skulle hela pallen bli halt", säger han.

Är inte detta ganska fantastiskt? Hela det internationellt uppmärksammade och prisade svenska forskningssystemet skulle drabbas av hålt om inte Moderaterna i dag får igenom sitt ideologiska projekt att med pensionsmedel och statliga garantier helprivatisera två av trettiofyra svenska högskolor.

För att hämta näring och bäring för sitt nyliberala experiment söker sig statsrådet tillbaka i tiden, närmare bestämt till Bolognauniversitetets tillkomst år 1088. Närmare nutid än Berlinuniversitetets tillblivelse år 1810 kommer han aldrig.

Propositionen är på många sätt unik i sitt slag. Närmare beredning och analys av förslaget saknas. Förslaget har aldrig varit ute på remiss. Socialdemokraterna har förvägrats den remiss som riksdagsordningen förutsätter. Det skulle leda till avsevärt men, bl.a. genom osäkerhet i förhandlingsarbetet mellan departementet och berörda högskolor.

Detta är rent nonsens. I nr 5 av KTH-Nytt säger rektorn vid Tekniska högskolan följande: "Det skall ske en remissbehandling på KTH av ett färdigförhandlat stiftelseförslag." Vi vet att det inte är färdigförhandlat. Han fortsätter: "Det var förhoppningen att denna skulle kunna uppskjutas till tidiga hösten 93 för att inte belasta högskolan ytterligare under det intensiva arbetet med organisationen under våren." Det är uppenbart så att bland berörda högskolor uppfattas denna överdrivna nit att påskynda arbetets handläggning som en belastning. Rektorn anser vidare i samma artikel att innebörden

av propositionen är oklar. Det gäller bl.a. pensionsåtagandena, men även fastighetsövertagandet.

Dagens beslut innebär inget ja till stiftelser, utan bara ja till fortsatta förhandlingar med tre högskolor som är villkorat positiva och som ser problemen.

Mina frågor till den borgerliga utskottsmajoritetens företrädare är följande. När fattade riksdagen senast ett beslut på så lösa grunder? Varför kan vi inte vänta med ett ställningstagande tills det föreligger ett färdigförhandlat förslag? Vad är det för särskild händelse som skall ske under 1994 och som regeringen är så till den milda grad rädd för, att man till varje pris vill driva igenom ett ofullständigt projekt på behörigt avstånd från detta datum?

Regeringen talar om förnyelse, men bygger nu detta resonemang kring en organisationsform, stiftelsen, som är förlegad i ett modernt samhälle. Den här organisationsformen borde inte få förekomma i fråga om näringsverksamhet, och den är mycket olämplig i fråga om utbildning.

Det tilltänkta femtonåriga, oåterkalleliga stiftelseavtalet är också unikt i sitt slag. Detta avtal gör det omöjligt för landets folkvalda parlament att genomföra de förändringar i verksamheten som nya förutsättningar bl.a. vad gäller ekonomin kan komma att kräva. Avtalet är, som framgick i tidigare nämnda hearing, klart diskriminerande mot landets övriga högskolor.

I en artikel i Nerikes Allehanda tillbakavisar utbildningsutskottets ordförande Ann-Chatrine Haglund kritiken mot oåterkalleligheten genom att göra en jämförelse med de s.k. löntagarfonderna. Men snälla fru Haglund, löntagarfonderna avvecklas ju i dag med ett enkelt riksdagsbeslut. Unckelfonderna, Unckelstiftelserna, eller vad vi nu skall kalla dem, kan inte avvecklas i demokratisk ordning förrän om 15 år. Tala om socialistisk konfiskation och att styra människorna i socialistisk riktning! Det är ni som är på väg att genomföra den verkliga konfiskationen av pensionsmedel och att klavbinda medborgarnas demokratiskt valda organ i 15 år. Är detta, Ann-Chatrine Haglund, demokrati?

Vid den tidigare nämnda offentliga utfrågningen i maj bekräftade juridisk expertis på punkt efter punkt den försvagade ställning som studenter och lärare får i de slutna ordenssällskap som stiftelsehögskolor kommer att bli. Bl.a. blir det väsentliga inskränkningar i den offentliga insynen. Den valförsamling som skall utses skall i en andra omgång fönya sig själv. Det står inget i propositionen om på vilket sätt det skall göras. Studenterna och de anställda har ingen nomineringsrätt. De kallas för särintressen. Studenter, lärare och anställda är särintressen i den borgerliga terminologin. Men vad kallas, fru utskottsordförande, de intressen, i form av det svenska näringslivet, som kan förväntas bli starkt representerade i stiftelserna och dess underliggande aktiebolag. Är det möjligen "inga särintressen", eller kan vi få någon borgerlig beteckning på dem?

Det förtjänar att understrykas att stiftelserna skall vara ägare till bl.a. högskoleaktiebolag som skall driva själva verksamheten. Alla vet ju att aktiebolag inte ger tillnärmelsevis den insyn och rätt att ta del av handlingar som i dag gäller inom hela högskolevärlden.

I samband med en utfrågning om forskningspolitiken i utbildningsutskottet sades klart från departementets sida – det var i diskussionen om öron-

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Högskolor i
stiftelseform*

märkta resurser till mindre och medelstora högskolor – att de inte ville ta ställning. Det kommer definitivt inte att byggas upp nya fakulteter och fasta forskningsresurser vid de mindre och medelstora högskolorna.

Jag antecknade noggrant vad två företrädare för utskottet sade vid det tillfället. Ordföranden Ann-Chatrine Haglund sade att det i dag inte finns några resurser för att bygga upp nya fakulteter. Ledamoten Margitta Edgren, Folkpartiets representant, sade att det finns inte något behov av att bygga upp nya fakulteter. Det var då det. Det dröjde några veckor, sedan kom den beräknade propositionen om stiftelsehögskolor.

Varför, Ann-Chatrine Haglund och Margitta Edgren, skall nu en ny fakultet i form av en internationell handelshögskola byggas upp i Jönköping, när denna typ av utbildning med stark internationell inriktning redan finns i Växjö?

Stiftelserna skall tillföras kapital i form av börsnoterade aktier. Först utlovades en avkastning på detta kapital på upp till 75 miljoner kronor. Det löftet har frångåtts i propositionen. Enligt senare besked från utbildningsministern, som det uttrycks i KTH-Nytt 4/93, är avkastningens storlek helt och hållet beroende på hur stiftelsens börshandel lyckas.

Vi har fått besked om att det nu inte bara är fråga om utbildning och forskning för mångfald och kvalitet som de svenska högskolorna skall syssla med. Deras framgångar blir nu beroende av hur skickliga de är på börserna och i att spekulera i aktier.

Direktavkastningen på aktier är för närvarande ca 2 %. Om kurserna stiger, vilket de har en tendens att göra, sjunker direktavkastningen ytterligare. De 75 miljonerna har nu krympt till 20 miljoner. Börskapitalet rör sig om 1 miljard kronor. Är det verkligen i egenskap av börshandlare som berörda högskolor skall bygga upp en långsiktig och stabil utveckling av forskning och utveckling på internationell toppnivå? Det vore värdefullt att få besked på den punkten i dag.

Erbjudandena är inte realistiska. De saknar ekonomiska förutsättningar. Detta sade, efter ett av utbildningsministerns många utspel i stiftelsefrågan, Centerns dåvarande utbildningspolitiker Larz Johansson i riksdagsdebatten 14 december i fjol. Nu är Johansson utnämnd till generaldirektör av regeringen. Det är en händelse som ser ut som en tanke – speciellt med tanke på den förmåga till självständighet och till ett visst behövligt motstånd mot alltför djärva förändringar på utbildningspolitikens område som uttalas från Moderaternas sida.

Är det med denna utnämning dags att skriva en nekrolog över Centerns utbildningspolitik? Eller vad har Marianne Jönsson, Johanssons efterträdare som c-representant i utbildningsutskottet, att säga i frågan om stiftelsehögskolor? Vad är det som har hänt sedan den 14 december som har gjort att erbjudandet plötsligt har blivit realistiskt?

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall den socialdemokratiska reservationen.

Anf. 64 BJÖRN SAMUELSON (v):

Herr talman! Jag kan i mångt och mycket instämma i den kritik som Bengt Silfverstrand har riktat mot det betänkande vi nu skall behandla. Jag vill lägga till några principiella aspekter.

Vad som händer i och med att vi fattar detta beslut är att riksdag och regering avhänder sig det politiska, demokratiska inflytandet över en del av högskolepolitiken. Det är allvarligt sett ur flera aspekter. Det är allvarligt ur den aspekten att det måste finnas ett nationellt ansvar för den samlade högskolepolitiken. Högskoleutbildningen är avgörande för vår utveckling som kultur- nation framöver.

Det är också allvarligt ur demokratiaspekt. Inte bara de som är inne i verksamheten har rätt att ställa krav på politiskt och demokratiskt ansvar för verksamhet som bestrids helt eller delvis med skattemedel.

Förslaget har inte ens några bra ekonomiska förtecken. Bengt Silfverstrand utvecklade hur dessa högskolor nu kommer att bli beroende av börrens utveckling.

Vi i Vänsterpartiet menar att den interaktion, den positiva konkurrens och det samarbete som högskolorna i Sverige måste utveckla är fullt möjligt utan att man inför denna typ av hybrider. Vi förordar ett ökat samarbete mellan högskolorna. På det viset skulle man utnyttja de tillgängliga ekonomiska resurserna på ett mycket bättre sätt.

Jag skulle vilja höra vad utbildningsministern har att säga till de högskolor som nu ställs utanför, som under många år har utvecklat en högtstående kvalitet både inom utbildning och forskning. Vad har Per Unckel att säga till högskolorna i Örebro, Växjö, Karlstad och Sundsvall/Härnösand?

Vi hade en utskottsutfrågning om detta med stiftelsehögskolor. Det framgick tydligt att denna konstruktion kommer att leda till en ytterligare byråkratisering inom högskolan. Man skulle genom avtal och andra statuter försöka garantera den offentlighetsprincip som i dag gäller de statliga högskolorna. Varför gå denna bakväg?

Herr talman! Med dessa ord yrkar jag bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Anf. 65 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Vi behandlar i detta betänkande den tredje delen av regeringens reformstrategi när det gäller den högre utbildningen, en reformstrategi som syftar till att stärka både Sveriges konkurrenskraft och den enskilda medborgarens möjligheter. I betänkandet finns också lagförslaget om att högst 11,7 miljarder från avvecklingsstyrelsen – dvs. de forna löntagarfondspengarna – skall överföras till högst fem stiftelser. Det är alltså en mycket kraftfull satsning. Tre av dessa, forskningsstiftelserna, debatterades i förra veckan. Jag går inte in på det nu.

Det första ledet i strategin för den högre utbildningen är att ge ökad frihet och skapa incitament för utveckling och kvalitet inom statliga universitet och högskolor. Det andra ledet är att besluta om fasta och entydiga regler för relationerna mellan staten och fristående universitet och högskolor. Examensrätten för vissa fria högskolor prövas just nu, och besked kommer inom kort. Det tredje är således ett förändrat, icke-statligt, huvudmannaskap för vissa universitet och högskolor där statsmaktens rätt att ensidigt styra ersätts med en relation grundad på avtal.

Det är en vitaliserande strategi. Den medför en frigörelse som stimulerar initiativ, förändringsarbete och profilering. Den gör att alla i högskolevärld-

den – studerande, lärare, forskare, administratörer – får dels ökade möjligheter att välja, profilera och förändra, dels ökade krav på sig. I detta ligger en oerhörd dynamik och utveckling.

I propositionen pekar utbildningsministern på fyra faktorer av särskild betydelse i vår omvärld, nämligen snabbheten i kunskapsutvecklingen, det ökade kunskapsinnehållet i såväl varu- som tjänsteproduktionen, den ökade komplexiteten i samhälls- och kunskapsutvecklingen samt den tilltagande internationaliseringen.

Dessa fyra faktorer understryker vikten av att utbildningsväsendet går mot flexibilitet och mångfald eftersom detta är drivkrafter för hög kvalitet. Det leder till att den strategi som regeringen föreslagit och som utskottsmajoriteten ställt sig bakom är nödvändig. Strategin är en del av det nationella ansvaret.

Med de beslut riksdagen tidigare fattat har en betydande frigörelse skett från den hårda centralstyrning som så länge präglat den högre utbildningen i Sverige. Vårt land är faktiskt ganska unikt när det gäller statens dominans över universitet och högskolor.

Att nu överföra två statliga universitet och högskolor i stiftelseform och att högst 1,7 miljarder kronor överförs av de forna löntagarfondspengarna för att möjliggöra detta, är ytterligare ett steg mot frigörelse i institutionella former och innebär således ytterligare steg mot den dynamik och flexibilitet som är så nödvändig för att främja starkt kvalitet och starkt konkurrenskraft för vårt land. Mångfald i institutionella former kan ge stimulans till samtliga högre läroanstalter och därmed öka slagkraften hos alla. Detta är inte minst viktigt för de studerande.

Socialdemokraternas övertoner i denna fråga beror naturligtvis på ilskan över att löntagarfondspengar används till detta. Man är upprörd, dels över att löntagarfonderna avskaffats, dels över att pengarna från detta socialistiska påfund används till motsatsen – att ge förutsättningar för mångfald och valfrihet. Strävan att ge förutsättningar för mångfald och valfrihet är inte precis kännetecknande för Socialdemokraterna. Det socialdemokratiska motståndet var, vill jag påstå, därför ganska förutsägbart. Om det är någon som tar till ideologiska övertoner i denna fråga, är det Bengt Silfverstrand.

Frågan om att överföra ett antal statliga högskolor till stiftelser är dock inte ny. Den behandlades redan under förra mandatperioden. Frågan togs upp i regeringsförklaringen. Våren 1992 gjordes en utredning i departementet. Ett underlag gick ut till universitet och högskolor. En dialog har förts med intresserade högskolor.

Socialdemokraterna kritiserar nu beredningsarbetet. Utskottsmajoriteten har inte funnit någon anledning att ha synpunkter på detta. Tvärtom. Det sätt att bereda och diskutera som Utbildningsdepartementet har valt, har kännetecknats av mycket stor öppenhet. Det har varit en process där alla berörda har kunnat yttra sig, också högskolevärlden i sin helhet. Ja, hela reformarbetet på högskolesidan har bedrivits med mycket stor öppenhet och i ett växelspel mellan regeringen och de berörda.

Att Socialdemokraterna vill förhålla förändringarna genom sina krav på ett traditionellt utredningsförfarande och att man i utskottet krävt remiss för att inhämta synpunkter när man i alla fall tänker avstyra det hela, är minst

sagt något märkligt. När nu Socialdemokraterna har formulerat sin ståndpunkt så klart i ett avslag, kan jag inte se vad ett remissförfarande skulle ha kunna tillföra. Hade ni tänkt ändra er, Bengt Silfverstrand?

Att utskottsmajoriteten avslog remisskravet beror självfallet på att en fördröjning skulle ha lett till avsevärt men. På de högskolor som är aktuella för en omvandling – KTH eller Chalmers samt Högskolan i Jönköping – skulle en fördröjning skapa en avsevärd osäkerhet, inte minst för personalen som med entusiasm och målmedvetenhet gått in för reformen.

Utskottet hade en öppen utfrågning, och den var mycket bra. På punkt efter punkt gavs klargörande besked på Socialdemokraternas kritiska frågor och misstänklighöjanden. Utfrågningen, och därmed svaren på den socialdemokratiska kritiken, finns utskriven och ger svar på de alla frågor som Bengt Silfverstrand och Björn Samuelson har ställt. På punkt efter punkt har svar givits.

Flera av de deltagande i utfrågningen betonade vikten av mångfald och av konkurrens i högskolesystemet – ja, välkomnade konkurrens. Och det gällde företrädare för såväl de högskolor som är aktuella för stiftelsebildning som de övriga.

På frågan om varför man vill övergå till stiftelse angav Janne Carlsson från KTH att det leder till ökad dynamik, ökat engagemang och större ansvar, stabilitet i verksamheten, långsiktighet vad gäller regelverk och ekonomisk planering samt bättre möjligheter att ta hand om fastigheterna.

Staffan Burenstam Linder från Handelshögskolan beskrev fördelarna med stiftelser – inte minst när det gäller att snabbt kunna fatta beslut och att det är attraktivt att försöka hitta på nya idéer.

Samtliga som kan bli berörda betonade att de krav som ställs på en statlig högskola att iaktta vissa regler om t.ex. offentlighet kommer att skrivas in i avtalen för stiftelsehögskolorna.

För en stiftelseägd högskola kommer inte den nya högskolelagen och den nya högskoleförordningen att gälla. En stiftelsehögskola får mer frihet att organisera och planera sin verksamhet. Relationen mellan staten och högskolan regleras i avtal. Självfallet anser utskottet att offentlig insyn i största möjliga utsträckning skall garanteras. Men detta anser ju också berörda högskolor. Jag förstår faktiskt inte vad det är för problem. När det gäller Handelshögskolan, som ju kan tjäna som förebild i detta sammanhang, är det inget problem alls. Om det vittnar också rektor Burenstam Linder.

Staten skall enligt ramavtalen åta sig att ge lika gynnsamma villkor för stiftelsehögskolorna som för statliga högskolor. Kraven på att bevisa sin kvalitet är lika. En stiftelse är självständig, men stiftelsehögskolorna har precis samma kvalitetskrav på sig som andra högskolor. De kan, precis som alla andra, förlora sina examensrättigheter om de inte motsvarar kvalitetskraven.

Jag vill citera rektor Janne Carlsson på KTH, som vid utfrågningen sade: "Som tidigare här har sagts kommer en stiftelsehögskola att vara mer beroende än en myndighetshögskola av förhållandena till sina studerande och sina anställda. Jag tror att en stiftelsehögskola kommer att vara mer angelägen än en myndighetshögskola att ha regler och förordningar som uppfattas som positiva av just studenter och anställda."

Alla som var närvarande kan vitsorda detta och instämma i att övriga berörda rektorer sa ungefär likadant.

Anders Sjöberg från Chalmers formulerade sig så här: "Befrielsen från ett centralt regelverk innebär inte i sig, axiomatiskt, att vi skulle bli bättre. Men möjligheten att vi skulle bli sämre ser jag som rent teoretisk. Vi måste hela tiden fundera på vilken beställning som vi har från samhället. Det är i den riktningen vi skall arbeta. Det ligger både en morot och en restriktion i detta: om vi skall stå på egna ben, är det vårt fel om vi misslyckas eller inte. Detta skulle kännas väldigt inspirerande."

Anders Sjöberg betonade också att det är ett överlevnadskrav för en stiftelsehögskola att den lever upp till de krav som samhället ställer på en akademisk miljö. Lars Amtén från Högskolan i Jönköping betonade ungefär det samma som Janne Carlsson och Anders Sjöberg.

Ulf Melin kommer att närmare ta upp varför just Högskolan i Jönköping kom i fråga. Jag vill dock erinra om vad som sades under hearingen dels av statssekreterare Bjarne Kirsebom, dels av Per Risberg, vd för Saab Combitech i Jönköping. Högskolan i Jönköping har presenterat en mycket övertygande plan för uppbyggnad av en internationell handelshögskola med en särskild profil. Det finns också en mycket stor uppbackning inte minst hos näringslivet i regionen.

Herr talman! Jag vill till sist säga att jag till fullo delar den glädje och stolthet som utbildningsministern gav uttryck för i forskningsdebatten i förra veckan över att något så skändligen illa genomtänkt och skadligt för det svenska samhället som löntagarfonderna, nu har funnit ett användningsområde som är bra för Sverige. Jag yrkar därmed bifall till utskottets hemställan i UbU18.

Anf. 66 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! I sin genomgång av regeringens högskolepolitik glömde Ann-Cathrine Haglund en sak. En tydlig effekt av regeringens högskolepolitik är att studenternas inflytande har minskat. Vad har Ann-Cathrine Haglund för kommentar till detta?

Ann-Cathrine Haglund säger att det skulle skänka stiftelsehögskolorna en så enorm frihet att slippa undan högskolelagen. Vad är det för fel på högskolelagen? Vad är det i den som begränsar de övriga högskolornas möjlighet att utveckla de kvaliteter vi ställer krav på här i Sveriges riksdag?

Anf. 67 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Björn Samuelson och jag har i grunden olika syn på valfrihet och på vikten av att skapa mångfald för att få ökad dynamik. Om inflytandet ökar för några med den nya strategin är det för studenterna.

Stiftelsehögskolorna måste, som jag sade i mitt anförande när jag citerade Janne Carlsson, vara så bra att studenterna vill gå där. I ett system med ökad mångfald måste en högskola för att få studenter, bra lärare osv. bevisa att den har en bra kvalitet. Om något ökar med den nya strategin är det studenternas inflytande.

Björn Samuelson frågade vidare vad som är fel med den nya högskolelagen. Den nya högskolelagen är utomordentligt bra. Den innebär en frigö-

relse för universitet och högskolor i Sverige. Men i och med att några högskolor blir stiftelsehögskolor blir det ännu bättre. Det vitsordades mycket väl i den utfrågning som vi genomförde att man i och för sig tyckte att högskolelagen var bra, men att det blir ännu bättre i och med att man får den ökade självständigheten.

Jag tror att universitets- och högskolesystemet i Sverige mår bra av att få universitet och högskolor som ser litet olika ut. Efter de två nu aktuella blir det kanske fler – vad vet jag. Det är viktigt att vi får olika styrformer för den högre utbildningen.

Låt mig ta Handelshögskolan som exempel. Den har ett mycket gott rykte både i Sverige och internationellt. Det visar att man med en större självständighet kan forma en profil som gör att man kan stärka sin kvalitet. Jag tror att det blir en interaktion mellan olika styrformer som är mycket bra för det svenska högskoleväsendet.

Anf. 68 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Jag delar inte den uppfattning som Ann-Cathrine Haglund ger uttryck för. Vi har i dag inte problem med studentrekryteringen till högskoleväsendet. Vi har tvärtom för få platser.

När det gäller studentinflytandet hade alltså Sveriges Förenade Studentkårer fel när de i förra veckan gick ut med ett pressmeddelande där de klart belägger att deras inflytande och möjligheter att aktivt delta i beslutsfattandet har minskat efter genomförandet av regeringens olika förslag på högskolans område.

Vad är det vidare i högskolelagen som förhindrar högskolorna från att bli bättre?

Anf. 69 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Jag tycker att Björn Samuelson skall läsa igenom utskriften av vår utfrågning. Av svaren från de rektorer som deltog framgår helt klart att den nya högskolelagen är bra och att det är bra att man har fått en ökad frigörelse och självständighet. Men de berörda rektorerna anser att det är ännu bättre om deras skolor övergår till stiftelser.

När det sedan gäller studenternas inflytande är det självklart att för att en högskola eller ett universitet skall få studenter måste man där måna om dessa. Jag är ganska övertygad om att med det nya systemet med ökad konkurrens mellan högskolorna kommer högskolor, universitet och stiftelsehögskolor att mycket tydligare vända sig till studenterna och visa att man har en omsorg om dem och att man har en bra kvalitet, så att studenterna vill gå på dessa skolor.

Anf. 70 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Det är glädjande att åter ha Ann-Cathrine Haglund som debattör här i kammaren. Hon har varit sparsam med sina framträdanden under den tid som den borgerliga regeringen har haft ansvaret. Nu har hon kommit igen med stormsteg, och vi känner också igen retoriken om socialistiska hydror i varje liten vrå av kammaren.

Låt mig först ta upp frågan om Handelshögskolan för att visa på vilka fel-

aktiga grunder som man diskuterar denna fråga. Det görs en jämförelse med Handelshögskolan och sägs sedan att Socialdemokraterna generellt är mot stiftelser. Svaret på det är nej. Handelshögskolan omfattas i motsats till de nu tilltänkta stiftelseskolorna av offentlighetsprincipen. Den bedriver myndighetsutövning, och den är till 85 % finansierad med privata medel. Handelshögskolan, som man från borgerligt håll anför som exempel, är alltså till 85 % privat finansierad.

De stiftelsehögskolor som man nu älskar att kalla privata – vilken det nu blir av KTH eller Chalmers, samt högskolan i Jönköping – är till åtminstone 90 % statligt finansierade, i inledningsskedet i allt väsentligt med pensionsmedel. Den stolthet som ni känner grundas alltså på pensionsfonderna och inget annat.

Jag vill så ha svar på frågan vad som inträffat under de få dagarna eller veckorna sedan utskottets diskussion om forskningsresurser till de mindre och medelstora högskolorna, där vi inte kunde få gehör för våra krav på att öronmärka vissa resurser till dessa högskolor, med den motiveringen från Ann-Cathrine Haglund och Margitta Edgren att det inte finns något behov av och inget ekonomiskt utrymme för att bygga upp några nya fakulteter. Vad till sist gäller entusiasmen hos personalen hos dessa skolor vill jag uppmäna Ann-Cathrine Haglund att ta reda på fakta innan hon tar i alltför mycket. Personalen är både på KTH och på Chalmers stark motståndare till reformen. Den har också avgett reservationer till besluten om fortsatta förhandlingar. Hade det fattats ett beslut om stiftelser redan i samband därmed, kan jag försäkra Ann-Cathrine Haglund att ytterligare någon högskola hade hoppat av.

Anf. 71 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Herr talman! Bengt Silfverstrand sade inledningsvis att han saknade vissa partier i debatten och att jag hade varit sparsam med framträdandena. Detta hör faktiskt ihop, Bengt Silfverstrand. Vi har förtroende för varandra i regeringskoalitionen, och vi fördelar ansvaret för att driva debatterna. Vi går inte allihop upp i alla debatter, utan lämnar åt en av oss att sköta huvudargumentationen. I något fall går några andra upp, om det finns någon punkt som man vill betona extra. Det är ett tecken på förtroende mellan regeringspartierna att vi fördelar arbetet mellan oss.

När det gäller Handelshögskolan och jämförelserna med stiftelsehögskolorna vill jag peka på att Handelshögskolan i Stockholm har en självständig ställning och därmed är att jämföra med de stiftelser som kommer att bildas med dagens beslut. Det blir en likhet mellan Handelshögskolan och stiftelsehögskolorna – Chalmers eller KTH, och Högskolan i Jönköping – och det är omvittnat från högskolevärlden både i Sverige och i andra länder, från studerande och från många andra att Handelshögskolan är en bra skola.

Handelshögskolans rektor beskrev själv fördelarna med att vara självständig, att kunna fatta snabba beslut. Han sade också att detta gör att man uppmuntrar till nya idéer. Det är attraktivt att hitta på nya idéer, att försöka finna en speciell profilering osv., eftersom man snabbt kan fatta beslut om dem. Detta kommer att överföras till de nya stiftelsehögskolorna. Vi får då flera skolor med sådana möjligheter.

När det gäller offentlighetsprincipen finns det, Bengt Silfverstrand, mycket klart dokumenterat i protokollet från regeringen att alla som är berörda avser att föra in den principen, eftersom man tycker att den är viktig. Detta har också sagts av utskottet. Jag förstår därför inte riktigt var problemet ligger. Alla de punkter som Bengt Silfverstrand har tagit upp i sin kritik av reformen har blivit bemötta.

Anf. 72 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Det är väl riktigt att man tar ett gemensamt ansvar i en koalition, men det är något förvånande att ett av partierna i varje fall vid ett tillfälle tycker att ett förslag är fullständigt omöjligt och att det sedan blir högsta sanning. Men det får väl stå för det partiet.

Den självständiga ställningen, Ann-Cathrine Haglund, kan uppnås oberoende av ägandeform. Det bekräftades klart och tydligt och sades t.o.m. från företagarepresentanter i Jönköping att denna form inte hade varit diskuterad från början. Man var oberoende vad gällde ägandeformen. Sedan har regeringen gått in och sagt att man kommer att få den här friheten och de här möjligheterna bara på det villkoret att man övergår i stiftelseform.

Ann-Cathrine Haglund lyckades inte reda ut frågan om Handelshögskolan. Jag slår därför fast att Handelshögskolan är en annan typ av stiftelse. Den är i allt väsentligt privat finansierad, medan de nya stiftelserna är finansierade med allmänna medel. Dessa kräver därför en upplösning av pensionsfonderna. Ann-Cathrine Haglund har heller inte svarat på vilka pengar ni skulle använda om de här fonderna inte funnits. Det är faktiskt ganska avgörande.

Att bygga upp nya regelverk är vad det blir fråga om. Ann-Cathrine Haglund säger att både de berörda högskolorna och regeringen har försäkrat att insyn och offentlighet skall garanteras. Rättschefen säger däremot att det aldrig kan bli på samma sätt som i en offentlig högstskola, med full demokratisk insyn. Alltså kvarstår faktum, att studenter och anställda vid dessa på inkomstsidan "helsocialiserade" privata stiftelser kommer att få mindre insyn och mindre inflytande än studenter och anställda vid andra högskolor.

Det innebär också att studenterna och de anställda inte får samma möjligheter att vara företrädare i de beslutande organen. Jag skulle därför vilja fråga Ann-Cathrine Haglund: Hur kommer ni att ställa er till valförsamlingarna? Vilken konstruktion och vilket slags valförfarande skall finnas? Skall de förnya sig själva och därmed permanenta en ensidig struktur, eller är ni beredda att gå studenterna till mötes och låta också dem få nomineringsrätt till valförsamlingarna?

Anf. 73 ANN-CATHRINE HAGLUND (m) replik:

Fru talman! Visst blir en hög grad av självständighet och frigörelse möjlig i och med den nya högskolelagen. Jag tror att jag redan har sagt det tre fyra gånger i den här debatten. Men när det exempelvis gäller högskolan i Jönköping måste man ha klart för sig att den utredning som den internationella handelshögskolan vilar på sattes i gång långt innan diskussionerna om stiftelser påbörjades.

Jag vill i det här sammanhanget referera till Per Risberg, som sade: Vi har

i detta projekt från början arbetat helt oberoende av formen. Jag utesluter inte att vi skulle kunna göra det mesta av detta även med dagens former. På den punkten håller jag delvis med Bengt Silfverstrand, men det skulle bli mycket sämre, och det var därför vi alla var så eniga om detta. När regeringen öppnade denna möjlighet att bedriva verksamheten i stiftelseform sade vi: Låt oss göra detta i stiftelseform. Då kan det bli ännu bättre.

Jag vill också erinra om vad rektor Janne Carlsson sade, nämligen att man med den nya formen får en möjlighet till långsiktig planering, som saknas när det gäller de statliga högskolorna och universiteten. Man får med den här formen en långsiktighet, som är viktig.

Bengt Silfverstrand påstår återigen att studerande och anställda kommer att få mindre insyn. Men alla rektorer från de berörda högskolorna betonade ju att man skulle se till att hålla på offentligheten och att både studerande och anställda skulle få inflytande. Jag skulle vilja fråga: Vem tror Bengt Silfverstrand skulle vilja anställas på en högskola som är så dålig när det gäller medinflytande och insyn som Bengt Silfverstrand påstår kommer att bli fallet med de nya stiftelsehögskolorna?

Precis som det förs en dialog mellan departementet och berörda högskolor, kandidater till att bli stiftelser, förs det självfallet en dialog inom de berörda högskolorna. Varje högskola är naturligtvis angelägen om att förhållandena där skall bli så bra som möjligt. Blir förhållandena inte bra, kommer högskolan inte att kunna göra ett bra jobb. Då vill inte studenterna gå där, och då vill inte de bra lärarna arbeta där. Så det vore ju dödfött från början.

Talmannen anmälde att Bengt Silfverstrand anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 74 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Fru talman! I förra veckans debatt om forskningspolitiken anklagade jag litet hastigt Bengt Silfverstrand för att tala i nattmössan. Jag noterar efter att ha lyssnat till debatten under den senaste halvtimmen att han ännu inte har tagit den av sig. Jag skall be att få återkomma till spörsmålet om Handels-högskolan om en liten stund, och Bengt Silfverstrand gör i det sammanhanget nog klokt i att läsa på sin läxa bättre.

Fru talman! Det beslut som riksdagen om ett litet tag står i begrepp att fatta är, som Ann-Cathrine Haglund tidigare har påpekat, det sista ledet i den förändring av den högre utbildningens villkor som riksdagen har diskuterat vid flera tillfällen tidigare. Låt mig därför ett kort ögonblick stanna upp vid den problembild som den nuvarande regeringen vid sitt tillträde skisserade angående den högre utbildningens situation.

Vi noterade att klyftan mellan grundutbildning och forskning under de senaste tio åren hade vidgats, till förfång såväl för grundutbildningen som för forskningen.

Vi noterade vidare en sannolikt också vidgande klyfta mellan den högre utbildningen och forskningen å ena sidan och samhället utanför utbildningen och forskningen å den andra.

Vi noterade, som många många före oss och många av oss i andra positio-

ner tidigare hade gjort, att den stelbenta linjeorganisationen vid universiteten illa stod i överensstämmelse med studenternas intressen.

Vi noterade en skriande brist på vetenskapligt meriterade medarbetare i samhället i stort men också inom universiteten och högskolorna själva.

Vi noterade att utnyttjandet av de resurser som ställdes till den högre utbildningens förfogande på åtskilliga håll lämnade åtskilligt övrigt att önska.

Vi noterade att den högre utbildningen lönade sig otillständigt dåligt för dem som gick igenom den. Framför allt längre akademiska utbildningar betalar sig i vårt land avsevärt mycket sämre än i nästan varje annat jämförbart land.

Vi noterade till sist att alltför få unga människor kunde beredas möjlighet att genomgå längre akademiska utbildningar och att andelen arbetskraft med sådana utbildningar i bagaget skulle komma att sjunka efter sekelskiftet.

Detta var, fru talman, den problembild som vi mötte för två år sedan, och den är ett slags bakgrund till det arbete regeringen på detta område har nedlagt. Riksdagen har tidigare i enlighet med denna problembild fattat ett beslut om en omfattande frigörelse av de statliga högskolorna från regerings- och riksdags detaljinflytande. Linjesystemet är avvecklat, till förmån för en examensordning som ställer krav på examens innehåll kvalitativt men lämnar åt studenter och lärare, universitet och högskolor att komma överens om innehållet.

Riksdagen har också fattat beslut om att ge andra högskolor än de statliga rätt att, om de uppfyller kvalitetskraven, få utfärda de examina som vi använder inom det statliga högskolesystemet.

Riksdagen har fattat beslut om ett nytt resurstilldelningssystem för den högre utbildningen, som bygger på långsiktiga och liberala utbildningsuppdrag till varje universitet och högskola och där resurserna till högskolan i fråga avgörs delvis av hur väl man lyckats hushålla med studenternas tid och därmed genomföra en högkvalitativ akademisk grundutbildning.

Riksdagen har också vid flera tillfällen fattat beslut om att nu inleda den nödvändiga utbyggnaden av volymen i den högre utbildningen för att Sverige skall kunna stå sig i den internationella konkurrensen. Men riksdagen har också på regeringens förslag accepterat att en sådan utbyggnad av volymen kräver en samtidig förstärkning av kvaliteten, och man har därför anslagit särskilda resurser och pekat på speciella kvalitetsförstärkande insatser i syfte att klara detta.

Fru talman! Dessa förändringar skall dessutom ses tillsammans med de förändringar som riksdagen antingen redan har fattat beslut om eller kommer att fatta beslut om den kommande hösten inom den vanliga skolpolitiken. Elever har numera rätt att välja skola i grundskolan, och om riksdagen följer regeringens förslag senare i kväll kommer samma rätt att utvidgas också till gymnasieskolan. I de läroplansförslag som presenterades för riksdagen för några dagar sedan ökar valfriheten i såväl grundskolan som gymnasieskolan.

Det finns, fru talman, en gemensam utgångspunkt för alla dessa förslag, och det är att vi vänder bort ifrån ett byråkratiserat och ofta centraliserat utbildningssystem, till förmån för ett personligt förhållande mellan eleven

eller studenten å ena sidan och dennes skola eller lärosäte å andra sidan. Vi gör det för att ta till vara varje – jag menar bokstavligen varje – elevs särpräglade förmåga. I det nya skol- och utbildningssystemet sluter varje ung människa en överenskommelse med den skola, det universitet eller den högskola han eller hon själv väljer för sin utbildning; en överenskommelse som därefter är ömsidigt förpliktande. Den är förpliktande för eleven eller studenten att göra sitt bästa för att ta till vara sin förmåga, och den är förpliktande för skolan och universitetet att svara upp mot det ansvar som eleven eller studenten har lagt på dessa.

Socialdemokraterna säger sig ibland vara anhängare av regeringens politik för att förbättra den högre utbildningen. Jag önskar, fru talman, att det verkligen vore så. I realiteten blir emellertid detta socialdemokratiska stöd mycket styckevis fördelat, vilket inte minst Bengt Silfverstrands anförande här i kammaren tidigare i dag har givit prov på. Dagens stiftelsedebatt visar att vi dess värre inte är överens. Jag skall om ett ögonblick återkomma till var jag tror att orsaken därtill ligger.

Känslan av oenighet förstärks dess värre av det socialdemokratiska motståndet mot den personliga skola som jag tidigare talade om, och av Ingvar Carlssons raska utdömande av läroplansförslaget, som han själv medgav att han inte hade läst. Det är ingen god grund, dess värre, för att finna den gemensamma hållning som också jag tror vore en styrka för utbildningsväsendet.

Fru talman! Att ge två statliga högskolor möjlighet att utvecklas helt efter egna bedömningar skall ses i det perspektiv som jag nu har skisserat. Som Ann-Cathrine Haglund påpekade i sitt inlägg här i kammaren för en stund sedan, angav regeringen tidigt att dess frigörelsepolitik för den högre utbildningen hade tre komponenter: att frigöra de statliga högskolorna från regeringens och riksdagens detaljinflytande, att ge examensmöjligheter till helt fria högskolor och att omvandla två statliga högskolor i stiftelseform. De första två stegen är redan tagna. Nu återstår det tredje.

Av Bengt Silfverstrands inlägg inser jag att han dess värre ännu inte, trots den tid som har gått sedan reformstrategin presenterades, har förstått vad regeringen egentligen talar om. Det har aldrig varit regeringens avsikt att med varje tredjedel av benen i reformstrategin mäta i antal högskolor. De tre delarna i reformstrategin hänger samman så till vida att de förstärker varandra oavsett hur många högskolor som finns i den ena eller den andra kategorin.

Dess värre förefaller det Bengt Silfverstrand sade här i kammaren för en stund sedan – livligt understödd av Björn Samuelson – visa att vi ännu inte har nått varandra ens i fråga om att förklara vari det innersta syftet med den reform som regeringen nu genomför faktiskt ligger.

Bengt Silfverstrand försöker att leda i bevis något slags uppläggning av stiftelsehögskolorna som vore de statliga, när själva syftet med reformen är att skapa många olika associationsformer och låta mångfalden förstärka systemet i dess helhet. Jag börjar misstänka att själva kärnan till motsättningen i denna debatt egentligen ligger i Bengt Silfverstrands och Björn Samuelsons oförmåga att förstå värdet av mångfaldiga lösningar på den högre utbildningens utmaningar.

Emellertid är Bengt Silfverstrand nog internationellt sett ett unikum i detta hänseende. När jag talar med Bengt Silfverstrands partivänner ute i världen förstår de. De driver ofta en linje som i detta hänseende är mer radikal än min. Jag hoppas att inte Bengt Silfverstrands partikamrat och min kollega, den holländske utbildningsministern Jo Ritzen, misstyper om jag säger att han har varit en av mina främsta inspirationskällor. Men Bengt Silfverstrand förstår inte det som för Jo Ritzen är alldeles självklart, nämligen att monopoliserade utbildningssystem bryter sönder det personliga förhållandet mellan student och lärosäte.

Stiftelsehögskolorna säkrar den frigörelse av hela utbildningssystemet som regeringen avser att uppnå. Stiftelsehögskolornas frigörelse är bra för dem. Det har de högskolor som nu deltar i de slutgiltiga diskussionerna vunnit om. Den är också bra för hela högskolesystemet. Dessa skolor tillför en vitalitet just för att de är olika. Därmed kan de främja inte bara sin egen utan i minst lika stor utsträckning övriga universitets och högskolors utveckling.

Men, fru talman, förändringarna och motiven för dem går längre än så. Vi vet att utbildningssystem med mångfald bättre tillgodoser krav på hög kvalitet än vad monopoliserade system gör. Likväl är det inte bara detta som motiverar de förändringar som regeringen just nu vill genomföra. Nej, det finns ett kompletterande motiv, som har att göra med universitetens och högskolornas roll i vårt samhälle, t.ex. universitetens roll som självständiga kulturhärddar och kritiska motkrafter, också gentemot staten. Dessa motkrafter har sitt ursprung i den akademiska traditionen, i de ideal och i den bildning som denna tradition genom århundraden har vårdat.

När Bengt Silfverstrand bara har en fnysning till övers för traditionerna från Bologna och Berlin, förstår jag att vi har svårt att nå varandra i en syn på universitetens roll i samhället; en roll som går utöver uppgiften att utbilda ungdomar för kommande yrkesverksamhet.

Till slut, fru talman, vill jag ge några kommentarer till ytterligare ett par frågor som herrar Silfverstrand och Samuelson har tagit upp i debatten. Jag ber fru talmannen och kammaren om ursäkt om jag – om inte annat för protokollets skull – tvingas upprepa några av de ting som jag trodde var avklarade redan i förra veckans forskningsdebatt.

Socialdemokraterna satsar mer pengar på forskning, sade Bengt Silfverstrand, dessutom riktiga budgetmedel. Mitt svar är: Nej, Socialdemokraterna satsar inga budgetmedel. Socialdemokraterna satsar budgetunderskottsmedel. Det är inga riktiga pengar, Bengt Silverstrand. Det är vad som på engelska brukar kallas "phoney money", till skillnad från de riktiga pengar som riksdagen förra veckan anslog till forskningen.

Bengt Silfverstrand sade dessutom att pengarna är pensionärens, både de pengar som man förra veckan bestämde skulle gå till forskningen och de som riksdagen i dag debatterar som kapital till stiftelsehögskolorna. Nej, Bengt Silverstrand, det här var inte pensionärernas pengar förra veckan, och det är inte pensionärernas den här veckan heller. Det är pengar som den socialdemokratiska riksdagsmajoriteten för tio år sedan, i hård konfrontation med svenska folket, bestämde sig för att stjäla från Sveriges företagare och skattebetalare. Det är dessa pengar som nu satsas på högre utbildning och forskning.

Bengt Silfverstrand var i en replik till Ann-Cathrine Haglund bekymrad över att hon såg socialistiska hydror vandra runt i debatten. Jag såg Bengt Silfverstrand förra veckan, och det räckte för mig. Hans kommentar då var nämligen att det största problemet med löntagarfonderna var att de inte var socialistiska nog!

Ett tredje påpekande som Bengt Silfverstrand gjorde var att det inte var realistiska bedömningar som låg bakom de högskolor som enligt förslaget nu skall bildas. Mitt svar till Bengt Silfverstrand i denna del är detsamma som mitt svar till honom i utbildningsutskottets utfrågning: Bestäm er nu för en gångs skull om det är för mycket eller för litet pengar som ni anser att riksdagsmajoriteten är beredd att satsa på stiftelsehögskolorna!

Och så var det det här med nattmössan och Handelshögskolan, fru talman. Bengt Silfverstrand hävdade i ett storstilat försök att föra kammaren bakom ljuset att Handelshögskolan var en skola som hade myndighetsuppgifter. På det sättet försökte han få kammaren att tro att Handelshögskolan minsann lever under de villkor som gäller för den statliga högskoleverksamheten i övrigt. Så är det – vilket Bengt Silfverstrand säkerligen vet – inte alls. Den myndighetsutövning som Bengt Silfverstrand hänvisade till är en liten post som handlar om utdelande av doktorandbidrag. I denna begränsade del är Handelshögskolan enligt särskild lagstiftning utrustad med myndighetsbefogenheter. I alla övriga delar följer man ett civilrättsligt avtal, som enligt riksdagens beslut i denna del undertecknades av regeringen och Handelshögskolan förra veckan.

Så, fru talman, till sist några ord till Björn Samuelson. Vad säger jag till de övriga högskolorna? Mitt svar är: Stimuleras av mångfalden! Känn spänningen och tjusningen i att få bryta era synpunkter och få spänna er både i fruktbarande, stimulerande och utvecklande utbyte med högskolor som har annan huvudman än ni!

Anf. 75 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Fru talman! Enligt protokollet från förra veckans debatt beskyllde Per Unckel inte mig för att tala i nattmössan i torsdags. Däremot sade han att jag var en hederlig karl som vågade erkänna att löntagarfonderna var bra. Det tackade jag för, och det gör jag än en gång.

Per Unckel hänvisade till sin holländske kollega. Vad den holländske kollegan – möjligen var han också partivän till mig; det uppfattade jag inte riktigt – än har åstadkommit så har han definitivt inte skapat en enda stiftelse med hjälp av de holländska pensionärernas pengar. Beskyll honom inte för det!

Jag står för vad jag sade om Handelshögskolan. Som LO:s rättsskyddsjurist framhöll har Handelshögskolan myndighetsuppgifter. Per Unckel nämnde själv exempel på detta. Jag sade också att offentlighetsprincipen delvis gäller för Handelshögskolan. Jag står för det också. Det finns ingen anledning att ta tillbaka någonting.

Handelshögskolan i Stockholm skiljer sig väsentligt – medge det, Per Unckel – från de nu tilltänkta, med statliga pensionsmedel helprivatiserade stiftelsehögskolorna. Den väsentligaste skillnaden är att staten här går in och svarar för praktiskt taget hela kapitalet. I Handelshögskolan har man från

näringslivets sida visat den vidsynen och det intresset att man också har varit beredd att satsa där. Varför, Per Unckel, är det svenska näringslivet inte berett att från början gå in i ett samarbete om stiftelsehögskolorna? Varför skall det nödvändigtvis till allmänna medel, pensionsmedel och statliga garantier för fastigheterna?

Det sista jag vill ta upp i den här repliken är vår satsning över budgeten. Det går bra för Per Unckel att plocka fram de papperen. Möjligen har han assistenter som kan hinna få fram dem; vi kanske t.o.m. kan göra en overheadbild och visa att vi i vår budget faktiskt öronmärker 3 miljarder kronor för forskningsändamål. De är finansierade till sista kronan.
(Applåder)

Anf. 76 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Fru talman! Låt mig gå baklänges: Det är ingen som har ifrågasatt om Socialdemokraterna öronmärker 3 miljarder kronor till forskning – det står i er motion. Det behöver vi inte göra några overheadbilder av. Vad som däremot inte står i er motion är varifrån vi skall ta de 3 miljarderna. Det slutar med att det blir ett hål på 30 miljarder kronor i ert budgetalternativ. Det är klart att det inte är så mycket värt att det har stått 3 miljarder kronor i en forskningsproposition när det inte är fråga om verkliga pengar utan om en check utskriven på framtida generationer. Skillnaden mellan er och oss, Bengt Silfverstrand, är att den här regeringen försöker att betala så många räkningar som möjligt nu, medan ni skjuter det på framtiden.

I fråga om Handelshögskolan är Bengt Silfverstrand och jag uppenbarligen överens om vilket läget är, nämligen att det är en liten tårtbit av Handelshögskolans verksamhet som genom ett särskilt riksdagsbeslut från 1976 är uttryck för myndighetsutövning. Men Handelshögskolans ordinarie verksamhet, precis som stiftelsehögskolornas, kommer att bedrivas i en privaträttslig form. Därmed kan vi lägga frågeställningen om Handelshögskolan i denna del till handlingarna.

Ersättningen till Handelshögskolans studenter och ersättningen till studenterna vid KTH, Chalmers och högskolan i Jönköping i stiftelseform, kommer att utdelas på exakt samma principiella grunder och efter samma tal. Skillnaden ligger i att vi därutöver har velat säkerställa tillskapandet av den nya mångfalden genom att använda de pengar som den socialdemokratiska regeringen på 80-talet bestäl Sveriges företagare och skattebetalare på till ett förnuftigt ändamål. Jag tror att det är många i den borgerliga majoriteten som känner stolthet över att få använda löntagarfondspengarna till någonting så konstruktivt.

Så till frågeställningen om den holländske ministern. Han har säkerligen inte inrättat några stiftelsehögskolor med hjälp av pensionspengar. Det är det ingen som gör i Sverige heller, så i detta hänseende är vi alldeles lika. Men vad Jo Ritzen, till skillnad från Bengt Silfverstrand, har är en glödande förståelse för behovet av en mångfald av högskolor med olika huvudmän. Jo Ritzen går t.o.m. så långt att han med statliga medel subventionerar bokförlag för att upplysa studenterna om skillnaden mellan de olika högskolorna, för att öka studenternas valmöjligheter och högskolornas förmåga till frukt-

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Högskolor i
stiftelseform*

bar konkurrens med varandra. Den filosofin ligger ljusår bortom den som Bengt Silfverstrand hittills har förmått sig att anlända till.

Till slut, fru talman: Jag beklagar om Bengt Silfverstrand inte hade natt-mössan på sig enligt protokollet från förra veckan. Nu är den neddragen över ögonen.

Anf. 77 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Fru talman! Då är den nog ganska genomskinlig – det är nämligen mycket lätt att genomsåda Per Unckels retorik.

Det står klart och tydligt när det gäller pensionsfonderna att de fem som nu förskingras omfattas av precis samma regler som fjärde och femte AP-fonden. Per Unckel sade fantastiskt nog att man genom löntagarfonderna har bestulit löntagare, företagare och medborgare på pengar och att fonderna därför skall avskaffas. Samma sätt att ta ut resurser förekommer i fjärde och femte AP-fonden. Frågan är då berättigad: Hur länge får de socialistiska fjärde och femte AP-fonderna vara i fred för Per Unckels och andra borgerliga regeringsledamöters klåfingrighet?

Byråkrati och centralism, talade Per Unckel om. Per Unckel ger sken av att vi skulle stå ensamma på den här barriaden. Det gör vi sannerligen inte. Man är lika förvånad i högskolevärlden i stort som vi är inom det socialdemokratiska partiet – ja, ännu mer förvånad, skulle jag vilja säga. Så här uttrycks det av Lennart Andersson, rektor i Karlstad: Med det nya systemet, alltså den nya högskolelagen och den nya högskoleförordningen, skapas omfattande möjligheter till lokal profilering och till konkurrens mellan högskolorna. Jag kan inte se att en ökad mångfald grundad på olika ägandeformer på något sätt är nödvändig för att skapa förutsättningar för kreativitet och utveckling. – Det kan inte vi heller.

Vi socialdemokrater har varit beredda att gå vidare med att ytterligare förändra högskolelagen och högskoleförordningen, men på ett likvärdigt och demokratiskt sätt, så att alla får möjlighet att omfattas av den nya friheten.

Det har funnits en stor förståelse och en stark respons för vårt synsätt också på Chalmers och KTH. Det är först sedan Per Unckel för att inte förlora hela spelet sade "Ni behöver inte säga ja till stiftelser, det räcker att ni säger ja till fortsatta förhandlingar" som vi kan fortsätta att driva frågan i långbänk.

Sven Erlander, rektor för Linköpings universitet, frågade varför regeringen först genomför ett resurstilldelningssystem som för Linköpings del innebär en förlust på 25 miljoner kronor och samtidigt ökar resurstilldelningen med ett antal miljoner kronor till vissa utvalda högskolor. Om man tror på stiftelsehögskolornas inneboende dynamik, vilken Unckel hela tiden har talat sig varm för, kan jag lika litet som Sven Erlander förstå varför man också måste ha långsiktiga garantier för extra medel om man inte kan stå på egna ben.

Fru talman! Jag vill slutligen säga att det i Morgonekot talades om att Finansdepartementet nu har bekräftat att klyftorna i det svenska samhället har ökat. Nu har vi också fått en bekräftelse på att den borgerliga majoriteten med Ny demokratis hjälp vill genomföra ett system som innebär att klyftorna kommer att öka också i Utbildningsverige.

Anf. 78 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Fru talman! Min vana trogen fortsätter jag nedifrån och upp. Sven Erlander må ha sagt att han förlorade pengar, men det gör ingen. Riksdagen fattade ett beslut för ett par veckor sedan som grundades på att ingen av dagens högskolor förlorar en enda krona på det nya resurstilldelningssystemet.

På Chalmers skulle man enligt Bengt Silfverstrand vara tveksam till stiftelsebildning. Det är nog dags att dra upp nattmössan åtminstone något, Bengt Silfverstrand. Det senaste halvåret har stödet för stiftelsebildning bara blivit större på Chalmers. Ett entydigt besked från Chalmers styrelse – visserligen med två reservanter, det medges gärna – innebar att man var villig att övergå i stiftelseform om vissa bestämda villkor kunde uppfyllas. Jag har offentligen nu och tidigare sagt att jag inte ser några svårigheter att uppfylla de kraven.

Bengt Silfverstrand hänvisar till högskolor i det offentliga systemet där man inte förstår varför inte mångfalden skulle kunna förstärkas *inom* systemet. Jag beklagar att det fortfarande finns en del upplysningsarbete att göra i frågan om hur ett universitetssystem som säkrar dynamiken verkligen ser ut. Det är bara 20 år sedan en riksdagsmajoritet här i kammaren bestämde sig för att centraldirigera hela det svenska högre utbildningssystemet. Det var teoretiskt möjligt att upprätthålla friheten om riksdagsmajoriteten hade medgivit det. Problemet är att högskolorna, om de alla är statliga och lyder under samma regler, också är i händerna på vad riksdagsmajoriteten skulle tänkas vilja göra.

I arvet från Berlin och Bologna, Bengt Silfverstrand, ligger förpliktelsen att en riksdagsmajoritet inte skall kunna centralstyra universiteten. Om den gör det kan universiteten inte spela sin roll som kritiska motvikt till en aldrig så demokratisk statsmakt.

Bengt Silfverstrand säger att han inte är ensam om sin kritik av regeringen. Nej, han har kommunisterna med på vagnen också, och det gör inte att jag tycker att argumenten blir starkare.

Sist och slutligen, fru talman, vill jag ta upp den evinnerliga diskussionen om pensionärernas pengar. Ni socialdemokrater tågade under fanorna här utanför för tio år sedan, och LO-tidningen publicerade en numera berömd ledare med rubriken "Successivt tar vi över". Var inte avsikten då, vilket Bengt Silfverstrand medgav för bara några dagar sedan här i kammaren, att använda löntagarfonderna för att socialisera det svenska näringslivet? Det som sedan hände var att också ni upptäckte att valförlusterna blev för smärtsamma och att folket inte ville ha fondsocialismen. Då döpte ni om maktövertagandet till att gälla pensionspengar, för vem var egentligen emot pensionärer och pensioner?

Faktum i målet kvarstår. De löntagarfonder som av tekniska skäl lagts in i AP-fondsystemet avvecklar vi nu, därför att de aldrig någonsin har varit avsedda att ha någonting med pensionerna att göra.

Tal mannen anmälde att Bengt Silfverstrand anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 79 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Fru talman! Utbildningsministern säger att regeringen går från ett byråkratiserat och centraliserat system när det gäller högskolan och utbildnings-

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Högskolor i
stiftelseform*

politiken. Jag delar nog inte den uppfattningen. Det första Per Unckel gjorde var att lägga ned en myndighet och inrätta två nya på högskolans område.

Läs de betänkanden som kommer från utskottet, och läs propositionerna! Ni detaljreglerar i procent gentemot t.ex. kommuner. Per Unckel säger att regeringen går ifrån ett socialistiskt system. Ni har ju snart förstatligt varanda bank i detta land!

I er iver att styra detaljreglerar ni. Läs nästa betänkande som vi skall fatta beslut om. Där talar ni om för kommunerna exakt på vilken nivå skolbidragen skall ligga, i stället för att överlåta till dem själva att fatta besluten. Vad är det i högskolelagen, Per Unckel, som förhindrar de andra högskolorna att leva upp till de kvalitetskrav som vi ställer här i riksdagen?

Anf. 80 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Fru talman! Anklagelsen att jag är en mästare i att centralisera den högre utbildningen har jag faktiskt inte hört tidigare. Jag tror att den kan passera som en litet väl snabb replik i en riksdagsdebatt.

Vi är ju faktiskt, vilket Bengt Silfverstrand påpekade tidigare, på väg att frigöra högskolorna så att det blir svårare för den politiska makten att centralisera den högre utbildningen på nytt. Därigenom säkerställs förutsättningarna för den typ av överenskommelser mellan studenter och högskola som jag tidigare talade om. Makten flyttas härifrån – från Utbildningsdepartementet – ut till studenter och till de akademiska lärarna som sluter överenskommelser om hur studentens utbildning skall läggas upp.

Stiftelsehögskolorna säkerställer dessutom att denna förändring av den högre utbildningens villkor blir bestående, i enlighet med de traditioner som jag tidigare har talat om och som går tillbaka till universiteten i Berlin och Bologna. Jag förstår inte, Björn Samuelson, hur detta skulle kunna ses som ett exempel på att vi centraliserar det svenska utbildningsväsendet.

Anf. 81 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Fru talman! Det är ju inte så, Per Unckel, att det blir mindre byråkrati bara för att ni överför två högskolor till stiftelseform. Det står i propositionen att det skall vara ramavtal, lagar, kontrakt och förordningar. Jag förstår inte hur Per Unckel kan få det till att det rör sig om en avbyråkratisering.

Anf. 82 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Fru talman! Jag förstår att Björn Samuelson inte förstår. Det beklagar jag.

Hela den reform som regeringen har föreslagit och som vi nu diskuterar den sista delen av syftar till att öka mångfalden av utbildningsanordnare med uppgifter inom den högre utbildningen. I mångfalden ligger inflytandet och makten för den enskilde studenten. I mångfalden ligger försäkringen mot att vara utelämnad till en enda huvudman som, om denna huvudman så får för sig, kan diktera innehållet i detalj. Det gjorde en föregående riksdag under 1970-talet.

Genom olika huvudmän säkerställs valmöjligheterna, kvaliteten och uppgiften att fungera som kritisk motvikt. Detta är denna reforms innebörd. Jag lovar, Björn Samuelson, att de ramavtal och de villkor i övrigt varmed denna

frihet skall förknippas kommer att vara till ytterlighet klara, enkla och därmed mycket obyråkratiska. Jag tvivlar på att en högskola annars skulle vara beredd att gå in i den nya friheten, som någon talare påpekade tidigare här i kammaren. Vem vill byta riksdagens och regeringens byråkrati mot en egen? Däremot vill många byta riksdagens och regeringens detaljinflytande mot en möjlighet att förverkliga sina egna ambitioner.

Fru talman! Får jag till slut säga i detta replikskifte att om riksdagen fattar beslut i enlighet med regeringens förslag går vi nu in i de kommande processerna för att förverkliga idéerna. Vi skall omdelbart gå i författning om villkoren för högskolan i Jönköping och preliminärt den 16 september fatta beslut om vilken av de båda högskolorna KTC eller CTH som är mest aktuell för stiftelsebildning. Dessförinnan kommer representanter för dessa båda högstskolor att inbjudas att presentera sina ambitioner om hur de vill förverkliga sina ideal i händelse av att just deras högskola utväljs för stiftelseform.

Anf. 83 LENA HJELM-WALLÉN (s):

Fru talman! I dag kommer en riksdagsmajoritet med all sannolikhet att ta 11 700 miljoner kronor från pensionssystemet för att finansiera helt andra ändamål. Detta möjliggörs genom ändring i lagen med reglemente för AP-fonden och syftet är att finansiera de stiftelser för forskning som riksdagen beslutade om i fredags samt stiftelsebildning av två högstskolor. De medel som regeringen använder är enligt gällande lag avsatta för att trygga pensionsutbetalningar för landets löntagare och pensionärer, vad Per Unckel än säger när han underkänner av riksdagen stiftad lag.

Detta utbildningsutskottsbetänkande handlar alltså bara till en mindre del om egentlig utbildningspolitik. Större delar handlar i stället om andra frågor:

Det gäller den allmänna synen på privatisering och innebörden av konkurrensneutralitet, det konstitutionellt tveksamma i att avtalsbinda kommande riksdagar i 15 år framöver, finansiering av denna privatiseringsaktion genom medel som skall garantera pensionsutbetalningar samt svek mot den uppgörelse som regeringen träffade i höstas med socialdemokraterna.

Jag kommer huvudsakligen att uppehålla mig vid de senare frågorna.

Fru talman! När den historiska krisöverenskommelsen träffades i höstas mellan regeringen och Socialdemokraterna var det för oss en mycket viktig fråga att vi fick regeringen att acceptera att upphöra med sina planer på bl.a. att skingra löntagarfondsmedlen ur AP-fonden. Dessa medel skulle kvarstanna inom AP-fonden och fortsätta utgöra garanti för framtida pensionsutbetalningar.

Regeringen valde dock att i direkt strid med det man var överens om i september lägga fram de förslag som riksdagen i dag skall ta ställning till. Att på ett så flagrant sätt bryta mot en ingången överenskommelse är ett nederlag för hederligheten i politiken.

I torsdagens forskningsdebatt påstod utbildningsminister Per Unckel att det var den lyckligaste dagen i hela hans politiska liv. Lyckan berodde på att löntagarfonderna skulle utplånas.

Per Unckels uttalande är avslöjande som den slutliga bekräftelsen på vad vi hela tiden anat och sagt. Den unckelska lyckan och stoltheten rör inte insatser för forskning och högre utbildning. Nej, känsloutbrottet gällde rätt

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Högskolor i
stiftelseform*

och slätt att få göra slut på löntagarfondsmedlen. Att skaffa finansiering till viktiga områden som högskola och forskning med så grumliga motiv är att göra dessa verksamheter en stor otjänst.

Fru talman! Eftersom vi socialdemokrater ser med stort allvar på detta brott mot höstens uppgörelse vill jag redogöra för det skedda.

Den 20 september 1992 ingicks alltså en överenskommelse mellan företrädare för regeringspartierna och Socialdemokraterna. Därvid överenskomms beträffande löntagarfondsmedlen att den beslutade utdelningen av sparpremier ur Fond 92/94 inom AP-fonden skulle avbrytas och att de medel som avsatts för detta skulle återföras till AP-fonden.

Efter en direkt vädjan från statsminister Carl Bildt till Ingvar Carlsson om att man skulle avsätta ett belopp från löntagarfondsmedel för forskning, eftersom det enligt Carl Bildt inte fanns några budgetmedel för detta för det kommande treåriga forskningsprogrammet, accepterade Ingvar Carlsson att överväga ett mindre belopp som tillskott till detta program. Detta skulle kunna ske under förutsättning att parterna blev överens om forskningspolitiken. I överenskommelsen återspeglas detta i lydelsen: "Frågan om att stödja forskning med löntagarfondsmedel skulle vara föremål för samråd mellan parterna".

På dessa villkor slöts alltså överenskommelsen.

Statsminister Carl Bildt accepterade alltså att, sedan utdelningen av sparpremier avbrutits, återstående löntagarfondspengar skulle kvarstanna i AP-systemet. Denna statsminister Carl Bildts uppfattning bekräftades också av honom i en intervju under en presskonferens på kvällen den 20 september. Intervjun sändes i radions morgoneko dagen därpå.

Trots detta fortgick arbetet på en särskild proposition för att med löntagarfondsmedel ge stöd till forskning och stiftelsebildning på högskolans område som om ingenting hade hänt.

Torsdagen den 11 februari 1993 fattade regeringen beslut om att 10 miljarder kronor skulle tas ur AP-fondens löntagarfondsmedel för forskning.

Nästan en vecka senare, den 15 februari, överlämnades den beslutade propositionen till den socialdemokratiska riksdagsgruppen. Dagen därpå ägde ett informationsmöte rum mellan företrädarna för Socialdemokraterna och regeringssidan.

Någon diskussion i sak ägde inte rum. Från regeringens sida hade man tydligen inte avsikten att samråda. Regeringen hade ju redan fattat sitt beslut att – i strid med överenskommelsen med Socialdemokraterna – fortsätta plundra pensionsfonden.

Fredagen den 19 februari överlämnade vi den socialdemokratiska reaktionen på den information vi erhållit. Vi förklarade där att vi, i linje med överenskommelsen mellan Carl Bildt och Ingvar Carlsson, var beredda att låta en begränsad del av de tidigare löntagarfondernas medel bidra till finansiering av det forskningspolitiska treårsprogrammet under förutsättning att vi blev överens om inriktningen av programmet.

Det belopp vi kunde tänka oss var avkastningen på de medel som räddades kvar i fondsystemet genom att utdelningen till allemansfondsspararna upphörde, enligt överenskommelsen. Vi såg detta som ett extra tillägg utöver en normal finansiering av forskningsprogrammet över statsbudgeten. Vi kon-

staterade även att regeringens ambitionsnivå för forskningen för den kommande treårsperioden var för låg. Forskningen borde tillföras minst 3 miljarder kronor mer under kommande treårsperiod än innevarande period.

På dessa våra synpunkter om forskningsfinansiering fick vi inget gehör från regeringen. Inte ens ett kommatecken ändrades i den redan förtryckta propositionen som offentliggjordes tre dagar senare. Att kalla detta samråd är att helt sakna insikt om innebörden av detta ord.

Om forskningsfrågor i övrigt ägde över huvud taget ingen diskussion rum. Vi fick för övrigt tillgång till den forskningspolitiska propositionen först efter det att den offentliggjorts. Allt tal om samråd kring forskning är falskt.

När vi går vidare på denna regeringspolitikens skändliga väg kommer vi till torsdagen den 1 april 1993. Denna dag fattade regeringen beslut om propositionen Högskolor i stiftelseform.

Det nödvändiga kapitalet, 1,7 miljarder kronor, för att man skulle kunna överföra två statliga högskolor i stiftelseform skulle återigen tas från AP-fonden, och en lagändring skulle göras i reglementet för Allmänna pensionsfonden. Genom denna lagändring legaliserar regeringen formellt tilltaget att överföra medel från Allmänna pensionsfonden till forskningsstiftelser och stiftelsehögskolor.

De tidigare avtalsbrotten mot höstens uppgörelse kröntes nu med fullträffen att använda pensionsmedlen för privatisering av statliga högskolor, något som över huvud inte fanns med i diskussionen vid överenskommelsen i september.

Denna privatisering blir dyr för skattebetalare och framtida pensionärer. Det är inte nog att regeringen ger ifrån sig statlig förmögenhet i form av byggnader och mark till privata stiftelser och dessutom forskningar fondmedel från pensionssystemet. Därtill utlovas statligt driftbidrag för utbildning och forskning under 15 år, ett beslut som är så konstruerat att det är en omöjlighet för kommande riksdagar att ändra på.

Det denna operation leder till är att det som privatiseras är inflytandet och beslutsrätten, medan det statliga ansvaret som finansiär kvarstår.

Fru talman! Om regeringen föreslagit att antalet privata högskolor skulle utökas hade vi kunnat föra en normal politisk diskussion om vad vi anser vore bäst ur ideologiska och praktiska utgångspunkter. Men regeringen valde medvetet att gå till konfrontation.

Det gällde då för regeringen att hålla korten så tätt intill bröstet att normal analys av beslutsunderlag och remiss undveks. Inga utanför kretsen av intressenter har fått delta i beredningsprocessen. Helt följdriktigt nekades också den remissomgång som vi krävde i utbildningsutskottet och som en utskottsminoritet enligt riksdagsordningen har rätt till.

Konfrontation och arrogans är det som helt väglett regeringspartierna fram till dagens beslut. Därför handlar dagens debatt inte bara om forskningsstiftelser, stiftelsehögskolor och löntagarfondsmedel. Det handlar än mer om ledande borgerliga politikers trovärdighet och heder. Förhistorien till dagens beslut är kantad av svek och övertramp mot det demokratiskt anständiga. Det är trist och djupt allvarligt att den borgerliga regeringen på det här sättet hanterar hederlighet, etik och moral i politiken.

(Applåder)

I detta anförande instämde Carin Lundberg, Sten-Ove Sundström, Monica Öhman, Ewa Hedkvist Petersen, Rinaldo Karlsson, Georg Andersson, Nils-Olof Gustafsson, Elvy Söderström, Hans Stenberg, Bo Holmberg, Inger Hestvik, Bengt-Ola Rytter, Per Erik Granström, Britta Sundin, Bo Forslund, Karl Hagström, Margareta Israelsson, Inger Lundberg, Rune Evensson, Ingvar Johnsson, Lena Klevenås, Arne Kjörnsberg, Lahja Exner, Sven-Gösta Signell, Birgitta Johansson, Lisbeth Staaf-Igelström, Karl-Erik Svartberg, Lisbet Calner, Sverre Palm, Jan Bergqvist, Sten Östlund, Inga-Britt Johansson, Anita Jönsson, Karin Wegestål, Gunnar Nilsson, Bengt Silfverstrand, Kaj Larsson, Nils T Svensson, Lars-Erik Lövdén, Jan Andersson, Bo Bernhardsson, Ulla Pettersson, Christer Skoog, Yvonne Sandberg-Fries, Jan Björkman, Börje Nilsson, Bengt Kronblad, Lena Öhrsvik, Lars Hedfors, Monica Widnemark, Krister Örnfjäder, Sonia Karlsson, Ingvar Björk, Berit Löfstedt, Inge Carlsson, Ingrid Andersson, Maj-Lis Lööw, Reynoldh Furustrand, Alf Egnerfors, Anita Johansson, Thage G Peterson, Eva Johansson, Maj Britt Theorin, Sylvia Lindgren, Lars Ulander, Owe Andréasson, Alf Eriksson, Ingegerd Sahlström och Marianne Carlström (alla s).

Anf. 84 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Fru talman! Det var väl en final på löntagarfonderna som heter duga! På något sätt skulle det dock kännas rimligare att ha fått föra slutdebatten om löntagarfonderna med ett parti som är berett att slåss med blanka vapen.

Varför kan ni inte – alla ni som tågade under baneren för bara tio år sedan för socialistiska löntagarfonder – säga som det är: att det smärtar er att dessa fonder, som ert parti tvangs att genomgå så mycket av väljarförluster för att genomföra, nu avvecklas?

I stället blir löntagarfondsdebatten, fru talman, plötsligt en debatt om pensionärernas trygghet, trots att varenda socialdemokrat i denna kammare som kan någonting om pensionstrygghet vet att dessa frågor inte har någonting med varandra att göra.

I nästa omgång blir avvecklingen av löntagarfonderna till en fråga om politisk procedur.

Det hade hedrat er om ni hade tagit debatten för fondsocialismen öppet i stället för att skyla den i denna typ av argument.

Får jag, fru talman, till Lena Hjelm-Wallén, bara påpeka att jag fortfarande känner lycka över att få medverka till avvecklingen av löntagarfonderna. Det är alltid svårt att värdera vad det är i ens politiska liv som känns allra mest stimulerande. Jag måste dock medge att det för en borgerlig politiker är svårt att finna någonting som tävlar hårdare om detta än att få sätta p för socialism. Får jag dessutom göra det genom att stötta forskningen så känner jag mig riktigt, riktigt belåten.

Det är alldeles riktigt, som Lena Hjelm-Wallén säger, att vi mellan partierna överenskom om att denna fråga skulle vara föremål för samråd. Precis som Lena Hjelm-Wallén meddelar, och Bengt Silfverstrand för en vecka sedan förnekade, har alltså samråd ägt rum. Som jag påpekade redan förra veckan innebär samråd inte en utfästelse om att man blir ense.

Statsministern meddelade också i samband med att samrådsförpliktelsen

skrevs in, att pengarna skulle stanna kvar i AP-fonderna, men naturligtvis intill dess att riksdagen fattade sitt beslut om vad man skulle göra med dem.

Lena Hjelm-Wallén påpekade också alldeles riktigt att propositionen antogs, sannolikt den dag som Lena Hjelm-Wallén har läst fram ur protokollet. Vad hon också vet är att denna dag togs propositionen utom listan för att möjliggöra det samråd med Socialdemokraterna som sedermera ägde rum. Vid detta samrådsmöte, där bl.a. jag var närvarande, ville socialdemokraterna inte föra diskussion i sak. Man sade sig endast vilja ställa frågor. Därefter ställde man frågor till vilka svaren stod att finna i det redan utsända materialet.

Vi blev en smula förbluffade över att socialdemokratin då inte hade någon uppfattning. Det är alldeles korrekt, som Lena Hjelm-Wallén säger, att man hade det några dagar senare, och då konstaterade vi att uppfattningarna inte gick att förena. Det fanns två skäl. Det ena var att Socialdemokraternas ambitioner på forskningsområdet var för små. Regeringen ökar den totala forskningsvolymen över tre år med 4,5 miljarder kronor. Socialdemokraterna ökade den med 3, till på köpet budgetunderskottspengar. Därutöver, fru talman, visade det sig, att Socialdemokraterna inte hade förstått poängen i just den typ av forskningsinsatser som löntagarfondsmedlen skulle användas till, nämligen att promovera det allra bästa landet hade att erbjuda på forskningsområdet för att ge detta möjlighet att nå genombrott i världsklass.

När vi, fru talman, fann att denna motsättning existerade, tvangs vi dess värre notera att den enighet som jag gärna hade sett, såväl om avvecklingen av löntagarfonderna som om forskningspolitiken, inte gick att uppnå. Då är det, precis som jag sade i kammaren till Bengt Silfverstrand förra veckan, varje regerings skyldighet att fortsätta att regera.

Anf. 85 LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Fru talman! Per Unckel ägnar sig åt ett Orwellskt ordvrängeri, där samråd blir diktat och där någon sorts fondsocialism är samma sak som garanti för pensionsutfästelser.

Det går inte att komma ifrån att AP-fonden utgör garantin för framtida pensionsutbetalningar. När fondkapitalet dräneras så avtar fondstyrkan.

När Per Unckel försöker hävda att AP-fonden inte har någon relevans för framtida pensioner är detta rent nonsens. I så fall är min fråga: Vad tror Per Unckel att AP-fonden är till för? Varför stanna vid att dränera den på 20 miljarder? Det finns 400 miljarder i fonden. Vad är nästa steg, när man väl har öppnat dammluckan?

Det är det här som gör att vi socialdemokrater har blivit så, milt sagt, irriterade och mycket allvarligt oroad. En så slapp inställning till att garantera de framtida pensionerna får allvarliga konsekvenser för debatten om vilken pensionsålder vi skall ha – det blir mycket svårt att förklara för människor varför man skall höja pensionsåldern när det tydligen finns ett överskott av medel i pensionsfonden. Den får också konsekvenser för pensionsarbetsgruppens arbete. Detta försvårar avsevärt deras arbete med att komma fram till något vettigt och gemensamt. Enligt min mening måste vi socialdemokrater fundera över om det finns någon anledning för oss att vara kvar i den arbetsgruppen.

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Högsolor i
stiftelseform*

Därför menar jag att Per Unckel, när han är så ordrik och ordvrängaraktig på det här området, ändå är skyldig raka svar på just frågan om pensionsfondens användning och hans syn på på denna framöver.

När det gäller samråd verkar det som om Per Unckel levde i ett annat århundrade, där samråd är samma sak som att överlämna besked och inte acceptera erinringar. Så här kunde tidigare överklassen hantera sina underlydande. Det är väldigt mycket av denna fläkt i hela den här debatten, men det är fullständigt oacceptabelt i ett modernt samhälle.

(Applåder)

Anf. 86 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Fru talman! Nu börjar man från den socialistiska sidan plötsligt i alla fall i denna debatt använda ett ordbruk som känns igen från den gamla klassiska idédebatten. Det blir inte mera sant för det.

I den Orwellska formuleringskonsten, fru Hjelm-Wallén, konkurrerar emellertid regeringen med en alltför stark konkurrent. Att få löntagarfonderna till att bli pensionärernas pengar är ett språkbruk som George Orwell hade böjt sig i vördnad inför.

Själv är jag mera bekymrad över ett parti som inte är karl eller kvinna för sin hatt.

Fru talman! Nu ber jag om ursäkt igen för att jag upptar kammarens tid med en debatt som vi första gången förde i förra veckan. AP-fondens syfte är, som Lena Hjelm-Wallén så väl vet, att trygga skillnaderna mellan in- och utbetalningar i pensionssystemet. Pensionssystemet är uppbyggt så, att det är den i dag arbetande generationen som betalar den tidigare generationens pensioner. När vi i vår generation, som inte i dag är pensionärer, blir äldre kommer vi att bli beroende av att nästa generation arbetar för oss. Det leder till att den avgörande frågan för pensionärernas trygghet ligger i vår egen ekonomis utvecklingskraft. Inga fonder, hur stora de än är, klarar av att trygga ett pensionssystem om ekonomin inte tillväxer. Då inträder frågan om det är sannolikt att ekonomin växer mera så länge det socialistiska hotet i löntagarfonderna hänger över Sveriges företagare, eller om det är sannolikt att dessa är beredda att göra en större insats för landet om det vet att de får förmånen att utveckla sina företag i en fri marknadsekonomi.

Jag tror att Socialdemokraterna här i rikdagen, möjligen tillsammans med LO, är de enda i detta samhälle som tror att företagare gnetar mer ju större förlustrisken och socialiseringsrisken för deras företag är. Alltså: Vill man på allvar trygga pensionärernas pengar, säkerställa att ekonomin växer, då är man med och sanerar budgetunderskottet och ger inte ut växlar på framtida generationer, då avecklar man socialiseringsshot mot företagen och säger i stället: Vi uppskattar era insatser. Det, fru Hjelm-Wallén, är regeringens politik. Den står i bjärt kontrast mot den som socialdemokraterna här i kammaren förespråkar. Därför är det bara regeringens politik som har förutsättningarna att säkra dagens och morgondagens pensionärers trygghet.

Anf. 87 LENA HJELM-WALLÉN (s) replik:

Fru talman! Jag noterade att Per Unckel inte kunde ge något svar på frågan om AP-fonden och om hur mycket ytterligare regeringen avser att drä-

nera den. Varför var plötsligt de 20 miljarderna slut? Det kunde tydligen lika gärna ha blivit många, många miljarder ytterligare upp till de 400 miljarder som finns i fonden. Detta gör att det meningsutbyte vi nu har är mycket allvarligt, om Per Unckel är representativ för den regering han representerar.

Hur mycket Per Unckel än försöker att hävda motsatsen är självfallet AP-fonderna en del i pensionssystemet som är till för att garantera de framtida pensionsutbetalningarna. Det var därför det för vår del var så viktigt att vid överenskommelsen i höstas få slut på skingrandet av AP-fondsmedlen till det ena och det andra, och att de skulle förbli i pensionssystemet. Överenskommelsen är otvetydig i detta avseende. Regeringen ägnar sig nu åt ett missbruk av det förtroende som man lägger i vågskålen när man träffar en sådan här överenskommelse. Detta är mycket allvarligt, både i sak och för politiken och dess anseende. För oss handlar detta om enkla hederskodex, att man skall stå vid sitt ord. Att pensionsmedel finns inom AP-fonderna och att de skall vara till för just pensionärernas trygghet är för oss självklarheter.

Det är inte bara så att regeringen här går emot vad man har skrivit under vid överenskommelsen, utan statsminister Carl Bildt har dessutom på en direkt fråga om detta rödde sig om att återföra medel till AP-fondssystemet, svarat ordagrant: Svaret är ja. Detta sades vid en ekointervju som miljoner människor hörde. Det går inte att komma runt dessa faktauppgifter, Per Unckel. När Per Unckel försöker att slingra sig är det bara en skändlig väg som får några ytterligare stenar efter kanten. Det är, tycker jag, en trist upplösning av en överenskommelse som var historisk och vid vilken detta var en så väsentlig fråga för oss socialdemokrater.

Anf. 88 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Fru talman! Detta är inte en trist upplösning av en överenskommelse från i höstas. Det är en för Socialdemokraterna trist upplösning av löntagarfonderna. Säg som det är, Lena Hjelm-Wallén! Det finns väl ingen anledning att, efter alla dessa år som ni har slagits för och lidit med dessa löntagarfonder, förneka att det är detta som är kärnan. Eftersom vi vet att ingen, så länge ni demonstrerade utanför Riksdagshuset här för tio år sedan, sade ett ord om pensionerna. Då var det makten över företagen det gällde. Somliga talade högre än andra. Bengt Silfverstrand blev besviken på grund av att socialdemokratin inte vågade gå lika långt som han i sina ambitioner hade hoppats, vilket han påpekade så sent som i förra veckan. Det var detta det handlade om.

Det är mycket ärligare att i politiken, oavsett om ståndpunkter är obehagliga eller inte, säga som det är. Alternativt kan man tänka sig att, om man inte längre är beredd att stå för en åsikt vid dess rätta namn, åsikten rimligtvis bör överges.

Som Lena Hjelm-Wallén påpekade finns det i dag 400 miljarder kronor i AP-fonderna. I dag diskuterar riksdagen 1,7 miljarder av dessa. Får jag fråga Lena Hjelm-Wallén – jag tror att det är tredje eller fjärde gången i de samlade riksdagsdebatter som vi har ägnat oss åt under den senaste veckan – om hon verkligen tror att företagare gnetar på mera för att få i gång den ekonomiska tillväxten i Sverige om löntagarfonderna och socialiseringsshotet

hänger kvar, eller om hon möjligen kan förstå att en företagare blir mer initiativkraftig om han vet att han får behålla frukterna av sitt arbete?

I sifferkombinationen 400 miljarder mot 1,7 miljarder visar Lena Hjelm-Wallén i realiteten själv att de 1,7 miljarderna saknar betydelse för pensions-systemets framtid, medan däremot tillväxtförmågan i vår ekonomi är A och O.

Lena Hjelm-Wallén frågar mig om regeringen avser att skingra pensionärernas pengar. Självfallet inte.

De pengar som till AP-fonderna är uttagna av den arbetande generationen som avgifter till AP-fondssystemet avser regeringen inte att förändra. Det har vi aldrig sagt, och det kommer vi inte heller att säga. Dessa pengar kan man nämligen med fullt fog säga verkligen tillhör pensionärerna. Regeringen avvecklar löntagarfonderna och avvecklar därmed slutgiltigt det socialistiska hotet mot det svenska samhället och skyddar därmed ett sunt pensionssystem genom att premiera tillväxt och nyföretagande.

Talmannen anmälde att Lena Hjelm-Wallén anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 89 STEFAN KIHLEBERG (nyd):

Fru talman! Jag har med viss fascination, det måste jag tillstå, tagit del av denna i mitt tycke ganska patetiska demonstration av ett antal s-märkta riksdagsledamöter. Naturligtvis var den spontan i socialdemokratisk mening, precis som alla strejker och liknande brukar vara spontana. En annan del av mig tycker att den är ganska beklämmande. Det beror på att detta parti, som i andra sammanhang brukar vilja kalla sig för det statsbärande oppositionspartiet, ägnar sig åt dylika cirkuskonster och framför allt beskyl-ler oss i Ny demokrati för att vara cirkuskonstnärer. Jag måste säga att vi jämförelsevis är glada amatörer och att Socialdemokraterna är ekvilibrister i cirkuskonster i riksdagen.

Jag skall också försöka återföra diskussionen till det som betänkandet egentligen handlar om. Men låt mig dessförinnan kortfattat konstatera att jag nu har förstått att det som Kjell-Olof Feldt skrev på sin lapp var: Pensionsfonder är ett jäkla skit som vi nu har släpat ända hit.

Tala om populism och ohederlig debatteknik att konvertera löntagarfon-der till pensionspengar över en natt.

Fru talman! Jag tänker återgå till det som utbildningsutskottets betän-kande handlar om, nämligen stiftelsehögskolor. Med dagens beslut skapas förutsättningarna för två nya stiftelsehögskolor. Jag välkomnar detta beslut. Det är mycket bra. Men det borde ha varit många fler. Jag vill understryka att detta inte är någon kritik mot regeringen, än mindre mot Per Unckel. Tvärtom instämmer vi från Ny demokratis sida hundra procentigt i och väl-komnar dessa stiftelsehögskolor. Däremot är det en kritik mot trögheten, och vad vi fruktar är den sega tryggheten i den akademiska världen.

Jag har också under beredningen av detta ärende konstaterat och fascine-rats av Socialdemokraternas s.k. kritik och definitiva försök att stoppa stif-telsebildningen. För oss som är ganska färska i de riksdagsmässiga arbetsfor-merna har det varit en uppvisning i byråkratiskt och förment juridiska pi-

ruetter. Jag måste tillstå att de har gjorts med viss skicklighet, och skam vore det väl annars om inte många decenniernas makt skulle ha lärt Socialdemokraterna alla dessa taktiska finter.

Socialdemokraterna talar i sin motion om att detta inte ger något inflytande och att det är oåterkalleligt. Jag tycker att det är bra att det är oåterkalleligt, eftersom det garanterar åtminstone några akademiska frizoner. Det är ingen offentlighetsprincip – den sätter man före den akademiska kvaliteten.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att det är en plakatdemagogi som möjligen skulle platsa i ett demonstrationståg, men definitivt inte i en diskussion kring akademisk utbildning.

Jag minns en fråga, som jag inte tror har besvarats. Jag tror att det var Bengt Silfverstrand som frågade utbildningsministern när ett ärende hade beretts, enligt hans uppfattning, lika slarvigt. Jag vill understryka att det är enligt Bengt Silfverstrands uppfattning.

Med den begränsade erfarenhet som jag har kan jag nu inte hitta så många exempel, men jag kan hitta ett som Bengt Silfverstrand gärna får studera hos en partikollega som heter Göran Persson, som för några år sedan kommunaliserade skolan. Detta har av statsvetare beskrivits som ett av de mest exemplösa sätten. Han fick kritik t.o.m. internt. Han lyckades efter att ha "köpt" Lärarförbundet och liknande. Men om Bengt Silfverstrand tycker att det är ett bra exempel på god beredning har vi väldigt olika uppfattningar om vad som menas med det.

Jag önskar att Socialdemokraterna i stället, under dessa många decenniernas makt, hade lärt sig att vara intellektuellt hederliga och att argumentera i sak. Detta är nämligen i sanning en ideologisk fråga. Socialdemokraterna vill inte ha en helt fri akademisk värld. De tycker inte om det som Bologna eller Magna Charta står för. När Socialdemokraterna talar om en fri akademisk värld är det frihet inom de ramar som sätts av Socialdemokraterna. Då konstaterar jag att vi har väldigt olika uppfattningar om detta.

För oss inom Ny demokrati är den akademiska friheten i sin klassiska mening faktiskt en av de yttersta garantierna för demokratin. Låt mig frammana minnet av bilden där studenten står på Himmelska fridens torg framför en stridsvagn. Jag tycker att det är en bra symbol för vad akademisk frihet kan skapa – fria och självständiga och fria och tänkande människor, som vågar gå emot makten även när den är sällsynt hotfull.

Svensk akademisk utbildning har tyvärr fått en del skamfilade och avhuggna hörn genom Socialdemokraternas systematiska försök genom decennierna att nivellera. Låt mig bara erinra om när Harvard i början av 80-talet vägrade godkänna den svenska civilekonomexamen.

Tack och lov är det relativt sett marginella spår, men de finns där. Generellt är svenska universitet och högskolor bra. Men det finns kvalitetsskillnader. Det får man inte tala högt om, men jag har gjort det tidigare. Exempelvis anses Handelshögskolan i Stockholm, som tidigare har varit uppe i debatten, av studenter och av avnämare allmänt vara av utomordentligt hög klass och den bästa i Sverige. Det hindrar inte att Handelshögskolan i Göteborg håller utomordentligt hög klass i vissa delar, fullt i klass med Handelshögskolan i Stockholm. Men man är också ganska överens om att den var bättre i många hänseenden på den tiden då Ulf af Trolle styrde den och den var fri.

Chalmers är ett annat exempel. Nyligen utsågs den till Europatrek bland de tekniska högskolorna, vilket var mycket glädjande, inte minst för Chalmers. Samtidigt minns vi som bor i Göteborg att Chalmers genom åren har fått mycket kritik för att man systematiskt har vägrat att sänka kvalitetskraven. Man har låtit hela kontingenter studenter, hela kullar, köra på skrivningar. Det har man fått mycket kritik för. Men man har värnat kvaliteten, och man har framhärdat i detta. Resultaten kan man skörda i dag.

Tyvärr får man ett intryck av att den akademiska tryggheten för många i den akademiska världen har blivit viktigare än den akademiska friheten. Vi är kritiska till att man tillsätter professorer på livstid. Jag har tidigare utvecklat detta. Jag har tidigare även citerat en hög företrädare på en av Sveriges tekniska högskolor som har uttryckt att det inte är pengar som är det primära problemet. Han ville hellre avskeda hälften av professorerna och ersätta dem med fullt dugliga och högklassiga sådana. Detta problem finns, och det är dumt att förneka det.

Det är därför som vi tycker att det är oroande och anmärkningsvärt att så få universitet och högskolor har visat intresse. Om det hade berott på kritik mot stiftelsebildningen och liknande, hade det varit intressant att lyssna till den. Men det gör inte det. Det är uppenbarligen andra faktorer som ligger bakom.

Redan den nya högskolelagen har ruskat om ordentligt på sina håll i den akademiska sömnen. Helt plötsligt har man fått en frihet som man under decennier har vant av sig av med. Frihet är lika med osäkerhet. Man får helt plötsligt bestämma själv. Man får inte besked från departementet eller från UHÄ, som tidigare fanns.

Om sedan osäkerheten tar sig uttryck i den ångest som illustreras av Lars Ekborg när han väljer mellan Expressen och Aftonbladet – men förmodligen klarar man det inom den akademiska världen – blir det uppenbara problem när det gäller att hantera den frihet som kommer.

Jag är övertygad om att en del kommer att välja flykten från friheten åter eller kvar i tryggheten. Därför är det så bra med den konkurrens om studenter och forskare som den nya högskolelagen och den stiftelsebildning ger som vi snart skall fatta beslut om.

Under mina år som riksdagsledamot har jag haft ovanligt många kontakter med företrädare för universitet och högskolor. Jag måste tillstå att jag har blivit oroad över de många uttryck för inställsamhet gentemot makten som jag har mött under de här två åren hos höga företrädare.

Det finns ett, som jag kallar det, anslagsbuckande och en följsamhet gränsande till feghet som jag inte trodde hörde hemma i den akademiska världen. Det skrämmar mig. Den enda förklaring som jag kan hitta är att det här är resultatet av många decenniers socialdemokratiskt styrförsök.

Människor ringer och säger att de håller med. Man ger råd och säger: Det är bra. Stå på dig! Jag replikerar: Ja, men stå upp och säg det offentligt då! Gå in i debatten. Men då kommer ett förbindligt svar: Du måste förstå. Jag vill inte stöta mig osv.

Dylik svansviftning stöter mig generellt och alldeles speciellt när det är företrädare för den akademiska världen som viftar på svansen.

Den nya högskolelagen och de nya stiftelsehögskolorna blir på sikt en ga-

ranti för att vi skall slippa denna inställsamhet gentemot den politiska makten – en garanti för ett återupprättande av den klassiska akademiska friheten och kvaliteten på de ställen där den gått förlorad.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utbildningsutskottets hemställan i betänkande 18 i dess helhet. Vidare vill jag gärna instämma när det gäller den glädje och den stolthet över denna milstolpe för svenskt akademiskt liv som tidigare har kommit till uttryck. Det är också extra glädjande att löntagarfonderna försvinner.

Avslutningsvis vill jag som göteborgare tillägga att jag hyser en liten varm förhoppning om att Chalmers i Göteborg blir Sveriges första tekniska högskola i stiftelseform.

Anf. 90 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Fru talman! Jag har upptäckt att Stefan Kihlberg i sitt mycket bombastiska anförande bl.a. gjort sig skyldig till en ordentlig förlöpning. Han sade nämligen angående kommunaliseringen att den tidigare skolministern Göran Persson hade köpt Lärarförbundet.

Den typen av tillmälen hör faktiskt inte hemma i denna kammare. Vi kan ta i litet och vara litet uppsluppna i debatterna, men det får också finnas gränser för vad som sägs.

Man kan undra vilka bevekelsegrunder i den riktningen som har beledsagat Stefan Kihlberg när det gäller hans agerande i utbildningsutskottet under lång tid, och då i synnerhet under senare tid.

Vi fick mycket handfasta och konkreta deklARATIONER från Stefan Kihlberg och Ny demokrati om att man inte kunde gå med på att stiftelsekapital delas ut. Någon måtta på slakten av löntagarfonderna fick det vara. Beträffande avkastningen kunde man tänka sig följande: Hit men inte längre.

Vid två tillfällen tvingades utskottet till bordläggning för överläggningar med Ny demokrati. Det kunde vara värdefullt om Stefan Kihlberg redogjorde för kammaren varför de stolta deklARATIONERNA plötsligt övergick i den mjukhet som har präglat Ny demokrati under den senaste tiden – det gäller också i andra utskott.

Stefan Kihlberg brukar i många andra sammanhang hänvisa till USA och till den fria forskningen och de fria universiteten. Vad är det då för skillnad i frihet och självständighet för den enskilde forskaren mellan ett amerikanskt i allt väsentligt statligt universitet och ett privat universitet?

Det är också en stor anklagelse mot de återstående 32 högskolorna att säga att friheten och självständigheten kommer att bli mycket större vid de här ynka två högskolorna. Då är det väl inte konstigt att de andra reagerar. Vad är det som hindrar riksdag och regering att förändra högskolelagen och högskoleformen exempelvis när det gäller tjänstetillsättning? Det var egentligen det enda sakliga och konkreta i Stefan Kihlbergs inlägg.

Det finns naturligtvis en tröghet beträffande tjänstetillsättning och befattningsstrukturer ute på universiteten. Men det finns också andra trögheter som det är fullt möjligt att förändra inom ramen för ett allmänt demokratiskt ledarskap och inflytande.

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Högskolor i
stiftelseform*

Anf. 91 STEFAN KIHLEBERG (nyd) replik:

Fru talman! För säkerhets skull vill jag – citationstecken hörs ju inte – att det skall synas i protokollet att jag använder ordet köpt inom citationstecken när det gäller Lärarförbundet.

Bengt Silfverstrand, det var företrädarna för Lärarförbundet som kände sig "köpta", och det var de som i efterhand ångrade sig. Jag återger alltså bara vad ledande företrädare för Lärarförbundet själva har beskrivit. Detta har gått upp för mig långt senare. Jag satt, som bekant, inte med i riksdagen när det här hände.

Bengt Silfverstrand är upprörd över att vi har kommit överens med regeringspartierna om skrivningar i utskottsbetänkandet avseende beslutet förra veckan om löntagarfondsmedel för forskning. Vi har lärt oss av Socialdemokraterna att det är så det går till i det här huset. Vi har blivit lurade åtskilliga gånger.

När vi kom in i riksdagen trodde vi att man jobbade som vi är vana vid, nämligen med öppet visir. Vi trodde alltså att man förde en öppen diskussion och att ingångna avtal hålls. Men vi har lärt oss av Socialdemokraterna att så inte är fallet. Vi har blivit lurade i ROT-sammanhang och i ett antal andra sammanhang där vi har haft avtal som Socialdemokraterna har sprungit ifrån. Nu senast skedde det i trafikutskottet, där man också spelar. Försök således inte med några brösttoner i fråga om sådana här saker, för då är ni nog illa ute!

Extra beklämmande är det som Lena Hjelm-Wallén för några minuter sedan sade. Hon var ju så upprörd och förnärad och förklarade för utbildningsministern vad samråd var. Jag måste säga att jag är väldigt glad över att vara klar över vad samråd värt namnet betyder, men då gäller det icke-politiska sammanhang. Det som här sades känns alltså falskt.

Avgörande är inte om det är ett statligt eller ett privat universitet – uppenbarligen är det svårt att se distinktionen här. Det avgörande är i stället friheten från politisk styrning och friheten från politisk kläffingrighet. Men framför allt gäller det konkurrensen, den positiva tävlan. Detta är avgörande för att kvalitet skall utvecklas. Därför hittar man inte de världsledande institutionerna eller forskningsakademierna i miljöer där det inte har förekommit hård konkurrens och frihet.

Anf. 92 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Fru talman! Ja, citationstecken ser man inte i muntliga debatter. Därför får man vara litet försiktig och varsam med orden.

Jag vill om beslutet i fråga säga att den reformen, dvs. den s.k. kommunaliseringen av lärarna, i praktiken är någonting mycket enkelt och självklart. Det borde vara självklart också för Stefan Kihlberg och Ny demokrati, med anledning av den frihetsretorik som används, att kommunerna själva – det gäller alltså den lokala nivån – får bestämma över sina anställda och göra upp avtal som staten tidigare har skött. Det är en klar decentralisering som varit väl förankrad i skolvärlden.

Alla som är någorlunda insatta i dessa frågor kunde märka hur snabbt kritiken mot beslutet tystnade. Det var alltså ett väl förankrat och ett bra beslut som det inte finns någon anledning att här slå mot eller tala överdrivet om.

När det sedan gäller friheten tycker jag att det är en oerhörd anklagelse att tillmäta de två nya högskolorna den betydelse som man faktiskt gör, som om detta skulle vara någon slags portal reform som skulle lösa alla andra problem.

Samtidigt diskriminerar man på olika sätt andra högskolor. Beskedet till dem är: Ni kan tyvärr inte få den friheten. Då uppstår frågan: Har ni egentligen talat med professorer, universitetslektorer, anställda och studenter ute på högskolorna och hört deras uppfattning, om de känner sig fria i det nuvarande systemet eller om de vill ha en ägandereform som skall göra slut på ofriheten?

Om det skulle vara på det sättet, skulle det logiskt sett innebära att intresset för att bli privatiserad skulle vara oerhört stort. Men det säger väl ändå Stefan Kihlberg någonting, att intresset för den här enkäten var minst sagt svalt. Det var en handfull som över huvud taget reagerade, innan man sockrade budet, pratade om att de inte behövde gå den normala anslagsvägen för att få medel, motsvarande vad andra högskolor skulle få göra, utan man skulle också få medel via handel på börsen.

Slutsatsen av Stefan Kihlbergs synsätt och inlägg är att den stolthet han ansluter sig till å regeringens vägnar också omfattar att dessa högskolor skall ut på börsen och spekulera. Det är alltså via börshandel som man ytterst skall skapa sina framgångar. Även det är ett oerhört klart besked om var Ny demokrati står.

Anf. 93 STEFAN KIHMBERG (nyd) replik:

Fru talman! Bengt Silfverstrand konstaterar att det borde vara självklart för Ny demokrati med en kommunaliserad skola. Ja visst. Det var inte detta det handlade om. Det var sättet den kom till på som var den springande punkten. Det är sättet som det här går till på som Bengt Silfverstrand kritiserar. Det är bristen på det han kallar remissbehandling och liknande.

Han konstaterar också att det blev tyst om de kommunaliserade skolorna. Ja visst. Jag kan dra paralleller. Jag törs nästan utlova att motsvarande tystnad kommer att infinna sig, eftersom det är en ännu större självklarhet för oss att det skall finnas stiftelsehögskolor. Vi skulle helst sett att minst hälften av de svenska universiteten och högskolorna var fria stiftelser, eftersom vi tror på den konkurrens och den tävlan som det skapar.

Vi vill också ha statliga skolor, självklart. Det viktiga är dynamiken som skapas. Det Bengt Silfverstrand kallar för segregation kallar vi för dynamik. Det är som vi ser det en fördel att verkligen låta varje individ utveckla sig till det yttersta av sin förmåga, i stället för vingklippt symmetri och jämnstrukenhet, som man kallar för jämlikhet. Det skapar inte ett samhälle som kan bygga välbstånd långsiktigt. Varje människa måste kunna utveckla sig till det yttersta.

Notera att de högskolor som har anmält sig har gjort det av alldeles fri vilja. Jag lyssnade också på den offentliga utskottsbehandling, på alla försök att få högskolornas företrädare att tillstå att de var tvingade och hotade. Vi som lyssnade konstaterade att ingen verifierade detta. Det finns i offentligt protokoll. Tvärtom understryker man att det självfallet är av alldeles egen

fri vilja. Skälen till att man vill bli stiftelsehögskola har citerats i tidigare inlägg, så jag skall inte gå in på det.

Däremot vill jag återigen understryka det jag försökte säga tidigare, men som jag uppenbarligen misslyckades med att få Bengt Silfverstrand att förstå, nämligen det skrämmande i att man i den akademiska världen så kraftfullt biter sig fast i tryggheten att man upplever frihet som något hotfullt, frihet att själv ta ansvar. Det hotfulla är att kvalitet helt plötsligt blir synlig. Helt plötsligt kommer studenter att kunna välja alternativ, helt plötsligt kommer forskarna att kunna välja andra alternativ. Det finns en risk att ett antal högskolor kommer att upptäcka att de inte räcker till. Det tycker jag är utmärkt bra. Jag tror att de kommer att vakna och ta konsekvenserna av uppvaknandet. Då har vi fått den positiva kvalitetstävlan som vi vill ha.

Anf. 94 ULF MELIN (m):

Fru talman! Som engagerad utbildningspolitiker i riksdagen blev jag uppriktigt sagt mycket glad när jag såg socialdemokraterna strömma till kammaren när Lena Hjelm-Wallén höll sitt anförande. Men den glädjen förbyttes i besvikelse. Det socialdemokratiska intresset för skolfrågor och utbildningsfrågor var uppenbarligen ganska kortvarigt.

Fru talman! Svensk utbildning skall vara i världsklass. Det är nödvändigt för att vi skall kunna hävda oss i den internationella konkurrensen och därmed upprätthålla vårt välstånd. En hög utbildningsnivå är också ett väsentligt inslag i ett öppet och vitalt samhälle.

I regeringsförklaringen finns angivet, liksom i den proposition, Frihet för kvalitet, som riksdagen har antagit, att universitet och högskolor skall ges större självständighet och frihet gentemot staten. Motivet för detta är att större frihet leder till ett ökat ansvarstagande, till initiativkraft och ökat nytankande. Detta i sin tur resulterar i högre utbildningskvalitet.

I den allmänna decentraliseringen av utbildningsväsendet ingår stiftelsebildning av ett par högskolor som ett steg på vägen. De kommer att ytterligare främja en positiv konkurrens universitet och högskolor emellan. En rad intressanta profileringar kan förutses. Det kan exempelvis handla om nya och förbättrade former för samarbete med näringslivet och det omgivande samhället. Internationellt sett är förekomsten av olika huvudmän en viktig orsak till en dynamisk utveckling av högre utbildning och forskning. Det normala i andra länder är att universitet och högskolor med andra huvudmän kompletterar de statliga universiteten och högskolorna – så är det ännu inte i Sverige.

Projektet Internationella handelshögskolan i Jönköping, som skall ha utbildning av ledare och entreprenörer för mindre och medelstora företag som sin främsta profil, är ett utmärkt exempel på detta resonemang. Utredningen påbörjades hösten 1990, och det har satsats 9 miljoner kronor till dags dato. Redan från början var näringslivet med i utredningen. Hälften av medlen kommer därifrån, resten kommer från länsstyrelse, landsting, högskola och länets kommuner. Högskolan i Jönköping har presenterat ett gediget koncept för utbildning och forskning inom det här området, och det håller. Styrkan i konceptet är att näringslivet är med på noterna och backar upp hela projektet.

Utbildningen vid handelshögskolan i Jönköping skall vara unik för svenska förhållanden. De mindre och medelstora företagens behov skall ligga till grund för undervisningen och forskningen. Entreprenörskap, integrerat beslutsfattande och ledarskap skall utgöra centrala inslag.

Mindre och medelstora företag får allt större betydelse som förnyare av ekonomin, och det är här som de nya jobben skall skapas. Regeringen har vidtagit en hel del åtgärder för att underlätta för dessa företag att växa. Men när det gäller den högre utbildningen och forskningen har begränsade insatser gjorts. Sverige saknar ekonomutbildning med inriktning mot entreprenörskap. Samtidigt är forskningen i entreprenörskap begränsad. De regionala förutsättningarna för att bygga upp utbildning och forskning kring entreprenörskap är mycket goda i Jönköping. Tillgången till fadderföretag är god, praktikplatser finns och ingen annan region i Sverige har samma förutsättningar att fungera som ett levande utbildningslaboratorium för entreprenörsinriktad utbildning. I få regioner finns samma möjlighet att studera entreprenörskap, tränga in i entreprenörens vardag och lära hur samverkan utvecklas i lokala nätverk.

Sveriges relationer med Europa kommer att förstärkas, både i form av ett svenskt EG-närmande och fördjupade kontakter med Östeuropa. Inom EGländerna finns många exempel på ekonomutbildningar som fokuserar på "European business management". Forskningen kring europeisk ekonomi och europeiskt företagande expanderar också snabbt. Efterfrågan på ekonomer med europeisk inriktning kommer att öka.

Privata och offentliga tjänsteaktiviteter har expanderat snabbt de senaste decennierna. Samtidigt har varuproduktionens tjänsteberoende ökat.

EG:s nya regler om fri rörlighet kommer, tillsammans med EES-avtalet, att öka konkurrensen inom flera tjänstesektorer och samtidigt skapa nya affärsmöjligheter för svenska tjänsteföretag. Utvecklingen på detta område förväntas vara så stark, att den dels skapar en marknad för ekonomer med särskild kompetens vad gäller tjänster och tjänsteproduktion, dels genererar nya forskningsbehov.

Utomlands är det inte ovanligt att man i ekonomutbildningar erbjuder specialisering i service management. I den svenska utbildningen saknas denna möjlighet, varför det är ett angeläget profilområde för den internationella handelshögskolan i Jönköping.

Varför då stiftelse?

Förutom det jag nämnde i min inledning vill jag anföra följande. Man kan naturligtvis fråga sig om man inte kan realisera projektet inom nuvarande högskola och former där staten är huvudman. Man skulle säkert kunna göra det mesta under nuvarande former – eller rättare sagt det som kommer att gälla efter den 1 juli i år – men det skulle bli sämre. Beslutsnabbheten är större i stiftelseform, och engagemanget är större. Det är mer dynamik i processen. Jag är övertygad om att samverkan mellan högskola och näringsliv har betydligt större möjlighet att utvecklas och fördjupas, om högskolan har en friare roll gentemot staten. Det är därför som en enig styrelse säger ja till att bli en stiftelse.

Utbildningsdepartementet har slagit fast att ingen högskola kommer att övergå till stiftelse mot sin vilja. Hela idén bygger på att resp. högskola av

egen vilja tar steget mot en stiftelsebildning. Styrelsen för Högskolan i Jönköping var enig i sitt beslut när vi gjorde vår intresseanmälan och när vi svarade ja till förhandlingar på Utbildningsdepartementets erbjudande om att övergå till stiftelse.

Studenter, personal och styrelse är överens. I det sammanhanget vill jag ge ett erkännande till de socialdemokrater som sitter med i högskolans styrelse och som säger ja till stiftelsebildningen. Det är beklagligt att Socialdemokraterna på rikspanet säger nej till projektet. Jag kan förstå om Socialdemokraterna säger nej till stiftelseformen av ideologiska skäl, men man borde då i stället stödja projektet i nuvarande former inom högskolan. Min fråga till Socialdemokraterna är: Av vilka skäl stöder ni inte projektet Internationella handelshögskolan i Jönköping?

Fru talman! Jag hoppas att riksdagen röstar på majoritetens förslag, för det vore utomordentligt olyckligt om inte stiftelsebildningen fick riksdagens stöd. Då är det tveksamt om Jönköping och länet blir en "vinnare" när det gäller högre utbildning och forskning.

Enligt UHÄ:s utvärderingar 1989/90 och 1990/91 är Högskolan i Jönköping en av landets mest kostnadseffektiva högskolor. I det perspektivet är det trist att högskolan inte fått ut något av detta i form av fler platser på exempelvis LIF-anlaget. I stället har andra små och medelstora högskolor gynnats av den dåvarande socialdemokratiska regeringen.

Äntligen bryts mönstret!

Fru talman! Därmed yrkar jag bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 95 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Fru talman! Eftersom Ulf Melin ställde en fråga till Socialdemokraterna, tycker jag att det är rimligt att svara på den.

Det finns inte vid något tillfälle ens en gång antytt, det framgår inte av något dokument eller någon annanstans, att vi skulle vara motståndare till stiftelse av ideologiska skäl. Stiftelser finns redan i stor omfattning och är lämpliga för vissa ändamål. Men det är inte lämpligt att införa regler inom delar av högskolevärlden som innebär att offentlighetsprincipen på vissa högskolor inte gäller fullt ut och att de olika aktörerna inte har full insyn i verksamheten, inte heller allmänheten som är viktig för att hela högskolesamhället skall fungera.

Det är inte fråga om detaljreglering – det skall vi inte ägna oss. Det har vi redan avvecklat i stor utsträckning genom ny högskolelag och genom högskolereformen. Det handlar om att vi skall ha möjligheter i Sveriges riksdag för att, när förutsättningarna förändras, inom planeringsperioden gå in och vidta de principiella förändringar som den nya situationen kan betinga.

Jag vill alltså slå fast att vi inte på något sätt är motståndare till stiftelser. Men i det här speciella fallet, dvs. en praktiskt taget total privatisering med statliga garantier och pensionsmedel, tar vi avstånd. Kan Ulf Melin hitta ett enda exempel i omvärlden där man har privatiserat högskolor med pensionsmedel, kan han väl tala om det för kammaren. Det skulle i så fall vara en stor och intressant nyhet.

Anf. 96 ULF MELIN (m) replik:

Fru talman! Jag noterar att Bengt Silfverstrand säger att Socialdemokraterna inte är emot stiftelser av ideologiska skäl. Nej, det är klart, det finns andra stiftelser inom andra områden som passar Socialdemokraterna ganska bra. Det förstår jag, eftersom det också gynnar partiet. Men det är på utbildningsområdet som ni är motståndare till stiftelsebildning av ideologiska skäl. Jag kan förstå att man där är emot det av ideologiska skäl, men vad jag inte förstår är att ni är emot själva projektet som sådant.

Ni har ju sagt nej till forskningsresurserna och till samverkan med näringslivet, osv. Ni har inte väckt någon motion i den här frågan. Däremot har Socialdemokraterna i länet gjort det. Det tycker jag är bra. Jag vill bara fråga vad i projektet ni är emot, och vad det är ni inte tror på. Om ni hade trott på det, så borde ni i så fall ha tagit upp det i en partimotion eller i "förstamajpamfletten" – som jag skulle vilja kalla den – som ni har skrivit. Där borde ni i så fall ha tagit upp detta, men det gör ni dess värre inte.

När det gäller pensionsmedel har det både i förra veckans och i dagens debatt varit en diskussion om löntagarfonder och ATP-system och annat. Den frågan borde vi i alla andra repliker redan ha utagerat. Jag tror inte att det skulle föra saken framåt om jag skulle upprepa det som Per Unckel och Ann-Cathrine Haglund sade. Det intressanta är varför ni är emot projektet. Tala om det, Bengt Silfverstrand!

Anf. 97 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Fru talman! Både vid den hearing vi hade och vid de besök jag själv har gjort på Högskolan i Jönköping har jag fått mycket klara och entydiga besked om att projektet, Internationella handelshögskolans, genomförande inte krävde stiftelseform. Det är mycket klart. Det är det enda klara svaret.

Apropå Ulf Melins uppmaning att vi skall väcka motioner, borde Ulf Melin känna till att vi har väckt just sådana motioner där vi förordar att bl.a. Högskolan i Jönköping tillförs nya friska forskningsmedel över statsbudgeten, på ett hederligt och ärligt sätt, utan ideologiska skygglappar. Det skulle innebära en kraftig resursförstärkning för Högskolan i Jönköping.

Det är viktigt att se vilka resurser vi förfogar över och var vi snabbast och effektivast kan få ut det mesta möjliga av de medel vi sätter in. Det brukar vara någonting som tilltalar borgerligheten, att effektivt få ut det mesta man kan av insatta resurser.

Vi har också en högskola i Växjö, som Ulf Melin väl någon gång har besökt och känner till. Han kanske också känner till att man där har en ganska väl utbyggd ekonomisk kompetens, att den är internationellt inriktad och även inriktad på företagsekonomi av den kategori som det nu är fråga om att bygga upp i Jönköping.

För att klart och tydligt sammanfatta svaren: Vi har inga som helst betänkligheter mot stiftelser. Handelshögskolan, som ni från borgerligt håll i dag har tagit upp, är ett utmärkt exempel på hur en stiftelse kan fungera och där både staten och privata intressenter tar sitt ansvar. Klarare svar än så kan väl inte lämnas.

Det är ganska fantastiskt att få uppleva att Ulf Melin m.fl. i den borgerliga utbildningsutskottsgruppen en dag sitter och säger absolut nej till ytterligare

Prot. 1992/93:123

7 juni 1993

*Högskolor i
stiftelseform*

pengar till de mindre och medelstora högskolorna i bl.a. Jönköping, och en tid senare lika kategoriskt fastslår att vi inte har råd och inte heller behov av att bygga upp nya färskas forskningsresurser – alltså inte heller i Jönköping.

Något senare väljer han alltså just för detta ändamål – observera att jag säger för detta ändamål – en skola där man skall börja från noll framför den närliggande högskolan i Växjö, som har goda förutsättningar att få exempelvis ytterligare en fakultetsutbyggnad, gärna i samarbete med de andra högskolor som finns inom projektet Syd-öst-universitetet.

Det finns alltså ingen som helst möjlighet, Ulf Melin, att på demagogiska eller ideologiska vägar försöka kringgå kärnproblemet. Jag har svarat klart och tydligt på alla de frågor som tidigare har ställts och som Ulf Melin nu ställde. Därmed kan vi avsluta den här delen av debatten.

Anf. 98 ULF MELIN (m) replik:

Fru talman! Det var ganska intressant att Bengt Silfverstrand sade att man inte har någonting emot stiftelser. Är det så att man vänder sig mot finansieringsformen, måste jag fråga Bengt Silfverstrand: Varför har ni inte då lagt fram förslag om en annan finansiering? Då hade det hela kunnat lösas.

Saken är ju den att ni är emot en större lokal frihet och att man skall minska det statliga inflytandet över högskolan. Det är vad det handlar om. Erkänn detta!

Det är riktigt att man Växjö i fråga om den internationella delen av ekonomutbildningen är mycket duktig, vilket jag också vill framhålla. Men man har inte någon sådan ekonomutbildning som skall förläggas till Jönköping och som riktar sig mot ingenjörskap, småföretag osv. Bengt Silfverstrand kan ju bara läsa innantill i det svar som jag fick under den hearing som vi hade, i vilket det redogjordes just för det som finns i Växjö i dag, vad som inte finns och varför just Jönköping är så bra.

Sedan vill jag också tala om varför – förutom att jag av ideologiska skäl bejaktar detta – jag tror att det är viktigt att det bildas en stiftelse i Jönköping. Det handlar om samverkan mellan näringsliv och högskola. I Sverige är vi dåliga just på samverkan mellan stat och näringsliv – där kan vi lära oss av andra länder. Det är då oerhört viktigt att universitet och högskolor har en friare roll. I det perspektivet är stiftelsebildningen ett alldeles utmärkt instrument för att få i gång denna samverkan. Då kan man också generera mer pengar från näringslivet, som vi så väl behöver för att kunna utveckla detta land.

Bengt Silfverstrand talade om ekonomutbildning och forskning. Det är riktigt som han säger. Ni har velat ha fler platser i Jönköping, men ni har sagt nej till att man där skulle få fasta forskningsresurser. Regeringen säger nu ja till detta, eftersom konceptet är så utomordentligt bra. Det håller och man tror på det. Det är därför som man säger ja. Svårare än så är det inte.

Anf. 99 CATARINA RÖNNUNG (s):

Fru talman! Regeringens proposition nr 231 är ett ofullgånget aktstycke. Utbildningsdepartementet har bl.a. uppvaktat KTH, Chalmers och Högskolan i Jönköping med erbjudanden att dessa skolor i framtiden skall drivas i stiftelseform. Endast Högskolan i Jönköping driver i dag regelrätta förhand-

lingar, men endast på mycket specificerade villkor: insyn, offentlighet, direktval av styrelse, frihet från terminsavgift, fasta forskningsresurser m.m. Högskolans styrelse, rektorsämbetet samt lärar- och elevkårerna står gemensamt och eniga bakom intresseanmälan, där dessa villkor är väsentliga.

Jag instämmer i den socialdemokratiska reservationens invändningar, att det från konstitutionell synpunkt är betänkligt att propositionen inte har beretts och remitterats på det sätt som regeringsform och riksdagsordning förutsätter. Konstitutionsutskottet har fått en anmälan om granskning av detta ärende.

Jag instämmer också i att riksdagen skulle ha tagit slutlig ställning först när förhandlingarna med berörda skolor resulterat i ett färdigt förslag. Jag ställer mig också avvisande till att löntagarfondsmedel på 1,7 miljarder disponeras till stiftelsehögskolorna. Enligt en överenskommelse mellan Socialdemokraterna och regeringen skulle dessa medel anslås till ATP-pensioner.

Även om jag alltså tycker att det är förhastat att för riksdagen lägga fram denna ofullständigt beredda proposition – därtill med en finansiering som jag inte kan godta – ställer jag mig positiv till att förhandlingarna med Högskolan i Jönköping fortsätter, förhandlingar vilkas resultat högskolestyrelsen är i sin suveräna rätt att antingen anta eller förkasta.

Anledningen till att jag som styrelseledamot för Högskolan i Jönköping ställt mig bakom en intresseanmälan om stiftelse är att en helt ny handelshögskola utan alltför långt dröjsmål är möjlig att etablera. Kommunförbundet i länet, landstinget, högskolan, länsstyrelsens styrelse och representanter för näringslivet har gemensamt arbetat fram och presenterat ett väl genomarbetat förslag – Sverige har hittills bara en handelshögskola av internationell klass. Den drivs för övrigt i stiftelseform utan att klagomål har framförts om eventuella nackdelar.

Undervisning och forskning i den nya handelshögskolan skall inriktas på små och medelstora företag, både i svenskt perspektiv och i EG-perspektiv. Undervisningen skall delvis bedrivas på engelska och vara av en sådan standard att den kan mäta sig med goda utländska förebilder. Utländska studenter skall vara välkomna.

Vid sidan av de tre storstadslänen har Jönköpings län flest import- och exportföretag. Handelshögskolan skulle givetvis vara till mycket stor nytta för länet. Utbildningsnivån i företagen är tyvärr låg, mycket låg t.o.m. i vårt län. Även om de små och medelstora företagen klarat sig bra hittills – Gnosjöandan är ju berömd långt utanför Sveriges gränser – lever de farligt. Om man inte i framtiden satsar på väl utbildade medarbetare – det s.k. humankapitalet, för att använda en ganska trist term – kommer man att stå sig slätt. Sverige skall ju inte i framtiden konkurrera med låga löner utan med kvalificerade produkter, marknadsförda på bästa sätt. De många små och medelstora företagen, som förväntas bli ryggraden i det framtida näringslivet, måste ta till vara alla möjligheter att öka sitt teknikkunnande och säljkunnande.

Genom sitt centrala läge är Jönköping något av en trafikknutpunkt i södra Sverige. 80 % av Sveriges befolkning bor inom en radie av 35 mil från Jönköping. Undersökningar visar att lönsamheten för att bygga ut högre utbildning är den högsta i landet utanför storstadsregionerna.

Den ordinarie högskolan har under de senaste åren väsentligt breddat sin utbildning. Från att tidigare enligt min mening ha varit alltför inriktad på lärare- och förskolläraryt utbildning, har man i dag ingenjörsutbildning och i samarbete med Linköpings universitet snart grundläggande rättsutbildning. UHÄ har givit skolan högsta betyg för effektivitet – genomströmningshastigheten av elever är hög. Den har också det näst största antalet sökande till utbildningsplatser, om man jämför med landet i övrigt.

Fru talman! Det enda som jag helhjärtat kan yrka bifall till i utskottsbetänkandet är att förhandlingarna med högskolan i Jönköping fortsätter. Den proposition som betänkandet bygger på har uppenbara brister. Jag kommer därför att avstå från att rösta vid voteringen.

I detta anförande instämde Nils Nordh (s).

Anf. 100 ULF MELIN (m) replik:

Herr talman! Jag vill bara göra en liten kommentar till det som min värderade kollega Catarina Rönnung sade om att regeringen har uppvaktat Högskolan i Jönköping angående en stiftelsebildning. Det är kanske en sanning med modifikation. Alla universitet och högskolor fick ett sådant erbjudande. Då gjorde Högskolan i Jönköping en intresseanmälan i anslutning till detta erbjudande.

Anf. 101 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Låt mig först slå fast, att utbildningsministern i det meningsutbyte han hade med Lena Hjelm-Wallén inte någon gång försökte hävda att regeringen levte upp till den överenskommelse som regeringen träffade med Socialdemokraterna i höstas. Att ge ordet samråd en meningsfull innebörd är att man de facto samråder innan beslut fattas. Så har bevisligen inte skett.

En utbildningsminister borde kunna kosta på sig att erkänna detta öppet och inte enbart genom att inte hålla fast vid det.

Jag har fått ett intressant dokument som förhoppningsvis, om det finns något intresse av saklighet, en gång för alla skall fastslå att det är pensionspengar som används för forskningsändamål. Det står så här: Fjärde och femte fondstyrelserna samt de fem löntagarfondsstyrelserna omfattas av placeringsbestämmelser. Sedan står det: Av rambestämmelsen framgår att de ifrågavarande fondstyrelserna skall inom ramen för vad som gagnar ATP-försäkringen och är förenligt med den allmänna ekonomiska politiken samt med beaktande av kreditmarknadens funktionssätt förvalta anförtrödda medel genom placeringar på riskkapitalmarknaden.

Det är exakt samma förhållande med de fem s.k. löntagarfonderna – fjärde och femte AP-fonderna. Dessutom går avkastningen av de fem pensionsfonderna oavkortat till pensionssystemet. Jag tycker att någon form av intellektuell hederlighet borde kunna få finnas också i en debatt med så ideologiska övertoner som denna. Så förhåller det sig i varje fall.

Jag hör till dem som anser att debatten då och då har varit något yvig. Varje gång jag har använt ett citat som har kunnat leda till den kategorin av omdömen har jag varit noga med att citera korrekt. Jag citerade vad Per Unckel sade vid den hearing som vi hade den 13 maj. Han sade att hela pal-

len skulle bli halt om den tredje reformstrategin sprack. Det är motsägelsefullt.

Vid samma hearing sade Margitta Edgren: Det kan väl inte vara så farligt om 5 % av studenterna och 10 % av forskningsanslagen omfattas av detta. Av detta drar jag slutsatsen att denna håltä inte bara gäller Per Unckel utan samtliga borgerliga ledamöter i utbildningsutskottet, där Centerpartiet, kds och Folkpartiet fortfarande inte har sagt sin mening.

Med tanke på att Larz Johansson från Centerpartiet så kraftfullt fördömde den s.k. stiftelsereformen borde faktiskt hederligheten i någon mån påverka Marianne Jönsson att gå upp i debatten i kammaren och förklara för oss varför Centern har ändrat uppfattning.

Anf. 102 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Herr talman! Jag vet inte om det går att övertyga Bengt Silfverstrand om hans eget partis historia. Jag har arbetat med detta en hel vecka och vid ett oräkneligt antal replikskiften få Bengt Silfverstrand att minnas vad som ändå är modern socialdemokratisk partihistoria. Men Bengt Silfverstrand väljer gång efter gång att förtränga och glömma. Det som hände på 80-talet var tydligen obehagligt.

Ännu obehagligare förefaller det nu att vara att ta upp denna fråga igen, och allra mest obehagligt är att avveckla vad som så smärtsamt för Socialdemokraterna infördes i strid i svenska folkets intressen.

Det är alldeles sant, Bengt Silfverstrand, att den socialdemokratiska regeringen av tekniska orsaker förde samman pensionsfonderna och löntagarfonderna. Det gör inte löntagarfonderna ett endaste dugg mer delaktiga i pensionssystemet. Pensionssystemet har vi byggt upp för att trygga pensionerna. Löntagarfonderna avvecklar vi bl.a. av samma skäl.

I fråga om samrådet vill Bengt Silfverstrand ha bekräftat att samråd inte ägde rum. Jag skall be att få bekräfta att ett samråd ägde rum enligt överenskommelse. Till skillnad från Bengt Silfverstrand var jag med. Jag vet vad som hände.

Herr talman! Som jag sade tidigare förvånades jag över att Socialdemokraterna inte hade några uppfattningar alls. Vid det ett par timmar långa möte vi hade ställdes bara frågor om sådant där svar redan hade givits genom utsända handlingar. Vad jag hade hoppats på var att Socialdemokraterna möjligen redan vid det tillfället skulle framföra synpunkter som vi kunde beakta. Socialdemokraterna insände därefter sina synpunkter skriftligen. Det visade sig att de var av ett sådant slag att regeringen inte bedömde det vara möjligt att mötas.

Samråd är ett försök att nå samstämmighet. Men det är inte en utgångspunkt att samstämmighet kan nås. Det gick inte att nå samstämmighet om den fråga vi just nu diskuterar.

Herr talman! Den tredje frågan gällde den halta pallen. Här ber jag att återigen få återvända till ett gammalt replikskifte mellan Bengt Silfverstrand och mig där jag tog mig före att gissa att Bengt Silfverstrand ännu inte förstått värdet av ett universitetssystem med enheter som ligger vid sidan av det offentliga systemet.

Allt vad vi har hört av replikskiften sedan detta replikskifte för någon

timma sedan har bekräftat att Bengt Silfverstrand inte vill ha ett universitets-system där det finns fria aktörer som inte får sina riktlinjer i enskildheter givna av riksdagen.

Herr talman! Bengt Silfverstrand har försökt övertyga oss om att det går att inom ett statligt system nå precis samma effekter som inom det system som utskottsmajoriteten och regeringen förordar. Ja, det gör det. Men det är under ett mycket speciellt villkor, nämligen att riksdagsmajoriteten alltid är vidsynt.

Jag har tagit mig före att påminna om att det bara är 20 år sedan en riksdagsmajoritet i vilken i vart fall Bengt Silfverstrands parti ingick visade prov på total brist på sådan vidsynthet. Vem vet när denna brist på öppenhet och förståelse kan dyka upp på nytt? Det gäller i synnerhet efter Bengt Silfverstrands tidigare påminnelser om sin totala brist på förståelse för de akademiska idealen från Bologna och Berlin.

Anf. 103 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Vad är det för någonting i Bolognauniversitetets statuter – och statuterna vid Berlinuniversitetet under den nostalgiska perioden, vilka jag förstår att en konservativ person omfattar, även om han har blivit nyliberal på äldre dar – som där sägs som inte går att uppnå inom ramen för ett demokratiskt universitets- och högskolesystem där alla aktörer har ungefär lika stort inflytande? Det skulle vara mycket intressant att få reda på detta.

Det hjälper inte, Per Unckel, att hänvisa till förhandlingar och säga att jag inte var med. Det är den enkla uppläggningsen, att det var Finansdepartementets företrädare och de handläggare som för vår del arbetar på den sidan som hade detta uppdrag. Jag litar naturligtvis på deras rapporter.

Den proposition om avvecklingen som regeringen lämnade ifrån sig i förhandsexemplar ändrade man inte ett enda kommatecken i. Detta är inte samråd. Det går inte att komma ifrån det hur många repliker än Per Unckel vill ta.

Det torde vara en allmän uppfattning i denna kammare, att det som omfattas av ATP-försäkringen, vilket i detta fall är avkastning till pensionsfonder från de fem tidigare löntagarfonderna, tillhör pensionssystemet. I så fall är Per Unckel, och det tyder hans senaste inlägg på, den ende som numera inte erkänner att detta är en del av pensionssystemet.

Jag vill här fastslå att Socialdemokraterna bejakar olika initiativ. Ett exempel på en stiftelse som kan falla väl in i systemet, där vi båda är överens om att man kan ha litet olika strukturer, är Handelshögskolan i Stockholm. Där tar privata intressenter sitt ansvar, och de är beredda att tillskjuta medel.

Jag vill gå ett steg längre och säga: Vi ser med intresse på den typ av privata initiativ som kan komma när det gäller andra verksamheter, under förutsättning att de privata intressenterna också är beredda att omfatta de allmänna spelreglerna för ett utbildningssystem och är beredda att betala litet för kalaset. Klarare kan det inte uttryckas.

Vad vi starkt motsätter oss är denna typ av ideologiska projekt där man helprivatiserar med statliga medel och pensionsmedel men inte ger den insyn och det inflytande i verksamheten som vi tycker är rimlig.

Avreglering av offentlig verksamhet får aldrig bli ett självändamål. Författningsmässig kvalitet måste upprätthållas för att rättssäkerheten skall tillgodoses. Behovsstyrda och offentliga högskolor, för vilka landets parlament har det yttersta ansvaret, garanterar bäst den frihet och kvalitet som hittills präglat svensk forskning och högskoleutbildning.

Anf. 104 Utbildningsminister PER UNCKEL (m):

Herr talman! Bengt Silfverstrand frågade mig om Berlinuniversitetets statuter. Det finns ett mycket enkelt svar på detta. Berlinuniversitetets idé är att stå fri från politiken, t.o.m. så fri att man inte har sin frihet villkorad av politiken. Det är på denna avgörande punkt som Bengt Silfverstrand och jag skiljer oss åt.

Herr talman! I övrigt ber jag att få avstå från att ytterligare tala till dörrat.

Anf. 105 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Om att inte vara villkorad av politiken skulle vara något unikt och det enda rättesnöret för svenskt universitetsväsende och svensk forskning, har Per Unckel med det uttalande fördömt de övriga 32 högskolor som inte får förmånen att omfattas av en privatisering med pensionsmedel.

Anf. 106 ANN-CATHRINE HAGLUND (m):

Herr talman! Jag vill bara kort erinra om vad jag tidigare sade om att vi i regeringskoalitionen har förtroende för varandra. Vi försöker att fördela huvudansvaret för debatterna så att inte alla fyra partierna skall behöva gå upp i varenda debatt. Om jag har sagt det en gång, räcker det med det.

Vilka ledamöter och partier som står bakom ett betänkande står också mycket klart och tydligt angivet. Jag tycker att Bengt Silfverstrand med sin långa erfarenhet från riksdagen borde ha detta klart för sig. I övrigt avstår jag från att fortsätta debatten i sakfrågan.

Anf. 107 BENGT SILFVERSTRAND:

Herr talman! Jag förstår att det börjar bränna riktigt ordentligt. Jag har full respekt och förståelse för det Ann-Cathrine Haglund säger under normala omständigheter. Men nu råkar det vara så att vi hade en principdebatt i den här frågan även den 14 december. Då kom det en skiss till en tilltänkt s.k. stiftelsereform.

Vid det tillfället gick dåvarande ledamoten i utbildningsutskottet Larz Johansson upp i hård polemik med utbildningsministern och fördömde det förslag och det system som skisserades. Han sade att det var ekonomiskt orealistiskt. Det saknade ekonomiska förutsättningar.

Jag kan inte se några större skillnader mellan det förslaget på den punkten och det förslag vi har att ta ställning till i dag. Då är det rimligt, Ann-Cathrine Haglund, att fråga den nya företrädaren för Centerpartiet. Jag gör det än en gång. I vilka avseenden har det förslag som Larz Johansson fördömde ändrats så att Marianne Jönsson nu kan ställa sig så helhjärtat bakom det, att hon låter sig företrädas av de moderata utbildningspolitikerna Per Unckel och Ann-Cathrine Haglund?

11 § Valfrihet i skolan

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande
1992/93:UbU17 Valfrihet i skolan (prop. 1992/93:230).

Anf. 108 JAN BJÖRKMAN (s):

Herr talman! När riksdagen fattade beslut med anledning av propositionen Växa med kunskaper genomfördes en reformering av den svenska gymnasieskolan som var till gagn för såväl den enskilde som för samhället. För eleven betydde treårigheten tillgång till en utbildning som gav såväl yrkeskunskap som högskoletillträde. Dessutom förbättrades medborgarkompetensen, vilket är nog så angeläget i vårt snabbt föränderliga samhälle.

Tyvärre innebar tillkomsten av en borgerlig regering att reformen försenades ett år. Detta hade väl sin grund i att främst Moderaterna och Folkpartiet liberalerna var motståndare till reformen som sådan. Nu genomförs dess bättre den nya gymnasieskolan i landets kommuner.

Innan reformen har genomförts fullt ut föreslås nu förändringar som kan få stora konsekvenser för verksamheten och dess kvalitet. Detta görs i propositionen om valfrihet i skolan. SAF-förslagen om skola på entreprenad kröns med framgång. Regeringen föreslår att kommuner och landsting skall ges möjlighet att sälja ut stora delar av utbildningen till hugade spekulanter. Entreprenad är lösenordet.

Det gäller områden som de estetiska, ekonomiska, tekniska och yrkesinriktade. Det skall vara möjligt att lägga ut dessa på entreprenad. Att lämna ut viktiga delar av gymnasieskolan på entreprenad är en mycket stor fråga som rymmer praktiska och principiella svårigheter. Det har också fått t.ex. Riksrevisionsverket att uttala att förslaget borde analyseras ytterligare.

Någon egentlig analys av konsekvenserna av förslaget görs inte i propositionen. Förändringen har tillkommit för att, som det heter, öka kommunernas och landstingens frihet att välja rationella produktionsmetoder. Det är som produktionsmetod man ser skolan, en bland många andra får man förmoda.

Men vart tar elevens valfrihet vägen i detta resonemang? Vilken valfrihet har eleven när politikerna har valt produktionsmetod? Sanningen är ju den att när valet väl är gjort från politikerhåll saknas valfrihet för eleven.

Den här uppdelningen av den kommunala gymnasieskolan bryter också den strävan till ökad integration mellan de teoretiska och yrkesinriktade delarna av gymnasieskolan som pågått under lång tid och ytterligare underströks i Växa med kunskaper. Risken finns att yrkesutbildningen övertas av företagen med mer företagsanpassad utbildning som följd. Detta vore till förfång för utbildningens kvalitet. På sikt vore det negativt för landets konkurrenskraft.

Samverkan med näringslivet är självfallet positivt. Det är ofta till fördel

att verksamhet förläggs utanför skolan. Detta innefattades också av besluten om den reformerade gymnasieskolan. Men skolans och kommunens totalansvar för utbildningen och en likvärdig utbildningsstandard måste garanteras. Detta görs inte i entreprenadförslaget. Ingen tjänar på en gammaldags företagsanpassad utbildning.

För den utlagda verksamheten saknas också krav på lärarbehörighet. Förslaget har, föga förvånande, mött kritik. Så här skrev Lärarnas Tidning under våren: "Samma riksdagspartier som för några år sedan protesterade mot Göran Perssons kommunalisering av skolan och krävde garantier för att de statliga kvalitetskraven därmed inte skulle eftersättas – samma riksdagspartier ställer sig nu bakom ett förslag att skrota det främsta kvalitetskravet som finns inskrivet i skollagen, nämligen kravet på lärarutbildning. Det är inte bara inkonsekvent, det är ett svek!"

Från socialdemokratisk sida är vi milt uttryckt förvånade över att det moderata Utbildningsdepartementet nu går ifrån kravet på lärarutbildning för stora delar av gymnasieskolan. Att Moderaterna skulle medverka till att införa den lärarlösa skolan förvånar. Allt vackert tal om kunskap och färdigheter får nu stå tillbaka för kompetens. Med detta avses väl i huvudsak yrkeskompetens. Men läraryrket är ju så mycket mer.

Lärarbehörigheten skall ju garantera den av alla, i varje fall hittills, omfattade likvärdigheten. Lärarprofessionalismen innefattar ju pedagogisk och metodisk kunskap. Dessutom skall läraren vara problemlösare i gruppen och klara av ungdomar med olika typer av svårigheter. Om inte detta fungerar kanske eleverna får en sämre utbildning och risken för utslagning ökar.

Hur blir det när hela myndighetsutövningen överlämnas till undervisare utan lärarbehörighet? Hur integreras entreprenadundervisarna med övriga lärare? Hur blir det med studiedagar, fortbildning och utvecklingsverksamhet?

Det enda man kan se i förslaget är att skolledningresursen måste ökas för att kontrollera systemet med entreprenad.

Även på regeringssidan finns kritik mot förslaget. I Christina Linderholms centermotion uttrycks behovet av lärarutbildning. Hon anser det anmärkningsvärt att kravet saknas. Det är lätt att instämma i detta.

I regeringens proposition En ny läroplan skrivs värtaligt om de krav som ställs på lärare i en målstyrd, decentraliserad och avreglerad skola. Det är svårt att se något samband mellan dessa vackra ord och den lärarlösa skola som nu föreslås.

Sammanfattningsvis anser vi socialdemokrater att riksdagen bör avslå förslaget om generell rätt att lägga ut utbildning på entreprenad. Riksdagen bör dessutom avslå förslaget att efter ansökan lägga ut andra delar av verksamheten på entreprenad.

Herr talman! De flesta utgick nog från att vafrihetspropositionen på grundskolans område skulle rätta till de värsta bristerna i bidragssystemet till de fristående skolorna. Den kritik mot överkompensationen till dessa skolor som kommit sedan systemet infördes har pekat på nödvändigheten av att sänka procenttalet. Såväl utredningen i ärendet som en stark remissopinion pekade mot en lägre procentsats.

Det är förvånande att regeringen och utskottsmajoriteten inte vågar ta tag

i dessa brister. Från socialdemokratisk sida föreslår vi att kommunerna ges skyldighet att tilldela de fristående skolorna resurser på grundskolenivå efter samma principer som gäller för kommunens egna grundskolor. Att behålla det nuvarande centralstyrda bidragssystemet som regeringspartierna förespråkar gynnar i längden varken eleverna i kommunala eller i fristående skolor.

Det nuvarande centralistiska systemet motverkar ett effektivt och behovsstyrt utnyttjande av skolans resurser. Dessutom uppmuntrar det till att de privata skolorna kan välja elever snarare än att eleverna väljer skola.

Samtidigt som regeringen nu berömmar sig av att ha skapat möjligheter för friskolorna att verka på i stort sett samma villkor som de kommunala skolorna, föreslås nu att de privata skolorna på grundskolenivå skall ges rätt att ta ut elevavgifter. Detta kan inte tolkas som annat än ett utslag för att man vill skapa förutsättningar för segregering.

Från socialdemokratisk sida motsätter vi oss förslaget att ta ut elevavgifter. Elevavgifter är segregering och kan i praktiken bidra till att valfriheten för föräldrar och elever inskränks. Inte vare sig fristående grundskolor eller gymnasieskolor bör ha rätt att ta ut elevavgifter.

Låt mig också säga att det finns positiva delar i det föreliggande betänkandet. Hit hör att rätten att välja skola upprepas. Denna rätt har ju funnits sedan tidigare. Självfallet skall eleverna ha rätt att välja skola. Samtidigt måste närhetsprincipen gälla.

Till det positiva hör också att det nu blir möjligt att välja kommunal grundskola över kommungränserna. Denna rätt har ju tidigare bara funnits när det gällt fristående grundskolor. Möjligen kan man undra varför denna rätt inte skall tillkomma föräldrar och elever förrän läsåret 1994/95. Hur som helst, det här är ett ur medborgarperspektiv angeläget förslag.

Rätten att välja skola är viktig. Lika viktig är rätten att välja skolform. Att regeringen lägger fram ännu en proposition om valfrihet i skolan utan att ge föräldrar till utvecklingsstörda barn den självklara rätten att välja skolform är högst förvånande. Vi anser att alla föräldrar, även de utvecklingsstörda barnens föräldrar, skall ha rätt att välja skolform. Lagen bör därför ändras så att föräldrarna ges det avgörande inflytandet när det gäller valet av skolform. Så långt sträcker sig emellertid inte den borgerliga majoritetens syn på valfrihet, och det är synd.

Denna frågeställning för också tankarna till det fall i Göteborg där en lätt förståndshandikappad flicka blev nekad undervisning när skolan skulle övergå från att vara kommunal till att bli privat. Detta trots att skolan genom byte av organisationsform fick mera pengar än tidigare.

Om detta skrev Göteborgs-Posten i en ledare den 13 maj följande: Men tyvärr fungerar bidragssystemet till friskolorna illa. Det blir alltmer uppenbart – inte minst i Göteborg.

Litet längre fram i samma ledare står det: I dag överkompenseras friskolorna på bekostnad av de kommunala skolorna.

För oss socialdemokrater framstår det som självklart att alla fristående skolor, dvs. grundskolor, särskolor och gymnasieskolor skall tilldelas resurser efter behov och inte efter centrala regler.

Herr talman! När det gäller de fristående skolorna över grundskolenivå är

det viktigt för likvärdigheten och kvaliteten att samma regler för lärarbehörighet kommer att gälla för fristående gymnasieskolor som i dag gäller för de offentliga skolorna. Det är dessutom angeläget att godkännande av fristående gymnasieskolor sker med stor restriktivitet så att inte resurserna splittas och eleverna i praktiken förlorar valmöjligheter. Kommunernas yttranden bör tillmätas stor vikt vid godkännanden.

Bidragssystemet föreslås av majoriteten bli samma centralstyrda som gäller för privata grundskolor, dvs. att staten skall fastställa nivåerna. Från socialdemokratisk sida anser vi att, analogt med de andra skolformerna, att kommunerna skall vara skyldiga att tilldela även dessa skolor resurser på samma sätt som de egna skolorna, dvs. ett behovsstyrt bidragssystem.

Regeringens förslag om att upphäva kommunernas tillsyn av de fristående skolorna kan inte accepteras. Kommunerna tilldelar skolorna medel för sin verksamhet, och därmed bör de också ingå i och påverkas av den kommunala skolplanen – ett viktigt instrument för utveckling och utvärdering av utbildningen inom kommunen. Detta förtar på intet sätt det ansvar som Skolverket har när det gäller verkets allmänna tillsynsansvar för all skolverksamhet, kommunal såväl som privat.

Sist och slutligen bara några ord om de fristående skolornas storlek. Många av dessa skolor är mycket små med kanske enbart 8–10 elever. Enligt vår uppfattning bör regeringen återkomma till riksdagen med förslag till nedre elevgräns för att erhålla samhällsstöd. Alltför små skolor kan enligt vår mening ifrågasättas både av ekonomiska och av pedagogiska skäl.

Herr talman! Vi socialdemokrater står naturligtvis bakom samtliga s-reservationer i detta betänkande. Men med respekt för kammarens arbetssituation nöjer jag mig med att yrka bifall till reservationerna 1, 2, 5, 9 och 16.

Anf. 109 STEFAN KIHLEBERG (nyd):

Herr talman! Regeringen föreslår i den proposition som har föregått utbildningsutskottets betänkande nr 17 en rad åtgärder som vi i Ny demokrati välkomnar, dvs. utvecklingen mot ökad valfrihet i skolan. På det hela taget är jag positiv till förslagen. Men jag anser att det finns skönhetsfläckar och smärre brister. Jag har försökt att korrigera dem i utskottet, men jag har misslyckats.

I propositionen begränsas möjligheterna att välja entreprenadlösningar till gymnasieskolan. Dessa möjligheter finns endast inom ämnesblocken estetiska, ekonomiska, tekniska ämnen och yrkesämnen. Orsaken till denna begränsning anges vara att frågan är av stor principiell betydelse och rymmer ett flertal praktiska problem.

Jag instämmer förvisso i dessa konstateranden. Men jag tycker inte att de är godtagbara som argument för att begränsa valfriheten och den positiva konkurrensen mellan olika aktörer. Tvärtom! För mig är problem inte hinder utan möjligheter och utmaningar. Frågans stora principiella betydelse ser jag också som ett starkt skäl att öppna även grundskolan och särskolan för entreprenadlösningar, likaväl som jag vill tillåta dem inom alla ämnen och ämnesblock.

Självfallet får inte i något avseende kvaliteten i undervisningen bli lidande av att man anlitar utomstående aktörer. Det är ju motsatsen, kvalitetshöj-

ning, som är huvudsyftet. Därför förstår jag inte varför man är rädd för att skapa incitament att höja kvaliteten även inom grundskolan och särskolan, liksom inom alla ämnen och ämnesblock.

Jan Björkman kallar detta för SAF-förslag. Även om så vore, förstår jag inte varför förslagen skulle bli sämre. Det finns något slags näringslivsskräck. Vad tror Jan Björkman att det beror på att det är kö till industriskolorna på t.ex. SKF? Där finns fler sökande än vad det finns plats för. Där emot letar och skriker industriprogrammet i gymnasieskolan efter elever, men får inga. Beror det på att industriskolorna är så dåliga och SAF-inspirerade? Nej, naturligtvis inte. Tvärtom! Eleverna vet att de där får en bättre utbildning än i gymnasieskolan.

De i propositionen framförda förslagen aktualiserar naturligtvis frågan om lärarkompetens. Jag vill återigen understryka att den alldeles avgörande frågan är att lärare har mycket hög fackkompetens kombinerad med hög pedagogisk skicklighet. Hur de har skaffat sig denna kompetens är faktiskt mindre intressant. Det kan naturligtvis vara genom den traditionella formella lärarutbildningen. Det kan med lika stor, kanske rent av större, sannolikhet vara genom en riktig akademisk utbildning. Det kan också vara genom ett ambitiöst yrkesarbete under många år kombinerat med olika typer av studier.

Jag vänder mig i grunden mot den i vissa kretsar, inte sällan s-märkta, omhuldade uppfattningen att det endast är genom en typ av formell lärarutbildning – modell grundskollärarutbildningen – som kompetenta lärare genereras. Den typen av uppfattning stöds inte av sakliga och intellektuellt hederliga argument. Däremot påminner den om skråtänkande och ensidiga särintressen. Deras omsorg är inte i första hand elevernas bästa.

Låt mig ta ett exempel. Lärarens sociala roll lyfts ofta fram. Den är förvisso viktig. Därför har jag tittat litet grand på hur kurs- och utbildningsplaner ser ut för lärare. Jag konstaterar att det är skrämmande: där finns inte utbildning i gruppdynamik. Där finns inte utbildning i konflikthantering. Jag vågar påstå att i stort sett varenda chef i näringslivet har bättre utbildning i gruppdynamik, samspel mellan människor och konflikthantering än vad lärare i skolan har. I näringslivet ges utbildning i dessa ämnen, eftersom man inser vikten av kunskap i dessa ämnen. Detta verifierades ytterligare i en artikel i en tidning för några dagar sedan. Av en undersökning framgick det att en tredjedel av lärarna vantrivs i sitt yrke. De klarar helt enkelt inte sitt jobb, och därför vantrivs de. De klarar inte disciplinproblemen och kravnivåerna. Jag tycker att det är mycket illavarslande.

Det är bl.a. mot denna bakgrund som jag vill understryka vikten av att skyndsamt införa någon typ av lärarcertifikat eller lärarlegitimation, i syfte att just få ett incitament och skapa kvalitetsgarantier. Det blir på så sätt också en friare arbetsmarknad och fri konkurrens mellan lärare. Det är viktigt att uppmuntra individuella och goda arbetsprestationer, också t.ex. med individuell lönesättning och mer flexibla och utvecklade möjligheter till karriärutveckling för ambitiösa lärare. Det finns det gott om.

Jag har i tidigare sammanhang understrukit det för mig självklara i att fristående skolor inte i något avseende får diskrimineras i förhållande till de kommunala skolorna. Jag välkomnar därför att regeringen är klok nog att

inte nu föreslå någon sänkning av bidragsprocenten. Självfallet behövs det avsevärt fler erfarenheter från tillämpningen av de nyligen införda bidragsbestämmelserna. I många fall skulle dessutom en höjning vara mer motiverad.

Däremot har det i flera fall visat sig bli tvärtom, dvs. att kommunala skolor missgynnas i förhållande till fristående skolor. Så är t.ex. fallet i min hemstad Göteborg. Men det beror inte på att riksdagen har fattat ett tokigt beslut. Däremot har man gjort det i kommunfullmäktige i Göteborg. Där har beslut fattats om ett resursfördelningssystem som innebär att ett antal kommunala skolor får avsevärt mindre än 85 %. Det här problemet finns i flera kommuner. Vi tycker att det är orimligt och oacceptabelt och dessutom i strid med statsmakternas intentioner när det gäller skolan.

Vi har därför föreslagit att samma garanti skall gälla för kommunala skolor som gäller för fristående skolor. Det innebär att även de skolorna skulle vara garanterade åtminstone 85 % av snittkostnaden. Tyvärr tvingas vi att konstatera att Ny demokrati är ensamt om att vilja ge denna garanti. Jag tycker att det är särskilt anmärkningsvärt med tanke på hur inte minst Socialdemokraterna brukar göra sig till till för den kommunala skolans ställning.

Jag vill gärna erkänna att vi i Ny demokrati inte heller är nöjda med det här systemet. Det är grovt. Det får snedeffekter i fråga om fördelningen av resurser. Men kom då med bättre förslag! Än så länge har jag inte sett något. Det är lätt att kritisera de förslag som redan finns, men kom gärna fram med bättre förslag.

Jag ställer mig bakom utredarens förslag att även de internationella skolorna bör omfattas av det nya bidragssystemet för fristående skolor. Det gör även Skolverket. Jag tycker att det är onödigt att diskriminera de internationella skolorna. Jag frågar mig varför regeringen inte vill uppmuntra den form av mångfald, kvalitet och kulturell korsbefruktnings som de internationella skolorna står för.

Vi är också förvånade över den etableringskontroll som regeringen uppenbarligen vill införa när det gäller fristående gymnasieskolor, genom att länsstyrelsen skall göra en prövning. Prövningen skall också innefatta kommunens och närliggande kommuners bedömning. Som motivering anger man i propositionen följande:

”Nyetableringar av fristående gymnasieskolor har naturligtvis effekter på det redan befintliga skolväsendet i kommunen och regionen. På gymnasienivå är det viktigt att det finns ett allsidigt utbud av utbildningar över hela landet. Om underlaget blir för litet hotas utbudets bredd. Det finns således anledning pröva varje nyetablering av fristående gymnasieskolor från denna utgångspunkt.”

Hur välvilligt jag än läser detta, kan jag inte uppfatta det som annat än intentioner som har sina rötter i ett gammalt, planekonomiskt tänkesätt, där konkurrens uppfattas som något negativt och som ett hot mot ett allsidigt utbud. I själva verket är det precis tvärtom. Fri etablering och konkurrens befrämjar allsidighet, hög utbildningskvalitet och utbildningseffektivitet. Därför förstår jag inte varför dessa restriktioner finns.

Som jag har uppfattat regeringens intentioner vill man befrämja och uppmuntra just kvalitet, mångfald och valfrihet inom skolan. Denna form av

etableringskontroll påminner mest om den som finns för livsmedelsbutiker. Vi vet alla att den har förhindrat konkurrens och nyetableringar. Man har velat värna ortens lilla lanthandel. Här ser vi en risk för att man värnar ortens lilla gymnasieskola och förhindrar nya, friska skolinsatser.

En förutsättning för att elever och föräldrar skall kunna välja aktivt mellan olika skolor är att de får bra information. Därför instämmer vi i att denna informationsplikt bör lagstadgas, precis som utredaren föreslog. Vi tycker att det är synd att utskottet inte vill följa samma linje. Jag instämmer visserligen i det som står i propositionen, att det borde vara naturligt för kommunen att informera om sina grundskolor. Jag tror dock inte att denna förhoppning är tillräcklig. Erfarenheterna visar tyvärr att många kommuner gärna underlåter att informera om alternativ som inte sammanfaller med vad kommunpolitikerna anser vara bäst för invånarna.

Herr talman! Självfallet står vi bakom alla våra reservationer. Jag skall, i likhet med föregående talare, spara kammarens tid och yrkar därför endast bifall till våra reservationer 3, 4 och 10.

Anf. 110 BJÖRN SAMUELSON (v):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1 och 5. Jag skall fatta mig mycket kort. Vi avvisar från Vänsterpartiets sida denna proposition. Det gör vi av följande skäl.

För det första är det ingen som har bett om detta, vare sig elever, föräldrar, lärare eller marknaden.

För det andra öppnar propositionen för en avgiftsbeläggning av utbildning. Det vore på sin plats att statsrådet angav vid vilken nivå man går över gränsen och en avgift blir oskälig.

För det tredje avhänder sig riksdagen ett viktigt kvalitetsinstrument, nämligen lärarutbildningen och möjligheten att använda den som ett styrinstrument i skolan.

I propositionen och betänkandet otydliggörs det politiska ansvaret för utbildningspolitiken gentemot både föräldrar, elever och lärare. Propositionen ålägger kommunen ensidigt skyldighet gentemot privatskolor. Man går in och detaljreglerar i statsbidraget som kommunerna får.

Man ger inte alla barn möjlighet att välja skola, definitivt inte de barn som är utvecklingsstörda.

Herr talman! Detta är ett antal argument för avslag på propositionen och på utskottets hemställan.

Anf. 111 STEFAN KIHLEBERG (nyd) replik:

Herr talman! Jag skulle vilja fråga vad Björn Samuelson menar när han säger "lärarutbildningen som styrinstrument i skolan"?

Anf. 112 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Stefan Kihlberg sade att han hade studerat hur lärarutbildningarna såg ut. För att undervisa i t.ex. drifts- och underhållsteknik krävs civilingenjörsutbildning, minst fyra års yrkeserfarenhet inom en bransch samt ett års studier i pedagogik och metodik. Är inte det kvalitet?

Anf. 113 STEFAN KIHLEBERG (nyd) replik:

Herr talman! För att göra det tydligt: Vad är viktigast för Björn Samuelson, att en lärare har den faktiska kompetens som krävs för ett professionellt arbete som lärare eller att man har gått en utbildning som syftar i den riktningen, men där det inte finns några belägg för att man har nått målet?

Anf. 114 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Lärare skall naturligtvis ha både kompetens och relevant utbildning.

Anf. 115 CHRIS HEISTER (m):

Herr talman! Det gläder mig att Jan Björkman tycker att det är bra att vi nu ger ökade möjligheter för elever att gå i en kommunal skola i en annan kommun. Jag kan inte låta bli att ta med mig ett tidningsurklipp upp i talarstolen som är från Jan Björkmans hemtrakter. I tidningsurklippet står att Bromölla kommun säger att den enda möjligheten för lilla Ros-Marie att gå i skola i Olofström i stället för i Bromölla, är att flytta kommungränsen. Nu behöver man inte flytta kommungränser längre, om vi fattar detta beslut i kammaren i dag. Nu har Ros-Marie möjlighet att gå i den skola hon vill gå i. Det tycker jag är bra.

Herr talman! Alla elever skall ha rätt att välja skola. Det är grunden för de beslut vi skall fatta i dag. Vi har tidigare genom beslut i riksdagen gjort det möjligt för elever att välja en fristående skola utan att de skall vara beroende av storleken på föräldrarnas plånböcker.

Vi går nu vidare och stärker rätten att välja skola inom det kommunala skolväsendet. Elevers val av skola skall tillgodoses om det inte kolliderar med närhetsprincipen eller förorsakar betydande ekonomiska och organisatoriska svårigheter.

Möjligheten att välja grundskola i en annan kommun förbättras, och elever som flyttar får rätt att gå kvar det sista året i sin gamla grundskola. Kommuner och landsting får möjlighet att sluta entreprenadavtal med fysiska eller juridiska huvudmän när det gäller estetiska, ekonomiska och tekniska ämnen samt yrkesämnen.

Slutligen föreslår vi ett nytt bidragssystem för fristående gymnasieskolor.

Herr talman! Att friskolereformen har varit efterlängtat visar det stora antalet fristående skolor som har startat under det senaste året. Det är efterfrågat, Björn Samuelson! Antalet skolor har nästan fördubblats. Det finns i dag drygt 170 fristående skolor. Sedan regeringen tillträdde har en ny fristående skola startats varje vecka. Trots det går bara ca 1 % av alla grundskoleelever i en fristående skola.

Socialdemokraternas kritik mot de fristående skolorna riktar sig inte mot skolorna som sådana utan i första hand mot de ersättningsregler som gäller för de elever som väljer ett fristående alternativ. Att man har valt den argumentationslinjen kan jag förstå, med tanke på det intresse som finns för att gå i och starta fristående skolor.

Men vi vet att ni socialdemokrater i grunden fortfarande är motståndare till fristående skolor. Företrädare för ert parti har sagt att man har för avsikt att riva upp friskolereformen om man kommer tillbaka till makten, säkert

inte genom att i lag förbjuda fristående skolor – det vore för utmanande – utan genom att långsamt svälta ut dem på det sätt som man gjorde tidigare, när de fristående skolorna endast hade ca 40 % av de resurser som de kommunala skolorna hade. Det förslag till ersättningsmodell som Socialdemokraterna föreslår, dvs. att ersättningen skall beslutas av kommunerna, gör en sådan utveckling möjlig.

Tillsammans med förslag om att kommunen skall ges möjligheter att pröva behov eller skälighet av etablering av fristående skolor på grundskolenivå skulle detta bli effektiva verktyg i arbetet med att montera ner denna valfrihetsreform. En sådan utveckling tänker vi inte bidra till.

Utgångspunkten för denna reform är att vi vill göra det möjligt för föräldrar och elever att välja den skola som de bäst anser svara mot deras behov och önskemål, oavsett om den är kommunal eller fristående. Vem som driver skolan skall inte vara av avgörande betydelse. De ekonomiska villkoren skall vara likvärdiga oavsett huvudman.

I propositionen föreslår regeringen att man justerar ersättningen så, att beräkningsåret för fördelning av resurser är detsamma för såväl kommunala skolor som fristående skolor, och att ansökan om godkännande av en fristående skola skall lämnas in senast den 1 augusti året innan bidragsåret börjar för att skolan skall ha rätt till bidrag.

Utskottet stödjer dessa förslag till justeringar. Men i övrigt anser vi att det är för tidigt att dra några så säkra slutsatser av den nuvarande bidragsnivån att vi är beredda att ompröva den. Reformen har varit i kraft i bara knappt ett år.

Jan Björkman redovisade i sitt anförande bara den ena partens syn på detta bidragssystem. I samtal med företrädare för fristående skolor har vi fått höra vilka svårigheter de haft att få ut de medel som de i lag är garanterade. Mot den bakgrunden är det svårt att tro att tilldelning efter behov skulle vara möjlig. Det skulle resultera i än mer ändlöst förhandlande än i dag.

Mot den bakgrunden vill utskottet liksom statsrådet avvakta Skolverkets fördjupade anslagsframställning, som skall lämnas den 1 september i år. Där skall Skolverket redovisa effekterna av det nya bidragssystemet. Då kan det finnas anledning att återkomma.

Skall man våga satsa, starta och driva fristående skolor krävs det fasta spelregler, som ger den långsiktighet och trygghet i planeringen som är nödvändig allra helst på detta område, som innebär stora åtaganden under lång tid. Därför finns det, som sagt, all anledning att avvakta Skolverkets redovisning innan ytterligare överväganden görs.

Samtidigt som Socialdemokraterna föreslår försämrade ekonomiska villkor för de fristående skolorna vill de förbjuda de fristående skolorna att ta ut elevavgifter. Det är bara att konstatera att när de fristående skolorna ges likvärdiga ekonomiska villkor som de kommunala är elevavgifter inget problem. Över 130 av de 170 fristående skolorna är i dag helt avgiftsfria.

Att förbjuda elevavgifter skulle emellertid innebära att man också förbjuder fristående skolor att bedriva verksamhet utöver den som motsvaras av den utbildning som förekommer vid kommunala grundskolor. Det kan röra sig om extra kostnader för undervisningsmateriel i en Montessoriskola eller

något annat. Att införa ett sådant förbud vore att lägga hämsko på de fristående skolornas möjlighet till pedagogisk och annan utveckling.

Däremot slår utskottet fast att elevavgifterna skall vara skäliga med hänsyn till vad som kan vara rimliga kostnader för verksamheten och att Skolverket har till uppgift att bedöma skäligheten både i samband med beslut om godkännande av skolan och vid sin tillsyn.

När det gäller tillsynen av de fristående skolorna klargör vi att den myndighet som har befogenhet att godkänna en skola och också befogenhet att återkalla ett godkännande, dvs. Skolverket, skall ha ansvaret för den pedagogiska tillsynen. Kommunen skall naturligtvis fortsatt ha skyldighet att se till att de barn som är skolpliktiga fullgör sin skolplikt, men också att utöva tillsyn enligt t.ex. hälso- och miljölagen och annan lagstiftning som ålägger kommunen att utöva tillsyn över den verksamhet som bedrivs i kommunen.

Detta hindrar ju inte att en kommun som får reda på att det förekommer missförhållanden i en fristående skola påtalar detta för Skolverket.

Herr talman! Det som förvånar mig allra mest är egentligen att Socialdemokraterna motsätter sig gymnasieskolornas möjlighet till entreprenadsamarbete, dvs. att få möjlighet att komma i åtnjutande av det kunnande och den kompetens som finns i arbetslivet och dessutom få tillgång till moderna resurser i form av utrustning och maskiner, resurser som en kommun själv kan ha svårt att ekonomiskt klara av.

Jag tycker att det konstigt att Jan Björkman, som kommer från en mindre kommun, inte inser vilken betydelse det har för små kommuner med små gymnasieskolor att kunna utnyttja den kompetens som finns i näringslivet runt omkring den gymnasieskolan.

Jag är, som sagt, övertygad om att en ökad samverkan med arbetslivet innebär en vitalisering av utbildningen, inte bara för eleverna utan också för de yrkeslärare som är verksamma inom dessa områden.

Ny demokrati har i en reservation velat gå längre än de borgerliga partierna och föreslår en generell möjlighet till entreprenadlösningar. Låt mig peka på den möjlighet som finns genom att regeringen kan besluta om tillstånd i andra fall, om det finns särskilda skäl. Samtidigt är jag lika angelägen om att slå fast vikten av att se till att likvärdigheten och helhetssynen i utbildningen säkerställs.

När det gäller frågan om lärarnas kompetens vid entreprenad är det för mig självklart att det endast är utbildning av god kvalitet som kan komma i fråga. Det är ju just kompetensen hos entreprenören som gör att det är intressant för en skola att samarbeta. Om en kommun eller ett landsting söker en entreprenadlösning gör den det för att det är till fördel för utbildningen, inte tvärtom.

Läraren skall självfallet ha kompetens för den undervisning den skall bedriva, både vad avser yrkeskunnande och pedagogisk insikt. Det är emellertid inte alltid möjligt att enbart anlita personal som har formell lärarutbildning, t.ex. i ett företag som anordnar undervisning på entreprenad.

Men, som vi också framhåller i betänkandet, kompetensen hos entreprenörens lärare måste alltid vara sådan att kvaliteten i undervisningen håller samma nivå som annars krävs inom det offentliga skolväsendet.

Herr talman! En fråga som vållat viss osäkerhet är den samverkan som

finns mellan kommunerna och landstingen när det gäller gymnasieutbildning. Låt mig klargöra att de samverkansavtal som finns inte berörs av denna entreprenadreform. Det samarbete som finns i dag kan även fortsättningsvis äga rum enligt de övergångslösningar som riksdagen beslutade om i samband med beslutet om den nya gymnasieskolan. Det finns ingen anledning att slå sönder det som fungerar bra.

Jag vill när det gäller särskolan och val av skolform säga följande.

En arbetsgrupp har tillsatts som en direkt följd av det beslut riksdagen fattade under förra riksmötet. Den arbetsgruppen har till uppgift att följa utvecklingen när det gäller föräldrar och skolans samverkan vid val av skolformer.

I arbetsgruppen ingår företrädare för såväl särskolan som föräldrar och handikapporganisationer. Arbetsgruppen skall redovisa sina förslag och synpunkter under våren 1994. Jag tycker att det är rimligt att riksdagen avvaktar arbetsgruppens redovisningar innan man går vidare.

Jag vill till sist bara kommentera det enskilda fall i Göteborg som Jan Björkman tog upp. Enligt den uppgift som jag har fått var skolan mycket väl beredd att ta emot denna elev, men stadsdelsnämnden ville inte bidra med mer än 85 %. Det stärker mig bara i min uppfattning att riksdagen bör stå fast vid principen om elevens minsta rätt och kommunens minsta skyldighet.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till utbildningsutskottets hemställan i betänkandet UbU17.

Anf. 116 JAN BJÖRKMAN (s) replik:

Herr talman! Låt mig av de funderingar som Chris Heister har riktat mot mig först ta upp den som gällde vårt motstånd mot entreprenader. Vi menar att det krävs utbildning för att undervisa, och vi anser att det är viktigt att samhället också slår fast det kravet för att garantera elever en bra, likvärdig och högkvalitativ utbildning.

Vad hoppas Chris Heister uppnå med den lärarlösa skola som hon och utskottsmajoriteten nu förespråkar? Hoppas man att skolan skall bli bättre utan utbildade lärare? Om det nu är förhoppningen, varför då inte tillämpa det på hela gymnasieskolan? Varför inte ta steget fullt ut? Varför vara så blygsam och nöja sig med denna del av den?

Chris Heister bekymrar sig för hur vi i min hemkommun, som är en liten kommun, skall kunna bevara kompetensen och undrar om det inte vore bra med entreprenadverksamhet. Jag kan försäkra Chris Heister att vi skall lyckas ge gymnasieeleverna i min hemkommun en god utbildning utan entreprenad. För att utnyttja utrustning och maskiner samt kompetens hos kringliggande företag krävs inte att samhället avhänder sig ansvaret för utbildningen. Man behöver inte entreprenadisera för att utnyttja utrustning i omkringliggande företag. Man behöver inte sälja ut skolan för att få möjligheter att tillgodogöra sig företagets kompetens.

I det här avseendet litar tydligen Chris Heister dessutom obetingat på kommunalpolitikerna. Det vore klädsamt om samma tillit fanns när det gällde att övergå från det nuvarande centralstyrda statsbidragssystemet för de fristående skolorna till ett behovsstyrt system, där kommunerna fick göra en bedömning av resursbehovet.

Chris Heister säger att det behövs långsiktighet och trygghet i finansieringen för de fristående skolorna, och det är säkert riktigt, men de förutsättningarna ges ju inte för de ordinarie skolorna i dagens – Moderaternas – Sverige. Av ideologiska skäl görs ju nu dramatiska förändringar i den normala offentliga skolverksamheten. Det är fråga om stora nedskärningar, som slår hårt och drabbar de svaga eleverna hårdast.

Anf. 117 CHRIS HEISTER (m) replik:

Herr talman! Jan Björkman säger att kommunerna avhänder sig ansvar genom att ingå i entreprenadsamarbete. Det förstår jag inte alls. Kommunerna söker faktiskt en kompetens som de själva inte har eller den fördel som kan ligga i att kunna utnyttja viss utrustning och annan dyr materiel på ett företag, varigenom pengarna kan användas på ett bättre sätt.

Jan Björkman antydde vidare i sitt inledningsanförande att man på något vis lägger hela entreprenadutbildningen utanför skolan. Så är inte fallet. Detta ligger inom ramen för skolans verksamhet. Rektorn är ansvarig för utbildningen och har ett direkt pedagogiskt ansvar. Skolan har också ansvaret för planeringen av skolarbetet.

Vad det handlar om är ju att skolorna och kommuner och landsting skall få möjlighet att i skolan utnyttja den kompetens och det kunnande som finns ute i arbetslivet. Jag tror att det blir bra för skolan. Jag menar att detta skulle vitalisera både eleverna och lärarna, inte tvärtom. Det förvånar mig verkligen att Socialdemokraterna är emot denna reform. Det hade varit mera naturligt att ni hade sagt ja.

Jan Björkman talar vidare om ett centralstyrt system där vi vill garantera elevens minsta rätt och kommunens minsta skyldighet när det gäller att välja fristående skolor. Jag tyckte att jag i mitt inledningsanförande gav klart uttryck för den oro som jag känner, om man inte genom beslut i Sveriges riksdag skulle göra på det viset. Vad vi åstadkommer genom detta beslut är att föra ned avgörandet till frukostbordet, där jag, de mina och andra familjer kan bestämma över vilken skola våra barn skall gå i. Det är grunden för det hela. Vi skall inte vara beroende av kommunpolitiker på den punkten.

Jan Björkman säger att jag är inkonsekvent när jag jämför entreprenadlösningar och fristående skolor. Det är en stor skillnad, Jan Björkman, mellan det samarbete inom ramen för det offentliga skolsystemet som en entreprenad utgör och ett val av ett fristående alternativ utanför den offentliga skolan. I det senare fallet finns det ett konkurrensförhållande, och det tycker jag att jag gav uttryck för genom att referera till de samtal som jag har haft med företrädare för många fristående skolor, som har stora bekymmer i samarbetet och diskussionen med kommunerna om t.ex. ersättningen för de elever som väljer en fristående skola.

Anf. 118 JAN BJÖRKMAN (s) replik:

Herr talman! Jag tycker att det är bra med näringslivs- och arbetslivskonakter för skolan. Jag tror att det kan berika skolan, inte bara när det gäller utrustning utan även på annat sätt.

Men det som vi socialdemokrater har vänt oss mot är att mycket av ansvaret för den kommunala verksamheten överlämnas till företagen. Risker blir

att man får en företagsanpassad verksamhet, som inte tillgodoser bägge sidor, dvs. både kravet på bra yrkeskompetens och förutsättningar att ta sig ut i arbetslivet och kravet på medborgarkompetens. Det gäller också att man inte blir fastlåst i systemet och att man har valfrihet framöver.

Med en annan modell, där man åtminstone slår vakt om lärarutbildningen som en garant för bra utbildning åt ungdomarna, skulle det här förslaget vunnit större gehör. Det är inte bara socialdemokrater som är negativa till den här modellen, utan många remissinstanser och de som jobbar i verksamheten har uttryckt kritiska synpunkter.

Chris Heister säger om de fristående skolorna och statsbidragssystemet att hon vet att Socialdemokraterna i grunden är motståndare till friskolorna. Så är naturligtvis inte fallet. Vi socialdemokrater är motståndare till ett offentligt bidragssystem, som får orimliga konsekvenser, vilket vi också påpekat.

I det nuvarande systemet sägs det att spridningen när det gäller behoven för de mest resp. minst behövande inte får vara mer än 15 %, dvs. man garanterar 85 %, något som man inte är beredd att ändra på. Samtidigt vet vi, vilket också från andra håll poängterats, att spridningen, behovsstyrningen, i den vanliga verksamheten är större än dessa 15 %.

Chris Heister säger att det är viktigt för familjerna att kunna välja och fritt styra. Men varför vill inte Chris Heister ge föräldrar till utvecklingsstörda barn rätten och möjligheten att välja skolform? Varför är ni inte lika snabba med att lägga fram förslag för att fatta beslut om när det gäller den delen? Det vore bra om Chris Heister kunde klargöra om ni är beredda att ge även dessa föräldrar samma rättigheter som övriga föräldrar.

Anf. 119 CHRIS HEISTER (m) replik:

Herr talman! Jan Björkman argumenterar som om det här med entreprenadlösningar är något som man är tvungen till. Entreprenadlösningar väljs i den utsträckning som kommunen önskar. Självfallet bör den lösning som väljs vara till fördel för utbildningen, annars väljs den inte.

Jan Björkman säger att Socialdemokraterna inte är motståndare till fristående skolor. Det är bra att Jan Björkman slår fast detta. Det innebär att ni inte är beredda att riva upp denna friskolereform om ni skulle komma tillbaka till makten.

Men när man läser era motioner blir man litet tvivlande. Om vi studerar reservationerna till dagens betänkande finner vi fyra inskränkningar i den friskolereform som majoriteten i riksdagen ställt sig bakom. Den första inskränkningen handlar om att kommunerna beslutar om bidraget. Den andra inskränkningen handlar om att i lag förbjuda elevavgifter. Den tredje inskränkningen handlar om att kommunen skall ha inflytande över vilka fristående grundskolor som får starta och den fjärde inskränkningen handlar om en nedre gräns avseende antalet elever i en fristående skola för att den skall bli godkänd.

Det är alltså fyra inskränkningar i dagens friskolereform. Två av dem, nämligen när det gäller elevavgifter och en nedre gräns för antalet elever, innebär en skärpning i förhållande till den situation som gällde innan den borgerliga regeringen tillträdde. Det vore klädsamt om vi från den socialde-

mokratiska sidan fick höra vilka inskränkningar som ni inte tänker genomföra, om ni kommer tillbaka till makten.

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

Anf. 120 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Chris Heister, vilken är den högsta elevavgift som i dag be-
höver tas ut på grundskolenivå?

*Valfrihet i
skolan*

Anf. 121 CHRIS HEISTER (m) replik:

Herr talman! Precis som jag sade i mitt inledningsanförande måste en så-
dan bedömning göras i förhållande till den verksamhet som den fristående
skolan bedriver. Det är Skolverkets uppgift, i samband med ett godkän-
nande av en fristående skola, att ta ställning till. Det gäller även tillsynen av
den fristående skolan.

Anf. 122 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Har Chris Heister ingen egen uppfattning i denna fråga?

Anf. 123 CHRIS HEISTER (m) replik:

Herr talman! Det framgår klart att elevavgifterna skall vara skäligen och
inte segregering. De skall också ge möjlighet för sådana delar i skolverk-
samheten som skiljer sig från kommunens skola. Jag kan inte säga något ex-
akt belopp. Det får göras en skäligen bedömning, vilket är Skolverkets uppgift.

Anf. 124 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Dagens eftermiddagsdebatt handlar om regeringens propo-
sition rörande valfrihet i skolan. Förslagen som jag noterat att utskottets ma-
joritet i huvudsak ställt sig bakom är var för sig utomordentligt betydelse-
fulla. Samtidigt skulle jag gärna vilja understryka att propositionen är en del
av regeringens samlade skolpolitik.

Målen för utbildningspolitiken är inte så svåra att bli överens om här i
kammaren. Att Sverige skall erbjuda alla barn och ungdomar utbildning av
hög kvalitet och att vi skall ha likvärdig utbildning över hela landet uppfattas
som självklart.

Under innevarande riksmöte har jag visserligen av och till fått en del kom-
mentarer kring regeringens uttalanden om att skapa Europas bästa skola,
men jag uppfattar det inte som en målsättning som opponenter i sak ifrå-
gasätter utan mer som agitation. Ingen i den här kammaren torde ifrågasätta
betydelsen av höga ambitioner när det gäller utbildningspolitiken.

Men om det är enkelt att bli överens om målen, är det betydligt mer be-
svärligt att vinna enighet om medlen. Visserligen, och det förtjänar att påpe-
kas här i kammaren, ställer de flesta upp bakom den nya ansvarsfördel-
ningen när det gäller skolväsendet. Problemet är att några stannar på halva
vägen och att andra gärna talar om decentralisering men känner mycket stort
behov av att i varje sammanhang kringgärda det lokala ansvaret med mäng-
der av regler, riktlinjer och detaljer.

Regeringens idé är dock mycket klar. Vi vill ha färre centrala regler. Men
de regler som vi har skall vara bra. Jag medger att denna formulering är
mycket förenklad, men i sak är den rätt. Vår idé handlar om att fullfölja de-

centralisering av besluten om skolan. Det vore olyckligt om riksdagens beslut om ansvaret i skolan bara flyttades från riksdagen till kommunfullmäktige. Elever, föräldrar och de enskilda skolorna skall få mer att säga till om. Det är ett viktigt mål med regeringens arbete.

Regeringen anser att offentliga och fristående skolor skall arbeta på likvärdiga villkor. Att bryta det offentliga skolmonopolet är viktigt, om man vill skapa mångfald och flexibilitet i skolväsendet. Den reform som riksdagen fattade beslut om förra hösten har också varit mycket framgångsrik.

Med dagens ärende går vi vidare. Särskilt viktigt är det att rätten att välja skola skrivs in i skollagen och att elevens val blir utgångspunkt för placering också inom det offentliga skolväsendet. De flesta eleverna går ju faktiskt där.

Med anledning av den hittills förda debatten vill jag påpeka att motsvarande möjlighet att välja skola också föreslås när det gäller barn på särskolans område. Det visar på ett svaghetstecken att Socialdemokraterna använder handikappade och utvecklingsstörda elever som ett vapen för att misskreditera frågan om fristående skolor och allas möjligheter att välja.

Det vore bättre om vi försökte se till att de eventuella brister som finns i systemet blir belysta här i kammaren och att vi gör någonting åt dem, brister som möjligen kan innebära att de fördomar som kan finnas om bl.a. utvecklingsstörda elever minskar deras möjligheter.

Än så länge har vi olika uppfattning när det gäller avgörandet om placering av elever i viss skolform. Men då handlar det inte om att välja skola och placering. Av omtanke om eleverna har vi i den här mycket svåra frågan tillsatt en arbetsgrupp inkluderande föräldrarepresentanter för att noggrant undersöka hur det faktiskt fungerar. Jag tycker inte att det är fel att invänta deras synpunkter och resultat.

Skälet till att frågan om elevens val har sådan betydelse är givetvis att valmöjligheterna skapar ökat intresse för skolan och elevernas skolgång över huvud taget, samtidigt som det ger elever och föräldrar ökat inflytande. Det är också med glädje som jag har noterat att just denna del av propositionen vunnit stor uppslutning i alla partier.

I samband med att regeringen lade fram propositionen om likvärdiga ekonomiska villkor för offentliga och fristående skolor förra året, aviserade jag att regeringen skulle följa upp frågorna och komma med förslag om gymnasienivån. När det gäller gymnasienivån föreslår vi nu en indelning av berörda skolor i två kategorier – fristående gymnasieskolor och kompletterande gymnasieskolor. För gymnasieskolor med utbildningar som motsvarar gymnasieskolans nationella program skall det efter regeringens prövning kunna utgå såväl bidrag som studiemedel. Kriterierna påminner om dem som gäller fristående skolor på grundskolenivån – dock gäller dessutom att berörda kommuner via länsstyrelsen skall ge sitt yttrande innan frågan prövas av regeringen.

En hel del utbildningar över grundskolenivån utgör betydelsefulla inslag i det svenska utbildningsväsendet. Inte sällan erbjuder fristående skolor på byggnadsutbildningar eller inriktningar som saknas i det offentliga skolväsendet. Regeringen föreslår därför att sådan utbildning skall kunna ställas

under statlig tillsyn, dvs. att eleverna skall kunna få studiemedel, och att man i vissa fall skall kunna tilldela den typen av utbildningar statsbidrag.

Inte heller de förslagen tycks vara särskilt kontroversiella i kammaren.

Nej, det är två delar av propositionen som uppenbarligen väcker känslor. Det är för det första själva grundfrågan, dvs. huruvida man vill eller inte vill att offentliga och fristående skolor skall arbeta utifrån likvärdiga ekonomiska villkor. Socialdemokraterna uppvisar en makalös kreativitet när det gäller att hitta fel och brister i regeringens förslag. Ersättningsnivån anses fel, avgifter i friskolorna är fel, formen för beslut om bidrag till fristående skolor är fel, ja, man får en känsla av att fristående skolor är fel över huvud taget för socialdemokraterna. Ni vill inte att elever och föräldrar skall kunna välja en fristående skola – så enkelt är det. Åtminstone skall det i så fall inte göras ekonomiskt möjligt för flertalet. Det var det ju inte heller under den socialdemokratiska regeringsperioden.

Det är för det andra – och det förvånar inte bara Chris Heister utan även mig – möjligheterna för en kommun att lägga ut viss undervisning i gymnasieskolan på entreprenad. Regeringen föreslår i det här sammanhanget att kommuner och landsting skall kunna lägga ut undervisning inom ämnesblocken estetiska ämnen, ekonomiska ämnen, tekniska ämnen och yrkesämnen på entreprenad. Motiven för förslaget är framför allt att företag och andra, inte minst när det gäller yrkesutbildningar, i vissa fall kan erbjuda bättre kompetens och mer verklighetsanknuten utbildning än vad den kommunala skolan klarar.

Jag vet inte om ledamöterna har haft tillfälle att läsa kvällstidningarna ännu, men precis innan jag gick in i kammaren läste jag i dagens Expressen om en mycket trist historia i Borås, där man har haft gesällprov. Av 18 elever blev 16 kuggade – siffrorna var i alla fall i den storleksordningen – därför att de efter tre års utbildning inte klarade av branschens yrkeskrav. Det är möjligt att branschens krav i det här fallet var felaktiga – det vet inte jag. Det är också möjligt att det var något som brast i provningen.

Vi får ofta höra från högskolan eller från branscher att gymnasieskolans utbildning inte håller måttet. Ibland kanske det är sant. Det är därför som vi måste få till stånd ett ökat samarbete. Det är också därför som man i vissa fall kan behöva lägga ut någon del på entreprenad – vi har kanske inte kompetensen i den vanliga gymnasieskolan. Jag tycker att det är självklart att man skall säga ja till detta. Men det är uppenbart att det förslaget ogillas på flera håll.

Ett genomgående drag i kritiken i motioner och på andra håll är misstro mot kommunernas vilja och förmåga att ta ansvar för gymnasieutbildning över huvud taget. Skrönor om hur kommunalpolitiker skulle strunta i att anordna egen utbildning för att i stället lägga ut uppgiften på vilket företag som helst bara det är billigt eller sälja ut skolan som Jan Björkman påstår insinuerar att kommunalpolitiker skulle vara beredda till precis vad som helst för att minska utbildningskostnaderna.

Jag delar inte den uppfattningen. Regeringen delar inte heller den uppfattningen. Riksdagen borde inte mot bakgrund av den ansvarsfördelning som man har beslutat om när det gäller skolan hysa en sådan misstro mot kommunala förtroendemän. Jag tycker i stället att vi skall utgå från att kom-

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Valfrihet i
skolan*

munerna kan ta sitt ansvar och att de vinnlägger sig om att hitta lösningar som ger bästa möjliga utbildning också när budgeten är snäv.

Regeringen anser inte – det har ju redan diskuterats här – att lärarutbildning skall vara ett absolut krav för att undervisa när det gäller den begränsade möjlighet till entreprenad som nu föreslås. Om man skall lägga ut undervisningen inom ett ämne eller en del av ett ämne, t.ex. klippning för de elever som går inriktning för frisörer inom hantverksprogrammet, är formell lärarutbildning fel krav – så enkelt är det. I stället måste man kräva att vederbörande lärare har god kompetens i det aktuella ämnet och förmåga att lära ut de kunskaperna. De kraven ställer regeringen i propositionen. Huvudmannen för gymnasieutbildningen och rektorn har ansvar för att se till att den som tar en entreprenad har den kompetensen och den förmågan. Jag tycker inte att man skall slarva och påstå att vi har struntat i det här.

Att formulera krav som gör hela projektet att lägga ut någon del av utbildningen på entreprenad meningslöst bara för att man misstror lokala beslutsfattare är att gå som katten kring het gröt. Säg som det är i stället: Ni är emot utbildning som genomförs av någon annan än den som är anställd av kommunen. Alternativet är att ni egentligen inte tilltror kommunerna förmågan att ta ansvar för den viktiga gymnasieutbildningen över huvud taget. Jag medger att det skulle få visst eko i debatten om riksdagen uttalade det eller om de partier som nu har den uppfattningen sade så, men det är ju konstanten av den kritik som man riktar mot det förslag som regeringen nu har lagt fram.

Kommunernas ansvar för hela gymnasieutbildningen ligger fast, liksom kravet på kompetens och kvalitet. Den typen av krav kommer den här regeringen aldrig att ifrågasätta. Det är oerhört viktigt att man håller fast vid dem, men man får inte vara formalist så att hela idén med utbildningen går förlorad. Det är risken med en del av de oppositionsförslag och den kritik som har framförts.

Anf. 125 JAN BJÖRKMAN (s) replik:

Herr talman! Skolministern säger att det är två områden som väcker känslor i det här sammanhanget. Det ena skulle då vara förslaget om entreprenad och det andra förslaget om fristående skolor.

När det gäller entreprenaden uttrycker sig skolministern så försiktigt som om det handlade om att lägga ut någon del. I själva verket handlar det ju om en generell rätt – det är ju det vi skall besluta om – att lägga ut utbildning på entreprenad, utan krav på lärarbehörighet, utan krav på lärarutbildning. Det är ju det som förslaget går ut på och som vi om en liten stund också kommer att få se riksdagsmajoriteten fatta beslut om.

För vår del handlar det inte om någon misstro som skolministern är inne på. Vi menar att samhället har skyldighet att se till att likvärdigheten och kvaliteten kan garanteras i utbildningssystemet. Vi menar att entreprenad-förslaget inte ger den garantin. Det är utifrån den rationella aspekten som vi är emot det här förslaget.

Jag tycker att det vore betydligt rakare att säga att ni föredrar privata gymnasieskolor. Då är det tydligt att det är någon som har ansvaret, precis som i den kommunala gymnasieskolan. Man kan peka ut vem som har ansvaret

för verksamheten, för utbildningen, och vem som också skall ställas till svars om verksamheten inte fungerar. Nu säger man litet luddigt att det är rektorn som har ansvaret och att man måste öka skolledningsresursen för att kunna kontrollera det här systemet – man är inte säker på hur det kommer att slå.

Jag tror att det hade varit bra om entreprenadförslaget inte hade sett ut som det gör. Därmed inte sagt att det inte är viktigt att ta till vara den kompetens som kan finnas i näringslivet – det har jag poängterat förut. Men en bättre form för det än den man nu har lyckats hitta hade varit att föredra.

När det gäller de fristående skolorna säger Beatrice Ask att Socialdemokraterna hittar fel på friskolesystemet. Nej, Beatrice Ask, vi hittar inte fel – det är verkligheten som tränger sig på och visar en del av de avigsidor som det här systemet för med sig. En skola som har varit kommunal och som väljer att övergå i privat regi får t.ex. mera resurser bara genom att ändra organisationsform. Det är klart att ett sådant system väcker känslor – inte hos oss som politiker utan hos de föräldrar och de elever som skall välja framöver.

Tyvärr är regeringen inte beredd att ändra det orättvisa systemet; där visar regeringen den rädsla för kommunalpolitiker som Beatrice Ask beskyller Socialdemokraterna för att lida av. Man vågar inte överlåta åt kommunalpolitikerna att efter behov tilldela de här skolorna resurser.

Anf. 126 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 127 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Det förslag vi har lagt fram innebär att man skall ha entreprenader inom vissa särskilt angivna delar av gymnasieskolans utbildningar – inte inom all utbildning. Det finns möjlighet för regeringen att, när det finns särskilda skäl, medge entreprenad utöver detta. Som exempel på vad man kan tänka sig tar vi upp hemspråk. Jag tycker att det i texter och i formuleringar ganska tydligt markeras att det inte handlar om en generell rätt, vilket Jan Björkman uppenbarligen läser in i förslaget.

Frågan om ersättningsnivån har diskuterats och utretts på olika sätt. Vi har inte ansett att det nu finns skäl för att ändra den uppfattning vi tidigare hade.

Socialdemokraterna är förvånade över att vi inte vill låta kommunerna bestämma över hur mycket de skall ge till fristående skolor. Det var så det formulerades nu, även om jag vet att ni i en del förslag har uttryckt det något annorlunda. Jag tycker att likvärdigheten över landet är ganska viktig. Det gäller i synnerhet som Sverige har skrivit under internationella konventioner om elevers och föräldrars rätt att välja skola. Då skall inte möjligheterna att i praktiken kunna välja skola bero på vilken kommun man hör till. Det blir dess värre följden, tror jag, om man inte har samma rättighet överallt.

När det gäller avigsidor av system osv. är det klart att vi skall se på vilka brister förslag innebär. Jag tycker att regeringen följer upp sina förslag på olika sätt. Vi gör en del justeringar i denna proposition som vi tycker är nödvändiga, bl.a. av tidpunkten för ansökan om bidrag för friskola osv.

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Valfrihet i
skolan*

Jag tycker inte att oppositionen skall slå sig för bröstet. Under den tid då vi såg alla avigsidor, t.ex. friskolor som i olika kommuner inte fick en krona, betraktades det aldrig som något bekymmer. Det medförde uppenbara problem.

Jag tror återigen att det handlar om den ideologiska skiljelinje som finns mellan borgerliga och socialister. Det är skälet till att vi har olika infallsvinklar i denna typ av frågor.

Anf. 128 JAN BJÖRKMAN (s) replik:

Herr talman! För att börja med det sista vill jag säga att de avigsidor som fanns i det tidigare systemet – den enligt skolministern alltför njugga tilldelningen av medel till privatskolor – påpekades av den dåvarande oppositionen. Det behöver vi inte vara oroliga för. Synpunkterna kom säkert fram.

Jag har fortfarande svårt att förstå varför skolministern är så rädd för en behovsstyrning av resurserna till de fristående skolorna. Är det så att skolministern är orolig för att den överkompensation som sker gentemot friskolor, framför allt om de har etablerat sig i rätt område, inte längre skall få förekomma? Vilket är skälet till att det jag tycker är alldeles självklart, dvs. att skolor skall tilldelas resurser efter behov, inte får ske? Det måste ju vara utgångspunkten för verksamheten. Att säga att spridningen av behovet inte kan vara mer än 15 % – det är vad skolministern säger i dag – framstår för mig som märkligt. Vi vet att spridningen i de offentliga skolorna i dag är betydligt större.

För att knyta an till det skolministern sade om internationella konventioner vill jag läsa ur ett klipp från Göteborgsposten från den 9 maj. Där skriver skolministern mycket riktigt att det givetvis är så att elevers och föräldrars rätt att välja skola, vilket Sverige skrivit under på i internationella konventioner, också bör gälla i det kommunala skolväsendet.

Med tanke på att det skrevs den 9 maj – det var under den vecka då debatten kring den lätt förståndshandikappade flicka som förvägrades rätten att välja skola fördes som livligast i Göteborg – tycker jag att det vore bra om skolministern litet klarare än i dag tog ställning för att föräldrar till utvecklingsstörda barn har rätt inte bara att välja skola utan också att välja skolform. Rätten att välja skolform hänger ju också ihop med rätten att välja skola. Det är för oss socialdemokrater en självklar rätt, och ingenting som man behöver oroa sig för.

Jag skulle avslutningsvis vilja säga att det hade varit bra om skolministern inte bara hade beskrivit grundskolan och det offentliga skolväsendet som ett monopoliserat område eller som ett uniformerat system, vilket man skriver i propositionen, eller som ett konformt system, vilket man skriver i betänkandet. Vi vet att 99 % av Sveriges elever går i den skolan. Vi vet att det inte ser likadant ut i det ena klassrummet som det gör i det andra. Vi vet att det pågår en väldig massa bra verksamhet. Skolministern skulle kanske någon gång kunna uttrycka ett positivt omdöme också om den verksamheten och inte bara om marknaden och aktörerna.

Anf. 129 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Det är alldeles riktigt att kommunerna har litet olika nivåer för de ersättningar som olika skolor får. Det är inte alltid så att varje system imponerar. Det finns brister även där.

Vi har provat frågan om ersättningsnivån. Det finns väl inget exakt facit, men vi har tyckt att det är rimligt att ligga kvar på den här nivån. Jag tror att man kommer att få pröva det av och till, men vi är för att det så långt som möjligt skall vara fasta spelregler. Man skall ha mycket goda skäl till att förändra nivån.

Det är viktigt att framhålla att vi i propositionen tar upp vikten av att elever inom särskolan också får välja skola och att man inom särskolan låter elevens och föräldrarnas val påverka t.ex. placering. Jag försökte reda ut det här redan innan. Det vi inte är överens om, åtminstone om vi skall läsa protokoll, är frågan om prövning av vilken skolform en elev skall tillhöra. Jag försökte att seriöst redovisa vilka skäl vi har för att iaktta en viss försiktighet där.

Jag tycker att utvecklingsstörda elever har rätt att begära att vi ägnar den frågan viss omsorg, precis som *alla* elever har. Vi har vad gäller denna fråga och alla de synpunkter som finns omkring valt att låta en arbetsgrupp titta särskilt på den debatt som har förts och på den verklighet som man möter ute i kommunerna. Det bästa för eleverna när det gäller val av skolform – en fråga vi *inte* behandlar här i dag – är givetvis att föräldrarna ock skolan är överens. Valet fordrar kunskap om utvecklingsstörning, olika pedagogiker och om grundskolans möjligheter att ge eleven rätt stöd samt kunskap om den enskilde individen. I det fallet är föräldrarna nästan alltid de som kan allra, allra mest.

Allt detta är nödvändigt för att man skall kunna fatta rätt beslut. I de allra flesta fall gör man det. Vi tittar nu på om det finns stora brister. Det är inte det vi resonerar om, och det är därför jag tycker att det är så orättvist att Jan Björkman försöker använda den debatten för att misskreditera förslag som handlar om att elever i olika skolformer faktiskt skall kunna välja skola eller placering i större utsträckning än tidigare. Det är den valfriheten vi nu arbetar med. Vi skall titta på det andra senare.

Anf. 130 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Det var ett par resonemang som Beatrice Ask förde som fick mig att begära replik. I det ena sade hon att Vänsterpartiet odlar misstro mot kommunala förtroendevalda. Jag var en av dem som röstade *för* kommunaliseringen. Beatrice Ask kan lyssna på vad hennes partivänner sade i samband med det utbildningspolitiska beslutet. De anförde just denna misstro mot kommunala förtroendevalda. Det går bra att läsa protokollet.

Beatrice Ask förde ett resonemang om entreprenadskap och kompetens som gjorde mig litet nyfiken. Finns det mot bakgrund av det resonemang som fördes över huvud taget något ämne eller någon verksamhet inom skolan som inte kan läggas ut på entreprenad?

Anf. 131 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! När det gäller misstron mot de kommunala förtroendemännen och den debatt som fördes om kommunaliseringen vill jag bara säga att

8 Riksdagens protokoll 1992/93. Nr 123

vi i dag har ett beslut som jag tror att alla ställer upp på. Jag vet också hur debatten såg ut. Därför tror jag att det är oerhört centralt att man visar tilltro och utgår ifrån att kommunerna tar det viktiga ansvar som de nu har fått.

Björn Samuelson frågade om det finns något ämne som inte kan läggas ut på entreprenad. Det finns ett stort område, enklast uttryckt som kärnämnen i gymnasieprogrammen. Jag är ganska säker på att skolan har den bästa professionella kompetens som över huvud taget finns när det gäller att förmedla de ämnens innehåll på ett sådant sätt att så många som möjligt faktiskt tillgodogör sig dem. Jag tror att detta gäller för många av de andra ämnen också. Över huvud taget är det just skolans professionalism som gör att det måste finnas en begränsning när det gäller entreprenadverksamheten. Jag tror att man skall vara försiktig med att lägga ut allt.

Skälet till att vi påpekar att det främst är inom yrkesutbildningar eller yrkesinriktade utbildningar som man hittar exempel på ämnen som vore lämpliga att lägga ut på entreprenad är just att yrkeskompetens och mycket specialiserad kompetens inom vissa grenar ofta saknas hos yrkeslärarna i kommunerna. Möjligen beror det på den snabba tekniska utvecklingen och mycket annat, men det är svårt att hänga med om man samtidigt är verksam inom skolan. Vi är ganska tydliga på den punkten. Det finns en hel del områden där frågan om entreprenad inte behöver diskuteras, åtminstone inte inom överskådlig tid.

Anf. 132 BJÖRN SAMUELSON (v) replik:

Herr talman! Jag kan inte se att det resonemang som Beatrice Ask för när det gäller kompetens och entreprenadskap egentligen skulle sätta stopp för något ämne. Allt kan i princip läggas ut på entreprenad. Det finns ju ingen begränsning i det logiska resonemanget, så att säga.

Det låter litet märkligt att Beatrice Ask exkluderar yrkeslärarna när hon resonerar om kompetensen och professionalismen.

Anf. 133 Statsrådet BEATRICE ASK (m):

Herr talman! Det vore väl främmande att exkludera yrkesvalslärarna, men jag konstaterar att både utrustning och annat ändras så snabbt ute i arbetslivet att det är omöjligt för en lärare som inte direkt är ute i verksamheten att hänga med.

Forskning och annat går också snabbt. Det kan finnas delar av ett centralt ämne där utvecklingen går så fort att man inte ens med fortbildning har kunnat hänga med. Då kan det vara en bättre väg för gymnasieskolan att hyra eller köpa den kompetensen, i stället för att vänta på en ny generation lärare eller genomföra stora utbildningsinsatser.

Anf. 134 BIRGITTA CARLSSON (c):

Herr talman! Vi i Centern ser i betänkandet, Valfrihet i skolan, stora möjligheter och många fördelar. Men vid alla förändringar finns det alltid något område där man har funderingar om hur förslagen kommer att tas emot i kommuner och andra berörda verksamheter.

Vi vill ha en valfrihet för varje elev. De skall kunna välja utbildning och

utbildningsväg. Denna valfrihet skall gälla alla, oavsett vilken kommun man bor i.

Det här betänkandet har ett brett innehåll, men jag kommer bara att lyfta fram två motioner i det. Det är dels Ub161 av Stina Gustavsson m.fl om lant-hushållsskolor, dels Ub162 av Sten Svensson m.fl. från Skaraborgs län om rekrytering till Skara skolscen.

I båda dessa motioner tar man upp problemet med kommuner som inte betalar interkommunal ersättning när elever har sökt sig till dessa utbildningar. Lant-hushållsskolorna är ju en gammal form av utbildning som har funnits länge. Det finns bara ett fåtal kvar. Där ges en bredd, och betydelsen av kunskaper i ämnen som kost, hälsa och hushållsekonomi lyfts fram. Vi har en skola som har blivit mer och mer teoretisk. Därför ser vi det som oerhört viktigt att den här typen av utbildning får finnas kvar. Det är många, som t.ex. jobbar inom vård och omsorg, som behöver den.

Även motion Ub162 tar upp en gammal utbildning. Skara skolscen är 30 år. Den är riksunik på sitt sätt. En stor andel av de elever som har gått igenom utbildningen har fått arbete som skådespelare eller sökt sig till andra teaterhögskolor.

Skara skolscen är den enda förberedande sceniska utbildningen i Sverige. Det gör att den har sökande från hela Sverige. Vid den senaste intagningen var det över 400 sökande till 12 platser. Skolans ekonomi grundar sig på statsbidrag, interkommunala ersättningar och bidrag från Skara kommun. Vi ser det som ett riksintresse att den här utbildningen får vara kvar.

I prop. 1992/93:230 indelas utbildningen i två grupper. Där står det att de utbildningar som jag här talar om kan hänvisas till den grupp som betecknas som kompletterande skola, som omfattar utbildningar som kompletterar gymnasieskolan och är av nationellt intresse.

Jag anser att det är av stort intresse och värde att vi även i framtiden kan erbjuda dessa utbildningar. De är mycket olika, men både Skara skolscen och lant-hushållsskolor har stor betydelse för framtiden, bl.a. som förvaltare av det svenska kulturarvet inom sina områden.

Vår uppfattning är att regeringen värnar om mångfalden inom utbildningsområdet, att den inte vill begränsa möjligheten att kunna välja utbildning eller utbildningsväg. Därför utgår vi från att tolkningen av detta betänkande kan göras så, att dessa skolor även i framtiden kommer att ges ekonomiska möjligheter – genom statsbidrag – att bedriva sin utbildning.

Därmed, herr talman, yrkar jag bifall till hemställan i betänkande UbU17.

Anf. 135 LEIF BERGDAHL (nyd):

Herr talman! Den egendomliga debattordningen i denna kammare medger inte att man som sist anmälde talare går in i debatten tidigare. Därför skall jag svara herr Björkman nu.

Jan Björkman påstod att det av ideologiska skäl sker dramatiska förändringar inom skolans värld i Sverige. Bra! Mycket bra! Det är på tiden att det sker sådana förändringar, men jag vet inte om jag håller med om att de är dramatiska. Tyvärr kommer den ideologiska omskolningen, eller avprogrammeringen skulle jag vilja kalla det, av lärare aldrig att kunna ske. Det

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Valfrihet i
skolan*

tror jag inte kommer att kunna ske innan det växer upp en ny generation lärare.

Tidigare i dag såg vi exempel på s.k. cirkuskonster utförda av socialdemokrater som ställde sig på rad. Att de reagerade på det här viset förvånade mig inte. Att skolan icke skall vara fri och obunden utan styras av samhället, dvs. helst det socialdemokratiska partiet, har länge varit ett önskemål för dem. Om man går emot denna uppfattning uppväcker man Socialdemokraternas vrede. Det är ungefär som att börja röra i ABF, Folkets hus-rörelsen, HSB, osv. Då hotas själva livsnerven i partiet.

Nyligen försökte jag i egenskap av riksdagsrevisor för andra året i följd att få till stånd en granskning av Folkets hus-rörelsen. Givetvis blev det nej. En sådan granskning kommer säkert aldrig till stånd, inte så länge som det finns socialdemokrater med inflytande i den här kammaren. Det var inte bara socialdemokraterna som motsatte sig granskningen av Folkets hus-rörelsen, utan även hela den borgerliga sidan med undantag av en enda moderat.

Det var så här det gick till tidigare i Sverige under den borgerliga regeringen. De vågade inte röra skolan. De satt mellan 1976 och 1982, och ingenting hände med skolan, utrikespolitiken eller försvaret. Man körde på precis på samma sätt. Nu har den här borgerliga regeringen tack vare moderaterna – det skall de ha en eloge för – vågat börja röra i frågan om skolan. Jag är innerligt glad för detta, och jag tackar Beatrice Ask för att hon vågar röra i denna fråga.

I t.ex. Danmark är det naturligt med fria skolor. Där har man myntat uttrycket: Peng følger dreng. Det har varit omöjligt i Sverige. Man har haft socialdemokratiska regeringar i Danmark, men ändå har man haft den här friheten. Man har under många år haft socialdemokratiska regeringar i Tyskland, och ändå har man haft friheten med fria skolor, sjukvård, privatvård, osv.

Det är Socialdemokraterna i Sverige som har varit på det här viset. Man undrar då hur det kunde bli på det här viset inom socialdemokratin i Sverige. Man måste gå långt tillbaka i tiden för att få svar på den frågan. Förstörandet av den svenska skolan började redan på 1950-talet med en herre som hette Stellan Arvidson. Det var en sann socialist som fick ett mycket stort inflytande över den socialdemokratiska utbildningspolitiken. Denna person hade intima förbindelser med DDR, och han var faktiskt ordförande i vänskapsföreningen för DDR och Sverige.

Sedan kom nästa katastrof inom utbildningsväsendet inom socialdemokratin, som politiskt var dominerande i Sverige under mycket lång tid. Det var nämligen Olof Palme. Det var mannen som Ernst Wigforss hade varnat Erlander för. Redan första dagen som utbildningsminister – jag har själv hört Palme med stolthet berätta om det i TV – avskaffade han betygen i ordning och uppförande. Sedan fortsatte han att hålla på med utbildningsväsendet innan han fick större inflytande och kunde kasta sig över försvaret, utrikespolitiken, osv. – med känt resultat.

Studentexamen avskaffades 1968. Det året har som bekant gått till hävderna även av andra orsaker. Då inträffade Parisvåren och efterföljande revolutionsstämning i Sverige. Allt skulle rivas och ett nytt socialistiskt samhälle skulle byggas upp här i landet, om än med demokratiska medel. Sko-

lans standard försämrades. Redan för mer än 20 år sedan accepterade inte Sorbonneuniversitetet avgångsbetyg från svenska gymnasier.

Hur det har gått med gymnasieutbildningen framgår av följande. Jag har testat en mycket skicklig student, som hade femmor i alla ämnen. Han var mycket duktig i matematik, och han var den bästa studenten i Täby gymnasium. Jag visade honom en studentskrivning från reallinjens matematiska gren från 1960-talet. Jag frågade honom hur många tal han kunde klara av. Han tittade länge på uppgifterna. Denne mycket duktiga, intelligenta student sade att han, efter "studentexamen" 1988, möjligen klarade av ett av åtta tal. Jag skall inte ta flera exempel, men jag har många sådana på lager.

Slutligen vill jag citera en herre som med orätt har blivit felbehandlad av svenska massmedia, nämligen Sven Stolpe. Han sade: "Mycket förlåter jag Socialdemokraterna, men aldrig att de raserade den svenska skolan."

Anf. 136 LENA HJELM-WALLÉN (s):

Herr talman! Inte för att jag förstår vad Leif Bergdahls anförande har med dagens ärende att göra, men jag vill ändå göra den kommentaren att det han sade om Socialdemokraterna är sådant nonsens att det inte ens är upprörande.

Anf. 137 LEIF BERGDAHL (nyd):

Herr talman! Jag förstår att man kallar det här för nonsens. Men det jag har sagt är faktiskt sanning. Jag står för vartenda ord. Det är nog genomtänkt – alltihop.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Företogs till avgörande utbildningsutskottets betänkanden 1992/93:UbU18 och UbU17.

Utbildningsutskottets betänkande UbU18

Mom. 1 (avslag på propositionen)

Utskottets hemställan bifölls med 169 röster mot 129 för reservationen av Lena Hjelm-Wallén m.fl. 4 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2-7

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande UbU17

Mom. 1 (entreprenadförhållanden inom skolan)

Utskottets hemställan bifölls med 167 röster mot 133 för reservation 1 av Lena Hjelm-Wallén m.fl.

Mom. 2 (kompetens vid utbildning på entreprenad)

Utskottets hemställan bifölls med 169 röster mot 133 för reservation 2 av Lena Hjelm-Wallén m.fl.

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Valfrihet i
skolan*

Mom. 3 (generella möjligheter till entreprenadlösningar)

Utskottets hemställan bifölls med 280 röster mot 22 för reservation 3 av Claus Zaar.

Mom. 4 (lärarlegitimation)

Utskottets hemställan bifölls med 279 röster mot 22 för reservation 4 av Claus Zaar. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 8 (det kommunala bidraget till fristående grundskolor)

Utskottets hemställan bifölls med 166 röster mot 134 för reservation 5 av Lena Hjelm-Wallén m.fl.

Mom. 11 (elevavgifter i fristående skolor, m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 166 röster mot 135 för reservation 9 av Lena Hjelm-Wallén m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 13 (resursfördelningen till kommunala grundskolor)

Utskottets hemställan bifölls med 279 röster mot 22 för reservation 10 av Claus Zaar.

Mom. 27 (val av skolform)

Utskottets hemställan bifölls med 168 röster mot 133 för reservation 16 av Lena Hjelm-Wallén m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

12 § Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 4 juni

Företogs till avgörande utrikesutskottets betänkanden 1992/93:UU24, UU28, UU30, UU33 och UU34, konstitutionsutskottets betänkande 1992/93:KU36, lagutskottets betänknaden 1992/93:LU49 och LU44, konstitutionsutskottets betänkanden 1992/93:KU38 och KU39, försvarsutskottets betänkanden 1992/93:FöU10 och FöU12, socialförsäkringsutskottets betänkanden 1992/93:SfU15 och SfU18, utbildningsutskottets betänkande 1992/93:Ubu19 samt jordbruksutskottets betänkande 1992/93:JoU27 (be-
träffande debatten i dessa ärenden, se prot. 122).

Utrikesutskottets betänkande UU24
Utskottets hemställan bifölles.

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

Utrikesutskottets betänkande UU28
Utskottets hemställan bifölles.

Utrikesutskottets betänkande UU30
Utskottets hemställan bifölles.

Utrikesutskottets betänkande UU33
Mom. 1 och 2 (bemyndigande m.m.)

Utskottets hemställan bifölles med 168 röster mot 134 för reservationen av Mats Hellström m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Utrikesutskottets betänkande UU34
Utskottets hemställan bifölles.

Konstitutionsutskottets betänkande KU36
Utskottets hemställan bifölles med 169 röster mot 134 för reservationen av Thage G Peterson m.fl.

Lagutskottets betänkande LU49
Utskottets hemställan bifölles.

Lagutskottets betänkande LU44
Mom. 1 (avgift på oinspelade band)
Utskottets hemställan bifölles med 290 röster mot 11 för meningsyttringen av Elisabeth Persson i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (droit de suite)
Utskottets hemställan bifölles med 163 röster mot 140 för reservation 1 av Maj-Lis Lööw m.fl.

Mom. 3 (fotografirätten)
Utskottets hemställan bifölles med 162 röster mot 140 för reservation 2 av Holger Gustafsson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.
Bertil Danielsson (m) och Hadar Cars (fp) anmälde att de avsett att rösta nej men markerats ha röstat ja.

Mom. 5 (framförande av verk vid gudstjänst)
Utskottets hemställan bifölles med 289 röster mot 12 för meningsyttringen av Elisabeth Persson i motsvarande del.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets betänkande KU38

Mom. 1 (utrikessekretessen)

Utskottets hemställan med godkännande av utskottets motivering bifölls med 169 röster mot 134 för utskottets hemställan med godkännande av motiveringen i reservation 1 av Thage G Peterson m.fl.

Mom. 2 (offentlighetsprincipen och meddelarskyddet)

Först biträdde reservation 2 av Thage G Peterson m.fl. med 129 röster mot 12 för det av Bengt Hurtig under överläggningen framställda särskilda yrkandet. 162 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 168 röster mot 133 för reservation 2 av Thage G Peterson m.fl. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Konstitutionsutskottets betänkande KU39

Utskottets hemställan bifölls.

Försvarsutskottets betänkande FöU10

Utskottets hemställan bifölls.

Försvarsutskottets betänkande FöU12

Utskottets hemställan bifölls.

Socialförsäkringsutskottets betänkande Sfu15

Mom. 2 (kompensationsnivån inom sjukförsäkringen)

Utskottets hemställan bifölls med 289 röster mot 11 för meningsyttringen av Berith Eriksson i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Socialförsäkringsutskottets betänkande Sfu18

Utskottets hemställan bifölls.

Utbildningsutskottets betänkande UbU19

Utskottets hemställan bifölls.

Jordbruksutskottets betänkande JoU27

Utskottets hemställan bifölls.

På förslag av förste vice talmannen medgav kammaren att de ärenden som hann debatteras färdigt under återstoden av dagens sammanträde fick företas till avgörande vid morgondagens arbetsplenium.

13 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs
utbildningsutskottets betänkande
1992/93:UbU20 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 8 juni.)

14 § Mervärdesskatt

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1992/93:SkU26 Mervärdesskatt (prop. 1992/93:190).

Anf. 138 YVONNE SANDBERG-FRIES (s):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande SkU26 behandlas ett antal förslag om mervärdesskatt.

Vi socialdemokrater instämmer i förslaget om att momsbelägga väg- och broavgifter. Vi har i utskottet också kunnat enas om ett tillkännagivande till regeringen. I detta tillkännagivande gör utskottet helt klart att den s.k. Den-
nisöverenskommelsen om storstadstrafiken alltså skall gälla. Tillkännagivandet innebär också att full kompensation skall utgå till följd av att skatteplikten utvidgas. Detsamma gäller även Rödöbron i Jämtlands län.

Vi socialdemokrater är också överens med utskottsmajoriteten om att undanta medicinskt betingad fotvård från mervärdesskatt. Detsamma gäller lokaler eller anläggningar för sport och idrottsutövning.

Vidare har vi kunnat bli eniga om ytterligare ett tillkännagivande till regeringen. Där begär vi att regeringen skall påskynda den beredning som skall ske, så att riksdagen snarast kan ta ställning till förslag som leder till att svenska försäkringsföretag inte missgynnas i den internationella konkurrensen på grund av momsregler.

När det däremot gäller förslaget om att ta tillbaka den momsbeläggning beträffande skepp och luftfartyg som genomfördes som ett led i skatteomläggningen tar enigheten slut.

Skattereformen ledde till en kraftig motsbreddning, och den har också lett till att ca 70 % av den privata konsumtionen i dag beskattas. Tidigare var det bara ca 55 %.

Genom den här breddningen av motsen har denna blivit mera konkurrensneutral och styr därmed inte i samma utsträckning som tidigare. Det här var en stor poäng med skattereformen.

De problem som nu anges som skäl för att ta bort momsplikten på fartyg och luftskepp är en fråga som analyserats väldigt noga i samband med skatteomläggningen. De problem som kan uppkomma är inte unika för företag inom transportbranschen. I alla händelser är de inte värre än att det går att leva med dem.

Att regeringen med riksdagsmajoritetens goda minne bit för bit trasar sönder skattereformen är tyvärr ett faktum. Men när utskottsmajoriteten, utan föregående diskussion, helt plötsligt bestämmer sig för att momsbefria s.k. alternativmedicinska behandlingar är det inte utan att man blir något häpen.

I de motioner som utskottsmajoriteten i allt väsentligt säger sig instämma i argumenterar man utifrån ett slags konkurrensresonemang. Eftersom skolmedicinen är momsbefriad och alternativmedicinen är momspliktig snedvrids konkurrensen. Det innebär – det framgår om man läser motionerna – att det är kostnaden som styr valet av vård. Annorlunda uttryckt: Som utskottsmajoriteten och motionärerna resonerar vänder sig svenska folket till den traditionella sjukvården, som har krav på sig att åtgärderna skall stå i överensstämmelse med vetenskap och beprövad erfarenhet endast därför att den vården är billigare.

I en annan motion påstås det att "ofta kan alternativmedicinen bota patienter där skolmedicinen gett upp".

Vi vet att det finns ca 200 olika alternativa behandlingsformer i landet. Vi vet också att det är bara för ett fåtal av de alternativa terapierna som det finns dokumentation om effekterna. Flertalet har inte utsatts för någon vetenskaplig prövning. Trots detta är utskottsmajoriteten beredd att likställa dessa terapier skattemässigt med den etablerade sjukvården.

Man undrar om det möjligtvis inte finns några läkare eller andra sjukvårdskunniga personer i de borgerliga partierna som reagerar över detta plötsliga ställningstagande från utskottets sida.

Är det verkligen lämpligt i dagens läge, med stora besparingskrav på den befintliga, vetenskapligt beprövade sjukvården, att momsbefria alla tänkbara alternativmedicinska behandlingar – t.ex. nasal reflexterapi, hawaiiansk tarmrening, dianetik eller ädelstensterapi?

Vi socialdemokrater ser liksom – det är jag övertygad om – en absolut majoritet av svenska folket med stort allvar på hälso- och sjukvården. På denna skall vi medborgare ha rätt att ställa mycket höga krav. Vi skall kunna lita på att den som behandlar vår kropp och vår själ har en adekvat utbildning. Ansvar skall kunna utkrävas.

Därför lämpar sig hälso- och sjukvården sällsynt illa för nyliberalt teoretiserande. Att, som utskottsmajoriteten gör, se medicinsk behandling endast i ett snävt konkurrensperspektiv är för oss fullständigt främmande. Därför tillsattes under den socialdemokratiska regeringen Alternativmedicinkommittén, som hade i uppdrag att seriöst pröva vilka alternativmedicinska behandlingar som förtjänar samhällets stöd. Därför har kiropraktorerna legitimerats. Därför har vi socialdemokrater här i riksdagen upprepade gånger begärt att den borgerliga regeringen skall komma till skott och lägga fram förslag med anledning av Alternativmedicinkommitténs betänkande. Jag beklagar, men jag måste säga att ingenting har hänt.

Jag kan förstå att det här i kammaren finns borgerliga riksdagsledamöter

som börjar tröttna på regeringens senfärdighet. Om dessa ledamöter hade ett resonemang med sina partikamrater i regeringen om att det är dags att skriva fram en proposition i den här frågan vore det bättre än att, på det sätt som nu föreslås, momsbefria all möjlig s.k. alternativmedicin.

Slutligen, herr talman! Den här propositionen är ännu en i raden av propositioner där regeringen inte har ansett sig behöva analysera de statsfinansiella konsekvenserna av sina förslag. Och inte blir det bättre av att utskottsmajoriteten, utan att blinka, är beredd att avstå från skatteintäkter om i storleksordningen 125 miljoner kronor årligen genom momsbefrielse av alternativmedicinen.

Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2 och 3.

Anf. 139 PETER KLING (nyd):

Herr talman! Skatteutskottets betänkande SkU26 handlar, som sagt, om mervärdesskatten.

Vi i Ny demokrati har endast tre reservationer. Men det skulle ha blivit betydligt fler om inte utskottet hade tillstyrkt flera motioner rörande medicinskt betingad fotvård, alternativmedicin och gruppregistrering av företag inom den finansiella sektorn.

I betänkandet föreslås undantag från moms för skepp och luftfartyg samt mervärdesskattelättnader för vissa tjänster angående sport och idrott. Sådant ser vi i Ny demokrati som något mycket positivt. Ja, det är nästan så, att jag hade kunnat skriva utskottsbetänkandet själv. Nu låter jag som en talesman för regeringssidan i utskottet. Det är i och för sig inte meningen. I stället skall jag tala litet grand om Ny demokratis tre reservationer. Dessutom har jag ett särskilt yttrande här.

I samtliga tre reservationer stöder vi oss på att det skall vara full konkurrensneutralitet. I motsats till vad Socialdemokraterna sade förut hävdar vi i Ny demokrati att det är *mycket* bra att det blir full konkurrensneutralitet.

Därför stöder jag en motion om momsbefrielse avseende privata, fristående skolor. Det är en självklarhet. Den som vill öppna en privat, fristående skola måste ju få konkurrera på samma villkor som de statliga och kommunala skolorna. Därför anser jag att väckta motioner är helt korrekta. Jag tycker mig utläsa av utskottsbetänkandet att regeringen så snart som möjligt ämnar göra något åt detta. Jag hoppas verkligen att det kommer ett betänkande till hösten om momsbefrielse av de privata skolorna.

I en reservation påpekar vi att det skall vara full konkurrensneutralitet mellan de olika TV-kanalerna. Så är det inte i dag, speciellt inte på momssidan. TV 4 får betala moms för vissa reklamprogram, medan andra TV-kanaler är befriade från denna moms. Det är otroligt att man får konkurrera på de villkoren. Men jag som politiker kan inte styra hur en marknad skall fungera. Därför hoppas jag verkligen att kammarens ledamöter är överens med mig om att vi inte är tillsatta för att styra konkurrensen. I stället är det en uppgift för oss politiker här att ge olika marknader samma konkurrensvillkor.

Vidare har vi en reservation som gäller momsbefrielse för gallerier. Ideella föreningar som har hand om galleriförsäljning är momsbefriade. Däremot är kommersiella gallerier inte momsbefriade. Det betyder att de kommersiella gallerierna slås ut, eftersom inte samma konkurrensvillkor gäller. Här vill vi

från Ny demokrati också påpeka att det inte är bra när man som politiker snedvrider konkurrensen.

Jag har ett särskilt yttrande angående momsbefrielse på böcker. Jag har inte tillstyrkt motionen, som är skriven av Bert Karlsson, för nu får vi en likvärdighet mellan böcker och tidningar. Jag hoppas att regeringen så snart som möjligt kommer att momsbelägga tidningarna. Därför, herr talman, har jag inte någon reservation på den här punkten.

Härmed vill jag yrka bifall till reservation 4 och 6 till betänkande SkU26.

Anf. 140 LARS BÄCKSTRÖM (v):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande angående mervärdesskattfrågorna blandas en rad frågor som var för sig inte är av större statsfinansiell vikt. De är däremot viktiga för de berörda yrkesutövarna, för de människor som har del i de här tjänsterna.

Jag vill göra en kort kommentar. Trots att det är av statsfinansiellt ringa vikt belyser det här betänkandet ett problem på mervärdesskattesidan. När man genom skattereformen sänkte inkomstskatterna mycket kraftigt, skulle detta till stor del finansieras på mervärdesskattesidan. Vi fick då ett nytt system som täckte ända upp mot 70 %, vilket den socialdemokratiska talaren har redogjort för, av den privata konsumtionen och mervärdesskatten.

Sedan får vi proposition på proposition, utredning på utredning som arbetar för att i efterhand se över mervärdesskatten. I många fall kommer man fram till att vi bör lätta på mervärdesskatten, att den bör tas bort eller minskas på de här områdena. I många fall kan detta vara välbehövligt, i vissa fall mindre välbetänkt. Den stora principfrågan handlar om att man beslöt om en helhetsfinansiering av skatteomläggningen med mervärdesskatten. Sedan minskar man mervärdesskatteuttaget. Då bortfaller finansieringen. Det är ur det perspektivet som man bör se på den här frågan.

Till de av kammarens ledamöter som arbetar med skattefrågorna vill jag säga, att för min personliga del tror jag att man för kommande tider och debatter bör ta upp en betydande del av det som kallas det strukturella budgetunderskottet, men som rätteligen borde kallas det oförklarade budgetunderskottet. Det härrör från brister på mervärdesskattesidan. Men det är en annan och större debatt. Jag tror att vi skall föra den inom skatteutskottets ram.

Vad gäller yrkandena från utskottet och från reservanterna har vi från Vänsterpartiet redogjort för vår inställning i vår meningsyttring. Vi stöder alltså den socialdemokratiska reservationen i mom. 3. Under mom. 6 stöder vi också den socialdemokratiska reservationen. Vi har således en litet vidare motivering för vårt ställningstagande i denna fråga än bara de här enskildheterna. Det är ett större sammanhang, och det kan visa sig vara nödvändigt att tillsätta en genomgripande utredning för att se på budgeteffekterna av mervärdesskattesystemet.

I mom. 7 har vi samma inställning som Socialdemokraterna. I mom. 13 är vi däremot ensamma från Vänsterpartiets sida. Det är ingen Vänsterpartimotion. Vi har tidigare motionerat i denna fråga, men lidit nederlag i kammarens voteringar. Sören Lekberg och Nils T Svensson har varit mer ihärdiga, och i konsekvensens namn har vi stött dem.

Vi har fått ett mycket säreget förhållande när man mervärdesskattebelade ett område för att skapa konkurrensneutralitet. Man lade på en skatt för den som utförde fastighetsarbete i egen regi. Egentligen är det en egenartad metod, att ett fastighetsbolag får skatta för att man utför arbete på sina egna fastigheter. Så har man nu konstruerat detta. Men det leder till problem och till en skatt som särskilt riktar sig mot bostadsföretag som drivs utan något som helst vinstsyfte.

Yrkandet är mycket mjukt formulerat. Man vill ha en utredning. Det finns naturligtvis möjlighet för den pågående utredning som ser på mervärdesskattefrågorna att titta även på detta, men vi menar att det här är ett sådant särskilt fall att det borde finnas ett tillkännagivande från riksdagens sida.

Slutligen vill jag lyfta fram ett särskilt yttrande från Socialdemokraterna, mom. 16, där vi har samma inställning. Det gäller en eventuell mervärdesskatteplikt på portokostnader och tjänster från Postverket. Det här är redan ett problem för organisations- och kulturtidskrifterna. Går man vidare på den här vägen kan det innebära stora problem. Vi kan få en skattefälla, där skattebeläggningen innebär ökade kostnader i andra delar av samhället. Skattebeläggning på detta kan leda till ökade kostnader på ett annat konto. Det är en sådan rundgång som Moderata samlingspartiet brukar motsätta sig. Vi vill flagga för att detta är en viktig fråga att bevaka vid kommande hantering av de här ärendena.

Vad gäller mom. 14 och 15 avvaktar vi för Vänsterpartiets del pågående utredningsarbete.

Herr talman! Vi yrkar enbart bifall till Vänsterpartiets yttrande under mom. 13 samt bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

Anf. 141 CARL FREDRIK GRAF (m):

Herr talman! Dagens betänkande om olika momsfrågor innehåller, som tidigare talare har varit inne på, en hel del frågor av olika slag. Den viktigaste frågan har inte diskuterats så mycket, bl.a. beroende på att vi var överens om den. Den gäller att upplåtelse för trafik på väg, på bro eller i tunnel inordnas under momsplikten.

Vidare förordas slopad momsplikt för medicinskt betingad fotvård, för vissa skepp och luftfartyg samt för vissa tillhandahållanden inom idrottsområdet.

Jag skall i mitt anförande begränsa mig till några av dessa frågor. Det är inte möjligt att gå in på alla de olika motioner som har väckts.

Till att börja med vill jag ta upp det som är viktigt beträffande skatteplikten för väg- och broavgifter. Skälet till att regeringen valt att redan nu lägga fram förslag på detta område är att avtalet mellan Sverige och Danmark om en fast förbindelse över Öresund stipulerar att det skall råda klarhet på den här punkten. Då kan det finnas anledning att nämna några motiv till de föreslagna förändringarna av lagstiftningen.

För det första skapas en avdragsrätt för den moms som avser kostnaderna för uppförandet av förbindelsen.

För det andra skapas en neutralitet gentemot skattepliktiga järnvägs- och färjetransporter.

För det tredje innebär det en harmonisering till EG:s sjätte momsdirektiv.

För det fjärde kan som argument anföras, även om det haltar något just i detta sammanhang, att trafiken till Danmark kommer att betraktas som export. Då är det av konkurrensskäl viktigt att inte någon skattemässig skillnad råder mellan färja och bro.

Förslaget får också konsekvenser för inhemska projekt. Det är därför viktigt att framhålla, som även Yvonne Sandberg-Fries gjorde, att utskottet föreslår ett tillkännagivande till regeringen vad gäller frågan om kompensation för Rödöbron i Jämtland och vad gäller Stockholmsöverenskommelsen.

Utskottet har dessutom gått vidare, utöver propositionen, när det gäller gruppregistrering av företag i den finansiella sektorn. Det tycker jag är utmärkt. Den snabba internationaliseringen gör det nödvändigt att vi får likvärdiga förhållanden och konkurrensförutsättningar för de berörda företagen. Därför är dagens tillkännagivande väl motiverat.

Så här långt har alltså utskottet varit enigt. Men vi var inte eniga, vilket vi också hörde av tidigare inlägg, när det gällde alternativmedicinen. Socialdemokraternas reservation nr 3 tycker jag är ganska hovsamt formulerad på den här punkten. Men när jag sedan hörde Yvonne Sandberg-Fries inlägg insåg jag att Socialdemokraterna har en betydligt mer negativ inställning till alternativmedicin än majoriteten har.

Majoriteten har diskuterat detta med utgångspunkt från de skattemässiga förutsättningarna, men Yvonne Sandberg-Fries drar in även andra argument. Jag vill understryka att vi inte värderar alternativmedicinen kontra skolmedicinen som behandlingsmetod. Det vi har diskuterat i de här sammanhangen är att den ena eller den andra formen inte skall utsättas för en skattemässig diskriminering.

Det är självklart inte så att patienterna väljer skolmedicinen enbart därför att den inte är momspliktig. Vi tycker att det är viktigt att vi gör detta tillkännagivande för att få till stånd en ordning som inte innebär att den ena formen, i det här fallet alternativmedicinen, skulle vara diskriminerad.

Dagens system innebär definitivt konkurrenssnedvridande omständigheter. Det kan t.ex. vara på det viset att vissa behandlingsformer beskattas olika beroende på om behandlingen utförs inom ramen för institutionell vård eller av fria yrkesutövare, även om behandlingen i praktiken utförs på samma vis.

En utgångspunkt för en förändring av lagstiftningen på denna punkt är att en patient söker vård för sjukdom, kroppsfel eller skada och att vårdgivaren gör en individuell utredning om vårdbehovet. På grundval av denna, och om utredningen föranleder det, ges en individuellt anpassad behandling.

Socialdemokraterna har också en reservation om budgeteffekterna av förslagen. Det framgår av betänkandet att de förslag som vi skall fatta beslut om är finansierade i kompletteringspropositionen. När det gäller momsundantaget för skepp och luftfartyg torde de statsfinansiella effekterna bli mycket begränsade.

Herr talman! Detta betänkande innehåller många andra motioner om smärre ändringar i momslagstiftningen. Peter Kling var inne på detta i sitt inlägg. Förutom de lovord som han spred över utskottsmajoriteten hade han en del andra synpunkter. Utskottet har valt att i dessa fall låta den utredning som nu sitter komma med sina förslag innan vi går vidare. Peter Kling mär-

ker säkert att färdriktningen är klar och att det här nog kommer att gå i den riktning som jag tror att Peter Kling och jag är ganska överens om.

Till slut vill jag yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Prot. 1992/93:123

7 juni 1993

Mervärdesskatt

Anf. 142 YVONNE SANDBERG-FRIES (s):

Herr talman! Carl Fredrik Graf säger i sitt anförande att skatteutskottet bara har bedömt frågan om alternativmedicin och momsbeläggning av den samma utifrån skattemässiga motiv. Men det är, Carl Fredrik Graf, just min poäng: Skatteutskottets majoritet har behandlat denna mycket allvarliga hälso- och sjukvårdsfråga enbart utifrån skattemässiga motiv. Så kan inte en seriös riksdag behandla den här typen av frågor.

Carl Fredrik Graf säger att det enbart är de konkurrenssnedvridande faktorerna som utskottsmajoriteten är ute efter. Vi har av tradition i det här landet mycket klokt valt att se på hälso- och sjukvården utifrån andra utgångspunkter än något slags nyliberala konkurrensresonemang. Vi har av det skälet skaffat oss lagar som skall garantera oss medborgare att den hälso- och sjukvård som vi får verkligen ges av utbildad personal och på ett sätt som gör att vi kan känna oss trygga i den vård som vi får.

Därför är det väldigt olyckligt att skatteutskottets majoritet genom att begära ett förslag om skattebefrielse, oavsett vad det är för slags alternativmedicinska terapier som det handlar om, ger legitimitet åt alla möjliga konstigheter. Det finns viktiga och förmodligen mycket framgångsrika alternativa behandlingsmetoder, men ett sådant resonemang har utskottet inte gett sig in på. Man drar alla över en kam och får därmed med en hel del konstigheter i det hela.

Vi har verkligen försökt att se seriöst på denna fråga. Vi tillsatte Alternativmedicinkommittén för att få ett ordentligt studium av vilka behandlingar som är värda samhällets stöd. Vi väntar på ett förslag från regeringen, men det kommer inga förslag. Det är så att säga fel gång på frågan när skatteutskottet på det här sättet gör bedömningar som leder till orimligheter sett i ett hälsopolitiskt perspektiv. Man borde börja i andra änden och bedöma vilka behandlingsmetoder som är bra, som vi har glädje av och som vi från samhällets sida skall ge vårt gillande till. Först därefter borde frågan om momsbefrielse komma in.

Anf. 143 CARL FREDRIK GRAF (m):

Herr talman! Det var bra att Yvonne Sandberg-Fries begärde ordet. Då får jag anledning att bli tydligare än vad jag uppenbarligen var i mitt inledningsanförande. Vad Yvonne Sandberg-Fries har missat i den här debatten är patientens roll i det hela och patientens möjligheter att själv styra val av behandlingsform. Det tycker jag är viktigt att föra fram. Jag tror att Yvonne Sandberg-Fries underskattar den vårdsökandes möjligheter att själv dra slutsatser och göra bedömningar av den behandling som kan vara nödvändig.

Däremot kan vi inte när det gäller momsfrågan gå in på socialutskottets kompetensområde. Men vi har sett att det här finns en möjlighet att rätta till problemet. Det är ingenting som har kommit plötsligt, rätt över disk vid bordet, utan utredningen i momsfrågan har kommit med ett delbetänkande,

och den har gått igenom dessa punkter och lämnat lagförslag om hur det hela skall gå till. Någon överraskning behöver det inte vara.

Jag tror att skillnaden mellan Yvonne Sandberg-Fries och mig i det här fallet är att vi värderar patientens möjligheter att ta ställning till dessa frågor olika. I det fallet tror vi mer om patienten än vad Yvonne Sandberg-Fries tydligen gör.

Anf. 144 YVONNE SANDBERG-FRIES (s):

Herr talman! Patientens möjligheter att bedöma värdet av olika medicinska behandlingar har att göra med hur dessa behandlingar utvärderats och med att denna utvärdering redovisas. De allra flesta av de 200 behandlingsformer som vi känner till i landet är alltså inte utvärderade. Det ställs inga krav på utbildning eller på en viss kompetens när det gäller många av dessa behandlingsmetoder för att de skall kunna bli momsbefriade enligt utskottsmajoritetens förslag. Det är inte att underskatta patienten; det är att värna om patientens intressen, att vara försiktig på denna punkt.

Det är alldeles riktigt, som Carl Fredrik Graf säger, att skatteutskottet går in på socialutskottets kompetensområde. Och det kommer plötsligt. Vid den första behandlingen i utskottet fanns inga yrkanden i den riktningen. Det var först i betänkandetexten som det dök upp ett tillstyrkande till motioner med dessa mycket långtgående konsekvenser.

Det är oerhört olyckligt att vi inte, innan vi diskuterar frågan och går till beslut, får möjlighet att ta del av socialutskottets syn på frågan. Jag tror att socialutskottet med sina sakkunskaper hade sett betydligt mera allvarligt på denna fråga än vad skatteutskottsmajoriteten gör.

Visst har frågan utretts. Utredningen ligger till grund för propositionen. Men vi kan också i remissvaren se att alla tunga remissinstanser har sagt precis samma sak som vi i vår reservation, nämligen att vi borde vänta med ställningstagande i momsfrågan tills hela frågan om alternativmedicinen, så som den har redovisats i den särskilda utredningens betänkande, har blivit föremål för ställningstagande. Först därefter är det dags att diskutera momsfrågan i detta sammanhang.

Anf. 145 CARL FREDRIK GRAF (m):

Herr talman! Yvonne Sandberg-Fries säger i svepande ordalag att patienterna kan råka ut för både det ena och det andra, om de utsätter sig för vissa typer av alternativmedicinsk behandling. Det framgår av utredningens förslag att det självfallet måste vara så att bara den typ av behandling som är tillåten får inordnas under detta. Förbjuden behandling har självfallet inte med detta att göra. Man kan lätt få det intrycket när man hör Yvonne Sandberg-Fries svepande formuleringar om att det förekommer all möjlig sorts behandling som man inte riktigt har kontroll över.

När det sedan gäller behandlingen i utskottet, har jag bestämt för mig att det redan vid den preliminära behandlingen förelåg yrkanden på den här punkten.

Anf. 146 YVONNE SANDBERG-FRIES (s):

Herr talman! Nu börjar vi verkligen att komma in på intressanta saker. Förbjudna behandlingar skall inte bli momsbefriade. Vilka behandlingar är

det då som är förbjudna? Det finns ju kvacksalverilagen från 1960, som med andra ord är tämligen föråldrad vid det här laget.

I kvacksalverilagen förbjuds vissa aktiviteter på detta område. Man får inte behandla folk som har cancer, folk som har diabetes, barn under 8 år osv. Denna lag är alltså inriktad på att skydda folk från de grävsta formerna av kvacksalveri, men den är inte till fyllest i dagens läge. Kvacksalverilagen föreskriver inte på något sätt vilka krav som skall ställas i det moderna samhället när det gäller sådant som är att betrakta som alternativmedicinsk behandling och som rimligen bör ha samhällets stöd. Detta måste man ha klart för sig. Det här är inte så enkelt som ni i utskottsmajoriteten tror, Carl Fredrik Graf. Det är inte en momsfråga, utan det är en betydligt större och viktigare fråga än bara att momsen skall vara konkurrensneutral. Det handlar om att människor i detta samhälle skall veta att de medicinska behandlingar som har samhällets stöd också har en viss kvalitet.

Anf. 147 CARL FREDRIK GRAF (m):

Herr talman! Det är riktigt att förbjuden behandling varken är momsbefriad eller momsbelagd. På den punkten kan vi vara överens.

Det ligger naturligtvis mycket i Yvonne Sandberg-Fries resonemang om samhällets stöd osv. Samtidigt tycker jag att man skall fästa en viss tilltro till vad patienten har för uppfattning om hur en viss behandling fungerar. Detta skall vara vägledande i det här sammanhanget.

Det är också riktigt att vi i dag enbart diskuterar den skattemässiga situationen för alternativmedicinen, vilket det finns utrymme för att lyfta fram redan på detta stadium. Sedan finns det naturligtvis en rad andra frågor inom alternativmedicinen som riksdagen i ett senare skede också kommer att ha anledning att ta ställning till.

Anf. 148 YVONNE SANDBERG-FRIES (s):

Herr talman! För att inte förlänga den här debatten alltför mycket vill jag avslutningsvis säga att jag tycker att det ganska tydligt har framgått att skatteutskottets majoritet har gett sig in på ett område som man dess värre inte behärskar och där man inte kan förutse konsekvenserna. Man kan inte heller finansiera det som blir konsekvenserna. Det handlar om ett skattebortfall på 125 miljoner kronor årligen, enligt utredningens egna beräkningar, som man påstår har en hög grad av sannolikhet. Det är bara att beklaga att utskottsmajoriteten behandlar så här allvarliga frågor på detta sätt.

Anf. 149 CARL FREDRIK GRAF (m):

Herr talman! Jag tror att det har framgått ganska tydligt att utskottsmajoriteten står på den sida där patienterna får ett större inflytande över den behandling som de själva väljer för att kunna åstadkomma en förbättring. Det är viktigt att detta har framkommit.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 8 juni.)

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

Mervärdesskatt

Ajournering

Kammaren beslöt kl. 17.54 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00.

15 § Beskattning av allmännyttiga bostadsföretag

Föredrogs

skatteutskottets betänkande

1992/93:SkU30 Beskattning av allmännyttiga bostadsföretag (prop. 1992/93:241).

Anf. 150 GUNNAR NILSSON (s):

Herr talman! Förslaget om övergång till konventionell beskattning av de allmännyttiga bostadsföretagen är, med den utformning förslaget fått, i huvudsak acceptabelt. Vi kan konstatera att de allmännyttiga företagens synpunkter i stora delar har beaktats vid utformningen av propositionen. Det är bra.

I vår motion har vi dock haft invändningar på två punkter när det gäller utformningen av övergångsbestämmelserna.

Den första invändningen gäller behovet av en tidsbegränsad befrielse från stämpelskatt under 1993 och 1994, detta för att möjliggöra strukturförändringar inom allmännyttan och göra det möjligt att vid behov ändra verksamhetsform från stiftelse till aktiebolag.

Denna del av motionen överläts till bostadsutskottet, som hade att ta ställning till ett likartat yrkande från Centern. Bostadsutskottets handläggning resulterade i ett tillkännagivande till regeringen i enlighet med motionernas förslag.

Den andra invändningen gäller avskrivningstiden för de tillgångsposter som finns i företagens balansräkningar enligt den särskilda bokföringslag som gällt i detta avseende. Vi föreslår i detta sammanhang en årlig avskrivning med 4 %, medan regeringen och utskottsmajoriteten har fastnat för 3 %. Dessa tillgångsposter gäller främst underhållskostnader bakåt i tiden, som vid en konventionell beskattning skrivs av på betydligt kortare tid än vad som nu föreslås för de kvarstående balansposterna.

För att underlätta de allmännyttiga företagens övergång till en konventionell beskattning bör dessa avskrivningsposter kunna skrivas av i en snabbare takt än vad som föreslås i propositionen. En årlig avskrivning med 4 % får därför anses väl avvägt mot en normal avskrivning på 20–25 år. Propositionens avskrivningsnivå på 3 % ger däremot en alltför lång avskrivningsperiod på 33 år.

En större avskrivningsrätt ger också bättre möjlighet till resultatutjämn-
ning. De allmännyttiga bostadsstiftelserna riskerar annars att få en sämre
ställning i förhållande till andra bostadsföretag, genom att de allmännyttiga
bostadsstiftelserna inte har möjlighet att göra avsättningar till någon skatte-
utjämningsreserv.

Herr talman! Jag yrkar därför bifall till reservationen och i övrigt till ut-
skottets hemställan.

Anf. 151 INGA BERGGREN (m):

Herr talman! Regeringen har föreslagit att de allmännyttiga bostadsföre-
tagen skall beskattas konventionellt. Detta innebär att bostadsföretagen
skall beskattas på samma sätt som privata fastighetsägare. Det är bra. Där-
med skapas lika villkor och förutsättningar för alla bostadsbolag och fastig-
hetsägare i detta avseende. Det är precis som det skall vara. Hela utskottet
tillstyrker salomoniskt förslaget i denna del.

Förslaget innebär också, som Gunnar Nilsson mycket riktigt påpekade, en
reglering av vissa övergångsfrågor. De tre punkter som särskilt tas upp i detta
sammanhang är dels vad som skall räknas som skattemässigt restvärde, dels
s.k. gamla underskott och, dels tillgångsposter enligt den särskilda bokför-
ingslagen.

Utskottet är överens om att skattemässigt restvärde skall vara byggnaders
bokförda värde och befintliga markanläggningar som hänförs till byggnad.
Till skattemässigt restvärde räknas också inventariers bokförda värde. Kon-
sensus råder också vad gäller s.k. gamla underskott, dvs. att underskott i
fastighetsförvaltning som uppkommit före övergången till konventionell be-
skattning inte får utnyttjas framgent.

Däremot har socialdemokraterna i utskottet en något avvikande uppfatt-
ning då det gäller takten för avskrivning av vissa tillgångsposter enligt den
särskilda bokföringslagen. Det handlar om balansposter som hänförs sig till
underhållsåtgärder.

Jag vill här bemöta den socialdemokratiska reservationen. Jag hänvisar då
till vad jag i bostadsutskottet varit med om att yttra: "— — — det kan anses råda
tveksamhet om hur de olika balansposterna principiellt sett bör hanteras
skattemässigt vid övergången. Posterna representerar inget substansvärde
och bör därför inte självklart medföra skattemässig avdragsrätt. Andra för-
hållanden anses tala för att avdragsrätt ändå bör medges."

Jag anser att övervägande skäl talar för att avdragsrätt bör medges enligt
en bestämd skattemässig avskrivningsplan och att den skäliga procentsatsen
för de årliga avdragen bör vara 3 %.

Skatteutskottets majoritet menar att dessa tillgångsposter skall få dras av
på det sätt som föreslås i propositionen. Detta är nödvändigt för att de scha-
blonbeskattade bostadsföretagen i fortsättningen skall kunna täcka sina
kostnader för vissa bostadslån utan oskäliga beskattningseffekter.

Min slutsats blir följaktligen att det inte behövs vare sig ytterligare skäl
eller tid att argumentera för ett förslag som vi i huvudsak är överens om.

Herr talman! Därmed yrkar jag bifall till utskottets hemställan i dess hel-
het och avslag på reservationen och meningsyttringen under mom. 2.

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Beskattning av
allmännyttiga
bostadsföretag*

Anf. 152 GUNNAR NILSSON (s):

Herr talman! Inga Berggren konstaterade här att man var överens i utskottet om att avdragsrätt bör medges. Det kom också det föredragande statsrådet fram till i propositionen. Men det ges inga direkta motiveringar till varför den här avdragsrätten skall vara just 3 %.

Vi har i vår motion och reservation framfört att det finns starka motiv som talar för att 4 % är en bättre avdragsrätt. Den avdragsrätt som skall gälla för de här balansposterna bör ju ha ett visst samband med den normala avskrivningstid som gäller för de åtgärder som har föranlett balansposterna, och dessutom bör en sådan här övergångsregel inte utsträckas för långt i tiden. Det finns därför anledning att se till att man får en kortare avskrivningstid. Även allmännyttan och SABO menar att det skulle ha varit bättre än det som nu föreslås av utskottet.

Det är inga stora saker, men en möjlighet till en snabbare avskrivning skulle underlätta övergången till en konventionell beskattning. Det skulle dessutom ge en större möjlighet till resultatutjämnning, vilket också kan vara en viktig faktor i det här sammanhanget.

Anf. 153 INGA BERGGREN (m):

Herr talman! Gunnar Nilsson vill tydligen ha en runda till. Okej då!

Övergångsreglerna är enligt min uppfattning grundligt diskuterade. Syftet med förslaget är att det sammantaget skall ge ett skäligt resultat, som inte försvårar bostadsföretagens fortsatta verksamhet och som inte heller snedvrider konkurrensen i förhållande till privatdriven fastighetsförvaltning. Så står det i propositionen, och jag instämmer i det som sägs där.

Jag vill också gärna påpeka att så gott som samtliga remissinstanser har tillstyrkt förslaget eller lämnat det utan erinran. De invändningar som har företräts har verkligen också diskuterats ordentligt.

Tilläggs kan också att schablonmetoden har tillämpats för de kommunägda bostadsföretagens fastighetsförvaltning i över tre decennier, och detta trots att den vid tillkomsten angavs vara ett provisorium.

Jag anser att man verkligen har bemödat sig om att hitta en bra avvägning, ur både principiell och praktisk synpunkt. Man har vridit och vänt på den här frågan. Vid en samlad bedömning har man stannat vid att avdraget skall vara just 3 %.

Jag tycker att reservationen tyder på att Socialdemokraterna hellre oppo-
nerar än diskuterar sakfrågan. Jag upprepar: Ett förslag som är så väl genomarbetat och som vi i huvudsak är överens om behöver inte någon ytterligare argumentation.

Anf. 154 GUNNAR NILSSON (s):

Herr talman! Vi säger oss alla vilja underlätta övergången till konventionell beskattning. Jag tycker inte att vi socialdemokrater är ute för att opponera, utan att vi verkligen försöker att åstadkomma den bästa och smidigaste lösningen. Jag menar att ett bifall till reservationen är ytterligare ett steg för att underlätta en smidig övergång till en konventionell beskattning.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 8 juni.)

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1992/93:SkU36 Skattereduktion för vissa reparationsarbeten (prop.
1992/93:150 delvis).

*Skattereduktion för
vissa reparations-
arbeten*

Anf. 155 GUNNAR NILSSON (s):

Herr talman! I det här betänkandet återkommer förslaget om skattereduktion för vissa reparationsarbeten i bostadshus.

Förra gången ärendet behandlades här i kammaren var den 14 april. Vi föreslog då att den tillfälliga stimulansen till byggsektorn inte skulle belasta skattesystemet utan ges i form av ett bidrag. Ivar Franzén hävdade däremot som talesman för majoriteten att det fanns starka motiv att knyta stimulansen till reparations- och underhållsåtgärder inom borsektorn till skattesystemet. Ivar Franzén trodde också att det slutliga förslaget skulle visa att systemet med skattereduktion skulle bli så rationellt och enkelt att vi alla kunde ställa oss bakom det.

Nu blev det inte så. I stället visade det sig att sammanblandningen med skattesystemet innebar en stor komplexitet i förhållande till det befintliga lag- och regelverket, en betydande administrations- och kontrollapparat och en besvärande svårighet att uppnå en acceptabel fördelningsprofil i stimulanserna.

Lagrådet har i sitt yttrande belyst en rad brister i förslaget. Man konstaterar inledningsvis också att det finns både principiella och praktiska invändningar mot att använda skattesystemet för stimulansåtgärder av det här slaget, ett förhållande som även skatteminister Bo Lundgren funnit sig föranlåten att framhålla i propositionen.

I utskottet kunde vi märka hur något av eftertankens kranka blekhet sänkte sig över de borgerliga ledamöterna allteftersom yttranden och synpunkter kom in. Även Ivar Franzén såg sig föranlåten att motionera mot detaljer i förslaget.

De invändningar som vi har framfört i vår motion kvarstår; nackdelarna har blivit allt tydligare under ärendets handläggning. Ett system med avdrag för vissa reparations- och underhållsarbeten står i strid med de bärande principerna i skattesystemet, som innebär en breddad skattebas, ett enkelt regelsystem och ett minimum av avdragsmöjligheter.

Ur fördelningssynpunkt är förslaget minst sagt tvivelaktigt. Enligt förslaget går det inte att skilja mellan bostadshus och fritidshus, varför en villaägare som också äger ett fritidshus kan tillgodogöra sig dubbel skattereduktion.

Å andra sidan missgynnas flerbostadshusen. Ett bostadsföretag eller en bostadsrättsförening med flerbostadshus eller småhus i grupp får tillgodoräkna sig en skattereduktion på maximalt tre gånger 1993 års fastighetsskatt. Redan detta innebär ett betydligt lägre belopp per lägenhet än de 10 500 kr som gäller för villafastighet. Detta motiveras med att den genomsnittliga lägenhetsytan är mindre.

Därtill kommer att de flesta bostadsföretag och bostadsrättsföreningar inte betalar någon annan skatt än fastighetsskatten och således inte kan erhålla större skattereduktion än den inbetalda skatten. Det betyder att man i praktiken bara kan få ut två gånger fastighetsskatten för 1993, och då endast under förutsättning att ansökan om skattereduktion lämnas in för både 1993 och 1994. Det var väl ändå inte meningen, Ivar Franzén, att det skulle bli på det sättet?

Slutligen vill jag ta upp administrationen och kontrollsystemet. Vid en hearing i utskottet med representanter för Finansdepartementet och skattemyndigheterna framkom det att det tillkommande arbetskraftsbehovet beräknas uppgå till 200 årsarbetare. Det är således en mycket massiv arbetsinsats som krävs. För detta finns i dag inga medel anvisade.

Utskottet utgår från att regeringen under hösten återkommer till riksdagen med begäran om anslag som till fullo täcker dessa arbetsinsatser och övriga omkostnader i samband med skattereduktion och reparationsarbete. Det rör sig i det här fallet om betydligt större belopp än de som hittills diskuterats för att förstärka skattekontrollen. Vi förutsätter dock att den ökade arbetsbelastning som systemet med skattereduktion innebär inte får gå ut över andra mål och ambitioner inom skatteförvaltningen.

Herr talman! Det har under den här tiden inte funnits möjligheter för utskottskansliet att utarbeta ett fullständigt lagförslag om ett bidragssystem. Men vi anser fortfarande att ett bidragssystem skulle kunna göras betydligt enklare än det förslag som nu föreligger. Ett bidrag kan utbetalas relativt snabbt i samband med reparationsarbetet och därmed ge större stimulanseffekter. Ett bidrag kan lätt utformas så att det är lika mycket värt för alla och inte missgynnar en del av de bostadsformer som bör omfattas av systemet.

Av hänsyn till de konsekvenser som en ytterligare försening skulle få för de många arbetslösa inom byggsektorn ställer vi nu inte krav på att regeringen skall återkomma med ett nytt förslag till bidragssystem. De allvarliga brister som systemet med en skattereduktion innebär och som med all tydlighet har avslöjats under utskottsbehandlingen bör emellertid ges regeringen till känna. Jag yrkar därför bifall till reservation nr 1.

Anf. 156 PETER KLING (nyd):

Herr talman! I betänkande SkU36 behandlar vi skattereduktion för vissa reparations- och ombyggnadsarbeten. Den 14 april togs det första steget, som Gunnar Nilsson nämnde. Då bestämde man sig för att göra avdrag mot fastighetstaxeringen. Det skulle då innefatta 30 % av arbetskostnaden. Det motsatte vi oss från Ny demokrati. Vi tyckte att det var alldeles för dåligt.

I steg två, som vi behandlar i dag, har avdragsrätten ökats. Nu kan man göra avdraget mot inkomst av tjänst, och det har även förbättrats på vissa ställen. Det tycker vi från Ny demokrati är bra, men det är långt ifrån tillräckligt. Vi har föreslagit att man skall få göra ett avdrag på ett basbelopp, och det oavsett om det är fråga om en villa, en bostadsrätt eller ett fritidshus. Man skulle då få göra ett avdrag per fastighet fram till den 30 juni 1995. Alla människor som äger egna hem skulle alltså få göra ett avdrag för detta.

Detta avdrag skulle göras fullt ut på hela fakturabeloppet. Förutsättningen är givetvis att det är ett momsregistrerat företag som gjort arbetet.

Från Ny demokratis sida menar vi bestämt att detta blir rättvist för de flesta. 60 % av allt boende har möjlighet att göra de här avdragen, och vi menar att det skulle kunna skapa 8 000–10 000 arbetstillfällen. Det är inte fy skam i dagens dåliga tider.

En annan aspekt på det är att det skulle minska den svarta sektorn betydligt, mina damer och herrar.

I dag kan inte alla göra avdrag. De som bor i bostadsrätter kan faktiskt inte göra avdrag privat. Om jag har en bostadsrätt och vill restaurera mitt kök kan jag inte göra avdrag för det, men med Ny demokratis förslag går det bra att göra avdrag på upp till ett basbelopp.

Det här skulle vara ett ganska enkelt system. Man skulle slippa att ansöka om tillstånd för att göra avdraget. Man skulle helt sonika bara lämna in en kopia av fakturan med sin deklaration och kräva avdraget. Det är ganska lätt – man behöver inte ansöka om någonting.

Sedan kan man givetvis utforma regler för vad avdragskostnaden skall innefatta vad gäller materialkostnader. Man kanske inte kan köpa en TV. Det är regeringens sak att utforma reglerna.

Regeringens förslag minskar inte den svarta sektorn. Det är fortfarande lönande att göra jobben svart. Jag tror inte om jag skall vara ärlig att det skapar speciellt många nya arbetstillfällen – det tror jag inte.

Jag vill påpeka några fördelar med det avdrag som vi föreslår. Om man gör ett avdrag på låt oss säga 35 000 kr i runda tal och har en marginalsatt på 50 % betyder det att staten tappar 17 500 kr i skatteintäkter. De pengarna går ju tillbaks till staten på ett eller annat sätt. Jag som småföretagare betalar sociala avgifter, moms och löneskatt. Vi får inte heller glömma att produktionen av material ökar om man genomför den fulla avdragsrätt som Ny demokrati vill ha. Det gäller målarfärg, elkablar, rör, trävaror m.m. De leden sätts också i gång.

Ny demokratis förslag skulle slå mycket, mycket bra. Det är klart att det kostar litet mer, men hur mycket skulle vi inte få in i andra ändan? Ni här i kammaren vet att 10 000 arbetstillfällen kostar omkring 2 miljarder för samhället oavsett om människorna är produktiva eller icke produktiva.

Socialdemokraterna vill, trots ett katastrofalt bidragsberoende i Sverige, ytterligare utveckla bidragssamhället. Det tycker jag är konstigt när vi ser hur bidragen har bidragit till att få samhället på fel kant. Var och varannan människa är beroende av bidrag, och då vill Socialdemokraterna slänga in ett bidrag till. Det tycker jag är märkligt, får jag säga.

En nackdel med Socialdemokraternas förslag är att man måste söka bidraget för att få det. Det gör att det måste finnas en stor tungrodd apparat för administrativa åtaganden på Riksskatteverket.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till Ny demokratis reservation nr 2.

Anf. 157 GUNNAR NILSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill erinra om syftet med åtgärderna. Det är för att skapa sysselsättning inom byggsektorn som man skall ta till dem. Jag tror att ett bidragssystem skulle ge betydligt större stimulanseffekter än ett avdragssy-

stem. Det finns ett bidragssystem i Danmark som betecknades som succé när det infördes.

Det finns en fördel med att ha ett bidragssystem i stället för ett avdragssystem. I förra debatten yttrades att avdrag ger effekt därför att viljan att göra avdrag sitter i själen, men det var just de attityderna som det gamla skattesystemet hade lärt oss. Det satt i själen att vi skulle göra avdrag. Därmed fördärvade vi skattesystemet. Det blev totalt odugligt. Det var också de attityderna som vi strävade efter att bryta när vi byggde upp ett nytt skattesystem.

Därför är det när vi genomför sådana här tillfälliga åtgärder viktigt att vi lägger dem utanför skattesystemet, och inte säger att vi skall lösa allting med nya avdrag i skattesystemet. Denna tillfälliga åtgärd bör vi i stället göra med bidragssystem. Bidragsmodellen kommer att ge betydligt större effekter – det finns det exempel på.

Anf. 158 PETER KLING (nyd) replik:

Herr talman! Jag skall fatta mig kort.

Nackdelen, Gunnar Nilsson, är att man måste söka detta bidrag. Det skapar merjobb för Riksskatteverket. Ny demokrati har föreslagit ett avdrag och klara regler ut till folket, så att vem som helst kan göra ett avdrag per fastighet och år. Då vet man hur spelreglerna är. Allt man som privatperson behöver göra är att lämna in fakturan ihop med deklarationen, klart och tydligt, och hävda att man vill göra ett avdrag.

Ny demokrati går ytterligare ett steg längre än Socialdemokraterna i betänkandet.

Anf. 159 LARS BÄCKSTRÖM (v):

Herr talman! Det talas om skattereduktion för vissa reparationsarbeten. Den här frågan gäller som Gunnar Nilsson sade i grunden att vi skall försöka ge byggnadsarbetare arbete. Det beklagliga är att vi tvingas tillgripa hastiga, tämligen improviserade och tämligen oöverbägda åtgärder för att man inte har bedrivit en långsiktig politik.

Vi säger att vi fick en för stor byggsektor med felaktig inriktning. Det är politiska fel som är begångna. Hur skall vi göra för att fasa ned byggsektorn till rimligare omfattning? Den är för stor och måste minskas.

Egentligen borde politiker titta efter var i bostadsbeståndet det finns brister. Var finns det brister i fastighetsbeståndet? Vi skulle åtgärda dem i första hand.

Jag tror att några av de allvarligaste bristerna finns t.ex. inom skolområdet och på barnstugesidan. Där finns det en hel del fastigheter med mögelskador och dålig ventilation som nyttjas av barn och ungdom. Det finns äldre fastigheter som, trots den goda boendemiljön i Sverige, inte utgör någon god bostadsmiljö.

Vi skall tänka på att skattepengar inte är våra egna pengar utan andras. Det är gemensamma pengar som vi politiker anser att vi har rätt att förfoga över. Dessa pengar borde användas där man kan räkna med att de som betalat in pengarna till något gemensamt ändamål får största möjliga gemen-

samma nytta av pengarna. Så skulle naturligtvis politiker med framförhållning hantera dessa frågor.

Nu har inte politikerna i regeringen framförhållning i den här frågan. De hanterar problemen på annat sätt. De får ett hugskott, en idé, en tanke: Låt alla och envar få reparera litet grand! Någon kanske vill ha en ny altan, någon kanske vill ha en bastu, någon kanske vill måla om huset osv. De strör ut skattebetalarnas pengar till allmänna ändamål, och de har inte någon riktig uppfattning om vart pengarna tar vägen.

Det är ingen bra politik. Så skall man inte hantera andras pengar. Jag tycker inte att andra människor har någon som helst anledning att bekosta en bastu till mig. Jag tycker inte det. Den tycker jag att jag skall betala själv, om jag har lust med det. Det är min principsyn i den här frågan.

Men nu är vi där vi är. Något skall göras för att skapa arbetstillfällen för arbetslösa byggnadsarbetare. Det har uppstått en majoritet för förslaget, och vi får hantera situationen som den nu är. Man kan föreslå ett avdragssystem eller ett bidragssystem.

Jag är ingen anhängare av den stora skatteomläggning som Socialdemokraterna drev igenom. Jag var motståndare till den på grund av dess dåliga fördelningseffekter. Men vissa poänger fanns i skatteomläggningen. Det fanns t.o.m. ganska stora poänger: idén om enhetlighet, idén om raka system och om att man skulle ta bort avdragssystemet. Det var goda principer.

Det är märkligt att de som stod bakom reformen nu river och rafsar så mycket som möjligt för att få den att bli så kortlivad som möjligt. Det är märkligt att jag tvingas försvara några av de goda principer som fanns i skatteomläggningen. Men det gör jag, för rätt skall vara rätt.

Det är dumt att bygga in stora avdragssystem. Det gäller inte bara det här särskilda fallet. Det handlar om principen att använda skattesystemet för mycket annat än för dess egentliga syfte, som är att ta in skatt.

Nu försöker man bedriva bostadspolitik och regionalpolitik. Man lägger till punkt efter punkt, och till slut får man ett oformligt och ohanterligt skattesystem. Det borde skatteutskottets borgerliga ledamöter tänka på.

Det gör de inte. I stället tillämpar de en princip, och den är dåligt genomarbetad. Man skulle kunna tillämpa felaktiga principer gång på gång, men i alla fall göra det dåliga bra. Man kan i alla fall så att säga bli bäst på att vara värst. Inte ens det har de klarat.

De har åstadkommit ett system som slår fördelningspolitiskt orättvist. Det gynnar vissa boende mer än andra. Det är svårkontrollerat. Det finns gränsdragningsproblem. Mycket talar för att det borde avvisas. Men återigen: det bästa får inte bli det godas fiende, inte ens när det inte längre är fråga om det bästa utan bara det tredje bästa.

Jag kan från samma synpunkt som Socialdemokraterna se att vi släpper igenom det fjärde bästa, med tanke på sysselsättningen. Men den borgerliga regeringen borde nog tänka efter före nästa gång.

Anf. 160 PETER KLING (nyd) replik:

Herr talman! Jag är nog ganska överens med Lars Bäckström i många avseenden, speciellt när det gäller att vi har en överhettning inom byggbranschen. Men för att det inte skall bli tvärstopp har vi också kunnat gå med på

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Skattereduktion för
vissa reparations-
arbeten*

en tillfällig avdragsrätt för reparation och ombyggnad, även för Lars Bäckströms bastu, om vi nu talar om bastuaggregat.

Jag är helt säker på att vårt förslag skulle skapa 8 000–12 000 arbetstillfällen, om det genomförs fullt ut. Varför inte minska den drastiga neddragningen på byggsektorn litet försiktigare, med förhoppning att byggnationen skall öka litet grand i förhållande till hur det är nu? Nu är byggnationen, som sagt var, så långt ner den kan komma. Både Lars Bäckström och jag vet ju att många byggnadsarbetare tyvärr måste skola om sig, eftersom branschen inte kan vara så stor.

Som Lars Bäckström vet har vi föreslagit ett tillfälligt bidrag på 1 miljard från staten för reparation, ombyggnad och tillbyggnad av skolor. Det kanske Lars Bäckström har observerat. Jag vill inte ha det här tvärstoppet för byggnationen, därför att det är så otroligt många byggnadsarbetare och hantverkare med familjer som kommer att få mycket svåra problem. Därför undrar jag varför man inte kan göra ett tillfälligt skatteavdrag och få en mjuk övergång, så att säga.

Anf. 161 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Peter Kling frågar varför man inte kan göra ett tillfälligt skatteavdrag. Det gör man ju. Därför förstår jag inte frågan. Vi har ju t.o.m. gått så långt att vi nu accepterar att man gör det. Vi undrar bara varför man inte valde någon av de mycket bättre metoderna och formerna för det.

Frågan är därför omöjlig att besvara. Man inför det här, och vi har inte motsatt oss det. Vi kommer inte att rösta emot det, men vi har sagt att man skulle ha kunnat göra det på en rad sätt som är bättre. Man kunde t.ex. ha använt de pengar som Ny demokrati och vi ville anvisa för reparation och tillbyggnad av dåliga offentliga miljöer, som barn och ungdom vistas i. Det hade varit mycket klokare att pengarna hade använts till sådant än att törhända jag skall få en bastu och att törhända Peter Kling skall få en altan.

Det hade varit bättre att pengarna hade använts till upprustning av dåliga miljöer. Det finns många äldre som bor i oerhört dåliga miljöer. De har inte möjlighet att komma ner på gatan. De behöver hissar och anordningar, och lägenheterna behöver handikappanpassas. Något parti borde ha tänkt på det glömda Sverige, alla dessa handikappade som inte kommer ut och som bor i dåliga lägenheter.

Byggnadsarbetare skulle kunna göra oerhörda insatser. I stället strör man ut pengarna generöst. Men den här regeringen är ju generös när det gäller skattesänkningar och litet allmänna gåvor. Det är ingen bra politik.

Anf. 162 PETER KLING (nyd) replik:

Herr talman! Som jag antydde i mitt anförande och i min replik måste man göra både-och för att det inte skall bli ett totalt tvärstopp för byggbranschen. Det går inte att ställa så många människor utan jobb.

Jag håller med Lars Bäckström. Vi genomför en åtgärd, men den är inte fullgod, enligt vårt sätt att se. Man skulle gå hela vägen. Då hade man möjligtvis skapat 10 000 arbetstillfällen och kunnat minska den svarta sektorn. Samtidigt ville vi avsätta 1 miljard för reparation av skolor och upprustning av dåliga miljöer för barn. Det hade också skapat 10 000–15 000 arbetstillfäl-

len. Det är sådana åtgärder som man måste göra. Jag tror att vi innerst inne är ganska överens om detta, Lars Bäckström och jag.

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

Anf. 163 LARS BÄCKSTRÖM (v) replik:

Herr talman! Det är alldeles riktigt att vi innerst inne är överens om att något måste göras. Det är vi nog alla här i lokalen.

Det är just detta både-och-tänkande som kännetecknar den här regeringen. Man kan både göra den skattesänkningen och ha den utgiften. Det är både-och-tänkandet som har gjort att statsbudgeten har skenat i väg.

Jag har gjort vissa omprövningar under min politiska gärning. Jag har tagit bort många både-och för att få råd med någonting. Både-och-tänkandet skall nog bort. Särskilt allvarligt är det väl när det blir både-och-tänkande med Ny demokrati och regeringen. Då blir ju både-och ibland till farliga men för rikets finanser.

Det hade varit klokt att nu styra pengarna till ombyggnad av offentliga lokaler, daghem, barnstugor, bostäder för handikappade och bostäder för äldre. Det hade varit en förståndig och ansvarsfull politik. Det hade räddat många jobb för arbetslösa byggnadsarbetare. I stället är man mer allmän och frikostig. Man strör litet pengar till någon och tror att det väl alltid kommer att växa ut någonting. Men jag vill återigen säga att det inte är någon bra politik.

Andre vice talmannen anmälde att Peter Kling anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 164 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Det är inte länge sedan vi diskuterade principerna för en skattereduktion för vissa reparationsarbeten. Därför bör den här debatten kunna bli kort. Men jag måste ändå starta med att kommentera Gunnar Nilsson litet grand.

Jag konstaterar att vi förra gången vi debatterade var överens om att det inte var fel att utnyttja skattemyndigheten, dess kapacitet och rationella handlande. Det ifrågasatte inte Gunnar Nilsson.

Gunnar Nilsson fortsätter att prata om avdragssystem. Det är på tiden att vi använder den rätta beteckningen, nämligen skattereduktion.

Det är inte fråga om någon sammanblandning med skattesystemet. Det är en enkel räkneoperation vid beräkning av den slutliga skatten. Det är i det här fallet inte fråga om att skapa något farligt avdragsberoende, utan det är helt enkelt fråga om en skattereduktion som är lika för alla.

Gunnar Nilsson är också litet snett ute när han pratar om tre gånger 1993 års fastighetsskatt. 1994 års fastighetsskatt känner vi inte till. Vi vet att allmännyttan övergår till konventionell beskattning 1994. Det finns alltså möjligheter att spara på andra avdragsmöjligheter och i stället se till att man har en vinst som balanserar emot den skattereduktion som man har möjlighet till. Det finns rätt mycket kunnande inom allmännyttan. Det försäkrar jag. Detta kommer vi säkert att klara av.

Den verkligt stora missen som Gunnar Nilsson och flera andra gör är att de *tror* att ett bidragssystem blir billigare. Försök bevisa det! Jag tror inte

*Skattereduktion för
vissa reparations-
arbeten*

heller att ni har tänkt på att det i vårt vanliga bostadsfinansieringssystem rör sig om maximalt hundratusentals ärenden per år. Här rör det sig om kanske ett par miljoner.

Det är alldeles uppenbart att det kommer att ge ett visst merarbete, vilket system vi än väljer. Gunnar Nilsson, visa mig hur man i ett bidragssystem skiljer mellan fritidshus och permanentboende. Jag vet att det har diskuterats. Det går inte att lagstiftningsvägen klara det, om man väljer ett bidragssystem.

I stort sett kan man säga att bidragssystemet har precis alla de svagheter som finns när det gäller skattereduktionen.

Gunnar Nilsson är mån om svenska folkets själsliga hälsa. Självfallet skall vi alla vara det. Men det är då bidragsberoendet, avdragsberoendet, kommer in för Gunnar Nilssons del.

Jag tror ändå att det ligger någonting positivt i den skattereduktion som vi får i det här sammanhanget. Tänk på pensionssparandet! Räkna på pensionssparandet i dag! Med nuvarande skattesystem, skatteregler och avkastningsresultat är det inte särskilt fördelaktigt. Men ändå väljer väldigt många pensionssparandet därför att man får en skattereduktion. Jag tror faktiskt att det ligger en poäng i detta. Annars är det rent sakligt sett bättre att spara i obligationer i dag än att pensionsspara.

Socialdemokraterna vidhåller att ett bidragssystem skulle vara bättre, utan att ha några som helst bevis för detta. Påståendet att det kan göras enkelt är närmast en notorisk upprepning utan verklighetsförankring. Kortfattat kan konstateras att de problem som finns med skattereduktionen inte kan lösas genom en övergång till ett bidragssystem. Detta faktum är säkert ett av motiven bakom socialdemokraternas beslut att inte yrka avslag utan bara ge till känna sina synpunkter. Det är ett förnuftigt och praktiskt ställningstagande som jag har respekt för.

Skattereduktionen kommer säkert att ge en mycket god stimulans och många nya byggjobb. Det är sannolikt bättre än ett bidragssystem. Jag tror inte heller, Lars Bäckström, att vi kan ersätta det här genom att enbart satsa på offentliga lokaler. Det skall då till alla delar vara skattepengar som används. Det är oerhört mycket privata pengar som här involveras i sysselsättningen, eftersom bidrag bara lämnas till arbetskostnaden. Vi talar här om två väsensskilda saker. Man kan multiplicera med tre eller fyra, där man får huvuddelen av kapitalet från privat håll plus materialkostnaden. Det här går inte att jämföra. Båda sakerna är viktiga och nödvändiga. Det är emellertid inte möjligt att ersätta skattereduktionen genom att satsa på offentliga lokaler. Det är här de många insatser som kommer att ge resultat.

Nu finns det ingen anledning att hårdra denna debatt. Det viktiga är att förslaget snabbt kommer till praktisk användning. Riksskatteverket har varit tidigt ute med information – så tidigt att den inte till alla delar stämmer med dagens beslut. Jag tror dock inte att det är någon större olycka. Det är t.o.m. möjligt att den hantering som föreslås i Riksskatteverkets information kan vara den mest praktiska, och då bör den tillämpas om inga påtagliga olägenheter uppstår.

Ny demokrati, Peter Kling, vill begränsa skattereduktionen till villor, fritidshus och bostadsrätter och ställa alla hyresgäster utanför. Det är ett så all-

varligt ställningstagande att jag inte kan låta bli att påtala detta. Detta är ytterligare ett avsteg från den kostnadsneutralitet som det tidigare i riksdagen har funnits en total enighet om att det borde råda mellan olika upplåtelseformer. Valfrihet i boendet är en central fråga. Då skall inte skatter, bidrag eller andra statliga åtgärder gynna vissa boendeformer före andra.

Det låter faktiskt bra när Peter Kling pratar om att alla kan väl få ett basbelopp. Men det går inte att hantera det här så enkelt. Tyvärr stämmer inte det med verkligheten. Det skulle också bli alldeles för kostsamt för statens kassa.

Bostadsrättsinnehavarna kan via sin förening till fullo dra nytta av detta. Vi skapar nu inte, Lars Bäckström, ett ohanterligt skattesystem. Det är faktiskt fråga om ett rationellt utnyttande av de befintliga resurserna. Det är kanske de enda praktiska ekonomiska möjligheterna att genomföra detta mycket omfattande projekt.

Den här bastun och altanen kanske kan vara bra för den själsliga hälsan, Lars Bäckström. I så fall möts ju Lars Bäckström och Gunnar Nilsson i en gemensam åsikt.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Anf. 165 PETER KLING (nyd):

Herr talman! Ivar Franzén nämnde tidigare att vi vill begränsa avdragsrätten till 60 % av befolkningen. Varför vill vi göra det? Jo, det är ganska naturligt. Om jag hade bott i en hyresfastighet och hyrt min lägenhet skulle jag troligen inte reparera för 35 000. Det skulle jag aldrig tänka mig att man gör om man inte äger sin bostad. Jag skulle inte reparera Ivar Franzéns bil. Det skulle aldrig falla mig in. Det är fråga om ungefär samma argument. Därför har vi sagt att alla som har egna hem nog är intresserade av att reparera dem. Egna hem omfattar 60 % av boendet. Man skulle naturligtvis kunna utsträcka detta så att även de som vill kosta på en reparation av hyreshus på upp till ett basbelopp skulle kunna få göra sådana avdrag under den här perioden. Men jag tror att det är marginellt. Jag tror inte att folk satsar på någonting som de inte äger.

Vad vill vi då göra med ett basbelopp? Jag har jobbat inom den här branschen i många år. Jag vet att det tyvärr är lönande för kunderna om jobben görs utan moms. Om man skall dra av 30 % på arbetskostnaderna så ger det ingen effekt. Jag kan lova Ivar Franzén att varenda svensk sätter sig ner och funderar över om det är lönande att göra reparationer med det här avdragssystemet. Efter fem minuter har de antagligen kommit på att det inte är lönande. Det är fortfarande mera lönande att anlita den arbetslöse byggnadsarbetaren, elektrikern eller rörläggaren för att göra jobbet svart. Det här förslaget kommer tyvärr inte att ge något. Jag tror inte på det. Jag kan hålla med om att det är ett steg i rätt riktning. För att stävja svartjobben, skapa arbetstillfällen och för att undvika att friska företag som i dag har svårt att hävda sig på arbetsmarknaden slås ut, krävs lite tuffare åtgärder. Man måste då säga ja till ett sådant här förslag och ta ett basbelopp rakt av.

Anf. 166 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Är man hyresgäst så har man valt att i första hand ordna sitt boende genom att betala hyra. Det är då uppenbart i första hand på hyran

som man vill se resultat av den här skattereduktionen. Det har jag rätt till, och det kommer jag att få via min hyresvärd. Därför är det här förslaget precis lika angeläget för den som vill hyra och för den som äger sin bostad.

Jag vill återigen poängtera att vi i denna kammare måste värna om valfriheten i boendet. Vi har gjort ett farligt avsteg från neutraliteten när vi bestämde att hyresgäster och bostadsrättsinnehavare skulle ha en extra upptrappning av den garanterade räntan, motsvarande den skattesänkning som var tänkt på kapitalskatten. Det är en ojämlikhet i dag som är ytterst allvarlig. Om vi åstadkommer flera sådana, bryter vi mot det grundläggande i bostadspolitiken. Vi skall skapa valfrihet för människor. Det är deras egna värderingar som skall avgöra vilken bostad de har. Om de vill äga en villa skall de ha möjlighet till det. De skall dock inte premieras särskilt för det. Den som vill vara hyresgäst skall också kunna vara det.

Det är självklart, Peter Kling, att vi kommer att göra olika beräkningar av var gränsen går då man tycker att det är så pass lönsamt med svartjobb att man väljer det. Jag tror att svenska folket ändå känner en icke oväsentlig tillfredsställelse över att få göra det här på ett sätt som gagnar sysselsättningen. Kan vi då klart minska lönsamheten för svartjobben tror jag att det kommer att bli väldigt många vita jobb. Jag har de höga tankarna om svenska folket.

Anf. 167 PETER KLING (nyd):

Herr talman! Till Ivar Franzén vill jag bara säga att jag fortfarande inte tror att de som hyr sin bostad är intresserade av att kosta på fastigheten 35 000 kr – inte vanliga Medelsvensson i alla fall. Om man däremot äger en sak är man nog ganska angelägen om att fixa till och eventuellt restaurera.

Tyvärr köper de flesta svenskar den billigaste varan. Det gäller väl även mig på många områden. Jag köper inte en dyr bil om jag kan få en likvärdig bil för ett lägre pris. Folk tittar självfallet på priset. Om man väljer mellan att få ett jobb utfört och dra av för arbetskostnad på 30 000 eller att få det utfört svart utan moms för halva beloppet så väljer man det senare. Inte går folk och tänker som så att nu har Ivar Franzén fattat ett beslut i kammaren och då måste vi vara lojala och betala 7 000 extra för att försöka skapa arbetstillfällen. Glöm det. Det håller inte.

Anf. 168 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Jag har aldrig hävdat att hyresgästerna själva skulle reparera sina lägenheter. Glöm det, Peter Kling! Det handlar om att de via sin värd kan få sin lägenhet upprustad till lägre kostnad, och därmed också en lägre hyra. Hyran betalar man av beskattade pengar. Det är inte oväsentligt för hyresgästen att få en bättre lägenhet till oförändrad eller lägre hyra.

Sedan måste man tänka på dem som gör dessa jobb. De svarta jobben ger varken pension eller socialförsäkring. Samtidigt är man i dag, i varje fall i kärnan av byggföretagen, angelägen om att hålla sysselsättningen uppe.

Vi har pressade priser och en skattereduktion för den som beställer jobbet. Dessa två saker tillsammans kommer att ge en hel del nya jobb, det är jag övertygad om.

Herr talman! Jag förstår att de borgerliga partierna är så rädda för ett begränsat och tillfälligt bidrag till sysselsättningsstimulanser att man hellre offerar stabiliteten i skattesystemet. Det är vi inte beredda att göra. Vi skulle helst vilja slippa se den lösningen.

Ivar Franzén säger att ett bidragssystem inte skulle bli billigare. Vi är medvetna om att det finns svårigheter också med ett bidragssystem, men vi är övertygade om att det skulle vara lättare att uppfylla målen när det gäller effektiviteten i stimulansen och när det gäller fördelningspolitiken, och när det gäller administrationen skulle vi nog kunna klara av de svårigheter Ivar Franzén har pekat på. Han pekade på svårigheten att skilja mellan fritidshus och permanentbostad. Man skulle kanske ha en decentraliserad modell. Vi har tidigare anlitat kommunerna att sköta administrationen av exempelvis energilånen. På kommunerna har man en god kontroll över den lokala marknaden. Den lösningen borde tilltala även Ivar Franzén.

Jag förstår att det är besvärande för Ivar Franzén att det bara blev två gånger fastighetsskatten om man inte har några andra skatter att betala, vilket ju är det vanliga hos bostadsrättsföreningar och bostadsföretag. Han säger att då sparar man på andra avdrag. Men ett avdrag är väl lika mycket värt var det än används. Att spara på avdraget är kanske ingen större vits. Möjligtvis kan man använda det i en framtid, men jag tycker att det var en ganska dålig lösning.

Här är ett typiskt exempel på att skattereduktionen har misslyckats med att skapa en rättvis fördelning. Med den utformning förslaget har fått är det ingen rättvisa mellan bostadsrättsinnehavare, hyresgäster och villaägare. Det är framför allt ett stimulansbidrag för villaägare och sommarstugeägare. Jag är förvånad över att Ivar Franzén fortfarande kan försvara detta.

Nu står vi där vi står. Det gäller sysselsättningen. Men hade vi, Ivar Franzén, lagt prestigen åt sidan från början, hade vi kunnat få ett förslag med en bidragslösning som hade gett en bättre måluppfyllelse än vad vi uppnått här. Jag kan inte tänka mig att Ivar Franzén kan vara nöjd med detta.

Herr talman! Gunnar Nilsson talar om att vi riskerar stabiliteten i skattesystemet. Hur kan man säga så därför att vi gör en liten extra enkel räkneoperation i samband med att vi beräknar den slutliga skatten? Det resonemanget saknar proportioner i denna diskussion, Gunnar Nilsson.

Om vi vill offra ett par tre tusen personer eller så kan vi givetvis göra en typ av övervakning av att jobben inte görs på fritidshusen. Men är man mantalsskriven på orten räknas husen som permanentbostad. Det finns massor av saker som gör att vi kan konstatera att det blir otroligt svårt att klara en distinkt gränsdragning mellan permanentbostad och fritidshus.

Vi har därför avstått från detta. Även de jobb som görs på fritidshus ger ju sysselsättning. Här är ingen skillnad mellan bidrag och skattereduktion.

Återigen kan jag upprepa att det är tre gånger 1993 års fastighetsskatt. För 1994 blir den sannolikt högre.

Gunnar Nilsson har tidigare sagt att han vill höja avdragsprocenten. Den stora konsolidering man kan göra på en fastighet är att skriva ned den. Av-

skrivningar man inte gör ena året kan man göra längre fram. Att skjuta upp en avskrivning innebär att man har större möjligheter kommande år. Det är både intressant och meningsfullt att göra sådana förskjutningar för att utnyttja denna skattereduktion fullt ut. Jag är alldeles övertygad om att företagen kommer att göra det.

Jag tror inte, Gunnar Nilsson, att ett bidragssystem skulle vara mera jämligt och rättvist gentemot de olika upplåtelseformerna än denna skattereduktion, om vi analyserar dem på samma sätt.

Anf. 171 GUNNAR NILSSON (s):

Herr talman! Det är märkligt att bostadsföretagen först skall manipulera för att betala skatt som de sedan skall få tillbaka i en skattereduktion. Jag tycker det är ganska långsökt, och det stärker inte förtroendet för det här systemet.

Sedan tycker jag också det är litet generande när Ivar Franzén talar om en enkel räkneoperation. Det går ju åt 200 årsarbetare till en kostnad av 50 miljoner kronor. Det är en betydande satsning på skattemyndigheterna i jämförelse med de summor vi har diskuterat i en ökad skattekontroll.

Dessutom är jag övertygad om att kontrollen av denna skattereduktion ändå kommer att bli mycket summarisk.

Faktum är, Ivar Franzén, att detta avdragssystem inte förmår lösa denna fråga på ett bra och rimligt sätt. Fördelningsambitionerna är bortsopade i dag. Skattesystemet belastas på ett orimligt sätt. Administration och kontroll kommer att bli omfattande. T.o.m. själva sysselsättningsstimulansen, som är kärnpunkten i denna fråga, kan man starkt ifrågasätta.

Jag tycker det är tråkigt, Ivar Franzén, att prestigeskäl har hindrat er från att fullfölja denna del av ROT-programmet på ett mer förnuftigt och mer praktiskt sätt. Vi har ju löst de andra delarna av ROT-programmet gemensamt.

Anf. 172 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Jag vill poängtera att jag på ett så objektivt sätt som möjligt och med stor ödmjukhet inför att detta är ett mycket stort projekt försöker analysera bidrag resp. skattereduktion. Jag kan inte komma fram till annat än att skattereduktionen är ett mycket bra alternativ.

Vi kan också konstatera att representanterna från Riksskatteverket klart ansåg att detta var ett bra förslag.

Det är ett enkelt förslag när det gäller inblandningen av vårt skattesystem. Inblandningen är denna enkla räkneoperation, Gunnar Nilsson.

Oavsett om vi har skattereduktion eller bidragssystem kommer ett hantverk till. I detta fall utnyttjar vi den resurs som har mest att tillgå utan extra åtgärder, nämligen Riksskatteverket. Den hanteringen är ganska omfattande. Hur stor har ingen bevisat, det är möjligt att siffran 150 är korrekt, men jag tror den är överdriven. I varje fall skulle vi, utan tillgång till Riksskatteverkets stora resurser och kunnande, fått en mycket större kostnad och väsentligt sämre kontroll.

Vi måste ändå gemensamt dra dessa slutsatser och inte hänga upp oss på att ni vill ha bidrag och att vi inte tycker om bidrag. Vi har stannat vid skatte-

reduktion som en kompromiss som vi borde kunna ha gemensamt och som med all sannolikhet är den bästa tänkbara lösningen i nuvarande situation.

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Skattereduktion för
vissa reparations-
arbeten*

Anf. 173 LARS BÄCKSTRÖM (v):

Herr talman! För ordningens skull måste jag ge Ivar Franzén det beröm han förtjänar från min sida.

Han påpekar för mig att det också finns fördelar med regeringsförslaget. Ja, det finns det. I nästan alla regeringsförslag finns några fördelar. Annars skulle man inte kunna duperas så många väljare att man kunde bilda regering.

Det finns t.ex. en fördel med att inte bara begränsa sig till offentliga lokaler. Visst, det är ju en fördel. Att det är en fördel att det innehåller ett marginellt stöd så att det blir en multiplikatoreffekt, håller jag också med om. Men då vill jag bara till Ivar Franzén säga att min poäng är att det var ett grundläggande fel i den tidigare systempolitiken, som ledde fram till den kris vi nu har. En del av uppfattningarna om de systemfelen tror jag att Ivar Franzén och jag delar från Centerns och Vänsterpartiets sida. Överhettningen på bostäder vet jag att Centern liksom Vänsterpartiet ville att man skulle vidta åtgärder för att bromsa ned. Det var systemfelen som ledde fram till detta. Man ville ha en generell politik för att slippa tillgripa detaljregleringar. Min allmänna principsyn är att man, när man har hamnat i ett sådant läge att man behöver gå in med detaljgripande, måste vara effektiv så att inget spills ut åt fel håll. Där menar jag att regeringen har gjort en del misstag. Det hade då varit bättre att sätta in koncentrerade insatser på ROT-området, offentliga lokaler – det är också fullt möjligt med ROT-insatser hos privata hyresvärdar i privatfastigheter –, smålägenheter, energibesparingar, handikapp- och äldreboende. Det medför naturligtvis mer krångel. Därför är generella system att föredra. När man nu ändå måste frångå det generella systemet, måste man göra det väldigt effektivt. Men i grunden skall systemen vara generella så att man slipper dessa problem. Detta var den allmänna synen.

Slutligen, den tredje frågan som jag tycker att Ivar Franzén hade rätt i är att det kommer att öka mitt välbefinnande när jag får bastu. Om jag sedan får en finare altan ökar det också mitt välbefinnande. Det är helt korrekt, Ivar Franzén. Men jag tycker dock inte att skattebetalarna skall behöva bidra till detta, utan det får jag sköta själv. Något skall även en medborgare sköta. Det får finnas gränser för det politiska inflytandet, eller hur Ivar Franzén?

Anf. 174 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Om Lars Bäckström tycker att han kan betala själv är det i så fall inget som hindrar att han gör detta. Men om Lars Bäckström å andra sidan nu gör extrainsatser och skapar jobb, tycker jag att han trots sin goda ekonomi, sitt ädelmod och sina ideella värderingar här har tilldelats precis samma rätt som andra att uppnå detta rättvisa och jämlika system som jag har försökt att tala om.

Jag tycker ändå att vi måste skilja noga mellan den gamla tidens avdragssystem, då marginals-katten var 60 %, 70 %, 80 % och ibland 90 %. Inflationen var hög och realräntan låg. Det var något som var väldigt osunt. Detta kan inte jämföras med en 30-procentig skattereduktion. Detta är inget som man

blir vare sig skattereduktionsberoende eller avdragsberoende av, utan det är en sund stimulans.

Vi har ju, Lars Bäckström, också gjort insatser vad gäller ROT-verksamheten – ombyggnadsverksamheten. Vi har förlängt denna och försökt att dra över en del av pågående verksamhet från 1992 till 1993. Det finns stöd för offentliga lokaler. Vi har spelat på fiolens alla strängar, och då brukar det låta bäst.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 8 juni.)

17 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs
skatteutskottets betänkande
1992/93:SkU37 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 8 juni.)

18 § Den svenska försäkringsavtalsrättens anpassning till EG:s regelverk m.m.

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1992/93:LU16 Den svenska försäkringsavtalsrättens anpassning till EG:s regelverk m.m. (prop. 1992/93:222).

Anf. 175 LENNART FRIDÉN (m):

Herr talman! Förutom att yrka bifall till utskottets hemställan skall jag säga några ord om motion L408.

Det heter ju i reklamen för vårt land att Sverige är fantastiskt. Visst, det är det på många sätt. Det är ett land med bl.a. ett otroligt finmaskigt nät när det gäller skydd för den som råkar illa ut. Men varje år händer det att några familjer – de är inte många och det kanske är därför man inte heller så mycket har uppmärksammat problemen – drabbas av att någon nära och kär försvinner. På toppen av detta uppstår då ekonomiska bekymmer, bl.a. beroende på att ett försäkringsfall, enligt försäkringsbolag, först uppstår i samband med att man kan lämna in ett dödsbevis.

Den nuvarande lagen för dödförklaring har med ett par små förändringar i princip varit densamma sedan 1934. Det obehagliga i sammanhanget har också varit att medan denna motion har hanterats har dess värre dess frågeställning aktualiserats genom olyckan med den polska färjan utanför Sassnitz.

Vi arbetar ju för att få en samordning av lagarna i Norden. I Norge, där

man har ännu större erfarenhet av detta än vad vi i Sverige har, genom krigshändelser och genom att vara mer utav en sjöfarts- och fiskeriation, har lagstiftningen i dessa frågor ändrats två gånger efter kriget. Det är inte många per år som berörs, men när nu utskottet lämnar en beställning till regeringen om en översyn vet jag att detta är mycket välkommet. Jag hoppas också att den beställningen kan resultera i att de som råkar ut för den här situationen härnäst kommer att slippa att, på toppen av det svåra som det innebär att bli av med en nära och kär anförvant, också få problem med ekonomin.

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Den svenska
försäkringsavtals-
rättens anpassning
till EG:s regelverk
m.m.*

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 8 juni.)

19 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs
lagutskottets betänkande
1992/93:LU47 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 8 juni.)

20 § Lokalisering av Försvarets internationella centrum m.m.

Föredrogs
försvarsutskottets betänkande
1992/93:FöU14 Lokalisering av Försvarets internationella centrum m.m.
(prop. 1992/93:150 delvis).

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 8 juni.)

21 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden till riksmötet 1993/94

Föredrogs
socialutskottets betänkande
1992/93:SoU27 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden till riksmötet 1993/94.

Andre vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 8 juni.)

22 § Smittskyddsinstitutet m.m.

Föredrogs
socialutskottets betänkande
1992/93:SoU28 Smittskyddsinstitutet m.m. (prop. 1992/93:150 delvis och
1991/92:69).

Anf. 176 MARTIN NILSSON (s):

Herr talman! I socialutskottets betänkande SoU28 yrkar utskottsmajoriteten bifall till regeringspropositionen om privatisering av statligt ägda företag m.m.

Kärnfrågan handlar egentligen om huruvida riksdagen skall besluta om att ge befogenheter till regeringen att sälja ut den del av det forna SBL som producerar vaccin.

Låt mig direkt säga att för oss socialdemokrater handlar inte denna fråga i första hand om ideologiska principer, utan mer om pragmatiska ting.

Hur vaccinproduktionen skall ske och var ägandet skall ligga avgörs inte bäst utifrån principer, utan från vad som bäst tjänar produktionen och kunderna. En sådan avvägning bör förvisso göras, och där finns anledning till kritik mot regeringen, därför att en sådan avvägning inte riktigt har gjorts och därför att en analys saknas.

Detta buntas ihop med flera andra privatiseringar i en stor proposition som inte riktigt uppfyller de krav man kan ställa på ett beslutsunderlag. Vad det dock finns störst anledning att vara orolig över och att rikta kritik mot är regeringens förslag att nu ge befogenhet att sälja ut vaccinproduktionen.

Enligt den organisationskommitté som förberedde avvecklandet av SBL och inrättandet av Smittskyddsinstitutet antas inte vaccinproduktionen uppnå normala vinstnivåer förrän tidigast om fem år. Därutöver talar det allmänna konjunkturläget mot att en utförsäljning görs nu. En utförsäljning riskerar att påverka riskkapitalsituationen. En utförsäljning nu innebär också med största sannolikhet att vaccinproduktionen – en av skattebetalarnas samlade tillgångar – reas ut.

Men då kan man ju, i likhet med utskottsmajoriteten, hävda att det inte nu finns någon anledning för regeringen att göra en utförsäljning, utan att man skall avvakta det tillfälle då det först skulle uppfattas som kommersiellt riktigt att sälja ut bolaget.

Låt oss tala i klartext kring detta. Det finns nu inget lämpligt utförsäljningsläge. Det finns enligt Organisationskommittén inget lämpligt utförsäljningsläge inom de närmaste fem åren. Vad tjänar det då till att riksdagen nu ger bemyndigande till en utförsäljning som skall ske i slutet av 1990-talet? Egentligen ingenting, om bemyndigandet inte innebär att regeringen redan nu vill sälja ut vaccinproduktionen.

Det agerande som regeringen och regeringspartierna här i riksdagen tidigare har visat när det gäller oförmågan att hålla just krisöverenskommelsen och den del som handlade om moratorium när det gäller utförsäljning av statliga företag lovar inte gott. Vi socialdemokrater kommer naturligtvis, likt ett bränt barn, att sky elden så länge vi tror och inser att de borgerliga parti-

erna inte kommer att stå för de överenskommelser som finns och de skrivningar som man gör här i riksdagen.

Vi socialdemokrater motsätter oss alltså inte bolagsbildningen eller utförsäljningen. När det gäller utförsäljningen vill vi ta ställning till den i form av ett bra underlag och en bra analys och i rätt läge här i riksdagen. Därför bör regeringen enligt vårt förmenande återkomma med ett nytt förslag när så är lämpligt och när man önskar sälja ut vaccinproduktionen.

Jag yrkar därmed bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Anf. 177 JAN JENNEHAG (v):

Herr talman! I allt väsentligt kan jag instämma i Martin Nilssons anförande. Jag ansluter mig till reservationen.

Anf. 178 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Socialutskottet har tidigare uttalat sig för att en del av Statens bakteriologiska laboratorium, SBL, som svarar för produktion av vaccin m.m. får ombildas till aktiebolag. Man gör då en mycket klok omstrukturering och skiljer på myndighetsutövande och ren produktion.

Socialutskottets majoritet ser inga principiella hinder för detta eller för att bolagets aktier senare får säljas helt eller delvis.

När ärendet nu åter behandlas i anslutning till berörd del av kompletteringspropositionen, vidhåller socialutskottet sin tidigare deklarerade principiella uppfattning. Det bör, enligt vår mening, ankomma på regeringen att välja den lämpliga tidpunkten härför. Utskottsmajoriteten tillstyrker att regeringen får det begärda bemyndigandet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i samtliga moment.

Anf. 179 MARTIN NILSSON (s):

Herr talman! Vi fick inga nya klara besked om huruvida den borgerliga utskottsmajoriteten delar den av Organisationskommittén framlagda uppfattningen, nämligen att det inom de närmaste fem åren inte finns något underlag för att sälja ut vaccinproduktionen. I den mening som man gör det fick vi inte heller någon uppfattning om huruvida det är meningen att man skall avvakta i fem år, utan det blir bara en allmän till intet förpliktigande uppfattning om att det skall ankomma på regeringen att avgöra när utförsäljningen bör ske. Det innebär att vi fortfarande inte vet det. Det innebär alltså att vi i morgon dag kan få se en utförsäljning. Det är tyvärr trist, och det är dåliga och oklara besked på den punkten.

Om utskottsmajoriteten delar Organisationskommitténs uppfattning innebär det alltså att vi nu fattar beslut här i riksdagen som inte kommer att verkställas och som inte kommer att få någon betydelse förrän i slutet av 90-talet. Man kan undra vad det är för mening med att fatta sådana beslut här och nu.

Anf. 180 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! De åtgärder som Martin Nilsson nämnde i sitt anförande skall regeringen självfallet pröva. Det är viktigt att tidpunkten för genomförandet av en sådan privatisering verkligen väljs med omsorg. Hänsyn måste

då tas till riskkapitalmarknaden, som Martin Nilsson nämnde i sitt anförande, och till förutsättningarna att erhålla ett marknadsmässigt pris vid en kommersiellt riktigt vald tidpunkt.

Martin Nilsson frågade hur jag ser på Organisationskommitténs förslag. Den talar naturligtvis för sig. Men jag tycker att det är ett ganska statiskt betraktelsesätt att välja ut en tidsperiod på fem år och säga att ingenting sannolikt kommer att hända under den kommande perioden. Det vet vi faktiskt inte så mycket om, därför att förhållandena på marknaderna ju kan växla ganska snabbt. Eftersom riksdagen inte är samlad hela året, är det lämpligt att regeringen kontinuerligt följer denna fråga och tar de initiativ som erfordras.

Jag vill också påpeka för Martin Nilsson att vi tydligt har skrivit in i majoritetstexten i betänkandet att det skall ske ett samråd med Socialdemokraterna innan man fattar ett beslut med denna innebörd i regeringen. Det står tydligt och klart. Jag förmodar att Martin Nilsson har uppmärksammat detta.

Anf. 181 MARTIN NILSSON (s):

Herr talman! Samråd har fått en speciell betydelse för den borgerliga regeringen. Det brukar betyda att regeringen skall berätta litet grand om vad den har för avsikt att göra och att den sedan mer eller mindre struntar i de uppfattningar som socialdemokratin lämnar. Det har vi t.ex. tidigare i dag i debatten om högskolevärlden fått ett konkret bevis på.

När det gäller Organisationskommittén kan man självfallet göra en bedömning av vem som har bäst sakkunskap: om det är regeringen eller om det är Organisationskommittén. Personligen lutar jag nog åt den senare när det gäller lämplig tidpunkt. Jag blev dock litet förvånad över att man som argument anförde att riksdagen inte är inkallad under hela året. Är det så bråttom att sälja ut vaccinproduktionen? Skall det kanske t.o.m. ske redan under sommaren, eller vilka planer och avsikter har regeringen? Jag tror att det gott och väl finns anledning att tro att regeringen skulle ha tid att återkomma till riksdagen om den hade haft den intentionen.

Anf. 182 STEN SVENSSON (m):

Herr talman! Den rigorösa bedömning som skall göras när det gäller dels val av tidpunkt, dels ett marknadsmässigt pris som är rimligt skall självfallet regeringen göra på samma grunder som om riksdagen hade gjort den eller om vi hade suttit i socialutskottet och gjort dessa överväganden. Med tillgång till myndigheter och till den sakkunskap som finns i Socialdepartementet kan Näringsdepartementet och Socialdepartementet samarbeta i denna fråga. Det kommer sannolikt inte att bli någon annan bedömning än den som vi själva hade kommit fram till i socialutskottet.

Vad jag påpekade var att det är praktiskt att regeringen under hela året kan följa denna verksamhet till skillnad från riksdagen som ändå har ett långt uppehåll från början av juni fram till början av oktober. Det är den skillnaden som jag påpekat.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 8 juni.)

Föredrogs

trafikutskottets betänkande

1992/93:TU29 Trafiksäkerheten på vägarna inför 2000-talet (prop. 1992/93:161).

*Trafiksäkerheten på
vägarna inför
2000-talet*

Anf. 183 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s):

Herr talman! Inför denna proposition om trafiksäkerheten som vi nu behandlar har det funnits stora förväntningar på radikala åtgärder för att förbättra säkerheten på våra vägar. Efter alla utredningar och allt förberedelsearbete som har gjorts under de senaste åren har många aktörer på trafiksäkerhetsområdet räknat med att regeringsförslaget skulle innehålla en rad konkreta förslag och en samlad strategi för att minimera antalet döda och skadade i trafiken.

Nu kan vi konstatera att så inte blev fallet. I propositionen talas det mycket om visioner och om verksamhetsstrategi. Men de konkreta förslagen saknas. De skjuts på framtiden, trots att vi på många områden har god kunskap om vilka åtgärder som bör vidtas.

Under alla de 16 år som jag har varit här i riksdagen har jag inte upplevt en svagare proposition på trafiksäkerhetsområdet. Jag har också fått många bevis för det under senare tid i form av brev och tidningsartiklar om denna proposition.

Jag skall passa på att referera ett par av dessa reaktioner.

Vi riksdagsledamöter har fått brev bl.a. från Sveriges försäkringsförbund. Där skriver man:

Det är med stor besvikelse som branschen har tagit del av den nu framlagda trafiksäkerhetspropositionen. Propositionen är som helhet uddlös och innehåller dessutom i flera avseenden förslag som innebär försämringar sett från trafiksäkerhetssynpunkt.

Ytterligare reaktioner har vi kunnat läsa om i Försäkringstidningen nr 6-7, 1993. Där skriver Lennart Fogel, VD i NTF:

Regeringen visar ett oacceptabelt ointresse för att på ett effektivt sätt tackla trafiksäkerhetsfrågorna.

Fogel konstaterar också att propositionen när den väl kom var pinsamt mager.

Mot den bakgrunden kan jag förstå varför kommunikationsministern inte deltar i dagens debatt. Det finns ju verkligen inte mycket att hurra för när det gäller det här regeringsförslaget.

I fråga om det totala antalet dödsolyckor vet vi att 30 % av dessa är alkoholrelaterade och att alkoholen är den enskilt största olycksorsaken i trafiken. Trots det dröjer regeringen med att lägga fram förslag på detta område. Det är beklagligt. Många av de tragedier som kommer att äga rum på våra vägar i sommar skulle kunna undvikas genom radikala grepp mot alla de rattfyllerister som kommer att krossa framtiden för de trafikanter som drabbas.

Det är nu vår förhoppning att regeringen skall sluta dra de här viktiga frågorna i långbänk och att man skall snabba på med förslagen. Vi är många som väntar på dem.

När det gäller förslaget i propositionen om vem som skall ha hand om den regionala organisationen för registeravdelningarna så vill regeringen att den frågan skall utredas av Vägverket och några länsstyrelser. Vi socialdemokrater anser att den utredningen bör skötas av Riksrevisionsverket eller Statskontoret, vilka som utanförstående organ kan göra en förutsättningslös prövning.

Ett annat märkligt förslag är slopandet av kravet på reflexsele i bussar och lastbilar. Vi har ju här i riksdagen i många år fått upprepade motioner om utökade krav på bärandet av reflexer i trafiken. Genom de studiebesök som vi har gjort hos bl.a. reflexstillverkare vet vi hur stor betydelse reflexerna har för att man skall synas i mörkret. Den nya generationen reflexmaterial medverkar till att alla trafikanter som är ute i mörker syns betydligt bättre om de bär reflexer än om de saknar sådana.

Alla som arbetar ute i trafiken, t.ex. vägverkspersonal och trafikpoliser, har ju sina arbetskläder ordentligt utrustade med reflekterande material. Det är naturligtvis ingen tillfällighet.

Nu slopar regeringen, tvärtemot allt förnuft, kravet på reflexsele för bussar och lastbilar – en sele som kan betyda skillnaden mellan liv och död för den förare som i mörker kan bli tvungen att inspektera sitt fordon eller byta ut ett punkterat däck.

Jag måste fråga de borgerliga: Hur kan ni påstå att ni ökar trafiksäkerheten genom att på det här sättet slopa kravet på att reflexer skall användas i trafiken?

I propositionen föreslås också att den obligatoriska fordonskontrollen skall innefatta kontroll av monterad men icke obligatorisk säkerhetsutrustning. Däremot sägs det ingenting om fordonsägares skyldighet att redovisa den icke obligatoriska utrustningen på fordonet eller på vilket sätt de som svarar för kontrollerna skall ges möjlighet att utföra sin uppgift på ett tillfredsställande sätt. Vi anser att regeringen snarast bör ge Vägverket i uppdrag att tillsammans med AB Svensk Bilprovning utarbeta rutiner för hur redovisning och kontroll av den icke obligatoriska säkerhetsutrustningen skall ske avseende de enskilda fordonen.

När det sedan gäller de organisationsförändringar som skall genomföras finns det en allmän strävan att förstärka insatserna för fordonskontroller på vägarna. Både Trafiksäkerhetsutredningen och Trafikpolisutredningen har pekat på nödvändigheten av att detta genomförs. Riksdagen har också gett klartecken för denna förändring genom den neddragning av besiktningar i hall som genomfördes 1992.

Vi socialdemokrater anser att genomförandet av en utökad fordonskontroll på vägarna skall ske nu. Erforderliga beslut är ju fattade, och AB Svensk Bilprovning har sakkunskap att genomföra dessa kontroller. Den fordonstekniska kompetens som bilinspektörerna har bör tillvaratas både vid fordonskontroll på väg och vid de obligatoriska kontrollbesiktningarna.

Mot den bakgrunden bör regeringen överföra bilinspektörerna som fordonstekniker till AB Svensk Bilprovning. Vägverket och Polisen bör skyndsamt träffa en överenskommelse om en utökning av fordonskontrollen på väg. För att snabbt få i gång verksamheten bör de resurser som frigjorts vid neddragningen av besiktning i hall användas. Uppdraget att tillsammans

med Polisen genomföra fordonskontroller på väg bör därför gå till AB Svensk Bilprovning.

Det regeringsförslag som väckt mest kritik och debatt är utan tvivel förslaget om en sänkt övningskörningsålder, ner till 16 år – ett förslag som egentligen har sitt ursprung i Frankrike, men som har förenklats så till den grad att det nästan utgör en säkerhetsrisk för trafiken. Den svenska variant som regeringen nu föreslår saknar helt såväl de krav och regler som omgärdade det franska förslaget som de idéer som kommittén Körkort 2 000 kom med.

Visserligen justerar nu trafikutskottets borgerliga majoritet förslaget något genom att hänvisa till att regeringen bör ta hänsyn till de motioner om en grundutbildning som har lagts fram. Men även denna justering är en pappersprodukter, utan genomarbetade krav.

Vi socialdemokrater anser att det finns trafiksäkerhetsvinster att göra genom att sänka övningskörningsåldern till 16 år, om samtidigt klara krav ställs på en grundutbildning innan övningskörningen startar. Dessutom måste vi här och nu klara ut vilka krav som skall gälla. Vi får inte överlåta det åt regeringen, som i sitt tandlösa förslag har visat att man inte klarar den här uppgiften.

Vi vill att 16-åringarna, innan de släpps ut i trafiken för övningskörning, med sina föräldrar/körlärare skall genomgå en kort grundutbildning omfattande två studietimmar som skall innehålla en grundläggande trafikantutbildning i trafikskola. Intyg från en sådan utbildning skall sedan tillsammans med sedvanligt körtillstånd ge möjlighet till övningskörning i trafiken.

Sedan får erfarenheterna av denna utbildning avgöra om antalet utbildningstimmar bör utökas i framtiden. Men det är viktigt att grundutbildningen inte blir för kostsam för eleven, så att det hela motverkar syftet med en sänkning av övningskörningsåldern till 16 år.

Med andra ord: Låt oss se till att denna 16-årsgräns kopplas till kravet på grundutbildning för elev och handledare, för annars riskerar vi att idén bakom förslaget förfelas och att syftet – att skapa trafiksäkrare förare – inte uppnås.

Med detta yrkar jag, herr talman, bifall till de socialdemokratiska reservationerna.

Anf. 184 MAX MONTALVO (nyd):

Herr talman! Det gäller inriktningen av trafiksäkerhetsarbetet inför 2000-talet.

Alla människor i Sverige berörs av trafiksäkerhetspolitiken på ett eller annat sätt. Många, inte minst motorfolket, väntar sig nu något nytt och kraftfullt från den borgerliga regeringen.

Är det då fråga om något nytt och kraftfullt?

För att börja med inriktningen så tar man över en stor del från den gamla socialdemokratiska politiken med prioritering av hastighetsövervakningen. Man kopplar samman detta med tanken bakom projektet Heja Halland. Gång på gång poängteras uttrycket "att sätta människan i centrum".

Vi nydemokrater anser att dessa två delar är oförenliga. Man måste välja. För oss har valet varit lätt. Jag återkommer litet senare till den saken.

Vidare säger regeringen att ansvaret skall vila på tre ben: Vägverket, Poli-

sen och kommunerna. Vi anser dock att den tredje delen redan från början varit alltför svag i resonemanget, nämligen kommunerna. Kommunerna satte ju inte helhjärtat på trafiksäkerheten förut när ekonomin var bättre. Att nu, när ekonomin på de flesta håll ute i kommunerna har blivit sämre, tro att de skall kunna ta det här ansvaret verkar minst sagt överoptimistiskt.

Sedan vill man ha en årlig resultatrapport från Vägverket. I och med det försvinner enligt vår uppfattning den långsiktiga trafiksäkerhetspolitiken. Vi har nämligen svårt att tro att Vägverket kommer att satsa på långsiktiga projekt, t.ex. på ombyggnader av trafikfällor, när man skall visa snabba resultat. Då är vi tillbaka i det gamla systemet med hastighetskontroller o.d.

Det finns många visioner i propositionen, och många delar förblir nog bara visioner. Man kan ju inte komma till beslut om de här sakerna nu, utan man skjuter dem på framtiden.

Vad är då alternativet? Jo, enligt vår syn på saken gäller det att ta ett helt nytt grepp, om man skall komma framåt på trafiksäkerhetsområdet. Vi känner alla till det banbrytande projektet Heja Halland. Resultatet av detta är att antalet dödsolyckor efter drygt två års arbete har halverats. Dessutom har kommunerna och landstingen minskat sina utgifter med ca 30 miljoner.

Hallands läns trafiksäkerhetsförbund med eldsjelen Bert Leion i spetsen lyckades efter mycken möda och stort besvär få sponsorer till projektet. I och med det har man lyckats visa att trafiksäkerheten handlar om att få människor att samspela, att ta ansvar och att känna ett eget ansvar. Dessutom handlar det om mindre av pekpinnar och mer av saklig information. Vi i Ny demokrati tycker att idén är mycket bra och har därför anammat den som en av våra grundpelare i trafiksäkerhetspolitiken.

Vi vill vidare reformera hastighetsgränserna och hastighetskontrollerna. Vi anser att de är avgörande orsaker till den dåliga trafikmoralen. Mer om detta senare.

Andra åtgärder som vi anser att man med kraft bör ta itu med är hårdare tag mot rattfylleriet, bättre utbildning och att trafikfällorna byggs bort. Återkommer till det. Definitivt inga årliga resultatrapporter. De skadar långsiktiga projekts möjligheter.

Över till Polisens uppgifter. Polisen skall ha hand om trafikövervakningen. Där håller vi med regeringen. Men den öppna trafikövervakningen bör förstärkas i enlighet med Trafikutredningens förslag. Man bör vidare prioritera ned hastighetsövervakningen och prioritera upp övervakningen av rattfylleri och grovt avvikande beteende.

Rattfylleriet anser regeringen att det är viktigt att med kraft bekämpa. Man konstaterar att ca 30 % av dödsolyckorna beror på alkohol. Trots detta väntar man till hösten med åtgärder. Vi anser detta vara ett område som diskuterats länge, så vi förstår inte varför man väntar med åtgärder. Vi anser att det är helt oacceptabelt att framföra motorfordon med alkohol i blodet. Därför vill vi ha en kraftigt skärpt övervakning.

Vi anser vidare att det är befogat att höja straffen för olovlig körning, som det här är fråga om, i synnerhet för upprepade förseelser. Det är inte försvarbart mot skötsamma medborgare att dalta med sådana personer, som vi läser om i tidningarna, och som har åkt fast 30–40 gånger.

Regeringens initiativ att pröva andningslås stöder vi. Samtidigt tror vi att

det blir en marginell grupp som blir hjälpt, vilket knappast kommer att förändra statistiken.

Till hastighetsgränserna. Regeringen följer utvecklingen inom EG och vill därför avvakta. Kommunikationsministern framhåller: Sambandet mellan hastighet, trafiksäkerhet och miljö är väl dokumenterat. Detta samband har inte tillräckligt tydligt bibringats allmänheten, som har svårt att förstå sambanden och därför inte accepterar inskränkningar i gällande hastighetsbegränsningssystem.

Återigen kommer det gamla miljöargumentet in i hastighetsdebatten. Ni i trafikutskottet som var med vid Saabs avgaslaboratorium i Södertälje kommer kanske ihåg att jag frågade om just förändringen i utsläpp mellan 80 km och 130 km i timmen. Vi fick veta att skillnaden är mycket liten.

Om vi hade haft en vanlig over head-projektor här, i stället för den här miljoninvesteringen, hade jag kunnat visa er de tabeller som bekräftar det jag nyss framhållit. Den enda ökning som har betydelse är koloxiden, i och med att man tillför mer bränsle vid högre fart.

Regeringen säger vidare att man vill prioritera hastighetsövervakning. Ny demokrati anser att det är dessa omotiverade och låga hastigheter som inte är i takt med utvecklingen och att det är hastighetskontroller av dessa som skapat den låga trafikmoral vi har i dag.

Samtidigt skapar det antipati mot samhället när man tycker att man blivit omotiverat beskattad. Man kan vidare inte utesluta att överträdelser av andra trafikregler blir resultatet av nämnda antipati och ilska. Ny demokrati anser att högsta tillåtna hastighet bör vara 50, 70 och 90 km i timmen som tidigare, men att en översyn bör göras av om hastigheten är relevant i förhållande till platsen. 110 km i timmen bör gälla på mycket fina landsvägar och motortrafikleder och 130 km i timmen på motorväg. Vidare förespråkar vi 90 km i timmen för tung lastbil med och utan släp. Regeringen föreslog 80 km i timmen, i första hand av EG-skäl. Samtidigt vill man införa hastighetsbegränsare, vilket vi inte anser gagnar trafiksäkerheten.

Körkortsfrågorna. Ny demokrati håller med kommunikationsministern när han för egen del anser att det vore värdefullt med trafikutbildning på alla stadier i skolan. Just de första åren när man skall ut och cykla på allmän väg är det särskilt viktigt att veta hur man bär sig åt. Det man lär sig på detta stadium har man självklart nytta av när man kommer upp i mopedåldern.

Idén om att förarprövarna skall få psykologisk utbildning för att kunna göra en bedömning av körkortsaspirantens lämplighet verkar inte vara särskilt realistisk. Ny demokrati anser däremot att man bör rätta till bristerna i körkortsutbildningen vad gäller körning i mörker. Även om det inte ingår i uppkörningen bör eleven ha provat på det.

Vidare har vi körning med lätt lastbil och släpvagn, t.ex. husvagn. Vi anser att det är rimligt att begära att eleven åtminstone har litet vana att hantera och backa med exempelvis husvagn, i och med att den som tagit B-körkort kan gå och hyra en husvagn och åka på semester dagen efter det att han har tagit körkortet.

Vidare anser vi att man bör ha ett förarprov värt namnet. Med anledning av detta föreslår vi en översyn av dagens förarprov.

När det gäller övningskörning från 16 år är vi i Ny demokrati mycket nöjda

med överenskommelsen om skrivning, dvs. att låta både lärare och elev först genomgå en liten teorikurs på cirka två timmar. Nu har vi hört oroande meddelanden om att man inte tänker hålla uppgjord skrivning. Vad gäller? Det vill vi veta före omröstningen.

Över till trafiksäkerhetsåtgärder i allmänhet. Vi anser att det är dags att inse att det i första hand är långsiktig politik som ger en reell förbättring av statistik. Det jag tänker på är att man bör börja bygga bort trafikfällorna efter vägarna, t.ex. genom planskilda korsningar, cykelbanor och gångbanor, så att man skapar bättre möjligheter att hålla i sär olika trafikanter. Anlägger man en ny väg bör man inte göra konventionella diken, utan svagt sluttande slänter.

Som ni märker, ärade ledamöter, är trafiksäkerhetsområdet ett område där det verkligen inte saknas idéer till lösningar av dagens problem, även om man får den känslan när man läser regeringens proposition. Samtidigt är trafiksäkerhetsområdet känt för att man pratar mycket och gör litet konkret. Att som regeringen kalla denna proposition något så storstilt som Trafiksäkerheten på vägarna inför 2000-talet är väl magstarkt. Det man har gjort är att ha fyra kockar som har kokat soppa på en spik. Vi trafikanter får vara glada åt att man åtminstone hade en buljongtärning, så att det blev litet grumligt.

Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 4, 5, 6, 13 och 14.

Anf. 185 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag noterar med mycket stor förvåning att Max Montalvo sade i sitt anförande att han var mycket nöjd med förslaget att läraren och eleven skall få genomgå en kurs på två timmar före övningskörningen. Det måste betyda att Ny demokrati ställer upp på vår reservation nr 12 och att vi kan få majoritet för den i kammaren i morgon. Nu återstår att se under morgondagens omröstning om Max Montalvo verkligen talar för Ny demokrati och om partiet röstar på den socialdemokratiska reservationen.

Anf. 186 MAX MONTALVO (nyd) replik:

Herr talman! Vi hade den uppgörelsen med regeringen att vi skulle få till det här. Vi såg det som det första alternativet. Vi hoppas att den står kvar vid det den har lovat. Vi får se vad som händer.

Anf. 187 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Detta innebär bara att om Max Montalvo har sitt parti bakom sig i det han nyss sade från talarstolen, att han var nöjd med att läraren och eleven skall få gå en kurs på två timmar, ställer Max Montalvo och hans parti, Ny demokrati, upp på den socialdemokratiska reservationen i morgondagens votering. Sedan återstår det att se om han verkligen vågar ta några radikala grepp eller om han helt lyder under Ny demokratis partipiska.

Anf. 188 KARL-ERIK PERSSON (v):

Herr talman! I trafikutskottets betänkande om trafiksäkerheten på vägarna inför 2000-talet kunde man ha tänkt sig att det skulle ha tagits krafttag mot trafikdöden. Vi kan läsa ut i betänkandet att ingenting kommer att inne-

bära att vi kan minska trafikdöden på våra vägar. I stället finns det väldigt många vackra ord i detta betänkande, många fromma förhoppningar, som alla politiska partier egentligen i grunden kan ställa upp på. I sammanfattningen skriver man: "Den förbättrade trafiksäkerheten skall skapas genom en förtroendefull samverkan mellan myndigheter och trafikanter." Vem är inte intresserad av detta?

Vidare skriver utskottet på s. 8 att "övergripande målet för trafikpolitiken skall vara att erbjuda medborgarna och näringslivet i landets olika delar en tillfredsställande, säker och miljövänlig trafikförsörjning till lägsta möjliga samhällsekonomiska kostnader". Vem ställer inte upp på det?

Frågan är om vi når dessa mål med detta trafikutskottets betänkande, när man samtidigt kan läsa att trafikdöden på våra vägar fortsätter att vara stor. Även om den minskade under 1992 för första gången på ganska lång tid, dödades 686 personer i trafiken år 1992. 4 739 personer skadades svårt. Antalet lindrigt skadade i trafiken var 15 746.

Den samhällsekonomiska kostnaden för vägtrafikolyckorna beräknas till ca 18 miljarder kronor per år. Då kan man fråga: När vi bättre resultat med detta betänkande? Jag vill hävda att man inte gör det.

Man kan förstå att det är de oskyddade trafikanterna som lider mest och som är de mest utsatta, dvs. gång- och cykeltrafikanter. Med tanke på de pengar som anslås tycker jag att det skulle finnas en möjlighet för riksdagen att uttala att man fortsättningsvis skall bygga ut gång- och cykeltrafiklederna, så att de oskyddade trafikanterna inte kommer i kontakt med biltrafiken. Det skulle kunna vara ett sätt att minska trafikolyckorna.

Sedan några ord om de motioner som vi har väckt om att minska olyckor på våra vägar. I motion T86 har vi föreslagit att man skall införa krav på ABS-bromsar på släpvagnar. Kortfattat, väldigt intetsägande, säger man från utskottets sida att Vägverket skall följa detta. Hur då? Vad gör man för att komma till rätta med problemen? Är det större olycksfrekvens för tunga fordon med släpvagn som icke har ABS-bromsar? Detta säger man ingenting om. Är dessa mer olycksdrabbade? Jag vet i alla fall att yrkeschaufförerna har stora problem när det gäller släpfordon som icke har ABS-bromsar, särskilt under vinterhalvåret. I situationer där man måste bromsa är uppmärksamheten mer riktad bakåt än framåt för att man skall se att släpfordonet håller sig på vägen och inte eventuellt hamnar i diket eller i den mötande trafiken.

Detta tycker jag är ganska nonchalant från utskottets sida. Utskottet föreslår inte, som vi vill, att man skall se över detta.

Sedan vill man avmonopolisera Svensk Bilprovning, man vill att den skall upphöra. Jag tycker faktiskt att man från utskottets sida inte kan peka på något som skulle innebära att det blir bättre så. Jag ser detta mer som en ideologisk fråga, man fortsätter att privatisera utan att se konsekvenserna.

I den trafiksituation som vi har i dag, framför allt när det gäller tunga fordon, har man varit väldigt kritisk till att det finns bromsdefekter på de tunga fordonen. Men det struntar man i. Nu skall vi öka trafikkontrollerna på vägarna. Vem klarar av en fordonskontroll vid flygande besiktningar? Det skrivs i utskottsbetänkandet att vi år 1994 skall ha ökat antalet kontroller till 120 000.

Jag tror inte att det finns möjligheter att kontrollera bromsar ute på vägarna vid flygande besiktningar, när man redan i dag talar om från Svensk Bilprovning att man har problem med att kontrollera, därför att man inte har anläggningar för att göra detta effektivt. Man säger från utskottets sida på flera punkter att den tunga trafiken har en del i trafikolyckorna. Detta är mycket märkligt, tycker jag.

Givetvis står jag bakom alla de meningsyttringar av mig som finns fogade till betänkandet. Vänsterpartiet står självklart bakom dessa. Men för att minska riksdagens gymnastiska övningar i morgon bitti yrkar jag bifall endast till våra meningsyttringar under mom. 11 och 18.

Anf. 189 LARS SVENSK (kds):

Herr talman! "Gå på vägens högra kant, fel går alltså denna tant." Så hette det på vänstertrafikens tid. Det är den första trafiksäkerhetsinformation som jag minns. Jag tror säkert att det är fler här i kammaren som kommer ihåg andra ramsor som NTF lärde oss i småskolan.

I Sverige lägger vi ner över 3 miljarder per år på olycksreducerande arbete, framför allt på körkortsutbildning, fordonskontroll och trafikövervakning. Till detta kan vi lägga en del av de miljarder som årligen satsas på väg-hållning och vägbyggande, där trafikssäkerhetsaspekten spelar en avgörande roll.

Internationellt sett ligger Sverige mycket väl till i trafiksäkerhetsarbetet. Men trots vår duktighet har trafiken under 80-talet skördat 8 000 människoliv. 20 000 personer, företrädesvis unga, har invalidiserats. Totalt räknar man med att vi får ca 60 000 trafikskadade per år. 600 000 trafikskadade under 80-talet!

Det är naturligtvis helt oacceptabelt med så höga olyckstal. Jag vill ändå i ärlighetens namn i det här sammanhanget säga att det betänkande som vi nu skall ta ställning till, lika litet som besluten 1982 och 1988, kommer att innebära att vi kan reducera olyckstalen till en nivå där vi kan slå oss till ro och konstatera att vi nu är framme.

Trafiksäkerhetsarbetet måste hela tiden fortgå. I propositionen sägs också att de av riksdag och regering antagna trafiksäkerhetsmålen ligger fast, dvs. att antalet dödade i trafiken skall år 2000 vara under 600 och antalet skadade under 40 000. Det ligger väl i linje med WHO:s målsättning att antalet dödade och skadade skall minska med 4 % per år.

En dag, herr talman, kanske vi är framme vid en punkt där riksdagen, på samma sätt som vi gjorde med tobakslagen häromveckan, har tröttnat på den långsamma åtgärdsprocessen och är beredd att gå mycket långt i restriktioner för att bringa ner olyckstalen. Själv följer jag med intresse utfallet från omröstningen i detta ärende och ser det som en god fingervisning om huruvida det är politiskt riktigt, praktiskt och möjligt att med krafttag utöver de vanliga vidta åtgärder för att skapa en acceptabel lösning när det gäller trafiksäkerheten.

Under tiden måste vi inse att trafiksäkerhet inte är en prioriterad fråga. Det är den inte i den här kammaren. Om vi ser på talarlistan och jämför den med talarlistan till den infrastrukturdebatt som vi kommer att ha i morgon, ser vi att det är betydligt fler som vill ha mer järnvägar och vägar än som vill

ha ökad trafiksäkerhet. Det politiskt möjliga, som vi arbetar med, är enligt WHO att minska antalet trafikolyckor och trafikskador med 4 % per år.

Jag har tagit del av 1988 års beslut. Det var inte heller någon höjdare när det gäller att komma till rätta med trafikolyckorna.

Betänkandet bygger på proposition 161 om trafiksäkerheten på vägarna inför 2000-talet och på ett antal motioner inlämnade dels under den allmänna motionstiden, dels i anledning av propositionen. Sammantaget rör det sig om ca 170 yrkanden.

Propositionens förslag kan grovt delas in enligt följande.

Trafiksäkerhetsmålen skall ligga fast. Trafikanten skall sättas i centrum. Attityden till rattfylleri skall skärpas.

Det finns ett antal förslag i avsikt att öka säkerheten för bussar.

Övningskörningsåldern för behörighet B skall sänkas till 16 år. Kravet på reflexsele skall tas bort. Den högsta tillåtna hastigheten för lastbil skall höjas till 80 km/tim, om fordonet samtidigt utrustas med fartbegränsare.

Vidare behandlas i propositionen ett antal organisatoriska frågor såsom att regeringen skall bemyndigas att besluta om bilinspektörernas hemvist och att Vägverket får ta i anspråk medel ur anslaget B 2 till trafiksäkerhetsinformation.

Utskottet tillstyrker i stort propositionens förslag, men man har vissa avvikelser.

För det första: I samband med att övningskörningsåldern sänks till 16 år vill utskottet, till skillnad från vad som anförs i propositionen, att någon form av utbildning och handledning sker i enlighet med motionerna T88, T92, T94 och T406. Likaså bör inte övningskörning omfatta annat än personbil.

För det andra: När det gäller transport av barn stående i buss, förutsätter utskottet att regeringen för riksdagen redovisar åtgärder som leder till att barnen skall kunna erbjudas sittplatser vid skolskjutsning med buss. Det vill utskottet att riksdagen ger regeringen till känna.

För det tredje: Beträffande anslaget B 2 till trafiksäkerhetsarbetet, vill utskottet att detta följs upp av ett förslag som riksdagen skall godkänna.

Till betänkandet har fogats 15 reservationer.

Herr talman! För att spara kammarens tid, tänker jag inte kommentera dessa reservationer annat än i fråga om 16-årsgränsen, vilken har väckt en hel del debatt.

Utskottet är enigt om att detta är ett bra initiativ. Meningen är att nedbringa antalet trafikolyckor för bilförare i åldrarna 18–24 år genom att låta ungdomarna "köra av sig", innan de sitter ensamma vid ratten. Förebilden kommer från Frankrike.

Det har riktats kritik mot att inga teoretiska krav ställs på eleven och att det inte sker någon annan prövning av eleven eller handledaren, annat än att lämpligheten i allmänhet hos handledaren prövas. Som nämndes inledningsvis är utskottet av den uppfattningen att någon form av kontroll skall ske. Man hänvisar i detta sammanhang till fyra motioner som kan ligga till grund för regeringen när den skall överväga formen för handledning och utbildning.

I reservation 12, som stöds av en meningsyttring från Vänsterpartiet, vill man specificera utbildningen till två timmars teoretisk grundutbildning vid

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Trafiksäkerheten på
vägarna inför
2000-talet*

trafikskola, varefter intyg utfärdas. Här är utskottsmajoriteten mer öppen. Man hänvisar till motionerna när regeringen skall göra bedömningen. Jag tror också att det är bra för röntan, om Ny demokrati sluter upp bakom utskottets förslag.

Det ökade kravet som utskottet ställer innebär att det inte kommer att vara möjligt att övningsköra vid 16 års ålder från den 1 juli som har nämnts, utan det blir aktuellt någon gång under hösten. Som jag ser det betyder detta att de trafikskolor som har haft god beredskap nu snabbt kommer att kunna vara med och erbjuda utbildning.

Herr talman! Med det anförda återstår bara att yrka bifall till utskottets hemställan i dess helhet samt avslag på samtliga reservationer och på meningsyttringen.

Anf. 190 KARL-ERIK PERSSON (v) replik:

Herr talman! Det var ju intressant att höra Lars Svensk. Han tänker tydligen mer på procent och WHO än på den svenska trafiksäkerheten. Det är för mig något märkligt. Han bemötte inte motionerna med ett ord, utan han talade om procent och WHO. Sedan kom han också in på tobakslagen, vilken kan vara intressant. Då kan vi lika gärna ta med alkoholpolitiken, om vi skall diskutera WHO.

Det finns andra saker som gäller WHO och som också är intressanta, men de har väldigt litet att göra med trafiksäkerheten. Tobakslagen har definitivt inte med det här att göra. Möjligtvis kan alkoholkonsumtionen höra hit – många här talar om en restriktivare hållning. Det vore i så fall intressant att höra vad Lars Svensk har att säga om detta. Eller är det bara fråga om procent också i det sammanhanget?

Anf. 191 LARS SVENSK (kds) replik:

Herr talman! Vi kan konstatera att vi i varje fall är bättre på att följa WHO:s stipulerade krav när det gäller trafiksäkerhet än i fråga om konsumtion av alkohol. Det klarar vi inte av. Men trafiksäkerhetsfrågorna klarar vi av, enligt WHO:s riktlinjer.

Jag har inte riktigt klart för mig Karl-Erik Perssons frågeställning. Men jag vill ändå kommentera detta med ABS-bromsar, som Karl-Erik Persson tog upp i sitt anförande. Enligt vad jag har erfarit är denna fråga uppmärksammas av Vägverket. I och med arbetet med EG-integrationen ser man också över frågan, så att det inte skall råda några handelshinder, om man inför en restriktion av den här typen. Här skiljer sig också vår uppfattning när det gäller tron på ett EG-medlemskap eller inte. Det finns emellertid en tanke som är intressant. Om vi får behålla 24-metersgränsen, ser jag inga hinder mot att införa ABS-bromsar på släpvagnar som bara körs i Sverige.

Anf. 192 KARL-ERIK PERSSON (v) replik:

Herr talman! Nu kom vi helt plötsligt in på EG. Om vi får behålla 24-metersgränsen, blir det lättare att införa ABS-bromsar på släpvagnar. Men om 24-metersgränsen minskas till en 18-metersgräns, tycks det vara omöjligt. Det var en intressant upplysning, åtminstone för dem som är i åkeribranschen.

Anf. 193 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Efter att ha lyssnat på Max Montalvos inlägg tidigare här i dag kan jag förstå om Lars Svensk känner osäkerhet om de verkliga majoritetsförhållandena, när vi under morgondagen går till votering.

Lars Svensk sade att trafiksäkerhetsmålen ligger fast. Varför nyttjar man då inte de resurser som finns när det gäller t.ex. att överföra bilinspektörerna till ASB, så att de tillsammans med ASB:s personal och Polisen kan genomföra fler flygande kontroller? Varför avskaffar man kravet på reflexsele för yrkesförarna? Vilka trafiksäkerhetsvinster skapas med detta, Lars Svensk?

Angående 16-årsåldersgräns vid övningskörning säger Lars Svensk att det skall ske någon form av utbildning. Det är ju lätt att säga. Men vilken form av utbildning och på vilket sätt skall det ske? Varför kan man inte ansluta sig till Socialdemokraternas förslag, där vi preciserar utbildningen till att omfatta två timmar, och med denna utbildning som grund skall det bli tillåtet att börja övningsköra? Varför lämna över frågan till regeringen, som hittills inte har kunnat bestämma sig på någon väsentligt punkt, annat än att gränsen skall ligga vid 16 år? Varför inte ställa upp nu när vi har chans att gå till beslut om en konkret och riktig utbildning, så att 16-åringarna får en hyfsad utbildning innan de skall ut i trafiken och övningsköra? Varför inte lyssna till all den kritik, Lars Svensk, som förekommer från praktiskt taget samtliga organisationer som arbetar på trafiksäkerhetsområdet? Det har vi alltid gjort hitintills. Varför färgar inte detta er politik, Lars Svensk?

Anf. 194 LARS SVENSK (kds) replik:

Herr talman! Visst har vi lyssnat till kritiken. Det är ju därför som ett enigt utskott går emot propositionens förslag. Det som skiljer oss åt är att Sten-Ove Sundström vill införa ett slags myndighetsutövning och specificera hur den här utbildningen skall se ut. Vi anser att detta bör överlåtas till dem som kan det här bättre än vad vi kan.

Om vi ser på de motioner som utskottsmajoriteten hänvisar till, skiljer de sig inte så mycket åt från reservationen. Jag tror att vi kommer att landa ganska lika i det avseendet.

Vägverket och Polisen är huvudaktörer när det gäller flygande inspektioner. Det är Vägverket och Polisen som skall träffa överenskommelser om inriktningen. Det är teknikerna som skall utföra kontrollen. AB Svensk Bilprovning kan vara med. Men som jag förstår uppfyller man inte på Svensk Bilprovning de krav som i dag ställs. Det kan dock åtgärdas genom utbildning.

Både hos Vägverket och hos Polisen behövs det bilinspektörer. AB Svensk Bilprovning kan också anställa bilinspektörer för att på så sätt få in en fot för att kunna vara med vid den flygande inspektionsverksamheten.

Kravet på reflexsele skall inte gälla att reflexselen endast skall medföras i bilen, utan att reflexselen skall sitta på chauffören. Vi tycker att det skall vara en rekommendation. Det hindrar ju inte att reflexselen sitter på. Men att avsaknaden av reflexsele skulle innebära böter reagerar vi mot i denna fråga.

Prot. 1992/93:123

7 juni 1993

*Trafiksäkerheten på
vägarna inför
2000-talet*

Anf. 195 STEN-OVE SUNDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Om man tolkar den borgerliga majoritetens förslag och när man lyssnar till Lars Svensks argumentering om reflexsalar, kan man förmoda att nästa förslag i trafiksäkerhetssyfte från den här regeringen och kammarens borgerliga majoritet kommer att innebära att vi i framtiden inte har krav på reflexer på våra fordon, men att ingenting hindrar att vi har dessa reflexer. Det måste bli den utdragna effekten av en sådan politik.

Jag måste ha hört fel, men jag tyckte precis att Lars Svensk sade att ASB:s personal inte besitter kunskaperna för att genomföra dessa kontroller. Vilken personal i det här landet har bättre kunskaper än de tekniker som finns på bilprovningsanläggningarna och som kontrollerar våra bilar?

Jag återkommer till det här med övningskörning för den som fyllt 16 år. Genom alla de reaktioner och kontakter som vi har haft med praktiskt taget samtliga berörda parter på det här området, inte minst Trafikskolornas Riksförbund som har stor erfarenhet här, förstår vi att man bör precisera vad en sådan utbildning skall innehålla. Man bör inte låta regeringen, med en mycket stor spännvidd av förslag i en bunt motioner, gissa sig till hur en lämplig utbildning skall se ut.

Vi vet att det är bra att börja med en grundutbildning på två timmar, vilken kostnadsmässigt anpassas så att den inte blir för dyr. Därigenom motverkas förslaget om sänkt övningskörningsålder. Det är synd, Lars Svensk, att man inte lyssnar på alla de rekommendationer som lämnats och på den sakkunskap som finns på det här området. Det är synd med tanke på den svenska trafiksäkerhetens framtid.

Anf. 196 LARS SVENSK (kds) replik:

Herr talman! I de motioner som vi hänvisar till är spännvidden inte så stor när det gäller att sänka övningskörningsåldern till 16 år. Jag tror att vi kommer mycket nära reservationen när vi ser resultatet. Reservationen finns ju också med som en rekommendation när man skall se över utbildningens omfattning.

Vad gäller inspektörerna, sade jag – hoppas jag i alla fall – att de inte uppfyller kraven, men det kan ju rättas till. Kunskaperna därför har de kanske.

Vad gäller reflexselen, håller jag med om att det kan verka märkligt att man tar bort en sådan sak i en trafiksäkerhetsproposition. Men vi har tagit bort även andra restriktioner. För en tid sedan hade vi en lag om att man även på dagtid skulle ha lyse på cykeln. Polisen skulle kunna kontrollera om lyset på sommarstugecyklar fungerade även under dagtid. Det var en typ av lag som något tar bort respekten för trafiksäkerhetslagar. För en del av våra motorvägar höjde vi den högsta tillåtna hastigheten från 90 till 110 km/tim. Resonemanget som fördes var att vi ville ha en lagstiftning som skapar respekt.

Om vi skall ha en lag om reflexsele skall den utformas så att chauffören tvingas använda en sådan sele. Jag har inte sett någon chaufför som använder en reflexsele.

Anf. 197 MAX MONTALVO (nyd) replik:

Herr talman! Försvaret av propositionen var lika dåligt som verket. Har man så litet att komma med från regeringens sida borde man inte ha lagt fram en proposition i detta ärende. Det är ynkligt dåligt.

Jag förstår att man inte tar upp våra motioner. Man har väl dåliga argument även på de berörda punkterna. Att hänvisa till 1988 års trafikbeslut som en ursäkt för en sådan här dålig produkt, det är magstarkt att höra.

Jag skulle litet mer exakt vilja få svar på vad det är för slags utbildning som ni tänker er när det gäller övningskörning för den som fyllt 16 år. Man kan inte skämta bort det här med att räntan faller om vi i Ny demokrati röstar med Socialdemokraterna. Så lätt kan ni inte komma undan. Preciserar er nu, annars får ni väl se hur det går.

Anf. 198 LARS SVENSK (kds) replik:

Herr talman! Som jag sade i mitt anförande är det här med trafiksäkerhet svårt. Det som vi i verkligheten jobbar med är att följa WHO:s råd, dvs. att sänka olyckstalen med 4 % per år. Om vi skall göra en drastisk sänkning skall vi också göra en drastisk förändring. Det måste vara en uppslutning av hela svenska folket, ända in i kammaren, ungefär i likhet med det som hände när vi röstade om tobakslagen.

Den dag som Max Montalvo, riksdagens fortåkare, väcker en motion om 70 km/tim och stöder Vänsterpartiets krav om fartbegränsare har vi mentalt kommit fram till en situation där vi kan ta det här drastiska steget när det gäller trafiksäkerheten. Men både Max Montalvo och jag vet att det i dag är politiskt omöjligt att göra det. Det betyder också att vi i realiteten jobbar med målet om en sänkning med 4 %. Det gjorde vi 1982, 1988 och det gör vi i det beslut som kommer att fattas i dag. Så är det, det är bara att erkänna.

Anf. 199 MAX MONTALVO (nyd) replik:

Herr talman! Det är uppenbart att ni aldrig tycks ha varit i verkligheten. Så många argument och idéer om möjliga åtgärder som det finns på trafiksäkerhetsområdet finns det endast på ett fåtal andra områden. Men ni föreslår i princip ingenting. Det är tunt.

På min konkreta fråga fick jag inget svar. Men det är väl ingen idé att ställa frågan en gång till. Det finns väl inte så mycket mer information att hämta.

Anf. 200 LARS SVENSK (kds) replik:

Herr talman! Det frågas om hur exakt utbildningen skall se ut och hur exakt Ny demokrati skall rösta.

Det finns de med bättre kompetens än ledamöterna i trafikutskottet som kan precisera själva utbildningsformen. I betänkandet säger vi att man kan läsa de motioner och den reservation som finns. Man kan då dra slutsatsen att utbildningen utifrån utskottets uppfattning ungefärligen skall vara på två timmar med ett prov eller i form av ett kursbrev som följs upp med att kunskaperna fräschas upp hos en handledare. Utbildningen kan också omfatta lärare och elev. Men exakt hur utbildningen skall se ut skall vi överlåta till dem som kan det bättre än vi att utforma.

Anf. 201 KENNETH ATTEFORS (nyd):

Herr talman! Jag hade tänkt att tala om reservation 15, men eftersom andre vice talmannen så vänligt vädjade om att vi skulle skära ned våra anföranden tänker jag göra så. Jag har redan dragit det här en gång i lagutskottet, så man får gå tillbaks till snabbprotokollet för att läsa vad jag sade då. Jag hade nämligen tänkt att hålla samma föredrag.

Vi i Ny demokrati kommer också att minska antalet reservationer något. Jag och Max Montalvo står givetvis bakom alla reservationer som anges av Ny demokrati, men för att spara tid åt kammaren yrkar vi nu endast bifall till reservationen som handlar om att tillsätta en parlamentarisk utredning och avslag på utskottets hemställan. Vi yrkar bifall till reservationen som handlar om att höja den högsta tillåtna hastigheten till 130 km/tim på motorvägar.

Herr talman! Ny demokrati yrkar alltså bifall till reservationerna 1, 5 och 15.

I detta anförande instämde Max Montalvo (nyd).

Anf. 202 ÅKE CARNERÖ (kds):

Herr talman! Sverige har en internationellt sett mycket hög trafiksäkerhet. Vi har tillhört pionjärerna när det gäller införandet av en rad säkerhetsåtgärder, t.ex. lag om säkerhetsbälten fram och bak i bilar, barnsäkerhetskydd, varselljus och regelbunden bilbesiktning. Ändå dog i genomsnitt ca 800 personer varje år under 1980-talet till följd av trafikolyckor.

Samhällskostnaderna för trafikolyckorna utgör enligt en OECD-rapport ca 1,5 % av BNP. För 1991 motsvarade det drygt 21 miljarder. Bland olyckshändelser är trafikolyckor den vanligaste dödsorsaken, och dessa drabbar alla samhällsgrupper.

Det är således ett omfattande problem att komma till rätta med, och trafiksäkerhetsarbetet måste liksom tidigare bedrivas på alla fronter. Kommunikationsministern föreslår nu ett offensivt strategiarbete för att alla människor skall kunna känna sig trygga i trafiken. Uppmärksamheten måste inriktas mot de svaga och oskyddade grupperna i trafiken, såsom barnen, åldringarna och de handikappade.

God trafiksäkerhet förutsätter att människan/trafikanten sätts i centrum. Görs detta kan trafiksäkerhetsarbetet bli effektivt. En god trafiksäkerhet, med andra ord ett säkert beteende i trafiken, handlar givetvis om den enskildes etik och förhållningssätt. Lyckas vi i vår fostran, i skolans trafikundervisning och i allt det informationsarbete som bedrivs påverka den enskildes attityder kommer trafiksäkerhetsarbetet att bli mycket framgångsrikt.

När det gäller säkerhetskraven på fordon vill jag framföra följande.

I min motion T419 tar jag, herr talman, upp frågan om krockkuddar. Professor Claes Tingvall m.fl. menar i en rapport med titeln "Hur säkra är våra bilar?" att det svenska trafiksäkerhetsarbetet under årens lopp främst har varit inriktat på s.k. olycksprevention, dvs. åtgärder som syftar till att minska risken för olyckor. Motsatsen, personskadeprevention, där åtgärderna är inriktade på att minska skadeföljden vid inträffade olyckor, har haft

ett mindre utrymme. Mycket kan nog göras i framtiden med våra fordon för att vi skall kunna färdas säkrare.

I den rapport jag nämnde hävdas att effekten av krockkuddar framstår som mycket god. För en årsmodell bilar med hundraprocentig montering av krockkuddar minskar under bilarnas "levnad" antalet dödsfall med ca 75 personer och antalet svårt skadade med ca 800 personer. Omräknat i de ekonomiska modeller som bl.a. Vägverket använder motsvarar detta mer än 1,5 miljarder kronor eller 4 000 kr/bil. Här ingår då de materiella olyckskostnaderna, dvs. sjukvård, egendomsskade- och administrationskostnader och kostnader för produktionsbortfall.

Vid MHF:s seminarium om trafiksäkerhet i augusti 1992 presenterade försäkringsbolaget Ansvar en utvärdering av de ekonomiska besparingar som skulle göras vid en ökad användning av krockkuddar. Enligt denna rapport skulle trafikskadorna minska med 40 % om samtliga bilar var utrustade med krockkuddar.

Den största och absolut viktigaste besparingen ligger självfallet i minskat mänskligt lidande, men som jag nämnt påverkas också samhällsekonomin positivt. Jag föreslår därför i min motion att krockkuddar blir obligatorisk säkerhetsutrustning i alla nya bilar som säljs i vårt land.

Herr talman! Utskottet säger i sitt betänkande TU29 att man inhämtat att Vägverket studerar frågan om införande av krockkuddar, varför jag tillstyrker utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 8 juni.)

Meddelande om sammanträdet tisdagen den 8 juni

Anf. 203 TREDJE VICE TALMANNEN:

Med hänsyn till det stora antalet anmälda talare rekommenderas efter kontakt med kvittningsmännen att huvudanförandena i morgondagens ärenden bör omfatta högst tio minuter.

För trafikutskottets betänkande TU35 (investeringar i trafikens infrastruktur m.m.) föreslås särskilda regler, som kommer att framgå av talarlistan.

Det blir inget middagsuppehåll. Voteringar äger inte rum mellan kl. 17.30 och 20.00.

24 § Ändring i körkortslagen

Föredrogs
trafikutskottets betänkande
1992/93:TU37 Ändring i körkortslagen (1977:477) (prop. 1992/93:189).

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 8 juni.)

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

*Trafiksäkerheten på
vägarna inför
2000-talet*

Föredrogs
jordbruksutskottets betänkande
1992/93:JoU23 Fiskelag m.m. (prop. 1992/93:232).

Anf. 204 KAJ LARSSON (s):

Herr talman! I jordbruksutskottets betänkande nr 23 behandlas regeringens förslag till ny fiskelag. Den nya lagen skall ersätta lagen om rätt till fiske, som gällt sedan 1950. Under de 43 år som lagen varit gällande har utvecklingen och tekniken gått framåt, och förutsättningarna för både fritidsfisket och yrkesfisket har kraftigt förändrats. Det är därför med stor tillfredsställelse vi välkomnar en ny fiskelag, en lag som både språkligt och tillämpningsmässigt är mer anpassad till dagens verklighet och problem.

Den nya lagen drar en klar skiljelinje mellan yrkesfisket och fritidsfisket, och i fritidsfisket räknar jag då också in det s.k. husbehovsfisket.

Det svenska yrkesfisket befinner sig i dag i ett mycket bekymmersamt läge. Under delar av 1980-talet, då torskstillgången var god, gjorde de verk samma inom yrkesfisket stora investeringar i nya, större och modernare fartyg. De gamla s.k. trätrållarna övergavs, och investeringarna påhejades av oss politiker. Nu är tiden annorlunda. Torskstillgången har kraftigt minskat, och torsken var den fiskart som till stor del bar upp det svenska yrkesfisket.

För att få en bild av nedgången kan sägas att den totala kvoten av torskfisket i Östersjön i dag utgör endast 10 % av kvoten för tio år sedan.

Laxen är också en fiskesort för vilken den totala kvoten har fått minskas.

Samtidigt kan vi konstatera att den modernisering av både fiskefartyg och redskap som skett har orsakat ett både intensivare och effektivare fiskande. Det svenska yrkesfisket har i dag en kapacitet att fiska betydligt större uttag än vad havets tillgångar på fisk kan erbjuda.

Utöver yrkesfisket bedrivs i dag ett alltmer växande husbehovs- och fritidsfiske. År 1950, då nu gällande fiskelag kom till, fanns inte möjligheten att ha tillgång till fiskenät av nylon, plastbåtar och utombordsmotorer. Utvecklingen av nät, båtar och motorer har inneburit att många av Sveriges medborgare i dag har möjlighet att bedriva ett fritidsfiske i våra sjöar och hav. Denna möjlighet skall Sveriges medborgare givetvis ha – det är något som vi socialdemokrater aldrig kommer att ge efter på.

Den ökade tillgången på billiga redskap, båtar och motorer har inneburit att fritidsfisket och husbehovsfisket har brett ut sig längs våra kuster, samtidigt som vi konstaterar att havets tillgångar minskat.

Av den anledningen anser vi socialdemokrater att en begränsning av redskap måste ske för den del fiskande som inte är yrkesfiskare. Det var också en grupp socialdemokrater, bl.a. jag själv, som under allmänna motionstiden förra året motionerade om redskapsbegränsningar för icke yrkesfiskare. Riksdagen ställde sig bakom förslaget och uppdrog åt regeringen att framlägga ett förslag.

Nu är vi där. På vårt bord ligger i dag en ny fiskelag, i vilken det görs en klar begränsning av fritidsfisket i förhållande till yrkesfisket. Bl.a. sker detta genom en redskapsbegränsning för icke yrkesfiskare.

Under tiden som arbetet på regeringsplanet har pågått och sedan promemorian presenterats har en del kritiska röster höjts mot förslaget. Jag har själv besökt Bohuslans husbehovsfiskares förening, jag har svarat på flera brev från fritidsfiskare, jag har fått många telefonsamtal, och jag har också varit på möten med sportfiskare. Det har inte bara varit kritik, utan jag har också fått lyssna till många positiva röster.

Av alla dessa kontakter har jag sammanfattningsvis dragit slutsatsen att en begränsning är rätt. Däremot finns det många åsikter om nivån på begränsningen, och självfallet finns det de som anser att det är onödigt, att det inkräktar på en frihet som har funnits genom alla tider och genom alla år.

Både Sportfiskarförbundet och Yrkesfiskarna hälsar förslaget med glädje.

Det förslag till begränsning som vi i dag skall ta ställning till innebär att varje fiskande som inte är yrkesfiskare får rätt att använda

- 180 meter garn eller nät,
- 6 ryssjor,
- 600 krok på lina,
- 6 burar och
- 14 hummertinor.

Förslaget innehåller också en begränsning till sex redskap som en fiskare samtidigt får använda. Handredskap och hummertinor ingår inte i denna begränsning, kan man säga.

Vi socialdemokrater ansåg att antalet kräftburar kunde vara detsamma som antalet hummertinor, alltså 14. Likaså ansåg vi att begränsningen till sex redskap samtidigt innebar ett mycket svårkontrollerat förslag. I vår motion gav vi uttryck för detta, men majoriteten i utskottet avlog vårt förslag, och vi har inte reserverat oss på den punkten.

Den nivå när det gäller antalet redskap som regeringen föreslår bör vara tillfredsställande för alla fritidsfiskare och husbehovsfiskare. Förslaget är till stora delar detsamma som den ordning som tillämpas i vårt broderland Danmark.

Kritiskt vill jag säga till de människor som jag har lyssnat på och som anser att det föreslagna antalet redskap är för litet: Klarar man inte ett husbehovsfiske, alltså ett fiske till det egna hushållet, med detta antal redskap är det nog dags att lägga av med denna fritidssysselsättning.

Som jag nämnde i inledningen gör lagen en gränsdragning mellan yrkesfisket och fritidsfisket. De människor som har fisket eller delar av det som försörjning kan ansöka om yrkesfiskelicens. Då gäller inte redskapsbegränsningen, utan man får fiska inom de kvoter och inom ramen för de fiskevårdande regler som Fiskeriverket fattar beslut om.

Det finns de, från både Västkusten och Blekinge, som påstår att skärgårdsbor och andra kustbor är beroende av en extra inkomst av fisket och att samhällen kommer att försvinna med detta förslag – människor som har varit beroende av en extra inkomst av fisket kan inte bo kvar i de här samhällena.

Min uppfattning är att detta är betydligt överdrivet. I den nya fiskelagen sägs att en fiskande landsbygds- och skärgårdsbo för vilken fisket är av väsentlig betydelse kan ansöka om yrkesfiskelicens. Hela inkomsten behöver

inte komma från fisket – det räcker om inkomsten har varit av väsentlig betydelse.

Här tror jag att många har missuppfattat förslaget. Det gäller att kunna bevisa att inkomst av fisket haft en väsentlig betydelse. Har man tidigare inte redovisat sina inkomster från detta binäringsfiske kan det bli bekymmersamt att bevisa vilken väsentlig betydelse inkomsten av fisket har haft.

Herr talman! Nu har jag enbart berömt regeringens förslag, men det finns också delar i propositionen som vi socialdemokrater inte instämmer i. Till betänkandet har vi fogat tre reservationer.

Reservation nr 1 handlar om länsstyrelsernas ansvar och samarbete med Fiskeriverket vad gäller fiskevården. Den nu gällande lagen är ett stort lappverk, där det finns föreskrifter av många varierande slag. Att göra en sanering av alla dessa föreskrifter är bra – det anser vi. Men att gå så långt att man utestänger all länsexpertis, alla de länsfiskeriexperter som finns på alla länsplan, är att gå för långt.

Det är ganska märkligt att jordbruksministern föreslår denna centralisering, allra helst då Centerpartiet vill göra gällande att det är det parti som vill decentralisera.

Ytterligare ett skäl som talar för ett decentraliserat fiskevårdsbeslut utgörs den i EG-sammanhang så aktuella närhetsprincipen. Denna innebär, sådan den definieras i regeringens direktiv till regionberedningen, att beslut inte skall fattas på en högre nivå än vad som är nödvändigt för att verksamheten skall kunna skötas på ett ändamålsenligt och effektivt sätt.

Majoriteten i utskottet lyssnade till våra argument och höll med oss, t.o.m. så långt att vi i den preliminära behandlingen var överens om ett tillkännagivande till regeringen. Om det sedan var rädslan, fegheten eller partipiskorna som var orsaken till ändringen vet jag inte, och jag får väl antagligen inte veta det heller. Kvar står en allmän skrivning utan tillkännagivande, som regeringen i och för sig inte behöver ta någon större hänsyn till.

Vi socialdemokrater anser att det är oerhört viktigt att på ett bra och effektivt sätt ta till vara all länsstyrelsernas kunskap om varje vattendrag. Det går inte att centralisera detta kunnande, och av den anledningen yrkar jag bifall till reservation nr 1.

Reservation nr 2 behandlar kräftfisket i enskilt och allmänt vatten. Majoriteten i utskottet går emot sin egen regering i denna fråga.

Majoritetens förslag till riksdagen innebär att svenska medborgare inte får fiska kräftor i Vänern, Vättern, Mälaren, och Hjälmaren samt Storsjön i Jämtland. Detta fiske skall i första hand reserveras för yrkesfisket.

Det är riktigt som påstås, att yrkesfisket med egna medel har satt ut kräftor i dessa vatten, men det har också skett med hjälp av skattemedel. Därför menar vi att allmänheten också skall ha möjlighet att ägna sig åt det fritidsnöje som det är att fiska kräftor. Som tidigare redovisats blir det en redskapsbegränsning med sex burar per fiskande. Därutöver kan Fiskeriverket här, precis som när det gäller andra fiskeslag, av fiskevårdsskäl tidsbegränsa kräftfisket i dessa sjöar. Jag yrkar bifall till vår reservation nr 2.

Den tredje och sista reservationen behandlar skyddszon runt fasta redskap. Regeringen föreslår i propositionen att en 100 meters frizon skall gälla

runt fasta redskap och vattenbruksanläggningar i frifiskevatten och allmänt vatten.

Nu finns det många andra vatten i Sverige där det förekommer både fiske och vattenbruksanläggningar. Det borde därför vara ytterligare en förenkling av fiskereglerna – och det är det som är propositionens syfte – att införa en hundrametersregel för alla vattendrag i Sverige. Jag yrkar bifall till reservation nr 3.

Herr talman! Sammanfattningsvis vill jag bara upprepa mina yrkanden om bifall till reservationerna 1, 2 och 3.

Anf. 205 MAX MONTALVO (nyd):

Herr talman! Ny demokrati anser att det är olämpligt att ha en generell regel i fråga om redskapsbegränsning med anledning av att Sveriges kust är så lång och har så skiftande karaktär. Regeringens förslag kan på en del platser ses som för snålt tilltaget, och på andra ställen kan fiskevårdande parter anse att det är för generöst tilltaget i förhållande till fiskbeståndet. Ny demokrati anser att begränsningar bör anpassas till de lokala förhållandena.

För övrigt befarar vi att begränsningarna inte kommer att ge beräknad effekt, eftersom antalet tillåtna redskap gäller per fiskare. Tar man med sig hela familjen ut kan man fiska som förut. Övervakningsresurserna är förmodligen inte heller tillräckliga.

Vår andra reservation handlar om vem som skall erhålla fiskelicens. I propositionen talas det om att tillgången på fisk skall vara avgörande för om en sökande skall erhålla fisklicens eller ej. Ny demokrati anser att det är fel. Vi anser att kompetensen skall vara avgörande för om man får licens eller ej. Vi delar regeringens underförstådda oro för utfiskning men anser att upplysning om det aktuella läget bör räcka, eftersom det är professionella människor som man har att göra med.

Jag ber att få yrka bifall till reservation 4 och 6.

Anf. 206 CARL G NILSSON (m):

Herr talman! Det förslag som vi i dag fattar beslut om i Sveriges riksdag kommer att förstärka svenskt yrkesfiske, och det kommer att stärka och förbättra fiskevården i våra svenska insjövatten.

Vi har haft och har en väldigt snårig och svårbegriplig fiskelagstiftning i Sverige. Vi har olika länsstadgor i olika län. Vi har fiskeriförordningen och Fiskeriverkets författningssamling. Det har helt enkelt varit väldigt snårigt att få reda på vad som gäller i de olika länen.

Nu föreslår vi en välbehövlig förenkling av hela regelsystemet. En ny fiskelag kommer alltså att ersätta lagen om rätt till fiske. Fiskeriverket kommer ensamt att bli normgivande och få i uppdrag att bl.a. bestämma hur fiske och fiskevård i övrigt skall skötas. Men i utskottet framhåller vi mycket noga att länsstyrelsens kompetens även fortsättningsvis måste tas till vara. Det är väldigt viktigt att påminna om det.

Jag tror att jag måste citera en rad ur utskottets betänkande för Kaj Larsson. Det låter nämligen inte som om han har läst vad vi har skrivit. Det står nämligen: "När det gäller länsstyrelsernas delaktighet i fiskevården finner utskottet mycket angeläget att den kompetens som finns hos länsfiskekonsu-

lenterna utnyttjas och att den bibehålls på länsnivå.” Vi fortsätter i liknande ordalag längre fram i betänkandet. Detta är en så pass stark skrivning att det i det här fallet är okunnigt att ifrågasätta majoritetens vilja att även fortsättningsvis ta till vara länsstyrelsernas kompetens.

Vi utför nu den beställning som riksdagen framställde för ungefär ett år sedan om den begränsning av det s.k. husbehovsfisket som också Kaj Larsson berörde i sin inledning.

Den begränsningen kommer alltså att ske i allmänt vatten, där fisket med s.k. mängdfångande redskap i dag är fritt. Det är viktigt att påpeka att begränsningen inte sker för dem som fiskar med stöd av enskild fiskerätt. Syftet med begränsningen av mängdfångande redskap för icke licenserade fiskare är att vi vill värna om yrkesfisket. Yrkesfisket skall förbehållas det yrkesmässiga fiskandet, men samtidigt skall husbehovs- och fritidsfiskare tillförsäkras möjlighet att fiska för den egna familjens behov.

Det nu föreliggande förslaget, som Kaj Larsson mycket riktigt redogjorde för, är väldigt lämpligt och väl avvägt mellan yrkesfiske å ena sidan och det icke licenserade fisket å den andra sidan.

I betänkandet skriver vi också om hur vi tycker att reglerna för att erhålla yrkesfiskelicens skall utformas. Vi säger mycket tydligt och klart att de som är beroende av fisket för sin försörjning skall kunna erhålla yrkesfiskelicens. De kommer alltså inte att drabbas av denna begränsning. Vi säger också att den betydelse som detta har för försörjningen inte innebär att yrkesfisket skall ge en stor avkastning i kronor räknat. Den kan även på andra sätt ha en stor betydelse för familjens försörjning och för familjens möjligheter att bo kvar i den trakten där den nu bor. Detta kan ha stor betydelse för att vi även i fortsättningen skall ha en bofast befolkning i våra skärgårdar.

Det har alltså inte varit någon entydig opinion för och emot det här lagförslaget och begränsningsförslaget som vi nu lägger fram. Yrkesfiskare, biologer och nu också Max Montalvo tycker att begränsningsförslaget är alldeles för generöst gentemot husbehovsfisket.

Sverre Palm tycker i sin reservation att det är alldeles för snålt tilltaget. Han vill ha en utökad möjlighet. Det är möjligt att Sverre Palm i det här sammanhanget funderar mera på en annan typ av fiske än fiskfiske, nämligen röstfiske i sin egen hembygd.

På två punkter har utskottets majoritet justerat regeringens förslag. Den ena handlar om användandet av s.k. ålsax, som regeringen föreslår skall förbjudas. Vi föreslår att den skall få användas även i fortsättningen. Den andra handlar, som Kaj Larsson har nämnt, om hur kräftfisket i de stora sjöarna skall regleras. Vi vet att ett förnämligt kräftbestånd för närvarande håller på att byggas upp i Hjälmarén, och vi vet att det finns möjligheter till ett bra kräftbestånd i Mälaren och också i de norra delarna av Vättern.

Det har gjorts mycket stora satsningar och stora utsättningar, som huvudsakligen har bekostats av vattenägarna runt dessa sjöar, till en del också av yrkesfiskarna runt sjöarna. Det är viktigt att säga, som Kaj Larsson också sade i sitt anförande, att en del av utsättningarna har bekostats med allmänna medel. Men det är viktigt att påpeka att motivet till att vi har använt allmänna medel för detta har varit av regionalpolitisk art. Anledningen har

varit att vi fortfarande skall kunna ha ett aktivt yrkesfiske runt dessa sjöar. Hittills har det alltså i första hand gällt Hjälmarén.

För min del tycker jag inte att det är rimligt att ens riskera att spoliera dessa utsättningar genom att släppa den typ av fiske som vi av hävd vet är mycket attraktivt helt fritt. Om vi inte hade en särskild reglering för detta fiske skulle det bli så.

I de fem stora sjöarna är ju bl.a. allt handredskapsfiske helt fritt. Det är inte alls särskilt svårt att utnyttja det fria fisket med handredskap för att också fånga kräftor. Jag tror att det säger sig självt att det skulle bli en orimlig situation om vi inte hade den här typen av reglering, i varje fall nu och under en relativt lång tid framöver när vi håller på att bygga upp de för framtiden värdefulla kräftbestånden i dessa sjöar.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till hemställan i betänkande JoU23 och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 207 KAJ LARSSON (s) replik:

Herr talman! Carl G Nilsson sade någonting om att det var okunnigt av mig att ifrågasätta länsstyrelsernas roll i fiskevården. Han citerade också några rader ur utskottsbetänkandet. Men i propositionen på s. 41 står det: "Länsstyrelserna ges i fortsättningen inte någon befogenhet att meddela föreskrifter för fiskevården."

Från socialdemokratisk sida tog vi så allvarligt på detta att vi tyckte att det var befogat med en ändring. En ändring borde ske genom att det här ges regeringen till känna.

Jag vill därför fråga Carl G Nilsson: Vad var det som gjorde att man hopade av? Från början var vi ju överens om att vi skulle ge regeringen det här till känna. Utan tvivel skulle ett tillkännagivande ha en bättre effekt än bara en lös skrivning i utskottsbetänkandet.

Hur kommer länsfiskeriexperterna att engageras med den här skrivningen? Jag tror att de kommer att känna sig ganska meningslösa när de inte får lov att göra någonting utan att gå till Fiskeriverket.

När det gäller den andra frågan om kräftfiske anser vi att också det är viktigt för allmänheten. Eftersom man satsar 20 % av den totala summan av skattemedel borde man också ge allmänheten en möjlighet till fiske. Jag tror inte på att allmänheten skulle förstöra hela kräftfisket i dessa sjöar. Fiskeriverket har möjlighet att kontrollera fiskevården genom att sätta ut vissa tider och göra inskränkningar om det skulle bli för besvärligt.

Anf. 208 CARL G NILSSON (m) replik:

Herr talman! Kaj Larsson, det är nästan exakt samma formuleringar i utskottets betänkande och i er reservation angående länsstyrelsernas roll. Det är riktigt att det skiljer på ett tillkännagivande. Båda vi parter har tillrättavissat regeringen på den punkten. Vi har ändrat regeringens förslag, eftersom vi tyckte att det skulle ge länsstyrelserna för liten roll. Jag tror mig veta och förstå – det vet också Kaj Larsson – att majoriteten har en så pass stark skrivning i betänkandet om länsstyrelsernas fortsatta roll att den kommer att vara tillräcklig för att vi även i fortsättningen skall kunna behålla den kapaciteten. Vi skriver att kompetensen skall bibehållas även i fortsättningen.

Sedan till begränsningen av kräftfisket. Vi frågade Fiskeriverkets expertis om hur de såg på möjligheterna att släppa kräftfisket helt fritt i Hjälmarén, som nu närmast är aktuell. Vi fick helt klart för oss att kräftfisket måste begränsas på något sätt ur beståndsvårdande synpunkt. I annat fall kommer vi inte att klara uppbyggnaden av beståndet. Vi tycker att det är en ren åtgärd att redan från början skriva in och ge klara direktiv från riksdagens sida om hur vi ser på dem som skall hantera kräftfisket i fortsättningen. Yrkesfisket runt Hjälmarén är en viktig del av verksamheten i bygden. Jag tror att det är bra, riktigt och viktigt att man får behålla den här verksamheten för sin framtida existens.

Anf. 209 KAJ LARSSON (s) replik:

Herr talman! Om Carl G Nilsson anser att länsstyrelsernas roll och fiskevården är så viktig som man har gett uttryck för här i dag, undrar jag varför ni inte hängde med på texten att detta skall ges regeringen till känna. Jag blev mycket orolig när ministern och departementet skrev att länsstyrelserna i fortsättningen inte skall ges någon befogenhet att meddela föreskrifter om fiskevården. Vad kommer denna text att innebära? Kommer den att ändra departementets och ministrarnas inställning? Jag tvivlar på detta. Om riksdagen hade ställt sig bakom ett tillkännagivande tror jag däremot att det hade fått en bättre effekt. Varför ställer ni inte upp på det?

Anf. 210 CARL G NILSSON (m) replik:

Herr talman! Jag är övertygad, Kaj Larsson, om att departementet läser utskottets skrivning. Det är en mycket stark skrivning med precis samma syfte som det som Kaj Larsson efterlyser. Jag utgår ifrån – som vi brukar säga på utskottsspråk – att texten kommer att ge den effekten.

Anf. 211 CHRISTER SKOOG (s):

Herr talman! Det största problemet för fisket i dag är kanske inte det som diskuteras för närvarande om begränsning av användning av redskap för några husbehovsfiskare. Det största problemet framkommer enligt min mening i sjukdomsrapporter om att laxen i allt större utsträckning drabbas av bakteriesjukdomen furenkulos. Inte minst från mitt hemlän Blekinge och från den berömda Mörrumsån kommer larmrapporter. Där ser man med oro på utvecklingen att fisken dör i ån. Sportfiskarna flyr ån, eftersom det går ett rykte om att den här fisken inte är frisk. Man skall naturligtvis inte måla någon ond på väggen här, men situationen är allvarlig. Dessutom förekommer sjukdomen M74 som också drabbar laxfisken, framför allt den framodlade yngeln. I Mörrum dör över 90 % av ynglen som framodlas. Det är oerhört allvarligt. Sådana larmrapporter borde enligt min mening tas på oerhört stort allvar. Nu görs det väl i och för sig. Både Sven-Olof Petersson och jag som sitter i Fiskeriverkets styrelse har begärt ett extra sammanträde för att ta fram och belysa och försöka finna lösningar för att förhindra vidare spridning av sjukdomarna.

Fisket längs våra kuster har av tradition sedan länge varit fritt och tillgängligt för den breda allmänheten. Inte minst i Blekinge har befolkningen dragat ut sin många gånger låga inkomst genom att fiska litet till husbehov. Det

är nästan frestande att fråga Carl G Nilsson och andra om de kan bedöma vilket behov de olika hushållen har av fisk. Samtidigt är det svårt att ta ställning till de generella bestämmelserna. Förhållandena är så olika längs våra kuster. 180 meter garn i Hanöbukten är inte mycket. Däremot är 180 meter i ett trångt sund mycket. Därför har vi socialdemokrater från Blekinge plus Per-Olof Håkansson från Skåne skrivit en motion där vi anser att om man över huvud taget skall införa begränsningar, och skall begränsningarna vara av den art att man kan uppleva att de accepteras av befolkningen och efterlevs. Jag utgår ifrån att vi inte kan bygga upp en kontrollorganisation av den storlek som kan kontrollera varenda fiskare längs våra kuster. Ett sådant samhälle vill åtminstone jag absolut inte ha.

I vår motion har vi också tagit upp hur väsentligt det är att de, för vilka fisket har betydelse, också i framtiden får en möjlighet att få en licens på det nya sätt som föreslås. Jag anser dock att utskottets skrivning i det här avseendet är mycket luddig, om uttrycket tillåts. Jag vill fråga Carl G Nilsson hur stor del av inkomsten som skall komma från fisket för att man skall få erhålla den nya licensen. Jag tror att denna fråga kommer att bli föremål för många diskussioner och tvister på länsstyrelserna och i Fiskeriverket. Det hade varit bättre om man mera klart hade angett detta eller gett länsstyrelserna i uppdrag att sköta det här, eftersom förhållandena är så olika på kuststräckorna.

Jag är dock glad, eftersom utskottet har gått på vår motion som gäller fångsten av ål med ålsax. Regeringen vill avskaffa denna fiskemetod. Det är sedan tidigare förbjudet att fiska ål med ålljuster. Jag återkommer till den frågan. Ålsax kommer att bli tillåten igen. Det tycker jag är bra. Ålsaxen har stor betydelse för dem som fiskar ål längs Blekinges kuster. Ålsaxen som fiskemetod är absolut inte mer plågsam för fisken än någon annan fiskemetod.

När man inför begränsningar och inskränkningar i fri- och rättigheter tycker jag att det borde finnas anledning att ha tidsgränser. Det kan finnas en liten motivering som man kan skåda i fjärran. Fisketillgången har nämligen minskat. Det är klart att även husbehovsfiskare och andra skall vara med och dra sitt strå till stacken. Man borde, som jag har föreslagit i motionen, göra en begränsning i tid och utvärdera. Det förslaget finns med i vår motion. Nu har jag förstått att utskottet inte har velat ta hänsyn till den här motionen. Jag har ingen anledning att yrka bifall till denna för att ytterligare belasta kammarens tid. Därför yrkar jag bifall till reservation nr 5 av Sverre Palm, som till viss del tillmötesgår de krav vi hade i motionen om 600 meter garn. Man kanske inte kan nå längre i nuvarande läge.

Vi socialdemokrater från Blekinge har också en motion där vi vördsamt ber om att få fiskemetoden ålljuster utvärderad. Vi vill ha en utvärdering av hur plågsam den kan vara för ålen. Utskottet vädjar att hörsamma denna blygsamma vädjan. Denna motion har varit uppe i riksdagen under många år. Det började tidigt med Hans Wachtmeister och Ralf Lindström. Vi andra har fullföljt denna fråga. Vid omröstningar har fler och fler riksdagsledamöter förstått hur viktigt det här är.

Nu har vi dock ändrat innebörden och vill bara ha en utvärdering av fiskemetoden, men även detta förvägrades oss. Jag yrkar bifall till motion 403.

Jag har en fråga till Carl G Nilsson. Begränsningen av redskap gäller bara

för fiske på allmänt vatten. Vid fiske på enskilt vatten regleras inte fångstredskapen på detta sätt. Min fråga är: När återkommer regeringen med förslag där man begränsar även fisket på enskilt vatten?

Moderaterna gick till val på frågan om valfrihet. Jag skulle vilja fråga Carl G Nilsson: Vilken valfrihet har den skärgårdsbo som fiskar litet för att kunna få det kulturella utbyte som det innebär att fiska i skärgården? Han eller hon kan välja att inte fiska eller att fiska med 180 meter garn, vilket enligt de sagesmän jag har i den blekingska skärgården är alldeles för litet.

Anf. 212 CARL G NILSSON (m) replik:

Herr talman! Om vi börjar med kategorin som inte får yrkesfiskelicens, så frågade Christer Skoog hur stort deras husbehov är.

Egentligen har Kaj Larsson redan givit sin partikamrat det bästa svaret på den frågan, nämligen ungefär att de som inte med de begränsningar som här föreslås och med det som då blir tillåtet kan tillförsäkra sig sin familjs husbehov bör ägna sig åt någonting annat.

Jag tycker att det är viktigt att också påminna om att de redskap som är tillåtna gäller per fiskande, inte per båt eller per familj. Det innebär att samtliga familjemedlemmar som är tillräckligt gamla för att kunna sköta ett fiske-redskap kan använda dessa mängder.

Christer Skoog frågar hur kontrollen skall gå till. Jag tror för min del att den effektivaste kontrollen av att vi efterlever dessa regler sköter vi gentemot varandra. Svenska folket har en viss förmåga att inte tillåta grannen att gå emot reglerna alltför mycket.

Hur stor del av inkomsten skall det gälla för att man skall erhålla yrkesfiskarlicens? Jag tror inte att riksdagen skall låsa fast sådana siffror. Här tror jag länsstyrelserna har en viktig roll. Vi bör behålla den lokala förankringen och den kunskapen. Men utskottet skriver: utskottet betonar att väsentlig försörjning inte behöver innebära ett högt belopp i kronor för personer i glesbygd med olika sysselsättningar. Även försörjningsbördan bör beaktas.

Vid en hearing med utskottet frågade vi Fiskeriverkets personal hur de såg på denna fråga. Generaldirektör Ramner angav siffran 10 % av inkomsten. Den siffran får stå för honom, men det är i varje fall ett svar på Christer Skoogs fråga.

Varför gäller inte begränsningen på enskilt vatten? Helt enkelt därför – vilket står mycket tydligt i gällande riksdagsbeslut – att den enskilde vattenägaren själv har ansvaret för fiskevården och beståndsvården på sin egen fastighet.

Anf. 213 CHRISTER SKOOG (s) replik:

Herr talman! Svaret på den senaste frågan är ganska belysande. Carl G Nilsson menar alltså i sin plädering att den som har köpt, fått arva eller av annan anledning har enskilt vatten har större ansvar än den som fiskar på allmänt vatten. Jag tvivlar på det. Jag tror inte att det finns någon som inte känner ansvar för det vatten där han eller hon bedriver sitt fiske. Visst finns det en och annan som missbrukar saker och ting i samhället, men det finns ingen anledning att göra begränsningar för några stycken bara för det.

När det gäller hushållens olika behov svarade Carl G Nilsson inte så som

jag tyckte att han borde ha svarat. Vad grundar man sig på när det gäller antalet meter garn? Finns det någon utredning eller utvärdering? Varför just 180 meter garn?

Den arbetslöse metallarbetaren i Blekinge behöver kanske ha två eller tre gånger så mycket garn för att kunna dryga ut den låga arbetslöshetsersättning han får nu när den borgerliga majoriteten i riksdagen har sänkt den. Kanske det är en sådan värdering man skall göra i stället. Det är absolut fel tid att över huvud taget begränsa för människor i nuvarande läge när de behöver inkomstförstärkning.

När det gäller hur stor del av inkomsten fisket skall vara för att man skall erhålla licens så har jag förstått Carl Nilsson så, att det är 10 %.

Anf. 214 CARL G NILSSON (m) replik:

Herr talman! Nej, Christer Skoog, jag sade att generaldirektören besvarade den fråga vi ställde på det sättet.

Christer Skoog har kanske ändå inte förstått vad denna fråga handlar om.

Den person som Christer Skoog nu åberopar och som behöver inkomstförstärkning och avser att fiska för avsalu skall inte vara föremål för redskapsbegränsning. Han eller hon skall söka yrkesfiskelicens. Vi har sagt att om han är beroende av detta för sin försörjning, så skall han erhålla yrkesfiskelicens. Begränsningen gäller husbehovfisket, alltså det fiske man bedriver för att förse sig och sin familj med fisk för det egna hushållet.

Så några ord om dem som fiskar med stöd av enskild fiskerätt. Det hindrar naturligtvis inte att det förekommer att fiskemyndigheten utfärdar begränsningar också för enskilda vatten. Sådana begränsningar är motiverade av beståndsvård i största allmänhet. En fiskart kan vara hotad, t.ex. laxbeståndet. Då genomförs begränsningar, fiskeförbud, kvoterings som gäller alla typer av fiske. Men de bestämmelser vi nu talar om skall inte gälla den som fiskar med stöd av enskild fiskerätt.

Anf. 215 CHRISTER SKOOG (s) replik:

Herr talman! På frågan om hur detta skulle kontrolleras svarade Carl G Nilsson förut att vi skall ange varandra. Vi skall alltså ha ett samhälle där vi anger grannen för att grannen fiskar för mycket eller liknande. Det samhället tror jag inte ett dugg på. Sådana samhällen har man rivit ner på andra sidan Östersjön. Inte trodde jag Carl G Nilsson skulle tillkalla sådana samhällssystem. Jag gör det i alla fall absolut inte.

Anf. 216 SVEN OLOF PETERSSON (c):

Herr talman! Svenskt fiske har stått mycket i fokus och varit uppe mycket i debatten under den senaste tiden. Då menar jag svenskt fiske alla kategorier från yrkesfiske till sportfiske.

Svenskt fiske kan i sig anses vara en liten näring. Det finns ett litet antal utövare om man ser till landets befolkning. Det är ändå en näring som har utomordentligt stor betydelse inte minst för kuststräckor och skärgårdar där oftast annan möjlighet för utkomst saknas.

Det är i många fall ofta en utmärkt komplettering som deltidssyssla eller bisyssla till andra näringar i dessa sysselsättningsvaga områden.

Prot. 1992/93:123
7 juni 1993

Fiskelag m.m.

Jag tycker att det är mycket positivt att svenskt fiske under den senaste tiden ganska mycket har lyfts upp och tagits till vara för att ses över. Jag tycker att Jordbruksdepartementet under Karl Erik Olsson har lyft fram fisket på ett bra sätt i debatten.

Jag tittar just på den utredning som Per Wramner leder om fiskets framtid och utvecklingsmöjligheter. Det är ett bra exempel på den betydelse som man fäster vid fisket och dess framtidsmöjligheter.

Den nya fiskelag vi i dag debatterar, som ersätter en drygt 40 år gammal lagstiftning, är också ett exempel på att man är beredd att se över och modernisera lagstiftningen.

Jag vill också peka på den skärgårdsutredning som vi ser fram emot tillsättandet av under den närmaste tiden, vilken är ytterligare ett exempel där fiske-, skärgårds- och kustfrågor lyfts fram. Att vi dessutom har tillskapat en speciell fiskeenhet i Jordbruksdepartementet är något som är utomordentligt positivt och som faktiskt ytterligare lyfter fram fisket och dess betydelse.

Det betänkande som vi i dag har att behandla har några huvuddrag som väl har kommit fram här tidigare i debatten. Jag vill dock säga att vi från Centrerns sida anser att såväl propositionen som betänkandet är balanserade och innehåller väl avvägda förslag. En fråga som mycket har kommit upp är den om licensgivningen, dvs. vilka som skall erhålla licens i yrkesfisket. Det är viktigt att stryka under, som tidigare här har sagts i kväll, att den som har fisket som sin utkomst skall ha licens.

Beträffande detta med belopp, kronor och ören, kan ett litet belopp för många ha en utomordentligt stor betydelse, därför att det kan vara just den där lilla sista biten som gör att man klarar sin bärning och får sin utkomst på den ort och i den trakt där man lever och verkar. Det är viktigt att ha en stor öppenhet i dessa frågor. Jag tycker att utskottets skrivningar pekar på att man ser problemet så som det är och att man är beredd att se till att öppenheten blir stor och att det, för dem som fisket har betydelse för också skall vara möjligt att få denna möjlighet till licens.

När det gäller antalet redskap i de föreslagna redskapsbegränsningarna kan vi konstatera att en förbättring har skett vad gäller krokfisket från det första förslaget i departementsskrivelsen, där man sade att 100 krok, eller rättare uttryckt, 99 krok var vad man skulle få fiska med. Nu är antalet sex gånger så stort, dvs. 600 krok. Detta är ett mycket rimligare antal. Jag tycker att detta är en bra utveckling av propositionsskrivandet.

När det gäller länsstyrelsernas kompetens tycker också jag att det är utomordentligt viktigt att den tas till vara. Jag vill påstå att länsstyrelsefolket – de som arbetar vid fiskeenheterna – i många stycken besitter en stor och mycket unik kompetens, skulle jag vilja säga, i många avgörande fall. Det är viktigt att den tas till vara vad gäller frågor runt fiskevärden, och för att man skall kunna ha den lokala och nära kopplingen mellan yrkesutövarna, dvs. de fiskande, oavsett om de är yrkesfiskare eller sportfiskare. Man har där en lokalkännedom som gör att det också är ett utmärkt organ att arbeta med från Fiskeriverkets sida. Jag har full förtröstan för att Fiskeriverket kommer att ha denna kompetens till sitt förfogande när det gäller de sysslor som man har att utföra. Vi som har förmånen att få arbeta mot Fiskeriverket upplever ju

redan i dag att man sätter stort värde på fiskeenheterna vid länsstyrelserna. Jag förutsätter att man också i framtiden kommer att tillvarata den resursen.

Det är inte så ofta, herr talman, som man får motioner bifallna. Jag känner i dag en stor glädje då jag kan konstatera att den motion som jag själv har lagt fram i anslutning till propositionen, som gäller bevarandet av ålsaxen som en tillåten fiskemetod, ser ut att bifallas av kammaren. I alla fall tyder den eniga skrivningen från jordbruksutskottet på detta.

Detta fiskeredskap är ett redskap som man sedan lång tid tillbaka använder speciellt i kusttrakterna i sydöstra Sverige. Redskapet har funnits under lång tid, men fick ett uppsving efter det att det som vi därnere brukar kalla för ålajärn blev förbjudet för ett antal år sedan. Det är viktigt att framhålla att utskottet här har visat en lyhördhet och öppenhet i denna fråga, och att man också kan se att det finns lokala variationer av fisket och olika traditioner som är betydelsefulla och värda att bibehålla. Det är också viktigt att konstatera att detta är en effektiv metod för att fiska ål, en metod som på intet sätt kan anses utgöra någon större fara för fisken än om den skulle fiskas med annat traditionellt redskap, dvs. att den inte alls riskerar att bli skadad med detta redskap. Det är en effektiv metod för att på ett snabbt och bra sätt få upp fisken till ytan, så att den där sedan också kan avlivas.

När det gäller de olika problem som fisket brottas med i dag, kan vi konstatera att det är torskfiskestopp i Östersjön. Detta drabbar yrkesfisket mycket hårt för närvarande. Det finns också olika sjukdomar. Sjukdomen M 74 har slagit mycket hårt under den senaste tiden. Den har framför allt drabbat laxfiskarna. Detta innebär stora bekymmer, och här krävs olika insatser för att komma till rätta med problemen. Jag förutsätter att det skall gå att få fram någon form av aktionsprogram eller ytterligare planer för att påskynda arbetet med att utreda problemen runt dessa sjukdomar, och att det, om det skulle erfordras, skall finnas möjligheter att också ta fram ytterligare medel för detta. Detta är viktigt både för att kunna vårda fiskebeståndet och för att i framtiden se till att det finns någon fisk att ta upp för yrkesfiskare, heltidsfiskare, deltidsfiskare, binäringsfiskare, husbehovsfiskare eller fritidsfiskare. Här har vi alla ett ansvar att driva på i denna fråga.

Det är också viktigt att fortsätta att bedriva en politik på miljösidan som kan komma till rätta med de föroreningar som finns i våra vatten och som på många sätt under de gångna åren har lett till fluktuationer i fiskbestånden runt om. Dessa problem är ju oftast inte av enbart nationell art, utan de är gränsöverskridande. Det är därför viktigt att arbetet fortsätter, inte minst i trakterna omkring Östersjön, för att minska utsläppsmängderna och se till att vattnet hålls friskt, så att vi också i framtiden kan hålla en god fiskstam som tål att beskattas.

Det måste inför framtiden ligga i allas intresse att hushålla med fiskbeståndet på ett klokt sätt, så att vi genom en avvägd vård och beskattning får ett fiskbestånd både nu och i framtiden, som kan användas som en gemensam resurs för landet, för landets invånare och för landets ekonomi.

Christer Skoogs motion, Jo403, om utvärdering av ålljustring som fiskemetod, är intressant och tål att se vidare på. Motionen har kanske på sitt sätt en något lokal koppling i och med att det var just i Blekingefiskevattnen – jag vill minnas att det var från Torhamns udde till Gö udde – man senast hade

tillstånd att använda denna fiskemetod och där den senast också kom till användning. Denna motion är intressant och tål att vidare beaktas.

I övrigt, herr talman, vill jag yrka bifall till hemställan i det betänkande som ett mer eller mindre enigt jordbruksutskott har lagt fram. Framför allt tycker jag att det är positivt att motionen om ålsaxen som en godkänd fiskemetod att användas även i framtiden har tillstyrkts.

Anf. 217 SVERRE PALM (s):

Herr talman! Havet och de stora sjöarna med sina fjordar och vikar är en naturresurs och inte bara en plats för bad och segling. De grunda vikarna och kustvattnen utgör lek- och uppväxtområden för ett stort antal arter med hög biologisk produktion med betydelse för fiskbestånden.

Vi står i dag i begrepp att dela upp denna resurs mellan yrkesfisket och fritids- och husbehovsfisket. Kustbefolkningen från såväl Västkusten som från andra kustavsnitt har reagerat våldsamt mot de nya reglerna. De upplever att redskapsbegränsningen är för långtgående och att hänsyn inte i tillräckligt hög grad tas till vedertagen tradition.

Norrbottens skärgårdsfiskare och Blekinge kust- och fiskförening har uppvaktat utskottet, och kraven är lindringar i reglerna.

Regeringsförslaget har föranlett ett antal motioner med förslag på hur redskapsbegränsningen bör utformas. I motioner från enskilda ledamöter inom Moderaterna, Folkpartiet, kds och Socialdemokraterna begärs att man ökar längden på garn från 180 meter till mellan 270 och 600 meter. Ny demokrati föreslår att redskapen anpassas till lokala förhållanden efter olika delar av kuststräckorna.

I en motion av Sten Östlund och mig själv begär vi att tillåten längd nät skall bestämmas till 360 meter och att antalet kräftburar och/eller krabbtinor ökas från 6 till 14. Det blir samma antal som gäller hummertinor. Vi begär också att det antal som får användas samtidigt begränsas till högst 6 andra burar och nät eller garn. Linor och ryssjor utgår ur bestämmelserna.

Det är således på tre områden som vårt förslag avviker från utskottsmajoritetens. Det gäller framför allt nät. Nät är för oss på Västkusten skäddgarn, säger vi. Skäddgarn har en maskstorlek på 70 millimeter och är avsedda för att fiska plattfisk, sandskädda och rödspotta med. Jag påstår att detta fiske inte är till förfång för yrkesfisket. Detta framgår av en lista som jag har här. Där anges fisket värdemässigt. Denna lista toppas av torsk, sill och strömming. Det är en uppräknings på tolv arter. Rödspotta och sandskädda är inte med bland dem. Därför hävdar jag att det inte är till förfång för yrkesfisket om man utökar garnfisket till 360 meter.

Antalet kräftburar skall begränsas till sex. Kräftfisket på Västkusten bedrivs till 80 % i de fyra nordligaste kommunerna. Det är ca 100 fiskare som bedriver detta fiske. Kräftburar sätts på ett djup på över 30 meter. Att få ned sex kräftburar är nästan omöjligt om man inte hänger på en massa tyngder. Normalt har man 25, 30 eller 40 burar på en lina för att kunna fiska på detta sätt.

Det finns också begränsningar i fråga om storlek på de kräftor som man får ta upp. Där är kräftfiske med bur skonsamt. Man sätter tillbaka kräftorna på den plats där de är fiskade.

Däremot när det gäller trålfiske efter kräfta är totalfångsten i Kattegatt och Skagerrak drygt 10 000 ton varav 4 200 ton landas. Resten dumpas när man har kört ett långt tråldrag, och man kanske är i helt andra bottenar när man dumpar det som är för smått. Mycket av det är då redan dött. Också i detta sammanhang har jag visat att det är fel att begränsa kräftfiske med bur.

Vi har också föreslagit att man skulle få ha fler tinor att fiska krabba med. Man skriver: Havet är fullt av krabba.

Jag vill därför fråga Carl G Nilsson: Vilka skäl är det som styr att man skall begränsa fisket av de fiskarter som jag har visat att det är skonsamt att fiska med de metoder som vi använder på Västkusten?

Avslutningsvis vill jag försäkra Carl G Nilsson att det för mig inte handlar om röstfiske. Engagemanget går längre tillbaka. Det går tillbaka till det remisskrivande som åtta av Bohusläns kustkommuner har utarbetat samfällt. Jag har varit med och behandlat detta i vår landsbygdsnämnd. Där har jag reserverat mig till förmån för ett förslag som gick något längre än det som jag har yrkat på.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 5.

I detta anförande instämde Inga-Britt Johansson (s).

Anf. 218 CARL OLOV PERSSON (kds):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till utskottets hemställan.

Detta är en oerhört viktig fråga för det svenska fisket. Det finns många som sysslar med fiske och som är intresserade av vad vi kommer att besluta. Därför är jag glad att jag kan säga att detta är en bra proposition. Vi måste värna om skärgårdsbefolkningen. Då gäller det att värna om yrkesfiskarnas och fiskindustrins möjligheter att överleva för att få en levande skärgård. Det gäller också att värna om övrig kustbefolkning som har husbehovet som en viktig del.

Jag tycker att den lag som nu kommer att stiftas innebär en bra avvägning mellan olika intressen. Jag upplever därför att Sverre Palms försök till populism inte är särskilt klädsam.

För den som liksom Sverre Palm och Christer Skoog hävdar att det antal redskap som husbehovsfiskarna skall få använda inte räcker, skyddar egentligen inte husbehovsfiskarna. Jag tror att man kan säga att alla om fem år kommer att vara mycket tacksamma för att vi fattade detta beslut i dag.

Det råder en missuppfattning här som jag skulle vilja korrigera. Kaj Larsson och Christer Skoog var inne på det. Christer Skoog frågade hur stor inkomsten skall vara, och Kaj Larsson sade att man skall ställa krav på redovisning av inkomsterna.

Det är faktiskt på det sättet att vi i utskottet går ifrån propositionens text litet grand i detta sammanhang. Nu står det som svar på den socialdemokratiska motionen Jo99 som handlar om ungdomarnas möjligheter att komma in som fiskare:

Över huvud kan det förutsättas när frågan om licens provas första gången att sökanden inte kan dokumentera några inkomster av fiske. I sådana fall får en bedömning av den framtida inkomsten göras på grundval av de uppgif-

ter som sökanden lämnar om sitt planerade fiske och sina förhållanden i övrigt.

Detta kan vara ett sätt att komma över att man kanske inte har redovisat också inkomster. Jag vet inte hur långt detta sträcker sig. Men det ger möjlighet att få en licens och i fortsättningen redovisa inkomster från fisket för den som vill ha fisket som en binäring.

Anf. 219 CLAUS ZAAR (nyd):

Herr talman! Max Montalvo har tidigare i kväll talat om redskapsbegränsningen. Jag instämmer i det resonemanget. Jag tycker att detta reglerande är alldeles onödigt att utföra på det sätt som föreslås i propositionen.

Det är inte på det sätt som Carl G Nilsson har uppfattat oss, nämligen att vi vill ha ytterligare regleringar, utan det är fråga om att det skall vara anpassat till lokala förhållanden, så att det accepteras av medborgarna utefter de olika kuststräckorna. Då är det bättre att det kommer ned på en mer lokal nivå än att vi bestämmer det i denna församling. Det är alltså viktigt att sådana förändringar accepteras och uppfattas som sunt förnuft.

I det sammanhanget verkar Christer Skoog ha i stort sett samma uppfattning som vi. Ny demokratis förslag borde därför passa honom. Men Christer Skoog yrkar inte ens bifall till sin egen motion. Påminner den alltför mycket om Ny demokratis förslag? Det handlar ju här om valfrihet. Men när det verkligen gäller verkar det vara svårt att genomföra en sådan.

Herr talman! Så några ord om yrkesfiskelicensen. I propositionen sägs det att den skall vara beroende av fisketillgången. Det tycker vi i Ny demokrati är oroande. Kompetensen och yrkesskickligheten borde finnas med i bilden när det gäller att avgöra om en person är lämplig. Samhället kan ju förorsakas svåra skador om en person uppträder olämpligt.

Alla minns vi nog bilderna på den fiskebåt som hade lastat 200 000 kilo sill. Vattenlinjen gick alldeles vid relingen. Båten stoppades i Sydsverige i sista stund. Men risken för en stor olycka var uppenbar. Det är viktigt att vi för ett resonemang om ansvaret. Det är inte bara tillgången på fisk som skall vara avgörande för licensen. Det måste också göras en avvägning mellan kravet på en viss kompetens och yrkesskickligheten.

Christer Skoog känner liksom de flesta av oss andra oro för de fisksjukdomar som breder ut sig. Detta är ett bekymmer. Ett bekymmer har också det internationella beteendet varit när det gäller Östersjön. Från vissa länders sida har man ju inte brytt sig om att ta hand om fångsten om näten inte hunnat hittas. I det avseendet har man dock försökt att skärpa sig. Är det manne sådant här som gör att sjukdomar uppstår? Inte vet jag. Det gläder mig dock att Christer Skoog lovar att genom Fiskeriverkets styrelse snabbt verka för att frågan utreds.

Herr talman! Jag har också studerat sjukdomarna hos sötvattenkräftan och funderat över vilka åtgärder som behöver vidtas. Det bör alltså betonas att kräftpesten på sikt är ett sådant gissel för sötvattenkräftan att man kanske måste få fram andra föreskrifter än dem som det talas om i propositionen. Jag har tidigare nämnt att man kan använda annat än mört till bete, eftersom mörtan kan komma från smittade vatten. Det är ett tips som jag tycker att

man borde ta fasta på framöver. Sötvattenpesten sprids ju både genom fångstredskapen – t.ex. burarna – och genom betet.

Till sist litet reklam för fiskeutbildningen i Simrishamn. Vi bör alltså när det gäller kompetensen, som jag tidigare nämnde, ta hänsyn till att det finns en bra utbildning. Denna borde bemötas mera positivt i en sådan här utredning. När man talar om yrkesfiskelicensen nämns ingenting om utbildningen. Men jag tycker att det är viktigt att komma ihåg att vi har en resurs här som t.ex. är av hög teknisk kvalitet och som skall användas.

Jag hoppas att tidigare talare som berört frågor om fångstmetoder och sår-intressen tänker sig för i det avseendet. Fisket är ju både för kustbefolkningen och för yrkesfiskarna en enormt viktig verksamhet. En mängd människor sysslar med dessa saker och följer frågan.

Anf. 220 CHRISTER SKOOG (s) replik:

Herr talman! Jag vill bara helt kort säga till Claus Zaar att anledningen till att jag inte yrkade bifall till den utmärkta socialdemokratiska motionen var att jag försökte vara litet mer resultatinriktad. Jag tror nämligen att vi, om vi kan samlas kring det förslag som är näst bäst i det här avseendet, nämligen reservation 5 av Sverre Palm, kan få en större del av kammarens ledamöter att rösta på detta förslag. Det är den enkla anledningen, och även den enda.

Om jag hade varit ute efter att fiska röster skulle jag kanske fullt ut ha yrkat bifall till den socialdemokratiska motionen.

Jag har lovat att verka för att man skall komma åt orsakerna till fisksjukdomarna. Jag tror att hela Fiskeriverkets styrelse och ledning har samma ambition. Sven-Olof Petersson och jag – båda sitter vi med i verkets styrelse – har nämligen begärt ett extra sammanträde. Kanske kan vi snabbare – det är ju nu som frågan är aktuell – få fram fler utredningar och uppgifter. Kanske kan vi också få ytterligare medel, inte minst från regeringen, för ytterligare forskning för att komma åt sjukdomen M 74.

Claus Zaar har kanske ett visst inflytande – i varje fall har han mycket större inflytande än jag – när det gäller detta med medel från regeringen.

Anf. 221 CLAUS ZAAR (nyd) replik:

Herr talman! Om man tittar på innehållet i den politik som gäller regleringen av redskapen, finner man att det förslag som vi har avlämnat ligger så nära Christer Skoogs motion som det över huvud taget är möjligt. Vårt förslag borde alltså ha passat, för därmed får den kustnära befolkningen ett inflytande på utformningen.

Vi är litet för långt från verkligheten. Vi i denna kammare håller ju på med detaljstyrning. Det oroar mig om vi skall peta med sådana här detaljer. Vi bör kunna ha litet generellare åsikter och låta den lokala myndigheten sköta utformningen, beroende på hur det ser ut lokalt.

Sedan kan jag nog säga att varken jag eller Christer Skoog har några stora mängder pengar.

Anf. 222 CHRISTER SKOOG (s) replik:

Herr talman! Nej, Claus Zaar, jag har inte några pengar.

Men Claus Zaar och Ny demokrati borde nog vid sin uppgörelse med rege-

ringen ha tänkt också på detta stora och viktiga område och inte bara på röstfisket.

Anf. 223 CLAUS ZAAR (nyd) replik:

Herr talman! Jag hoppas att Christer Skoog är medveten om landets ekonomiska situation. Vi skall inte diskutera den saken nu. Men att här i kväll begära att vi skall låna mer pengar till olika verksamheter är litet väl magstarkt.

Anf. 224 LISBET CALNER (s):

Herr talman! Jag tar till orda med anledning av att jag inte håller med jordbruksutskottet när man i betänkandet skriver att utskottet anser det "tillfredsställande att regeringen nu föreslår redskapsbegränsningar för husbehovsfisket och fritidsfisket".

Jag har förståelse för att vissa begränsningar kan behöva införas. Men jag anser att utskottets uppfattning om begränsningarna går för långt. Min uppfattning grundar sig på alla de brev, telefonsamtal, tidningsartiklar, insändare och personliga samtal som jag har fått av och haft med kustbefolkningen i västra Sverige.

Ett antal kommuner i Bohuslän har yttrat sig över utredningen Enklare fiskebestämmelser och ansett att en begränsning till högst 20 tinor, 20 burar och 360 meter garn borde vara till fyllest. Jag har skrivit en motion tillsammans med tre andra västkustbor och föreslagit detta.

Utskottet har avstyrkt motionen. Man anser att det är tillräckligt med ett mindre antal redskap för att tillgodose det egna hushållet med fisk.

När jag berättar detta för kustbefolkningen där hemma säger de: Ja, det är som vanligt där uppe i Stockholm. Där har man ingen större förståelse för eller kunskap om vårt sätt att leva. Det har Carl G Nilsson och Carl Olov Persson gett oss bevis för i dag, med sina insinuationer om röstfiske och populism.

Vid de dansk-norska provinsernas avträdande till svenska kronan genom freden i Roskilde 1658 tillförsäkrades genom fredsfördraget invånarna att "bliwa vid deras vanliga rätt, lag och gamla privilegier och friheter oturberrade och obehindrade, såvida de icke löpa eller strida contra leges fundamentales af Sweriges chrono". Detta kunde man läsa i fredsavtalet.

Kustbefolkningens urgamla rätt att ta fångst ur havet har haft stor betydelse för utvecklingen av våra kustsamhällen. De begränsningar av möjligheterna att utöva det för Västkusten traditionella husbehovsfisket som regeringen och nu även jordbruksutskottet föreslår har upprört många sinnen.

Det finns, som jag sade tidigare, viss förståelse för att en del begränsningar behöver införas för att skydda yrkesfisket, för att det skall kunna bli av någorlunda format. Men de begränsningarna måste ändå stå i samklang med kustbefolkningens urgamla rätt till ett fritt fiske, tycker vi. Det är ett fiske som både socialt och kulturellt har varit en av förutsättningarna för många generationers sätt att leva. Eller uttryckt som några styrsöbor skrev till oss på bohusbänken: Husbehovsfisket är en naturlig del av våra liv och en av anledningarna till att vi bor kvar här.

Herr talman! Jag tycker att det är riktigt att tala om för kammaren vad befolkningen hemma i Bohuslän tycker och tänker i dessa frågor.

Det finns dock en reservation som någorlunda närmar sig den uppfattning som jag har i de här frågorna. Det är Sverre Palms reservation, nr 5. Den kommer jag att rösta på vid morgondagens votering.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation nr 5 till jordbruksutskottets betänkande.

I detta anförande instämde Karl-Erik Svartberg (s).

Anf. 225 CARL OLOV PERSSON (kds):

Herr talman! Jag vill bara påpeka en sak för Lisbet Calner. Vid fredsslutet den gången kanske Sveriges befolkning bestod av 600 000 människor. Europas befolkning var inte stor. Man hade färdmässigt långt mellan Tysklands och Sveriges kuster.

Det har alltså skett en enorm befolkningsutveckling. Fisketrycket har ökat. Nu måste man reglera detta på ett annat sätt än man gjorde på den gamla tiden.

Anf. 226 LISBET CALNER (s):

Herr talman! Jag får tacka för historielektionen, men jag tror ingalunda att ett antal meter i nät och några burar skulle ha någon avgörande betydelse för fisken i havet. Det fria fisket i havet är fortfarande socialt och kulturellt betingat.

Vi har viss förståelse för att en del begränsningar behövs. Men vi från Bohuslän, och även en hallänning som var med på vår motion, anser att begränsningarna går för långt.

Herr talman! Jag försäkrar att vi avser att återkomma under den allmänna motionstiden med våra krav.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 8 juni.)

26 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs
arbetsmarknadsutskottets betänkande
1992/93:AU18 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 8 juni.)

27 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Föredrogs
bostadsutskottets betänkande
1992/93:BoU25 Uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut skulle fattas den 8 juni.)

28 § Bordläggning

Anmälades och bordlades
Finansutskottets betänkande
1992/93:FiU30 Den ekonomiska politiken och slutlig budgetreglering för
budgetåret 1993/94.

Skatteutskottets betänkande
1992/93:SkU27 Indrivningslag

29 § Kammaren åtskildes kl. 22.35.

Förhandlingarna leddes
av talmannen från sammanträdet början t.o.m. 4 § anf. 41 (delvis),
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. 10 § anf. 72 (delvis),
av talmannen därefter t.o.m. anf. 99 (delvis),
av förste vice talmannen därefter t.o.m. beslutet om uppskjuten votering
kl. 17.17,
av tredje vice talmannen därefter t.o.m. ajourneringen kl. 17.54,
av andre vice talmannen därefter t.o.m. 23 § anf. 195 (delvis) och
av tredje vice talmannen därefter till sammanträdet slut.

Vid protokollet

GUNNAR GRENFORS

/Gunborg Apelgren

Måndagen den 7 juni

1 § Svar på interpellation 1992/93:178 om utnämningsspolitiken ...	1
Statsminister Carl Bildt (m)	
Harriet Colliander (nyd)	
Ian Wachtmeister (nyd)	
John Bouvin (nyd)	
Talmannen (om debattreglerna)	
2 § Svar på interpellation 1992/93:158 om konkurrensbegränsning av viss import	12
Näringsminister Per Westerberg (m)	
Per Stenmarck (m)	
3 § Svar på interpellation 1992/93:113 om en ny utbildning för företa- gare m.fl. som är verksamma inom skogsbruket	15
Jordbruksminister Karl Erik Olsson (c)	
Bo Arvidson (m)	
Nils Nordh (s)	
Ulf Melin (m)	
Karin Falkmer (m)	
4 § Svar på interpellationerna 1992/93:114 och 116 om villkoren för s.k. omställningsstöd	24
Jordbruksminister Karl Erik Olsson (c)	
Sven-Olof Petersson (c)	
Ingvar Eriksson (m)	
5 § Svar på interpellation 1992/93:149 om subventionerad arbetskraft	34
Arbetsmarknadsminister Börje Hörnlund (c)	
Birgitta Wistrand (m)	
6 § Svar på interpellation 1992/93:166 om regionalpolitiken	39
Arbetsmarknadsminister Börje Hörnlund (c)	
Per Stenmarck (m)	
Marianne Andersson (c)	
Olle Schmidt (fp)	
Margareta Winberg (s)	
Tredje vice talmannen	
7 § Justering av protokoll	50
8 § Hänvisning av ärenden till utskott	50
9 § Förnyad bordläggning	50
Meddelande om samlad votering	51
10 § Högskolor i stiftelseform	51
Utbildningsutskottets betänkande UbU18	
Debatt	
Bengt Silfverstrand (s)	
Björn Samuelson (v)	

	Ann-Cathrine Haglund (m)	
	Utbildningsminister Per Unckel (m)	
	Lena Hjelm-Wallén (s)	
	Stefan Kihlberg (nyd)	
	Ulf Melin (m)	
	Catarina Rönnung (s)	
	<i>Beslut fattades efter 11 §</i>	
11 §	Valfrihet i skolan	94
	Utbildningsutskottets betänkande UbU17	
	Debatt	
	Jan Björkman (s)	
	Stefan Kihlberg (nyd)	
	Björn Samuelson (v)	
	Chris Heister (m)	
	Statsrådet Beatrice Ask (m)	
	Förste vice talmannen (om sammanträdet fortsättning under kvällen)	
	Birgitta Carlsson (c)	
	Leif Bergdahl (nyd)	
	Lena Hjelm-Wallén (s)	
Beslut		117
	Utbildningsutskottets betänkande UbU18	
	Utbildningsutskottets betänkande UbU17	
12 §	Beslut rörande utskottsbetänkanden som slutdebatterats den 4 juni	118
	Utrikesutskottets betänkande UU24	
	Utrikesutskottets betänkande UU28	
	Utrikesutskottets betänkande UU30	
	Utrikesutskottets betänkande UU33	
	Utrikesutskottets betänkande UU34	
	Konstitutionsutskottets betänkande KU36	
	Lagutskottets betänkande LU49	
	Lagutskottets betänkande LU44	
	Konstitutionsutskottets betänkande KU38	
	Konstitutionsutskottets betänkande KU39	
	Försvarsutskottets betänkande FöU10	
	Försvarsutskottets betänkande FöU12	
	Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU15	
	Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU18	
	Utbildningsutskottets betänkande UbU19	
	Jordbruksutskottets betänkande JoU27	
Beslut om uppskjuten votering		121
13 §	Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	121
	Utbildningsutskottets betänkande UbU20	
	<i>Beslut skulle fattas den 8 juni</i>	
14 §	Mervärdesskatt	121
	Skatteutskottets betänkande SkU26	
	Debatt	

Beslut skulle fattas den 8 juni

Ajournering	130
Återupptagna förhandlingar	130
15 § Beskattning av allmännyttiga bostadsföretag	130
Skatteutskottets betänkande SkU30	
Debatt	
Gunnar Nilsson (s)	
Inga Berggren (m)	
<i>Beslut skulle fattas den 8 juni</i>	
16 § Skattereduktion för vissa reparationsarbeten	133
Skatteutskottets betänkande SkU36	
Debatt	
Gunnar Nilsson (s)	
Peter Kling (nyd)	
Lars Bäckström (v)	
Ivar Franzén (c)	
<i>Beslut skulle fattas den 8 juni</i>	
17 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	146
Skatteutskottets betänkande SkU37	
<i>Beslut skulle fattas den 8 juni</i>	
18 § Den svenska försäkringsavtalsrättens anpassning till EG:s regel- verk m.m.	146
Lagutskottets betänkande LU16	
Debatt	
Lennart Fridén (m)	
<i>Beslut skulle fattas den 8 juni</i>	
19 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	147
Lagutskottets betänkande LU47	
<i>Beslut skulle fattas den 8 juni</i>	
20 § Lokalisering av Försvarets internationella centrum m.m.	147
Försvarsutskottets betänkande FöU14	
<i>Beslut skulle fattas den 8 juni</i>	
21 § Uppskov med behandlingen av vissa ärenden till riksmötet 1993/94	147
Socialutskottets betänkande SoU27	
<i>Beslut skulle fattas den 8 juni</i>	
22 § Smittskyddsinstitutet m.m.	148
Socialutskottets betänkande SoU28	
Debatt	
Martin Nilsson (s)	
Jan Jennehag (v)	
Sten Svensson (m)	
<i>Beslut skulle fattas den 8 juni</i>	

23 §	Trafiksäkerheten på vägarna inför 2000-talet	151
	Trafikutskottets betänkande TU29	
	Debatt	
	Sten-Ove Sundström (s)	
	Max Montalvo (nyd)	
	Karl-Erik Persson (v)	
	Lars Svensk (kds)	
	Kenneth Attefors (nyd)	
	Åke Carnerö (kds)	
	<i>Beslut skulle fattas den 8 juni</i>	
	Meddelande om sammanträdet tisdagen den 8 juni	165
	Tredje vice talmannen	
24 §	Ändring i körkortslagen	165
	Trafikutskottets betänkande TU37	
	<i>Beslut skulle fattas den 8 juni</i>	
25 §	Fiskelag m.m.	166
	Jordbruksutskottets betänkande JoU23	
	Debatt	
	Kaj Larsson (s)	
	Max Montalvo (nyd)	
	Carl G Nilsson (m)	
	Christer Skoog (s)	
	Sven-Olof Petersson (c)	
	Sverre Palm (s)	
	Carl Olov Persson (kds)	
	Claus Zaar (nyd)	
	Lisbet Calner (s)	
	<i>Beslut skulle fattas den 8 juni</i>	
26 §	Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	183
	Arbetsmarknadsutskottets betänkande AU18	
	<i>Beslut skulle fattas den 8 juni</i>	
27 §	Uppskov med behandlingen av vissa ärenden	184
	Bostadsutskottets betänkande BoU25	
	<i>Beslut skulle fattas den 8 juni</i>	
28 §	Bordläggning	184